

Liongino Baliukevičiaus-Dzūko
dienoraščio pēdsakais

*Tada buvo tokia graži žvaigždėta naktis, kokia tik gali būti vasarą. Tačiau
kokia ji buvo liūdna, Viešpatie!*

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Dienoraštis“, lapo Nr. 342-31,
in: [https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/
p20/doc3925?sqid=f14d0f718e3a3581e0660342a34db93400371c8d](https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p20/doc3925?sqid=f14d0f718e3a3581e0660342a34db93400371c8d)
[žiūrėta 2024-12-12].

Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio pėdsakais

*Lionginui Baliukevičiui-Dzūkui
ir jo bendražygiams atminti*

Punsko „Aušros“ leidykla
2025

Knygos sudarytoja
Rita Pauliukaitienė

Konsultantai
Rūta Trimonienė (LGGRTC), Bronius Kašėlionis

Redaktorė
Rita Pauliukaitienė

Maketavo
Sigitas Birgelis

Kalbos redaktorius
Vidmantas Kuprevičius

Viršelio autorė
Rimantė Pauliukaitytė-Ūzė

Nuotraukas parinko
Rita Pauliukaitienė, Vega Ribikauskienė (LGGRTC)

Rėmėjai

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (LGGRTC)
Lietuvos ypatingasis archyvas (LYA)
Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (LPKTS)
Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrija (LPKTB)
Kauno viešoji Ažuolyno biblioteka, Prienų krašto muziejus
Auksė Bajerčiūtė, Artūras, Šarūnas, Rytis Grigoniai, Albinas Gutauskas,
Jonas Jakutis, Gintaras Lučinskas, Ramunė Malinauskaitė, Linas, Aivaras,
Povilas Margelevičiai, Robertas Ožalinskas, Auksutė Ramanauskaitė-
Skokauskienė, Loreta Šlekėnienė.

ISBN 978-83-66808-53-9

© Punksko „Aušros“ leidykla, 2025
© Rita Pauliukaitienė, 2025
© Rimantė Pauliukaitytė-Ūzė, 2025

Išleido Punksko „Aušros“ leidykla, 16-515 Puńsk, ul. A. Mickiewicza 23
Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė. 21,5 sp. l. Tiražas 200 egz.
www.punkskas.pl, el. p. info@punkskas.pl

TURINYS

Ižvalgos (1)	9
LGGRTC duomenys (1) <i>Rūta Trimonienė</i>	11
Geležinio Vilko grupė ir tėvūnija <i>Pagal Geistautą Gečiauską, Ingą Petravičiūtę, Henriką Rimką</i>	25
Partizanų gretose <i>Adolfas Ramanauskas-Vanagas</i>	26
Ižvalgos (2)	29
Tyrinėjant Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį <i>Rita Pauliukaitienė</i>	30
Lietuvos ypatingojo archyvo dokumentai	38
Dienoraštis (1) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	39
Dienoraštis (2) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	40
Sušaudytos dainos (1)	42
Dienoraštis (3) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	44
Partizanų dokumentai (1)	45
Partizanų dokumentai (2)	47
Dienoraštis (4) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	49
Mano jaunystės metai (1) <i>Algirdas Radzevičius-Lapas</i>	52
Sušaudytos dainos (2)	59
Mano jaunystės metai (2) <i>Algirdas Radzevičius-Lapas</i>	60
Dienoraštis (5) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	67
Pietų Lietuvos partizanų pagrindiniai periodiniai leidiniai <i>Gintaras Lučinskas</i>	68
Dienoraštis (6) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	77
Užmirštas desantas (1) <i>Arvydas Anušauskas</i>	79
Dienoraštis (7) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	80
Partizanų dokumentai (3)	81
Dienoraštis (8) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	84

Dienoraštis (9) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	85
Partizanų dokumentai (4)	87
Dienoraštis (10) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	88
Dienoraštis (11) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	91
Sušaudytos dainos (3)	92
Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (1) <i>Henrikas Rimkus</i>	93
Represinių struktūrų dokumentai (1)	95
Partizanų dokumentai (5)	97
Dienoraštis (12) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	99
Nė vienas žmogus nėra tarsi atskira sala <i>Džonas Donas</i>	101
Dienoraštis (13) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	101
Pasakojimas apie LSSR liaudies teismų rinkimų eigą <i>Mykolas Babrauskas-Mikas, Audrūnas</i>	102
Dienoraštis (14) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	112
Psalmės <i>Antanas Miškinis</i>	114
<i>Antanas Miškinis Rita Tūtlytė</i>	116
Dienoraštis (15) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	116
Dienoraštis (16) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	119
Atlanto chartija <i>Visuotinė lietuvių enciklopedija</i>	121
Dienoraštis (17) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	122
Dienoraštis (18) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	124
Dainavos apygardos partizanų sąrašas (1) <i>Henrikas Rimkus</i>	124
Dienoraštis (19) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	126
Represinių struktūrų dokumentai (2)	129
Dainavos štabo išdavystė <i>Nijolė Gaškaitė</i>	129
Dienoraštis (20) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	130
Represinių struktūrų dokumentai (3)	131
Laisvės kovų dainos (1)	133
Dienoraštis (21) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	134
Dienoraštis (22) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	136
Dienoraštis (23) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	139
Dienoraštis (24) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	141
Gegutė pamelavo... <i>Elena Kochanskaitė-Garnevičienė</i>	144

Dienoraštis (25) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	169
Suvalkijos partizanų takais <i>Vytautas Juodsnukis</i>	170
Dienoraštis (26) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	171
Dienoraštis (27) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	176
Dienoraštis (28) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	177
LGGRTC duomenys (2)	178
LGGRTC duomenys (3) <i>Rūta Trimonienė</i>	178
Sušaudytos dainos (4)	179
Dienoraštis (29) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	180
Dainavos apygardos partizanų sąrašas (2) <i>Henrikas Rimkus</i>	180
Dienoraštis (30) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	182
Dienoraštis (31) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	184
Dienoraštis (32) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	185
Dienoraštis (33) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	190
Dienoraštis (34) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	193
Laiškai iš Lenkijos į Vakarų artimiesiems 1949 m. <i>Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas</i>	195
Dienoraštis (35) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	198
Partizanų dokumentai (6)	200
Dienoraštis (36) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	202
Dienoraštis (37) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	204
Dienoraštis (38) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	206
Rūpintojėlis <i>Parengė Juozas Šibaila-Merainis</i>	209
Partizanų dokumentai (7)	210
Dienoraštis (39) <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	211
Tėvynei pareigų ėjimo lapas <i>Lionginas Baliukevičius-Dzūkas</i>	216
Partizanų dokumentai (8)	220
Kazimiero Pypilio-Mažyčio gyvenimo epizodai <i>Rita Pauliukaitienė</i> ..	221
Laisvės kovų dainos (2)	223
LGGRTC duomenys (4)	224
Jurgio Krikščiūno-Rimvydo ir Vytauto Prabulio-Žaibo atminimo įamžinimas Lenkijoje <i>Paulius Birgelis, Sigitas Birgelis</i>	225
Partizanų dokumentai (9)	226
Partizanų karo kronika (1) <i>Algis Rupainis</i>	229

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (2) <i>Henrikas Rimkus</i>	230
Laisvės kovotojas Mykolas Babrauskas <i>Dalius Žygelis</i>	231
Partizanų dokumentai (10)	232
Represinių struktūrų dokumentai (4)	233
Dainavos krašto partizanai <i>Bronius Kašelionis</i>	236
Partizanų dokumentai (11)	267
Partizanų dokumentai (12)	238
Užmirštas desantas (2) <i>Arvydas Anušauskas</i>	238
Partizanų karo kronika (2) <i>Algis Rupainis</i>	241
Partizanų dokumentai (13)	243
Partizanų karo kronika (3) <i>Algis Rupainis</i>	244
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos duomenys	249
Apie Joaną Baliukevičienę (1893–1972) <i>Tadas Drobnys</i>	251
Močiutė Elena ir jos sesuo Joana <i>Ramunė Talienė</i>	252
Literatūra ir šaltiniai	254
Nuotraukų aprašai	260
Asmenvardžiai	262

Ižvalgos (1)

Būtent švietimas, atnešęs rašto kultūros apšvietą, buvo tas patriotizmo šaltinis, kuris ištiesą dešimtmetį maitino lietuvių karą po karo, arba Partizanų karą, atlaikė ir germanizavimo užmačias, ir rusifikavimo projektus, ir egzilio pilkąją kasdienybę, palikdamas tokius mūsų rašto paminklus kaip Balio Sruogos „Dievų miškas“, Dalios Grinkevičiūtės „Lietuviai prie Laptevų jūros“, Justino Lelešiaus ir Liongino Baliukevičiaus miškų dienoraščiai ar Bernardo Brazdžionio iševystės poezija. Visa tai liudijo, kad lietuviai išmoko rašyti gimtąja kalba ne tik kontempliuodami grožį, bet ir mąstydami būtį kaip buvimą savo tėvų žemėje su visomis iš to plaukiančiomis pasekmėmis.

Romualdas Ozolas, 2009, „Laisvė iki mirties: tautos gyvybės pavidalai“, in: https://www.kulturosbarai.lt/uploads/news/id31/KB_2009_7-8_pdf.pdf [žiūrėta 2024-12-30].

Kažkada galvojau apie 20 amžiaus tekstus, lietuvių sukurtus, tai, manau, kad Dzūko dienoraštis turėtų į dešimtuką papulti, kaip toks atspindintis šimtmečio mūsų specifiką.

Norbertas Černiauskas, 2018, in: Okupacijų ir genocido aukų muziejaus dokumentinis video „Partizanų keliais II – Liongino Baliukevičiaus-Dzūko partizano dienoraštis (1 dalis)“, in: <https://www.youtube.com/watch?v=rwAZfYdprwE> [žiūrėta 2024-12-29].

Atrodo, kad pokalbis apie XX a. katastrofų akumuluotus tekstus ir pastanga juos perprasti bene geriausiai gali padėti suvokti tai, kas vyko Lietuvoje po II pasaulinio karo, ir kokia Lietuvos visuomenė buvo iki jo. Drauge šios reikšmės nėra vien lokaliai – jos leidžia apskritai kalbėtis apie tai, kas vyko Europoje XX a. viduryje, ir suprasti, kokiais būdais kiekviena bendruomenė išgyveno susidūrimą su totalitariniais režimais.

Jurgita Žana Raškevičiūtė, 2016, „Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis – partizano sąmonės formavimosi dokumentas, in: „Prace Baltystyczne“, Nr. 6, pod redakcją Marty Grzybowskiej, Moniki Michaliszyn, Joanny Tabor, p. 234. ISSN 2081-6839.

2002 metų lapkričio 20 dieną internetinėje „Delfi“ svetainėje buvo paskelbtas Anonimo pasirašytas tekstas „Pagiriamasis žodis lietuvių literatūrai“ <...>. Straipsnis sukėlė aistringą diskusiją, kurioje savo mintis išsakė neseniai mokyklą baigę žmonės, dažnai labai kritiški gimtajai literatūrai. Nemažai diskusijos dalyvių iš visų lietuvių rašytojų kaip vertus tarptautinio pripažinimo išskyrė Balį Sruogą ir Škėmą<...>.

Loreta Mačianskaitė, 2003, „Antanas Škėma. Gimęs du kartus“, in: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Loreta_Ma%C4%8Dianskait%C4%97._Antanas_%C5%A0k%C4%97ma.LHP200B.pdf [žiūrėta 2025-01-01]; Loreta Mačianskaitė, 2003, „Antanas Škėma“, Vilnius: „Baltos lankos“, p. 61.

Prie tarptautinio pripažinimo vertų lietuvių literatūros autorių Balio Sruogos bei Antano Škėmos šalia įrašyčiau ir Lionginą Baliukevičių-Dzūką.

Rita Pauliukaitienė, knygos „Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio pėdsakais“ sudarytoja

Kodėl Baliukevičius? <...> Man atrodo, kad Baliukevičius šiuolaikiškiausias, <...> su Baliukevičiumi norisi tapatintis.<...> Dzūko tekstas yra itin sudėtingas ir vertingas – tiek istorinis, tiek literatūrinis pasakojimas.<...> Kalba apie bendražmogiškas patirtis, apie žmogaus tragizmą <...>. Jis tikrai nėra nė kiek prastesnis negu garsiausi II pasaulinio karo dienoraščiai ar atsiminimai <...>. Ar tai būtų Primo Levi <...>, Viktoras Franklis, ar galų gale Ana Frank. <...> Dzūkas kalba apie labai panašius dalykus, jis kalba universaliai.

Antanas Terleckas, 2020, in: Marius Ėmužis, Antanas Terleckas, „Ko tyli istorikai? – E22 – Partizano L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis“, VU Naujosios istorijos fakulteto tinklalaidė, <https://www.youtube.com/watch?v=6E38DBVOGK8> [žiūrėta 2025-01-01].

Rūta Trimonienė

LGGRTC dokumentai

Duomenys apie 1950 m. birželio 24 d. žuvusius Dainavos apygardos vadą Lionginą Baliukevičių-Dzūką ir tris jo bendražygius

LIONGINAS BALIUKEVIČIUS-DZŪKAS

1925 01 01–1950 06 24

Lionginas Baliukevičius gimė 1925 m. sausio 1 d. Alytuje Konstanto ir Joanos, iki santuokos Petraškevičiūtės, Baliukevičių šeimoje¹. 1942 m. baigė Alytaus valstybinę gimnaziją ir tų pačių metų rugsėjo 19 d. buvo priimtas mokytis į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą. 1943 m. kovo mėn. naciams universitetą uždarius, studijas turėjo nutraukti ir grįžo į Alytų pas tėvus².

1944 m. ankstyvą pavasarį patriotiškai nusiteikęs jaunuolis užsirašė į gen. Povilo Plechavičiaus vadovaujamą Lietuvos vietinę rinktinę, kurią vokiečiai išformavo 1944 m. gegužės 15 d.

1944 m. liepos mėn. L. Baliukevičius įstojo į Žemaitijoje besikuriančią Tėvynės apsaugos rinktinę. Vėliau jis su nuoskauda prisiminė: „Iš Tėvynės apsaugos būrių nieko neišėjo. Mes visi tikėjome, kad tėvynę ginti galima ir su šlykščia vokiška uniforma. Bet vokiečiai nuo komunistų daug kuo nesiskyrė. Mus apgavo ir išnaudojo...“³. Tų pačių metų pabaigoje jis buvo išvežtas į Čekoslovakiją saugoti vokiečių aerodromų. 1945 m. gegužės 15 d. L. Baliukevičius, kaip vokiečių kariuomenės eilinis, pateko į sovietų armijos nelaisvę. Perėjęs kelis lagerius Čekoslovakijoje ir Vengrijoje, Ukrainos Donbaso anglių šachtas, pabėgo ir parsigavo į Lietuvą.

¹ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA).

² Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA).

³ *Liongino Baliukevičiaus – partizano Dzūko dienoraštis*, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 6.

1944 m. liepos 23 d. Alytaus aps. Alytaus vls. Rumbonių k. sprogu-
sio sviedinio skeveldrai pataikius į smilkinį, žuvo tėvas Konstantas Ba-
liukevičius, kuris, tikėtina, buvo palaidotas Rumbonių k. kapinėse⁴. <...>

1945–1946 m. gegužės 1 d. dirbo Alytaus Sveikatos skyriuje⁵.
1946 m. liepos 19 d. L. Baliukevičius parašė prašymą Kauno Vals-
tybinio Vytauto Didžiojo universiteto rektoriui prašydamas jį priimti
į KVVD universiteto Medicinos fakulteto 1-ąjį kursą. Tačiau rugpjū-
čio 19 d. prašymas buvo atmestas⁶. Tikėtina, kad po to jis iš karto
įsitraukė į partizaninį judėjimą.

1946 m. balandžio mėn. buvo įkurta Dainavos apygarda, kurios
teritorija apėmė dabartinę Druskininkų savivaldybę, Alytaus, Lazdi-
jų, Varėnos rajonus bei greta esančių Marijampolės, Prienų, Trakų ir
Šalčininkų rajonų dalį. 1946 m. rugsėjo 1 d. L. Baliukevičius tapo šios
apygardos Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko grupės partizanu. Grupei
vadovavo vienas narsiausių Dzūkijos partizanų vadų Vaclovas Vove-
ris-Žaibas. *Dzūkas* dalyvavo keleriose kautynėse, tačiau jam teko pa-
dirbėti ir su kitu politinės kovos ginklu – pogrindžio spauda. Partizanų
vadai pastebėjo L. Baliukevičiaus-*Dzūko* literatūrinius sugebėjimus,
analitinį mąstymą ir pareigingumą. 1947 m. vasario 1 d. jis buvo pa-
skirtas Geležinio Vilko grupės štabo viršininku, atsakingu už spaudą
ir informaciją. 1947 m. balandžio 22–24 d. Dainavos štabo bunkeryje
Punios miške L. Baliukevičius dalyvavo visų Dainavos apygardos gru-
pių ir būrių vadų pasitarime, kuriame buvo aptarti opūs partizaninės
organizacijos klausimai – bandoma išspręsti apygardos vado konflik-
tus su iš apygardos pasitraukusių grupių vadais, nutarta suaktyvinti
veiksnius prieš okupacinę valdžią, aptarti kiti aktualūs klausimai – ry-
šiai, disciplina ir t. t.

1947 m. rugpjūčio 11 d. žuvus Dainavos apygardos vadui Do-
mininkui Jėčiui-Ažuoliui, rugsėjo 24–25 d. Varėnos aps. Marcinkonių
vls. miškuose vykusiame Dainavos apygardos vadų sąskrydyje nau-
juoju apygardos vadu buvo išrinktas Adolfas Ramanauskas-Vanagas.
Pastarasis kreipėsi į V. Voverį prašydamas leisti paimti Dzūką į naujai

⁴ Rumbonių parapijos mirties metrika.

⁵ Taip L. Baliukevičius nurodė savo autobiografijoje, pateiktoje Kauno valstybinio Vytauto Didžiojo
universiteto rektoriui prie savo prašymo priimti jį mokyti į KVVD Medicinos fakulteto Medicinos
skyriaus 1-ą kursą, nuslėpdamas tai, kad tuo metu buvo sovietų nelaisvėse.

⁶ LCVA.

kuriamą apygardos štabą. L. Baliukevičius buvo paskirtas apygardos vado adjutantų, o netrukus ir Spaudos bei propagandos skyriaus viršininku. Naujasis štabas atgaivino Dainavos apygardos partizanų laikraščio „Laisvės varpas“ leidimą, kurio tiražas būdavo net 1800 egzempliorių.

1948 m. L. Baliukevičiui buvo suteiktas partizanų puskarininkio, o 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Tarybos prezidiumo pirmininko Jono Žemaičio-Vytauto įsakymu – partizanų leitenanto laipsnis.

1949 m. gegužės 19–20 d. vykusiame Dainavos apygardos vadų posėdyje L. Baliukevičius-Dzūkas buvo vienbalsiai išrinktas apygardos vadu, kartu pavedus laikinai eiti ir Kazimieraičio rinktinės vado pareigas.

Tų pačių metų gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos (nuo 1950 m. pradžios – Nemuno) srities vado A. Ramanausko-Vanago įsakymu Nr. 11 Dzūkas už įvairių pareigų ėjimą, darbą Dainavos apygardos štabe ir vadovavimą jam, parodytą ypatingą pasišventimą LLKS labui ir nepaprastą uolumą atkuriant prieš sunaikintus apygardos ir Kazimieraičio rinktinės štabus ir tęsiant jų darbą, pastangas nenutrūkstamai leisti laikraštėlių „Laisvės varpas“, buvo apdovanotas Laisvės kovos kryžiumi II laipsnio ir pristatytas LLKS Prezidiumui apdovanoti jį Laisvės Kovos kryžiumi II laipsnio.

Dzūkas vadovavimą apygardai perėmė nepaprastai sunkiu metu. Viltis sulaukti pagalbos iš užsienio jau buvo išblėsusi. Vien tik per pirmuosius šešis 1949 m. mėnesius žuvo 121 partizanas. Naujasis apygardos vadas energingai ėmėsi atkurti netekčių išretintą organizacinę struktūrą. Nors ir labai stigo prityrusių vadų bei intelektualių pajėgų, apygardos štabui pavyko organizuoti ir toliau leisti įvairią spaudą: L. Baliukevičius išleido periodinį leidinį apygardos kovotojams „Dainavos partizanas“, aktyviai prisidėjo prie Nemuno srities laikraščio „Partizanas“ leidybos.

1950 m. gegužės 30 d. LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko Jono Žemaičio-Vytauto aktu Nr. 22 L. Baliukevičiui-Dzūkui buvo suteiktas partizanų kapitono laipsnis.

1950 m. birželio 24 d. Žaliamiškio miške, prie Lazdijų aps. Leipalingio vls. ir Varėnos aps. Merkinės vls. ribos (dabar – Druskininkų sav.), Vilkiautinio (kitais duomenimis – Karalinavos) k. apylinkėse, MGB 2-N

valdybos operatyvinė grupė ir MGB kariuomenės kareiviai vykdė karinę čekistų operaciją. Jos metu bunkeryje buvo užklupti ir kartu su Dainavos apygardos vadu Lionginu Baliukevičiumi-Dzūku žuvo:

AUGUSTAS ANDRIUS BABRAUSKAS-RADVILA, ŠVIDRYS
1928 12 01–1950 06 24

Augustas Babrauskas gimė 1928 m. gruodžio 1 d. Alytuje Augusto ir Jadvygos, iki santuokos Borevičiūtės, Babrauskų šeimoje⁷. Baigė Alytaus gimnaziją.

Partizanų ryšininkas nuo 1949 m. Nuo 1950 m. partizanas. Dainavos apygardos vado L. Baliukevičiaus adjutantas ir apygardos laikraščio redaktorius, Šarūno rinktinės štabo narys.

Brolis mokytojas Mykolas Pranciškus Babrauskas (g. 1924 09 07) suimtas 1946 m. gruodžio 19 d. Kalintas Alytuje, Kaune. Paleistas 1947 m. spalio 18 d., o 1949 metų vasarą tapo partizanu slapyvardžiais Audrūnas, Vaišvilkas. Dainavos apygardos vado L. Baliukevičiaus pavaduotojas. Žuvo 1950 m. gegužės 17 d. Varėnos r. Perlojos apylinkėse.

ANTANAS VAILIONIS-PAPARTIS, ŽILVITIS, ŠPOKAS
1913 06 19–1950 06 24

Antanas Vailionis, Antano, gimė 1913 m. birželio 19 d. Seinų aps. Leipalingio vls. Jovaišių k. Baigė Jovaišių pradžios mokyklą. Dirbo tėviškėje. 1935 m. gegužės 1 d.–1936 m. spalio 1 d. tarnavo Lietuvos kariuomenės 2-ajame ulonų pulke. Čia baigė jaunųjų kareivių instruktorių kursų. Baigus tarnybą jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis. 1940 m. birželio 1 d. A. Vailionis buvo priimtas policininku į Vilniaus m. raitosios policijos rezervą. Nuo 1942 m. dirbo kainų tvarkymo nuovados vachmistru. Vėliau tarnavo policijoje.

Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai apsigyveno Lazdijų aps. Leipalingio vls. Mižonių k. Partizanas nuo 1944 m. Dainavos apygardos Šarūno rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos vadas. Po 1947 m. lapkričio 21 d. Dainavos apygardos vado Adolfo Ramanausko-*Vanago*

⁷ LVIA.

įsakymu Nr. 5 pasirašė kaip Šarūno rinktinės vado adjutantas *Papartitis*. Po 1950 m. gegužės 5 d. Šarūno rinktinės Karo lauko teismo posėdžio protokolu pasirašė kaip šios rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos vadas Žilvitis.

2000 m. kovo 28 d. A. Vailioniui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2000 m. balandžio 11 d. įsakymu jam suteiktas kapitono laipsnis (po mirties).

ANASTAZAS KAKNEVIČIUS-ŠVEDRYS

1912 01 23–1950 06 24

Anastazas Kaknevičius gimė 1912 m. sausio 23 d. Seinų aps. Veisiejų vls. Šadžiūnų k. Petro ir Onos, iki santuokos Pluškytės, Kaknevičių šeimoje⁸. 1947 m. suimtas kartu su žmona Elena Kaknevičiene. Kalintas ir tardytas Veisiejuose. Po trijų dienų paleistas. Grįžo namo ir tapo partizanų Dainavos apygardos Šarūno rinktinės Mindaugo tėvūnijos eilinis partizanas.

2000 m. balandžio 11 d. A. Kaknevičiui pripažintas kario savanorio statusas (po mirties).

Dainavos apygardos vado Dzūko ir su juo žuvusių partizanų palaikai buvo niekinti prie MGB Leipalingio valsčiaus poskyrio. Tiksliai užkasimo vieta neišaiškinta.

L. Baliukevičius buvo tikras idealistas, besąlygiškai atsidavęs vieninteliam tikslui – Lietuvos nepriklausomybės atgavimui. Kartu jis buvo aštraus proto, kritiškai mąstantis, analizuojantis problemas, ieškantis pačių geriausių sprendimų partizanų vadas. Visa tai atsispindi jo ataskaitose vadovybei, taip pat jo dienoraštyje. Šie autentiški dokumentai puikiai padeda pokario kovų tyrinėtojams suvokti tų dienų istoriją. Iš dienoraščio aišku, jog Dzūkas žinojo savo lemtį – žūtį ir buvo tam pasirengęs kaip ir artimiausi jo kovos draugai. Vienas jauniausių Lietuvos partizanų vadų liko ištikimas Lietuvos partizano priesaikai – gyvas priešui į rankas nepasidavė.

L. Baliukevičiaus mama 1947 m. gruodžio 19 d. buvo ištremta į Tiumenės sr. Į Lietuvą grįžo 1956 m. Mirė 1972 m. Palaidota Vilniuje Naujosios Vilnios kapinėse.

⁸ LVIA.

LLKS Tarybos Prezidiumo X Sekcijos 1950 m. gruodžio 4 d. Nutarimu Nr. 4 L. Baliukevičius buvo apdovanotas Laisvės kovos kryžiumi I laipsnio, 1997 m. gruodžio 22 d. jam pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 1998 m. gegužės 18 d. dekretu jam suteiktas Vyčio kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinas (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius) ir pulkininko laipsnis (po mirties).

Bunkeryje rastas L. Baliukevičiaus 1948 m. birželio 23–1949 m. birželio 6 d. rašytas dienoraštis pirmą kartą publikuotas 1993 m. žurnale „Laisvės kovų archyvas“ Nr. 6., o 1994 m. – knygoje Justinas Lelešius-Grafas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas „Dienoraščiai“. 2002 m. L. Baliukevičiaus dienoraštis išleistas atskira knyga „Liongino Baliukevičiaus – PARTIZANO DZŪKO dienoraštis“, kuri pakartotinai išleista šešis kartus. Knyga išleista ir anglų (2008), ir rusų (2016) kalbomis.

Liongino Baliukevičiaus atminimas įamžintas:

2010 m. birželio mėn. Alytaus m. ant pastato Margio g. 11 įrengtoje atminimo lentoje (aut. skulptorius Jonas Jagėla) šiame name gimusiems ir augusiems Dainavos apygardos vadui L. Baliukevičiui-Dzūkui ir jo broliui Nemuno srities štabo Visuomeninės dalies viršininkui ir LLKS gynybos pajėgų štabo pareigūnui Konstantui Baliukevičiui-Tyliui, Rainiui atminti.

2000 m. birželio 24 d. Druskininkų sav. Leipalingio sen. Dubraviškės k. Žaliamiškio miško pamiškėje (Valstybinių miškų urėdija (VMU). Druskininkų regioninis padalinys (Druskininkų RP). Leipalingio girininkija) atidengtame atminimo ženkle (aut. dizaineris Romas Navickas), žyminčiame netoliese esančią žuvimo vietą (ženklas buvo sugadintas, todėl 2008 m. perstatytas naujai).

VMU. Druskininkų RP. Merkinės girininkijos 662 kvart. 6 sklypas. Žaliamiškio miške pastatytame kryžiuje (aut. Jonas Tamulevičius) ir 2011 m. šalia pastatytame paminkliniame akmenyje (aut. skulptorius Robertas Ožalinskas), žyminčiuose žuvimo vietą.

2024 m. Varėnos r. Merkinės mstl. ant tilto per Nemuną nutapytame paveiksle (L. Baliukevičiaus portretas). Aut. prancūzų menininkas Christian Guemy.

Atminimas taip pat įamžintas 1998 m. rugpjūčio 2 d. Varėnos r. Merkinės sen. Merkinės mstl. Kryžių kalnelyje esančios koplyčios pa-

pėdėje atidengtose plokštėse šioje vietoje užkastiems 1945–1953 m. Merkinės apylinkėse žuvusiems Dainavos apygardos Dzūkų, Geležinio Vilko, Merkio (vėliau – Kazimieraičio) ir Šarūno rinktinių partizanams atminti.

PAGRINDAS: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, F. 631, ap. 7, b. 18772, l. 2, 6, 7, 8, 10, 11; Lietuvos valstybės istorijos archyvas: F. 1444, ap. 1, b. 5, l. 128, eilės Nr. 108; Nijolė Gaškaitė, Dalia Kuodytė, Algis Kašėta, Bonifacas Ulevičius, *Lietuvos partizanai 1944–1953 m.*, Kaunas: LPKTS, 1996, p. 56, 61, 206, 208–209, 210, 484; Nijolė Gaškaitė, *Pasipriešinimo istorija 1944–1953 metai*, Aidai, 1997, p. 99, 161, 166, 280; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1944–1947, A–J*, t. 2, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 1998, p. 105; *Lietuvos naikinimas ir tautos kova 1940–1998*, sudarė Izidorius Ignatavičius, Vilnius: „Vaga“, 1999, p. 285, 293, 297, 299–300, 312–313; Adolfas Ramanauskas-Vanagas, *Daugel krito sūnų...*, Vilnius: LGGRTC, 1999, p. 395–396, 502, 587–588; *Lietuvos laisvės kovų karininkai 1944–1953*, parengė dim. plk. ltn. Eugenijus Jakimavičius, Vilnius, 2001, p. 9; *Liongino Baliukevičiaus–PARTIZANO DZŪKO dienoraštis*, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 5–19; *Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)*, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, 2003, p. 15, 23, 189–192, 199–202, 207, 234–235, 241, 248, 250, 256, 262; Vytautas Kaziulionis, *Dainavos apygardos partizanų atminties paminklai*, Varėna, 2005, p. 139–144; *Pietų Lietuvos partizanų sritis, Atlasas: Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius: LGGRTC, 2008, p. 75 (50–7: LVA, f. K-1, ap. 3, b. 340, 1. 450; b. 356, 1. 455; b. 366, 1. 241–242; ap. 45, b. 1437, l. 244; Rimkus H., min. rankr.; *Už laisvę ir Tėvynę*, Vilnius 2007, p. 214); *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, A–M*, t. 5, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2019, p. 59, 78, 461; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, N–Ž*, t. 5, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2020, p. 437; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, in: <https://www.vle.lt/straipsnis/lionginas-baliukevicius/> [žiūrėta 2025 01 09]; LGGRTC duomenys: H. Rimkus, *Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.* (rankraštis); Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos; Memorialinio departamento (MD) Memorialinio meno ir ekspertizės skyriaus byla „Įamžinimo paminklais administravimo dokumentai“ (2000 ir 2008 m. Druskininkų sav.) ir Istorinės atminties įamžinimo skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ istorinių-archyvinių tyrimų duomenys; Lankstinukas „Susipažinkime su partizanų kovų keliais Druskininkų urėdijos miškuose“, 2006 m.; *Atmintinų datų medžiaga, 2020 ir 2025*:
https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2020/20200624_DA_zutis.pdf [žiūrėta 2025 01 09].
https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2025/20250101_baliukevicius_biog.pdf [žiūrėta 2025 01 09].

MD Istorinės atminties įamžinimo skyriaus vyriausioji istorikė
Rūta Trimonienė.

Duomenys apie 1951 m. vasario 15 d. Jiezno r. Jaunionių k. žuvusius – Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabo Visuomeninės dalies viršininką ir LLKS gynybos pajėgų štabo pareigūną Konstantą Baliukevičių-Rainį, Tylių, taip pat tris jo bendražygius

KONSTANTAS BALIUKEVIČIUS-TYLIUS, RAINYS
1926 09 02–1951 02 15

Konstantas Baliukevičius gimė 1926 m. rugsėjo 2 d. Alytuje Konstanto ir Joanos, iki santuokos Petraškevičiūtės, Baliukevičių šeimoje⁹. Kartu augo brolis Lionginas, gimęs 1925 m. sausio 1 d.¹⁰

Baigęs Alytaus gimnaziją, K. Baliukevičius įstojo į Kauno valstybinio universiteto Mechanikos fakultetą. 1948 m., dar besimokydamas jame, tapo partizanų ryšininku. Lankydavosi Dainavos apygardos štabe pas brolių, apygardos vado Adolfo Ramanausko-Vanago adjutantą, vėliau – apygardos Spaudos bei propagandos skyriaus viršininką Lionginą Baliukevičių-Dzūką.

1949 m. balandžio mėn., vengdamas suėmimo, pasitraukė pas partizanus ir pasirinko Tyliaus, Rainio slapyvardžius.

Nuo 1949 m. gegužės 19 d. dirbo Pietų Lietuvos srities štabe. To paties mėnesio 19–20 d., kaip srities vado A. Ramanausko-Vanago adjutantas, dalyvavo Dainavos apygardos vadų posėdyje, kuriame jam buvo pavesta pagaminti asmens ir einamųjų pareigų ženklų projektus.

Nuo 1949 m. rugpjūčio mėn. dalyvavo srities laikraščio *Partizanas* leidyboje. Tų pačių metų rugsėjo 6 d., laikinai eidamas Pietų Lietuvos srities štabo Visuomeninės dalies viršininko pareigas, Tauro ir Dainavos apygardų štabų Visuomeninių dalių viršininkams nurodė parengti apygardų istorijas ir atsiųsti jas į štabą. Dėl šio nurodymo išliko didelė dalis partizanų dokumentų, kuriuose pateikiamos kovos veiksmų suvestinės, dienoraščiai, raportai apie kautynes, partizanų žūtį ir kitus svarbius įvykius.

1949 m. gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos srities vado A. Ramanausko-Vanago įsakymu Nr. 11 srities štabo Žvalgybos skyriaus viršininkas Rainys už uoliai atliekamus jam pavestus uždavinius, darbą srities

⁹ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA)

¹⁰ LVIA

štabe, laikinai einant srities Visuomeninės dalies viršininko pareigas, uolumą ir pasišventimą leidžiant srities organą „Partizanas“, buvo apdovanotas Laisvės kovos kryžiumi III laipsnio.

1950 m. sausio 19 d. K. Baliukevičius-*Rainys*, kaip laikinai einantis Pietų Lietuvos (Nemuno) srities Visuomeninio dalies viršininko pareigas, kartu su srities vadu *Vanagu*, srities atstovu Lietuvos laisvės kovos sąjūdyje (LLKS) Sergijumi Staniškiu-Viltimi, broliu Dainavos apygardos vadu Dzūku ir Tauro apygardos atstovu Urbonu Dailidė-Tauru dalyvavo srities Tarybos posėdyje, kuriame pagerbti žuvę bendražygiai, srities vadu išrinktas Viltis, aptarti tolesni kovos būdai ir priemonės prieš kolektyvizaciją, rinkimų į LSSR Aukščiausiąją Tarybą boikotavimas, tarpusavio ryšių klausimai ir spaudos-propagandos reikalai.

Nemuno srities štabo Visuomeninės dalies viršininkas. 1950 m. kartu buvo ir LLKS gynybos pajėgų štabo pareigūnas.

2015 m. balandžio 24 d. K. Baliukevičiui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2015 m. gegužės 11 d. įsakymu jam suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis, o Lietuvos Respublikos Prezidento 2023 m. kovo 22 d. dekretu – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (po mirties).

1951 m. vasario 15 d. Jiezno r. (dabar – Prienų r. sav.) Jaunionių k., gyventojų Taločkų sodyboje, buvo aptikta Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) štabo vadavietė. Operacijos metu kartu K. Baliukevičiumi-Rainiu žuvo:

URBONAS DAILIDĖ-TAURAS

1921 11 26–1951 02 15

Urbonas Dailidė gimė 1921 m. lapkričio 26 d. Urbono ir Marijos Dailidžių šeimoje. Gyveno Šakių aps. Kidulių vls. Pervaznikų k.¹¹

Nuo 1946 m. lapkričio 9 d. buvo Tauro apygardos Žalgirio rinktinės dr. V. Kudirkos kuopos 1-ojo būrio būrininkas. 1947 m. gegužės 12 d. Tauro apygardos Žalgirio rinktinės vado Vinco Strimo-Šturmo įsakymu Nr. 5 U. Dailidė-Tauras buvo paskirtas V. Kudirkos kuopos, o rugpjūčio 1 d. – 37-osios kuopos vadu.

¹¹ Lietuvos centrinis valstybės archyvas

1947 m. rugpjūčio 19 d. Tauras baigė Mokomosios kuopos pirmąją laidą ir išlaikė baigiamuosius egzaminus, jam suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis. Taip pat, kaip geriausiai išlaikiusiam egzaminus, įteiktas laikrodis, o už parodytą uolumą ir stropumą pareikštas tarnybinis pagyrimas.

1948 m. balandžio 2 d. Žalgirio rinktinės vado Šturmo įsakymu Nr. 11 U. Dailidė buvo paskirtas Žalgirio rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininku.

Nuo 1948 m. gruodžio 19 d. iki 1949 m. kovo 15 d. į Radviliškio aps. Grinkiškio vls. Minaičių k. vykusį apygardų atstovų suvažiavimą, kuriame buvo įkurtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS) ir paskelbta LLKS Tarybos deklaracija, Tauras lydėjo laikinai einantį Pietų Lietuvos srities vado pareigas Adolfą Ramanauską-Vanagą ir Tauro apygardos vadą Aleksandrą Grybiną-Faustą.

1949 m. birželio 1 d. U. Dailidė buvo paskirtas Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo viršininku, o tų pačių metų rugpjūčio 5 d. Tauro apygardos vado A. Grybino-Fausto įsakymu Nr. 17 – apygardos atstovu Pietų Lietuvos srityje.

1949 m. rugsėjo mėn. Tauras buvo paskirtas Pietų Lietuvos srities štabo Ūkio skyriaus viršininku, o po rugsėjo 6 d. srities organizacinių vienetų Tarybos posėdžio protokolu Nr. 1 pasirašė kaip srities vado adjutantas.

Tų pačių metų gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos srities vado A. Ramanausko-Vanago įsakymu Nr. 11 už ilgą ir sunkią kelionę, vykusią nuo 1948 m. gruodžio 19 d. iki 1949 m. kovo 15 d., kurioje lydėjo srities ir Tauro apygardos vadus, labai uoliai atliekamus visus jam pavestus uždavinius dirbant srities štabe, buvo apdovanotas Laisvės kovos kryžiumi II laipsnio.

1950 m. sausio 19 d. U. Dailidė, kaip Tauro apygardos atstovas, kartu su Nemuno srities vadu Vanagu, srities atstovu Lietuvos laisvės kovos sąjūdyje (LLKS) Sergijumi Staniškiu-Viltimi, laikinai einančiu srities Visuomeninės dalies viršininko pareigas Konstantu Baliukevičiumi-Rainiu ir Dainavos apygardos vadu Lionginu Baliukevičiumi-Dzūku dalyvavo srities Tarybos posėdyje, kuriame pagerbti žuvę bendražygiai, srities vadu išrinktas Viltis, aptarti tolesni kovos būdai ir priemonės prieš kolektyvizaciją, rinkimų į LSSR Aukščiausiąją Tarybą boikotavimas, tarpusavio ryšių klausimai ir spaudos-propagandos reikalai.

1950 m. sausio 30 d. Tauras pradėjo eiti LLKS Gynybos pajėgų štabo Ūkio skyriaus viršininko pareigas.

Motina M. Dailidienė, broliai Juozas, Jurgis ir Klemensas Dailidės, seserys Agota, Anelė ir Marija Dailidaitės 1947 m. gruodžio 12 d. buvo išstremti į Tiumenės sr. 1957 ir 1958 m. paleisti. Visi grįžo į Lietuvą.

Brolis, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis, tarnautojas Kaune, Tauro apygardos partizanų ryšininkas Dailidė Jonas-Lapas, suimtas 1949 m. sausio 6 d. Nuteistas ir išvežtas į lagerį – Ozioralagas, Irkutsko sr. 1956 m. paleistas po tremties grįžo į Lietuvą.

2000 m. sausio 17 d. majorui U. Dailidei pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 2008 m. lapkričio 19 d. dekretu jam suteiktas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (po mirties).

MOTIEJUS JAROŠEVIČIUS-LAKŠTINGALA

1921 03 10–1951 02 15

Motiejus Jaroševičius gimė 1921 m. kovo 10 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Plasapninkų k. Jokūbo ir Kotrinės, iki santuokos Žydkaitės, Jaroševičių šeimoje¹².

1946 m. liepos 2 d. Alytaus aps. Butrimonių vls. Greikonių k. dienos metu drąsiai ir sumaniai vadovaudamas iš dvidešimties enkavėdistų apsupties išvedė sargyboje esančius septynis vyrus.

Tų pačių metų spalio mėn. ėjo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininko pareigas.

1947 m. balandžio 22–24 d. kaip Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Kunigaikščio Margio grupės 1-ojo rajono viršininkas dalyvavo Dainavos apygardos vadų posėdyje, kuriame buvo apžvelgta padėtis dėl Lietuvos partizanų vadovybės vienijimo, partizanų veiksmai, kova su žalingais įpročiais, taip pat svarstyti partizanų drausmės, mokymo ir švietimo, ryšių ir žvalgybos, apsiginklavimo, uniformos ir ženklų, apdovanojimo, spaudos ir švietimo klausimai.

Nuo tų pačių metų gegužės mėn. ėjo būrio vado pareigas.

¹² Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA)

1948 m. gegužės 8 d. Alytaus aps. Alytaus vls. Staniuliškių k. ir kitose kautynėse su priešu pasižymėjo kaip drąsus ir sumanus kovotojas.

Nuo 1949 m. liepos 15 d. ėjo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos vado, o nuo spalio 1 d. – Pietų Lietuvos srities vadovybės pagalbininko pareigas.

1949 m. gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos srities vado A. Ramanausko-Vanago įsakymu Nr. 11 srities vadovybės pagalbininkas tėvūnijos vado teisėmis partizanas Lakštingala už kovą dėl demokratinės Lietuvos atstatymo, už įvairių pareigų uolų ir sąžiningą atlikimą bei drausmingumą buvo apdovanotas Laisvės kovos kryžiumi II laipsnio, tuo pačiu įsakymu už dalyvavimą 1946 m. liepos 2 d. ir 1948 m. gegužės 8 d. kautynėse, kuriose pasižymėjo kaip drąsus ir sumanus kovotojas, papildomai buvo apdovanotas ir Laisvės kovos kryžiumi III laipsnio (su kardais).

Lietuvos Respublikos Prezidento 2012 m. vasario 7 d. dekretu M. Jaroševičiui (kaip M. Jaruševičiui) suteiktas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didysis kryžius, 2022 m. gegužės 5 d. jam pripažintas karinio savanorio statusas, o Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2022 m. gegužės 31 d. įsakymu suteiktas kapitono laipsnis (po mirties).

MARIJONA TALOČKAITĖ-GENOVAITĖ

1917 05 05–1951 02 15

Marijona Taločkaitė gimė 1917 m. gegužės 5 d. Alytaus aps. Stakliškių vls. Jaunionių k. Juozapo ir Onos, iki santuokos Siaurukaitės, Taločkų šeimoje¹³. Ten ir gyveno.

Nuo 1946 m. vasario 1 d. Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Kunigaikščio Margio grupės ryšininkė: rinkdavo ir perduodavo partizanams aukas, pristatydavo vaistus ir kt.

Nuo 1949 m. spalio 6 d. savo sodyboje esančioje LLKS štabo vadovietėje globojo aukštesniojo partizanų štabo pareigūnus gamindama jiems maistą ir teikdama visokeriopą įmanomą paramą.

1949 m. gruodžio 24 d. Pietų Lietuvos srities vado A. Ramanausko-Vanago įsakymu Nr. 11 Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Mar-

¹³ LVIA

gio tėvūnijos LLKS dalyvė Genovaitė už uoliai atliekamus jai pavestus uždavinius, už savo žinioje įrengtoje slėptuvėje nepaprastai uoliai globojus aukštesnįjį partizanų štabą, buvo apdovanota Laisvės kovos kryžiumi II laipsnio.

1951 m. vasario 15 d. Jiezno r. Jaunionių k. po kautynių buvo suimti Dainavos apygardos partizanų rėmėjai tėvai tėvai Juozapas ir Ona Taločkos, sesuo Albina, broliai Albinas, Kostas ir Petras. Visi nužudyti ir išvežti į lagerius: tėvas pateko į Verchneuralską, Čeliabinsko sr., motina ir sesuo – į Ozirolagą, Irkutsko sr., o broliai – į Kamyšlagą, Kemerovo sr. Visi 1953 ir 1956 m. paleisti grįžo į Lietuvą.

2022 m. gegužės 5 d. M. Taločkaitei pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 2023 m. kovo 22 d. dekretu jai (kaip M. Talačkaitei) suteiktas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (po mirties).

Liudininkų teigimu žuvusiųjų palaikai išvežti į Alytaus r. Butrimonių mstl., vėliau atpažinimui į Jiezno r. Jiezno mstl. Teigiama, kad ten ir užkasti.

Konstanto Baliukevičiaus atminimas įamžintas:

2010 m. birželio mėn. Alytaus m. ant pastato Margio g. 11 įrengtoje atminimo lentoje (aut. skulptorius Jonas Jagėla) šiame name gimusiems ir augusiems Dainavos apygardos vadui L. Baliukevičiui-Dzūkui ir jo broliui Nemuno srities štabo Visuomeninės dalies viršininkui ir LLKS gynybos pajėgų štabo pareigūnui K. Baliukevičiui-Tyliui, Rainiui atminti.

2021 m. kovo 24 d. Prienų r. Stakliškių sen. Jaunionių k. pastatytame atminimo ženkle (aut. dizaineris Romas Navickas), žyminčiame žuvimo vietą.

Atminimas taip pat įamžintas Prienų r. Jiezno sen. Jiezno mstl. 1989 m. pastatyto paminklo papėdėje įrengtose atminimo plokštėse šioje vietoje užkastiems 1944–1953 m. Jiezno apylinkėse žuvusiems Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Dainavos apygardos Dzūkų rinktinių partizanams atminti.

PAGRINDAS: Lietuvos valstybės istorijos archyvas: F 1444, ap. 1, b. 5, l. 213, eilės Nr. 67; F 1436, ap. 1, b. 5, l. 59, eilės Nr. 23 ir l. 94, eilės Nr. 33; Lietuvos ypatingasis archyvas, f. K-1, ap. 58, b. P-18275; b. 43585/3; f. V-5, ap. 1, b. 13809; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1944–1947, A–J*, t. 2, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 1998, p. 355;

Nijolė Gaškaitė Žemaitienė, *Žuvusiųjų prezidentas*, Vilnius: LGGRTC, 1998, p. 413; Aldona Vilotienė, Justinas Sajauskas, *Išstark mano vardą*, Vilnius: „Džiū-

gas”, 1999, p. 38, 78, 310; Adolfas Ramanauskas-Vanagas, *Daugel krito sūnų...*, Vilnius: LGGRTC, 1999, p. 403, 592; *Lietuvos partizanų Tauro apygarda (1945–1952 m.)*, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, 2000, p. 223-224, 311, 370-371, 386-387, 474-475; *Liongino Baliukevičiaus–PARTIZANO DZŪKO dienoraštis*, Vilnius: LGGRTC, 2002, p. 13, 30-31, 47, 110, 127, 128, 136, 143-144, 156, 178; *Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)*, Vilnius: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, 2003, p. 7, 189, 192, 234, 236-237, 240, 246, 247-248, 248, 249, 257, 258, 261, 417, 418, 423, 425, 427; Bronislava Vinskienė, *Amžinieji Ažuolai*, UAB „Baltijos kopija“, 2007 m., p. 26, 37, 44-45, 84; *Pietų Lietuvos partizanų sritis, Atlasas: Dainavos ir Tauro apygardos*, Vilnius: LGGRTC, 2008, p. 78 (51-4: LYA, f. K-1, ap. 3, b. 379, l. 87-88; Rimkus H., min. rankr.); *Lietuvos gyventojų genocidas, 1949, A–M*, t. 4, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2012, p. 237; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, A–M*, t. 5, 1 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2019, p. 78, 218, 406; *Lietuvos gyventojų genocidas, 1950–1953, N–Ž*, t. 5, 2 knyga, Vilnius: LGGRTC, 2020, p. 374-375; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, in: <https://www.vle.lt/straipsnis/kostas-baliukevicius/> [žiūrėta 2025 01 13]; LGGRTC duomenys: H. Rimkus, *Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.* (rankraštis); Archyvo Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos tarnybinės bylos; Memorialinio departamento (MD) Memorialinio meno ir ekspertizės skyriaus byla „Įamžinimo paminklais administravimo dokumentai“ (2021 m. Prienų r.) ir Istorinės atminties įamžinimo skyriaus „Memorialinių vietovių ir statinių, susijusių Lietuvos gyventojų genocidu ir rezistenciniu judėjimu, inventorizacijos ir sąvado sudarymo programos“ istorinių-archyvinių tyrimų duomenys; *Atmintinų datų medžiaga, 2021*: https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2021/20210215_PLPS_zutis.pdf [žiūrėta 2025 01 13]. https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2021/20210215_baliukevicius_biog.pdf [žiūrėta 2025 01 13].

MD Istorinės atminties įamžinimo skyriaus vyriausioji istorikė
Rūta Trimonienė.¹⁴

¹⁴Rūta Trimonienė, „LGGRTC dokumentas, Nr. 55R-53“, 2025-01-17.

Pagal Geistautą Gečiauską, Ingą Petravičiūtę, Henriką Rimkų

Geležinio Vilko grupė ir tėvūnija

Partizaninis pasipriešinimas sovietiniams okupantams Geležinio Vilko grupės veikimo teritorijoje prasidėjo 1944 m., bet grupė į vie-ningą 3 būrių junginį susiformavo maždaug 1945 m. gegužės mėnesį. Veikė Alytaus aps. Daugų, Alovės vls., Trakų aps. Onušio vls. ir da-lyje Varėnos valsčių. Iki 1947 m. gruodžio mėn. priklausė Dzūkų rink-tinei, vėliau – Kazimieraičio. Pagal LLKS nuostatus 1949 m. birželio mėn. Geležinio Vilko grupė pervadinta tėvūnija.

Vadai:

- Vaclovas Voveris-Žaibas (1945-05–1948-11, iki paskyrimo Kazimieraičio rinktinės vadu).
- Petras Šilanskas-Labutis (1948-12–1949-03-07, laikinai ėjo vado pareigas iki žūties).
- Jonas Radžiūnas-Burokas (1949-03–1950-04, iki žūties).
- Gabrielius Turskas-Biliūnas (1950-04–1951-08, atleistas iš pareigų).
- Julius Makaraitis-Varpas (1951-08–1952-02-24, iki žūties).

Žymiausios karinės operacijos, pasibaigusios partizanų pergale:

- Rakatanskų kautynės su MVD kariškiais ir sribais 1946-11-15.
- Šiukščiakalnio k. įvykdyta pasala ir kautynės su sribais 1947-09-20.
- Grendavės k. apylinkėse pasaloje sunaikinta visa Onušio valsčiaus karinė-operatyvinė grupė 1948-10-27.¹⁵

¹⁵ Geistautas Gečiauskas, Inga Petravičiūtė, „Geležinio Vilko grupė“, in: <https://www.vle.lt/straipsnis/gelezinio-vilko-g+rupe/> [žiūrėta 2025-01-16] ir Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, 1998, rankraštis.

Adolfas Ramanauskas-Vanagas

Partizanų gretose

*Pasiruošimas ir kelionė pas Dainavos apygardos vadą
1947 m. balandžio mėn.*

Sutartoje vietoje mus pasitiko pats Žaibas ir Guoba <...>. Dienai apsistojome Kalesninkų miške, netoli kaimo. Numigau Žaibo vadavietėje – „lilipute“. <...>

Pietus mums iš namų atnešė pats Viesulas ir tuomet aš su juo asmeniškai susipažinau. Jis man pasirodė gana savotiškas – mažai kalba, nerangus, tačiau kažkodėl atrodė, kad juo galima visiškai pasitikėti. Iš tikrųjų Viesulas vyrų niekuomet neapvylė, buvo uolus ir narsus tiek būdamas partizanų rėmėjas, tiek ir pats partizanaudamas. Jam vėliau buvo patikėta mano ir daugelio kitų vyrų įrengimo ir jų vietovių paslaptys.

Čia būdamas susipažinau ir su Dzūku – Lionginu Baliukevičiumi iš Alytaus miesto. Jis man atrodė užsidaręs, mažai kalbus ir truputį nerangaus būdo. Su juo į artimesnę pažintį suėjau tik tolimesnės kelionės pas Ažuolį metu. Mums buvo įdomu pasikalbėti ir apie Alytų, kur ir man paskutiniaisiais laisvo gyvenimo metais teko būti. Čia bent trumpai paminėsiu kelionės metu Dzūko man papasakotus pirmuosius išgyvenimus įstojus į partizanų gretas.

Dzūkas norėjo patekti į Vakarus, tačiau nepavyko. Kurį laiką slapstėsi pas gimines. Ten jis ir susipažino su partizanais Ūseliu, Tėveliu ir Geguže. Kaip jau minėjau, savo laiku šie trys partizanai padarė nusižengimų, už kuriuos vėliau buvo partizanų karo lauko sprendimais nubausti mirties bausmėmis.

Dzūkui teko kurį laiką vaikščioti su šiais partizanais, nes dėl nuolatinių masinių rusų siautėjimų tuose veikimo rajonuose partizanai

negalėjo laikytis didesnėmis grupėmis. Ūselis, Tėvelis ir Gegužė, kurie jau tuomet pasižymėjo nedrausmingumu, leidosi gyventojų daugiau vaišinami degtine, ir dažni baliukai, ypač ten, kur buvo merginų, jiems buvo ne naujiena.

Dzūko būdai tokie dalykai netiko, nes jis gerai žinojo tikruosius partizanavimo tikslus ir uždavinius. Po kiek laiko jam pavyko sutikti Žaibą. Jam ir atidengė „trijulės“ žygdarbius. Žaibas trijulę išardė, o Dzūką pasiėmė pas save štabo darbui, kuriam šis visa siela atsidavė ir buvo nepaprastai patenkintas. Tuomet kalbėdamasis su Dzūku negalėjau net numanyti, kad ateityje jis taps uoliausiu ir sąžiningiausiu mano bendradarbiu, bet apie tai savo laiku.

Pasiekėme Nemuną ir valtimis persikėlėme. Buvome jau septyni partizanai: aš, Jūrininkas, Rugys, Šarūnas, Žaibas, Dzūkas ir Vanagas.

Svečiai

1947 m. liepos mėn.

Ryšio keliu man buvo pranešta, kad pas mane atvyksta Žaibas, Dzūkas, Rimvydas ir Gandras.<...>

Tuo metu pas mus atėjo Gegutis ir pranešė, kad atvyko Antanaitis-Litas ir nori su manimi susitikti. Aš nuėjau ir parsivedžiau jį pas save. Čia mes turėjome progą išsikalbėti visais rūpimais klausimais.<...>

Netrukus po Antanaičio pasirodymo pas mus atvyko Žaibas, Dzūkas, Rimvydas ir Gandras. Jie pas mane pabuvo kelias dienas. Su jais turėjau plačius tarnybinius pasikalbėjimus ir pats daug ką įdomaus sužinojau.

Dėmesio centre buvo Rimvydas. Svarbiausia buvo tai, kad jis man papasakojo apie reikalus su Vakaraus ir savo kelionę į Gdynę bei atgal.<...>

Gandras pas mane atvyko kaip Rimvydo palydovas. Jis tuoj grįžo atgal, o Rimvydas persikėlė per Nemuną ir nuvyko Kar. Juozapavičiaus grupėn.<...>

Žaibas su Dzūku pas mane atvyko irgi kaip Rimvydo palydovai, nes buvo atsakingi už prakeliaujančių saugumą savo veikimo ribose. Žaibas išvyko su Gandru, o Dzūkas dar kuriam laikui pasiliko su manimi ir drauge vyko Marcinkonių batalionan.<...>

Su Dzūku aš apkeliavau visą Marcinkonių batalioną. Ta proga artimiau susipažinau ir su pačiu Dzūku. Aš net jo paklausiau, ar nepanorėtų pereiti pas mane dirbti <...>. Žaibo grupėje buvo kitas Vanagas, pavarde Kazlauskas (alytiškis), kuris sugebėjo atlikti štabo viršininko darbus, o Dzūkas galėjo pereiti dirbti pas mane. Dzūkas mano pasiūlymui pritarė, tačiau abuigailėjomės, kad apie tai nepakalbėjome su pačiu Žaibu. Neabejojau, kad jis Dzūką man perleis, tačiau jis priklausė kitai rinktinei ir būtų buvę netaktiška ką nors nuspręsti be jo pritarimo.

Iškeliaujančiam Dzūkui įdaviau asmeninį laišką Žaibui, kuriame plačiau pasisakiau apie Dzūko numatomą perkėlimą pas mane.¹⁶

{Ištraukose minimi: Vaclovas Voveris-Žaibas, Vaclovas Petrauskas-Guoba, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Domininkas Jėčys-Ažuolis, Bronius Burneika-Ūsas, Juozas Burneika-Tėvelis, Gegužė - neišaiškintas, Albertas Perminas-Jūrininkas, Jonas Jakubavičius-Rugys, Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Kostas Šimelevičius-Gandras, Vincas Ivanauskas-Gegutis, Sergijus Staniškis-Litas, Vytautas Kuzmickas-Viesulas, Viktoras Kazlauskas-Vanagas.}

¹⁶ Adolfas Ramanauskas-Vanagas, „Partizanų gretose“, Kaunas: „Obuolys“, 2018, p. 364–366, 416–421.

Ižvalgos (2)

Šiandien plintanti tautos didvyrių (kartais ir ne visai tikrų) fetišavimo mada pradeda gožti gyvus veidus, o oficialinis tonas kelia norą praversti puslapius su panašioms temoms skirtais rašiniais. Šiuo požiūriu Dzūko dienoraštis išskirtinis. Jaunuolio vidinių ginčų ir nerimastingų minčių fone atsiskleidžia ne simbolinis, beatifikacijai paruoštas kankinio portretas, bet autentiška kovotojo kasdienybė, abejonės ir nuolatinis siekis joms nepasiduoti <...>.

Antanas Sheshi, 2018, „Į mano vidų įsismelkė lengvas nerimas“, in: <https://literaturairmenas.lt/literatura/antanas-sheshi-i-mano-vidu-isismelke-lengvas-nerimas> [žiūrėta 2025-01-07].

Kūrinyje – kaip spindulio, kaip šaltinio, kaip gilios žaizdos – ieškau metafizinių dalykų, sakomos ir iki galo neišsakomos gyvenimo paslapties, vos pravertos, todėl ir traukiančios.

Rita Tūtlytė, 2024, in: „Rita Tūtlytė: „Kūrinyje ieškau metafizinių dalykų“, parengė Gediminas Mikelaitytis ir Marius Šidlauskas, „Šiaurės Atėnai“, 2024-12-20, Nr. 24 (1448).

Rita Pauliukaitienė

Tyrinėjant Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį

1990 m. kovo mėn. 11 dieną atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, Antrojo pasaulinio karo ženklai mūsų šalyje dar tebesimatė, okupacijos pabaigą Lietuvoje žymi kitas įvykis – paskutinių sovietinės kariuomenės dalinių išvykimas iš Lietuvos 1993 m. rugpjūčio 31 dieną. Labai simboliška, kad tais pačiais metais „Laisvės kovų archyvo“ 6-ajame numeryje buvo išspausdintas Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis ir šis kūrinys tuoj pat sulaukė skaitytojų pripažinimo. Istorikas Algis Kašėta Žinių radijo laidoje „Vardan tos Lietuvos – Lionginas Baliukevičius-Dzūkas – tėvynės laisvės riteris“ 2018 m. pasakojo, kad pokario dramatiškumą giliai atskleidžiantį tekstą surado KGB (dabar LYA) archyve. Taip pat 2018 metais Okupacijų ir genocido aukų muziejaus sukurtame dokumentiniame video „Partizanų keliais II – Liongino Baliukevičiaus-Dzūko partizano dienoraštis (1 dalis)“ A. Kašėta užsiminė, jog Dzūko dienoraštis buvo surastas, berods, 1992 metais. Į rusų kalbą represinių struktūrų išverstą L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio variantą Lietuvos SSR komunistų partijos archyve panašiu laiku rado Bronius Kašėlionis. Žinodami, jog okupacinių struktūrų atstovai į rusų kalbą įsakydavo išversti toli gražu ne visus Lietuvos laisvės kovotojų dokumentus, galime dar giliau suprasti, koks svarbus buvo ir yra Dainavos apygardos vado Dzūko dienoraštis.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (LPKTS) Istorijos sekcija Kaune 1991 metais pradėjo leisti „Laisvės kovų archyvą“. Pirmojo numerio redakcinę kolegiją sudarė šie asmenys: Balys Gajuskas, Valentinas Gylys, Marija Gražulienė, Irena Janavičienė, Česlovas Kišonas, Antanas Lukša, Regimantas Žilys. Pagrindinė „Laisvės kovų archyvo“ tema (pirmojo ir visų būsimų numerių), anot leidėjų,

– pokario rezistencija. 1993 m. išleisto 6-ojo numerio redakcinės kolegijos sudėtis buvo jau pakitusi: Balys Gajauskas, Algis Kašėta, Antanas Kliunka, Česlovas Kišonas, Antanas Lukša, Gintaras Šidlauskas, Gintaras Vaičiūnas, Vidas Grigoraitis. Viršelį apipavidalino Arvydas Ladiga, reprodukcijos – Regimanto Žilio. Redaktoriai: Dalia Kuodytė (vyr. red.), Rima Gudaitytė, Valdemaras Mačiukevičius, Birutė Okšaitė, Regimantas Žylis. Tiražas 5000 (penki tūkstančiai) egzempliorių. Leidinio pradžioje yra du įrašai. Pirmasis: „Nuoširdžiai dėkojame p. Bruno MEGRET iš Paryžiaus, šio numerio rėmėjui“. Antrasis: „Numeris skiriamas Dzūkijos partizanams“. Pirmoji „Laisvės kovų archyvo“ šeštojo numerio publikacija – „Partizano Dzūko dienoraštis“. Ją parengė istorikas Algis Kašėta, kuris parašė trumpą Liongino Baliukevičiaus biografiją; įdėjo šiuos surastus dokumentus: pažymėjimą (jo parašymo data – 1950. I. 10) apie tai, kad Dzūkas apdovanojamas „Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio“ (Pietų Lietuvos srities vado įsak. nr. 11, data – 1949.XII.24), pažymėjimą pasirašė Adolfas Ramanauskas-Vanagas ir Urbonas Dailidė-Tauras; paties Dzūko – Dainavos apygardos vado 1949.VI.17 užpildytą „Laisvės kovotojo partizano TĖVYNEI PAREIGŲ ĖJIMO LAPĄ“, taip pat dienoraštį – neredaguotą, perspausdintą iš mašinarščiu parašyto originalo; slapyvardžių–pavardžių rodyklę; devynias nuotraukas, taip pat ištraukas iš partizanų bei represinių struktūrų dokumentų.

Tyrėjai Liongino Baliukevičiaus mašinarščiu atspausdinto dienoraščio autentiškumu neabejoja, nes jame yra paties autoriaus ranka įrašytų pataisymų. Jokiuose šaltiniuose nepavyko aptikti, kas yra tas mįslingasis R., kuris Dzūko dienoraštyje įrašė kai kurias pastabas, išskirtas pasviraisiais brūkšniais. Pats Lionginas Baliukevičius-Dzūkas 1948 m. birželio mėn. 30 d. įrašė raide R. pažymėjo Radvilą – Augustą Babrauską, 1949 m. pabaigoje išėjusį į mišką pas partizanus ir netrukus tapusį Dainavos apygardos vado Dzūko adjutantą. Vis dėlto svarstytinas ir kitas variantas. Gali būti, kad R. – tai Konstantas Baliukevičius-Rainys, partizanu tapęs 1949 m. balandį. Antroji versija gal net arčiau tiesos todėl, kad Dzūkas mašinarščiu perrašyto dienoraščio įžangoje išreiškia savo valią, kaip turėtų būti pasielgta su dienoraščiu po rašiusiojo žūties. Asmeniui, radusiam šį dienoraštį, nederėtų jo skaityti, o tik perduoti broliui Kostui. Įrašo data 1949.IV.24.

2025 m. sausio mėn. 1 d. minint Liongino Baliukevičiaus-Dzūko 100-ąsias gimimo metines Kaune teko pabendrauti su jo giminaite Rita Nekrošyte, kuri išsakė nuomonę, jog į sovietinių represinių struktūrų rankas Dzūko dienoraštis pateko po Konstanto Baliukevičiaus-Rainio, Tyliaus žūties. Iš tiesų 1951 m. vasario 15 d. Taločkų sodyboje, Jaunionių kaime, Jiezno r. (dabar Prienų r.) buvo sunaikinta Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio X sekcijos vadavietė (šiai vienai iš trijų LLKS sekcijų vadovavo Adolfas Ramanauskas-Vanagas). Kaip rašoma Prienų r. Želkūnų kaimo kapinėse LGGRTC 2021 m. pastatytame atminimo ženkle, karinės operacijos metu žuvo K. Baliukevičius-Tylius, Urbonas Dailidė-Tauras, Motiejus Jaroševičius-Lakštingala ir Marijona Taločkaitė-Genovaitė. Žinių, kokie partizanų daiktai bei dokumentai buvo rasti ir paimti iš šio vadavietės bunkerio, tyrinėtuose šaltiniuose nepavyko rasti. LGGRTC vyr. istorikė Rūta Trimonienė rašo, jog 1949 m. rugsėjo mėn. 6 d. Konstantas Baliukevičius-Rainys, Tylius, laikinai eidamas Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabo Visuomeninės dalies viršininko pareigas, Tauro ir Dainavos apygardų štabų Visuomeninių dalių viršininkams nurodė parengti apygardų istorijas ir atsiųsti jas į štabą. Istorikė Rūta Trimonienė pabrėžia, jog dėl šio nurodymo išliko didelė dalis partizanų dokumentų, kuriuose pateikiamos kovos veiksmų suvestinės, dienoraščiai, raportai apie kautynes, partizanų žūtį ir kitus svarbius įvykius (https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2016/201602_baliukevicius_biog.pdf [žiūrėta 2025-01-11]).

Apie radinius Žaliamiškyje buvusiam bunkeryje, kuriame žuvo Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Antanas Vailionis-Špokas, Augustas Babrauskas-Radvila, ir šalia bunkerio sargyboje budėjęs Anastazas Kaknevičius-Švedrys, okupacinių represinių struktūrų dokumente teigiama: „Likvidavus grupę paimta: 4 automatai, 2 šautuvai, 5 pistoletai, koviniai šoviniai, susirašinėjimo medžiaga“ (Lietuvos ypatingasis archyvas, f. K-30, ap. 1, b. 143, l. 68–69. Mašinarštis. Dokumentas rusų k., pateiktas in: <https://lya.archyvai.lrv.lt/lt/educacija-parodos-ekskursijos/virtualios-parodos/> [žiūrėta 2025-01-11]).

Nors ir kokios nepalankios aplinkybės klostėsi, laimei, Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis vis dėlto išliko.

Pirmoji Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio publikacija 1993 m. „Laisvės kovų archyvo“ 6-ajame numeryje labiausiai atitinka

originalą, vėlesniuose leidimuose yra taisymų, atsižvelgiant į dabar galiojančias lietuvių kalbos gramatikos ir stilistikos taisykles. Nuo pat 1994 m., kai šis kūrinys pradėtas leisti atskira knyga (iš pradžių su Justino Lelešiaus-Grafo dienoraščiu), į Dzūko dienoraščio tekstą laužtiniuose skliaustuose yra įterptų Algio Kašėtos pastabų. Rengiant knygą „Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio pėdsakais“, ištraukos pasirinktos iš originalui artimiausio varianto („Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6), pataisius kai kur rašybą ir skyrybą (pvz., originale – „<...>, gal būt, <...>“, šioje knygoje – „galbūt“) bei akivaizdžius apsirikimus (Sviedrys – Šviedrys).

2025-ųjų metų sausio mėn. pradžioje apžiūrint virtualią Lietuvos ypatingojo archyvo parodą „Nugalėjęs mirtį. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko 100-osioms gimimo metinėms (LYA)“ pratarinėje, parengtoje Lietuvos ypatingojo archyvo VRM dokumentų skyriaus vedėjo Povilo Girdenio, pirmiausiai akį patraukė frazė – „balta šventvagystė“. Iš tiesų taikliau neįmanoma įvardinti Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio skaitymą. Virtualios parodos pratarinėje nemažai rašoma ir apie susigundžiusius Judo grašių gauti „poėčiokus“, bet skaityti apie juos nemalonu – lyg braidžiotum po dilgėles. Įmanoma suprasti naičius į mišką išėjusius pokario kaimo vaikus, kurie vėliau patikėjo sovietinėmis amnestijomis ar bandė įsigyti dokumentus svetima pavarde ir legalizuotis. Pagaliau įmanoma suprasti palūžusius per tardymus partizanus, bet agentų-smogikų poetų, nuėjusių „dirbti“ savo noru... Istorikas Povilas Girdenis baigia parodos pratarinę skyreliu, kurį pavadino citata – paskutiniu Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio sakiniu: „Autoriaus jau seniai nėra gyvo, o jo knygos liks gyvos amžinai...“ Tai apie rašytojus, kurie gyvenime patyrė ir balta, ir juoda, tačiau liko šviesos pusėje, <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide1> [žiūrėta 2025-01-11].

Dokumentai, pateikti šioje virtualioje parodoje, taip pat įdomūs ir padedantys įminti ar užduoti ne vieną mįslę. Visų pirma – Liongino Baliukevičiaus tėvo (Kosto Baliukevičiaus) vairuotojo pažymėjimas, pagal 1931 m. įvardijimą, šoferio lapas. Jame įrašyta, jog Kostas Baliukevičius, Juozo sūnus, yra gimęs 1890 m. liepos mėn. ir kilęs iš

Vilniaus aps. Molėtų vls. Videniškių miestelio, kariuomenėje netarnavęs. Visuose kituose tyrinėtuose šaltiniuose buvo tik užsiminta, kad Liongino Baliukevičiaus tėvas kilęs iš Vilniaus krašto ir skatinamas patriotinių jausmų, susikūrus nepriklausomai Lietuvos valstybei, apsigyveno Alytuje. Nors šiame dokumente parašyta, jog yra dailidė, tačiau susipažinę su kitais parodos dokumentais bei nuotraukomis, galime įsitikinti, kad turėjo ir verslininko gyslelę.

Dar įdomiau buvo paskaityti paties Liongino Baliukevičiaus-Dzūko ranka rašytą gyvenimo aprašymą – curriculum vitae, pateiktą 1942 m. liepos ar rugpjūčio mėn. Vytauto Didžiojo universiteto rektoriui drauge su prašymu priimti mokytis į Medicinos fakultetą, Medicinos skyrių (Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 631, ap. 7, b. 18772, l. 11.). Iš gyvenimo aprašymo faktų, kuriuos mini L. Baliukevičius-Dzūkas, jog Alytaus pradžios mokyklą pradėjęs lankyti šešerių (metais anksčiau negu įprastai), o baigęs ją per trejus metus (įprastai mokslas trukdavęs ketverius metus), galime daryti išvadą apie vaiko gana didelius gabumus.

Dėmesį patraukė ir Liongino Baliukevičiaus-Dzūko Alytaus valstybinės gimnazijos baigimo atestato nuorašas, patvirtintas Alytaus notaro 1942 m. birželio mėn. 20 d. (Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 631, ap. 7, b. 18772, l. 10.), pateiktas drauge su gyvenimo aprašymu. Liongino Baliukevičiaus, parašiusio „Dienoraštį“ – vieną iš įdomiausių XX amžiaus lietuvių literatūros kūrinių, lietuvių kalbos ir visuotinės literatūros žinios gimnazijoje buvo įvertintos trejetu pagal penkiabalę vertinimo sistemą.

Užsienio kalbų žinios buvo įvertintos šiek tiek geriau. Lotynų kalbos – trejetu, vokiečių kalbos ir literatūros – ketvertu, tačiau tokie pažymiai nesutrukdė Lionginui Baliukevičiui studijuoti mediciną ar tapti Dainavos apygardos Spaudos ir propagandos skyriaus viršininku, o vėliau ir Dainavos apygardos vadu. Be to, prisiminimuose Adolfas Ramanauskas-Vanagas rašo, kad Dzūkas mokykloje taip pat mokėsi rusų kalbos, todėl jam buvo patikėtos ir Dainavos apygardoje leisto laikraščio „Svobodnoje slovo“ redaktoriaus pareigos. Žinoma, apie žodžio „laisvę“ Sovietų Sąjungoje Lionginui Baliukevičiui, būsimam partizanui Dzūkui, teko nemažai patirti pačiam, kadangi nuo 1945 m. gegužės mėnesio iki 1946 metų vasaros jis prabuvo sovietiniuose karo belaisvių lageriuose. Beje, kai vyko pirmasis Lietuvos skautų

brolijos narių surašymas 1937 metais, pildydamas visuotinio skautų surašymo anketą, Lionginas Baliukevičius įrašė, jog gali susikalbėti lenkų kalba. Šioje anketoje taip pat parašyta, jog skautų organizacijai jis priklauso nuo 1934 m. rugsėjo 1 dienos. Kokias turi specialybes – nepažymėjo. Įdomi yra ir Konstanto Baliukevičiaus 1937 m. užpildyta skauto anketa. Pasirodo, jaunesnis iš brolių skautu tapo netgi pirmiau – 1933 m. gruodžio 14 dieną. Į klausimą apie specialybes vaikiška dailia rašysena išvedžiotas atsakymas: „sportininkas, žaidėjas, visadirbis“. Šios anketos yra saugomos Lietuvos valstybės centriniam archyve (LVCA), su jų turiniu maloniai leido susipažinti Jonavos skautų grupė, kuri pasivadynusi Benedikto Labėno-Kariūno vardu.

Kodėl ir kokius savo gyvenimo faktus Lionginas Baliukevičius sufalsifikavo autobiografijoje (Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 631, ap. 7, b. 18772, l. 7.), kurią pateikė 1946 m. drauge su prašymu priimti jį vėl studijuoti Kaune, tada jau valstybiniu vadinamame Vytauto Didžiojo universitete, Medicinos fakultete? Paanalizavus įvairius Lietuvos ypatingojo archyvo virtualioje parodoje „Nugalėjęs mirtį. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko 100-osioms gimimo metinėms (LYA)“ pateiktus dokumentus, galima padaryti išvadą, jog L. Baliukevičius iš vermachto kariams, patekusiems į sovietų nelaisvę, skirtų lagerių pabėgęs 1946 metais į Lietuvą grįžo ne vėliau negu birželio mėnesį. Kaip A. Ramanauskas-Vanagas rašė savo prisiminimuose, Dzūkas yra svarstęs galimybę 1946 m. trauktis į Vakarų, tačiau dokumentai rodo, kad jis ieškojo ir galimybių legaliai gyventi bei mokytis Lietuvoje, todėl autobiografijoje ir parašė, jog 1944 m. po tėvo mirties turėjo rūpintis šeima, 1945–1946 dirbo Alytaus sveikatos skyriuje. Iš tiesų L. Baliukevičius dar prieš tėvo mirtį 1944 m. įstojo į Vietinę rinktinę ir išvyko į Žemaitiją, vėliau su apsauga buvo išvežtas į Čekoslovakiją saugoti vokiečių karinių aerodromų, pateko sovietams į nelaisvę. Liongino Baliukevičiaus prašymas studijuoti Kauno valstybiniame Vytauto Didžiojo universitete 1946-08-19 buvo atmestas (Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 631, ap. 7, b. 18772, l. 6.). Vėlesniame 1947 m. spalio mėn. 10 d. represinių struktūrų dokumente (Lietuvos ypatingasis archyvas, f. K-30, ap. 1, b. 146, l. 2.) pareiškama, jog pats Lionginas Baliukevičius Baliukevičius 1946 m. rugsėjo mėnesį metė medicinos studijas... Tai dar vienas pavyzdys, kaip veikė sovietinės propagandos aparatas.

Lietuvos ypatingasis archyvas rengdamas virtualią <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide1> [žiūrėta 2025-01-11] parodą „Nugalėjęs mirtį. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko 100-osioms gimimo metinėms (LYA)“ bendradarbiavo su Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centru bei Lietuvos centriniu valstybės archyvu. Lankytojams dėl to atsirado galimybė išsamiau susipažinti su Liongino Baliukevičiaus-Dzūko gyvenimo faktais bei istoriniu kontekstu.

Kokie bebūtų svarbūs Liongino Baliukevičiaus-Dzūko biografijos faktus liudijantys dokumentai, vis dėlto dienoraštis yra iš jų svarbiausias. Ne atsitiktinai jis tapo „Dienoraščiu“, vis pakartotinai leidžiamu Lietuvoje. Nuo pradžios iki galo Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštyje intuityviai, bet tiksliai atskleidžiamas jauno žmogaus, idealisto noras apginti savo vertybes, esant dramatiškoms, su humanizmo nuostatomis nesuderinamomis aplinkybėmis. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį galima vadinti ne tik dramatišku, bet ir lyriniu, nes jis tiesiog kupinas jausmų. Vis dėlto emocijos išreiškiamos santūriai, visas kūrinio tekstas pasižymi subtilumu. Tai nereiškia, jog dienoraščiui trūksta įtampos ar veiksmo dinamikos. Daugtaškių gausa liudija pastangas išlaikyti dvasinę pusiausvyrą, kad būtų galima nuo okupantų pavergimo ginti ne tik tėvynę, save, bet ir savo artimą – ne atsitiktinai Lietuvos partizanai vadino vieni kitus broliais ir seserimis. Be abejo, kūrinio kulminacija – priežasčių išsiaiškinimas, kodėl buvo likviduoti štabo bunkeriai Kalesninkų miške ir žuvo ypač artimi bendražygiai. Vis dėlto, kad ir kokią didžiulį skausmą patyrus, nepuolama į nevirtę, net nesvarstoma atsisakyti ginkluotos kovos ir bandyti ieškoti alternatyvų.

Kalbėdami bei rašydami apie Lietuvos partizaninį karą, tyrinėtojai dažnai cituoja Liongino Baliukevičiaus-Dzūko mintis iš dienoraščio, šis kūrinys taip pat įtrauktas į Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos patvirtintą Lietuvių kalbos ir literatūros bendrąją programą. Lionginas Baliukevičius ne tik subtiliai fiksuoja savo dvasinio pasaulio niuansus, bet ir taikliai apibūdina bendražygius. Ne veltui Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščiu dažnai remiamasi rašant kitų Lietuvos laisvės kovotojų biografijas.

Jau pirmajame Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio įrašė (1948 m. birželio mėn. 23 d.) galime pastebėti visas pagrindines temas, apie ką tekste bus kalbama. Visų pirma apie šeimą, išsiskyrimą su artimaisiais ir viltį juos pamatyti ar bent sužinoti, kaip jie gyvena. Apie bendražygius, gyvus ir žuvusius. Taip pat akcentuojamas žodis – sakytinis, rašytinis ar besiformuojantis mintyse. Svarbi tiek publicistika (spauda, radijas), tiek meninė kūryba: dainos (jomis išsakomi didelės visuomenės dalies išgyvenami jausmai), dienoraštis, skaitomos ar prisimenamos knygos (kaip atsvara atšiauriai partizano kasdienybei). Jauno kario – Tėvynės gynėjo žvilgsnis į pasaulį dienoraščio pradžioje gana plačiai aprėpiantis.

Istorikas Algis Kašėta tyrinėdamas archyvinčius dokumentus yra aptikęs užuominų, kad L. Baliukevičius-Dzūkas yra rašęs ir antrąją dienoraščio dalį, tačiau iki šiol ji nesurasta. Visuose pakartotiniuose leidimuose publikuojama tik pirmoji dalis. Paskutiniame pirmosios dalies (1949 metų birželio mėn. 6 d.) įrašė temų skalė žymiai mažesnė negu buvusi prieš metus. Dienoraščio pasakotojo – partizano gyvenamoji erdvė susitraukusi beveik iki minimumo dėl sustiprėjusio represinių struktūrų spaudimo, tačiau bendražygiai, kaimo žmonės – rėmėjai ir giliai apmąstyta atsakomybė dar teikia jėgų tęsti kovą, tikėti, jog Tėvynė bus laisva nors ateityje. Kūrinio pabaigoje jausmų raiška tokia pat subtili kaip ir pradžioje, tačiau nuotaikų amplitudė žymiai labiau svyruojanti: nuo ūkanotą vasaros rytą jaučiamo fizinio ir dvasinio šalčio, kuris įsismelkęs į partizano kasdienybę, iki ūkininko balso moduliacijų – nejučiomis kylančio beviltiško spieginimo, kai imama kalbėti apie kolchozus. Nuo lengvo nerimo, kylančio palyginus saugioje vietoje, iki melancholijos ir beprasmybės jausmo, kuris apima nematant gyvenimo perspektyvos, o dienoraščio pabaigoje iki begalinio tikėjimo žmogaus kūrybinėmis galiomis, šviesa, nenugalima ir nepavaldžia mirčiai.¹⁷

¹⁷ Rita Pauliukaitienė, „Tyrinėjant Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį“, rankraštis, 2025.

Lietuvos ypatingojo archyvo dokumentai

Dainavos apygardos vado Liongino Baliukevičiaus-Dzūko
dienoraštis

1949 m. [birželis]

Dienoraščiai, atsiminimai

Dienoraštis apima laikotarpį nuo 1948 m. birželio 23 d. iki 1949 m.
birželio 6 d.

Saugotojas Lietuvos ypatingasis archyvas

Fondo Nr. K-30

Apyrašo Nr. 1

Bylos Nr. 333

Lapų Nr. Nuo 342-2 iki 342-63

Originalas. Mašinraštis.¹⁸

¹⁸ <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p20/doc3925?sqid=f14d0f718e3a3581e0660342a34db93400371c8d> [žiūrėta 2024-12-12].

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (1)

Ištraukos

Šis dienoraštis jokiū būdu nėra skirtas viešumai. Aš rašiau jį tik sau. Tuo atveju, jeigu aš žūčiau, dienoraštį prašau perduoti mano mielam broliui K o s t u i. Visų kitų, kuriems bus lemta gyventi ir rasti šį dienoraštį, aš prašau neskaityti jo, bet sunaikinti. Tai bus mano paskutinis pageidavimas.

Jeigu radėjas bus sulaukęs taip labai trokštos mūsų brangios Tėvynės laisvės, tada aš jam iš Anapus siunčiu karščiausius sveikinimus. O jeigu mūsų Lietuvai būtų skirta vergijai tęstis, tada lai jis nepabūgsta sunkios savo dalios, bet, priešingai, aš jam linkiu galingos dvasinės stiprybės.

Partizaniškas su Dievu!

D z ū k a s

Rašyta bunkeryje 1949.IV.24, 6 val. 20 min.
Bunkeryje buvo Vanagas – A. Ramanauskas,
Vieversys – Julius Karpis,
Guoba – Vaclovas Petrauskas ir
Viesulas – Vitalijus Kuzmickas.

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 333, l. 342-2. Originalas. Mašinraštis.¹⁹

¹⁹ <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p20/doc3925?sqid=f14d0f718e3a3581e0660342a34db93400371c8d> [žiūrėta 2024-12-12].

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (2)

Ištraukos

1948 METAI

Birželio mėn. 23 d.

Prieš keletą dienų gavau iš brolio laišką... Jis... pažadėjo atvažiuoti, bet dabar aš pradėtu bijoti dėl jo. O jeigu jį čia, kaime, kas atpažins? Jeigu sučiups rusai ar istrebiteliai?..

Kaip pasikeitė gyvenimas. Prisimenu, kaip mes visi dar namie gyvenom... turėjom, ko tik norėjom. Karas ir rusai sunaikino viską. Dabar mes tik benamiai kampininkai. Aš turiu nuosavybėje automatą ir pistoletą, nuo kurio niekad nesiskiriu, brolis – keletą knygų svetimame kambaryje, vargšė mama ir dėdė – Urale. Visiškai pagal partizanų dainą:

„Tu Urale, motinėle,
Tėvas jau šaltuos kapuos...“

Vakar pas mus buvo Vytas, Nemunas ir Genys. Aiškinomės jų nesusipratimus...

...Jau antra diena klausom Miko nupirkto radijo / Mikas – Au-drūnas, Vaišvilkas. R. / Kol kas veikia neblogai. Nepaprastai sunku klausyti Ankaros. Barškėjimas, tarškėjimas daro klausymą sunkų.

Ruošiamės leisti laikraštėlį. Vedamasis bus mano, parašytas prieš mėnesį laiko. / Minimas laikraštėlis – „Laisvės varpas“, Dainavos apygardos organas. R. / Popieriaus jau labai nedaug turime. Žaibą prašėme, kad atsiųstų, bet apie tą nieko negirdėti. Jo, Rugio ir Vanago laukiam kiekvieną dieną pasirodant.

Šiandien ūkanota diena ir tarpais lyja. Savo dienoraštį rašau senoje „žvyrduobėje“. Kažkur girdėti piemenų dainavimas. Dainuoja par-

tizanišką / prt. Vilko / dainą. Tą dainą pirmą kartą išgirdau pavasarį prie Nemuno, vykdamas pas Ažuolį / 1947 m. balandžio mėn. R./ Iš tada ėjusių šiandien jau nėra Jūrininko, Gandro, Vaitkaus, Ažuolaičio, Pakšto.

Pas Ažuolį įvyko pirmas didžiulis /?/ Dainavos apygardos vadų sąskrydis. Atmintinos dienos Punios šile – „šaulių salė“ / taip buvo vadinamas bunkeris, kuriame mes posėdžiavome /. Tada mes tris dienas vis vakarais susirinkdavome į tą bunkerį. Čia buvo ir daugiau pažįstamų: Klevas /Subačius/, Aras /Petrauskas/, na ir pats Ažuolis. Pas Ažuolį jautėmės kaip pas tikrą vadą. Mes visi tikom vadintis jo vėkais. Nuo to laiko, kai aš jį mačiau Alytuje, jis buvo žymiai pasenęs. Turbūt, kad su barzda.<...>

Lygiai prieš trejus metus – 1945 m. vasarą – sėdėjau belaisvių lageryje, Brno mieste. Ir vis tik nors tai buvo ir belaisvių lageris, bet aš ten buvau įsitaisęs kaip namie. Žinoma, tik lagerio negalima lyginti su namais. Maistas ten buvo puikus, nes aš buvau vyriausia galva maisto aprūpinime: prižiūrėjau gal penkias virtuves. Bet ten trūko laisvės, ir dėl to trūko visko. Kaip šiandien atsimenu, kaip dažnai sėdėdavau prie spygliuotos lagerio tvoros ir godžiai žiūrėjau į gatvėje vykstantį laisvą gyvenimą. Tada pro mano akis praslinkdavo gražiai, elegantiškai apsivilkę čekai, čekės, jaunos merginos... Ir krūtinėje kažkas virdavo. Kildavo nepaprastas ilgesys tėvynės, pažįstamų vietų, draugų, merginų.<...>²⁰

{Adolfas Baublys-Merkys, Vytas; Vincas Kalanta-Nemunas, Petras Vaitkus-Genys, Mykolas Babrauskas-Mikas, Audrūnas, Vaišvilkas; Vaclovas Voveris-Žaibas, Jonas Jakubavičius-Rugys, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, ?Alfonsas Ružėnas-Vilkas, Domininkas Jėčys-Ažuolis, Albertas Perminas-Jūrininkas, Kostas Šimelevičius-Gandras, Juozas Šarkus-Vaitkus, Jonas Cibulskas-Ažuolaitis, Jonas Jusas-Pakštas, Vytautas Subačius-Klevas, Mykolas Petrauskas-Aras.

Punios šilo apylinkėse Antrojo pasaulinio karo pabaigoje buvo nuleistas ne vienas desantas iš Vakarų, Alfonsas Ružėnas-Vilkas, veikęs Punios šile, buvo vienas iš desantininkų. Plačiau apie tai: Kęstutis Kasparas, „Į tėvynę – iš dangaus“, in: <https://partizanai.org/index.php/laisves-kovu-archyvas-18-t-1996-m/3598-i-tevyne->

²⁰ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 12–13.

is-dangaus [žiūrėta 2025-01-31]; Henrikas Rimkus, Dainavos apygardos kronika, 1998 m. rankraštis.

Visos pastabos riestiniuose skliaustuose yra knygos sudarytojos. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio ištraukose minimi asmenvardžiai yra tikslinti pagal A. Kašėtos (2019), H. Rimkaus (1998, 1999), R. Trimonienės (2025 ir ankstesnių metų) pateikiamus duomenis.}

Sušaudytos dainos (1)

DESANTUI

Galbūt mėnuo tėvelis tau,
Mielas sūnau žydrynės,
Paukščių Takais tu atėjai
Gint žūstančios Tėvynės.

Buvai nuo budelių toli,
Pas juos negrįžt galėjai,
Bet kad širdis nerimo tau,
Tėvynę tu mylėjai.

Žvaigždėtą naktį ant pečių
Išskleidęs parašutą,
Tu nusileidai pušyne
Žaliam, žaliam lyg rūta.

Buvai ryžtingas ir drąsus,
Ilgėdavais kovoti,
Sakydavai: aš tam grįžau,
Kad save paaukočiau.

Kai išdavikė drebulė
Koketiškai šlamėjo,
Jos sužavėtas, užmigai,
Tą priešai pastebėjo.

Apsuptas grūmeisi vilku,
Kol šovinių turėjai,
Paskutiniu ju pats save
Dievuliui pažadėjai.

Verkė jo mėnesio naktis,
Aušrinė, eglės klojos,
Nebesulaukė laisvės jis,
Neišsipildė svajos.

Laisvės ereliu neskraidys,
Nei šilko parašiotu,
Sesės, jei žinot kapą jo,
Pasėkit daug daug rūtų.

1945²¹

²¹ „Sušaudytos dainos“, sudarė ir parengė Vytautas Ledas, Henrikas Rimkus, 1990, Vilnius: „Vaga“, p. 109; <https://www.partizanai.org/failai/pdf/susaudytos-dainos.pdf> [žiūrėta 2025-01-08].

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (3)

Ištraukos

Birželio mėn. 30 d.

Prieš porą dienų buvo atvažiavęs Mikas, ir mes jį parsivedėm į savo bunkerį. Tikimės, kad neišduos. Na, o pagaliau reikia juk kam pasitikėti!

Kas žino, kur likimas yra paruošęs mums spąstus.

Mikas truputį nusivylė, bent man taip atrodo, mūsų bunkeriu. Po lietaus jis visai bjauriai atrodė. Popieriai buvo visur nuo lubų atplyšę. Be to, bunkeryje buvo tamsoka, nes Genys atėjęs sudaužė lempos stiklą. Bet mes jo nebarėm, nes jis buvo atsinešęs didelę pintinę uogų, pyragaičių ir lašinių. Su maistu mums buvo nekaip, tad šiandien turėjom geras vaišes.

Mikas pas mus neliko. Atvažiuos po kelių savaitių. Su juo susitarėm dėl vieno „rašytojėlio“, kuris, anot jo, galės rašyti vedamuosius, nes kadaise priklausęs Jaunųjų Rašytojų sąjungai, o dabar provincijoje „užsimaskavęs“ mokytojaujās. Dabar tokie visi.

Be to, Mikas išplėš iš sanatorijos rotatorių ir rašomąją mašinėlę, bet prieš tai mes jau turim nusiųsti porą pistoletų „geresniam jo planų realizavimui“.<...>

Mikas puikus vyras. Nuoširdus, mūsų judėjimui tiesiog pasišventęs... Jis mane atvedė pas Malonę. Sėdėjo metus kalėjime už tai, bet tai jo neatbaidė.

Parašiau laišką R., kad jis visur, kur tik reikalas bus, Mikui padėtų. Žinoma, paminėjau drąsą, pasiaukojimą ir t. t. Na, jis kadaise taip kalbėjo. Dabar teks įsitikinti, ar tai tiesa. Mikas sako, kad jis dabar esąs gerokai bailus. Aš manau, kad mano laiškas jį išjudins. /R. – Radvila, Šviedrys, Miko brolis Augustinas.<...>

Liepos mėn. 2 d.

Vanagas pasakė, kad šiandien sueina lygiai dveji metai, kai žuvo pulk. Kazimieraitis. Prisiminiau, kad ir Ažuolio žuvimo metinės artėja...²²

{Mykolas Babrauskas-Mikas, Kostas Kubilinskas-Kapsas, Marytė Budėnaitė-Malonė, Birutė, Augustas Babrauskas-Radvila, Šviedrys, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Juozas Vitkus-Kazimieraitis, Domininkas Jėčys-Ažuolis, Stasys Klimašauskas-Genys.

1948 m. birželio 30 d. dienoraščio įrašė minima, kad Mykolas Babrauskas-Mikas sovietų buvo įkalintas metus laiko, apie tai daugiau po gruodžio 23 d. įrašo.}

Partizanų dokumentai (1)

„Lietuvos partizanų vadų suvažiavimo deklaracija“ apie Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo principus, paskelbta A apygardos štabo laikraštyje „Laisvės Varpas“, 1946 m. gegužės 5 d., Nr. 6 (8)

Lietuvos Partizanų Vadų suvažiavimo deklaracija

1946 metų balandžio mėnesio 23 dieną Lietuvos partizanų vadai, pasiėmę vadovauti lietuvių tautos kovoms bolševikų išplėštai nepriklausomybei atstatyti ir vadovaudamiesi tautos valia, pripažino esant būtina paskelbti lietuvių tautai ir kitoms tautoms bei užsienio valstybėms principus, pagal kuriuos atstatytoji Lietuva turėtų ateityje tvarkytis ir kuriuos Lietuvos ginkluotieji partizanai, visos tautos padedami, saugos ir visomis priemonėmis rems.

1. Lietuvos valstybinė santvarka – laisva, demokratinė.
2. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai.
3. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvais, demokratiniais rinkimais išrinktą seimą ir jo sudarytą vyriausybę.
4. Seimo rinkimai pravedami laisvais, demokratiniais principais, tiesioginiu, slaptu visuotiniu balsavimu – proporcinė rinkimų sistema,

²² Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 13–14.

balsuojant ne už sąrašus, bet už partijų ir sąjungų išstatytus atskirus kandidatus.

5. Seimo atstovai atsakingi ne prieš partijos vadovybę, bet prieš savo rinkikus.

6. Krašto vidaus statutą bei reformų reikalą ir ryšius su užsienio valstybėmis sprendžia seimas, vadovaudamasis tautos daugumos pareikšta valia, priimdamas dėmesin išmintingus mažumos pageidavimus ir derindamas su suvienytųjų Nacijų pareikštais principais.

7. Lietuvos Komunistų partija negali būti pripažinta teisine partija, nes jos siekimai ne demokratiniai, bet diktatūriniai ir ji, klausydama lietuvių tautai svetimos Sovietų Sąjungos Komunistų partijos ir vyriausybės, prisidėjo prie lietuvių tautos nepriklausomybės atėmimo ir tapo dešimčių tūkstančių geriausių Lietuvos sūnų nužudymo bei trėmimo kaltininke.

Pastarasis Lietuvos partizanų nusistatymas galėtų būti atšauktas tik su sąlyga, jei Lietuvos Komunistų partija viešai atsisakanti nuo diktatūrinio ir revoliucinio principo ir priklausomybės svetimai valstybei. Be to, dar savo kaltę tautai išpirktų, paveikdama Sovietų Sąjungą, kad ši:

a) Taikingu keliu išvestų iš Lietuvos visas Sovietų Sąjungos ginkluotąsias tiek karines, tiek vidaus apsaugos pajėgas;

b) Tuoj paleistų visus politiniais sumetimais suimtuosius, pasmerktuosius ir ištremtuosius;

c) Pripažintų Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto sudarytą laikinąją Lietuvos Vyriausybę.

8. Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas visomis išgalėmis remia Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pastangas atkurti sutrukdytą Lietuvos nepriklausomybę.

Lietuvos partizanų vadai, paskelbdami šią deklaraciją, kreipiasi į lietuvių tautą ir toliau dar uoliau remti partizanų pastangas kuo greičiau atstatyti Lietuvos nepriklausomybę.

(parašai)

LRMF F. 3. Ap. 4. B. 4. L. 17–18. Originalas. Rotoprintas.²³

„1946 m. balandžio 23 d. pirmą politinę deklaraciją priėmė į suvažiavimą susirinkę Pietų Lietuvos srities partizanų vadai: Lietuvos ka-

²³ „Laisvės kovos 1944–1953 m.“, sudarytojai Dalia Kuodytė, Algis Kašėta, Kaunas, 1996, p. 249–250.

riuomenės plk. ltn. Juozas Vitkus, mjr. Zigmas Drunga, kpt. Sergijus Staniškis ir kiti. Deklaracija arba jos nuorašai iki šiol nesurasti, tačiau tekstas, remiantis pasirašytu originalu, 1946 m. gegužės 5 d. buvo paskelbtas A apygardos (vėliau ji bus pavadinta Dainavos vardu) partizanų laikraštyje. Publikacijos: *Laisvės varpas*, 1946 m. gegužės 5 d., nr. 6 (8), p. 1; *Laisvės kovos 1944–1953 metais. Dokumentų rinkinys*. Sud. Dalia Kuodytė, Algis Kašėta, Kaunas, 1996, p. 249–250.“ Informacija paskelbta: „Šaltinių publikacija“, parengė Vykintas Vaitkevičius, in: *Antisovietinė rezistencija Lietuvoje: partizaninio karo tyrimų naujos priegos*, sudarytojas Vykintas Vaitkevičius, Klaipėda: *Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas*, 2020, p. 249–250.}

{Dokumentą pasirašė: Juozas Vitkus-Kazimieraitis, Zigmas Drunga-Mykolas Jonas, Domininkas Jėčys-Ažuolis, Sergijus Staniškis-Antanaitis, ?Antanas Morkeliūnas-Labutis, ?Vytautas Subačius-Klevas, Konstantinas Bajerčius-Garibaldis, Antanas Kulikauskas-Daktaras.}

Partizanų dokumentai (2)

Dainavos apygardos vado Domininko Jėčio-Ažuolio laiškas Merkio rinktinės vadui Adolfui Ramanauskui-Vanagai apie MGB įtakoje buvusių Bendro Demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio ir jam priklausiusio Vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų štabo pareigūnų pastangas nuginkluoti ir legalizuoti partizanus

[1947 m. ne vėliau kaip kovo 2 d.] <...>

M e r k i o Rinktinės V a d u i

Vilniuje iš keletos asmenų yra susikūrus koks tai „Štabas“, pasivadinęs save, rodos, „Vyr[iausiuoju] Kariniu Štabu“ ar panašiai. Šis Štabas deda pastangų užmegzti ryšius su partizanų aukštesniosiomis vadovybėmis, ketindamas apsaugoti partizanus nuo žuvimų. Į skiriamus pasimatymus vyksta viešai lengvu automobiliu. Mat, girdi, jie esą oficialūs asmenys ir gali liuosai, dienos metu nesivaržydami važinėti. Bet į skirtus nakties metu pasimatymus nevyksta. Šiuo metu lengvomis mašinomis – automobiliais važinėja tik aukšti raudonųjų pareigūnai arba jiems patikimi asmenys. Be to, minimo „Vyr[iausiojo] Karinio Štabo“ darbo kryptis ir būdai yra labai įtartini ir sukelia rimtų

abejonių, ar tik nebus NKVD ar NKGB žinioje ir jų nurodymais dirbąs „Štabas“ su atitinkamais mums priešingais tikslais.

Kiek teko patirti, žinių patikrinti dar neturėjau galimybės, to „Štabo“ žygiai apsaugoti partizanus nuo žuvimų susideda štai iš kokių veiksmų:

1. Visi partizanai privalo tuojau nusiginkluoti. Ginklai atiduodami būrių vadams, kurių žinioje tuo tarpu jie ir laikomi.
2. Kiekvienas partizanas privalo smulkiai aprašyti, ką jis yra padaręs, kiek komunistų, istrebitelių ir kitokių raudonųjų pareigūnų sunaikinęs ir t. t.
3. Kiekvienas turi pasižadėti, kad ateityje nei komunistų, nei istrebitelių, nei kitokių raudonųjų apaštalų nebenaikins. O jei šio pasižadėjimo nevykdys, bus laikomas plėšiku ir kaip toks baudžiamas.
4. Partizanams, išpildžiusiems šiuos reikalavimus, žadama parūpinti reikiamus dokumentus, net ir tarnybas, jeigu patys jų negalės susirasti. Apsigyventi gi turi taip, kad vienas kito nežinotų, kur gyvena ir ką veikia.

Visa ši procedūra gan keista ir įtartina. Kodėl atimami iš partizanų ginklai ir perduodami būrio vadui saugoti? Juk vieną ginklą paslėpti pačiam partizanui yra daug lengviau, kaip kad būrio vadui viso būrio ginklai.

Kokiam tikslui kiekvienas partizanas turi smulkiai aprašyti savo atliktus veiksmus? Juk tai tolygu, raudonųjų akimis žiūrint, pasirašymui sau kaltinamojo akto ir, be to, tokios žinios turėti šiuo metu tik raudoniesiems svarbu.

Iš kurgi tų „Vyr[iausiojo] Karinio Štabo“ ponų tokia galia, kad nieko nebudami viešai važinėja pasimatymams, parūpina visiems dokumentus, net ir tarnybas. Kuriam gi tikslui partizanai apgyvendinami taip, kad vienas kito nežinotų? Nebent tam, kad lengviau ir be triukšmo galima būtų visus surinkti ir į požemius sukišti. Tai vis mat būk apsaugojimui partizanų nuo žuvimų. Nors tuo tarpu nesu nuodugnai ištyręs „Vyr[iausiojo] Karinio Štabo“ tikslų, bet toks jų elgesys sukelia rimtų įtarimų, ar tik už viso to nesislepia NKVD–NKGB kruvinoji ranka.

Išvengimui bet kokių nepataisomų nelaimių jokių artimesnių santykių su šio „Štabo“ pareigūnais neužmezgti, o kas juos yra užmezgęs,

nutraukti iki galutinai paaiškės jų veiksmų tikslai. Šiam reikalui paaiškėjus, dalinių vadus reikiama painformuosiu. Dabar gi, jeigu kuriam nors iš dalinių vadų tektų su čia kalbamo „Štabo“ pareigūnais susitikti, patikrinti jų dokumentus nustatymu jų asmenybių ir šiuometinio užsiėmimo, tuojau apie tai informuojant mane.

Jeigu kiltų rimtų įtarimų ir būtų galimybių, nesukeliant didelio triukšmo sulaukyti ir skubos keliu taipgi apie tai man pranešti.

Apygardos Vadas, Ažuolis [parašas]

[Dokumento viršuje kairiajame kampe ranka parašyta: „už 1947. III. 5. Nr. 334/4a“.]

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44618/3, t. 17, l. 174. Originalas. Mašinraštis.²⁴

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (4)

Ištraukos

Liepos mėn. 7 d.

<...>Žilvio pasakojimu, Rimvydas niekaip negalys prasimušti į Tauro apygardą. Ten labai daug žuvimų. Partizanai gęstą greičiau už žvaigždes. Bet šiaip daug gerų žinių. Gavom iš Tauro apygardos vado pranešimą apie išvykusius į užsienį. Viskas pavyko laimingai. Vyrai iš užsienio grįžo atgal. Atsiuntė visokių direktyvinių biuletenių, „Pro memoria“ ir t. t. Pasirodo, viskas vedama daug platesniu mastu, negu kad aš galvojau. Veikia ir mūsų diplomatiniai atstovai. Na, bet apie tai kitą kartą.<...>

{Juozas Makarevičius-Žilvitis, Žilvis, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas.

Tikriausiai Dainavos apygardą pasiekė žinios apie Tauro apygardos Žalgirio rinktinės narių Vinco Strimo-Šturmo, Leonardo Vizgirdos-Keleivio, Juozo Kriauciūno-Cezario, Butauto grįžimą iš Lenkijos 1948 m. pradžioje, palydėjus Juozą Lukšą-Skrajūną ir Kazimierą Pyplių-Audronį į Vakarų. Lietuvos diplomato Stasio Lozoraičio

²⁴ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 181-182.

„Pro memoria“ partizanų (BDPS Prezidiumo) įgaliotiniams į Vakarų Juozui Lukšai-Kęstučiui ir Jurgiui Kriksčiūnui-Vytautui perdavė Jonas Deksnys-Hektoras Lenkijoje 1947 m.}

Liepos mėn. 12 d.

Mūsų gyvenimas toks turtingas įvairiais nuotykiams, kad aš jau nespėju visko surašyti į dienoraštį. Mums dabar prasidėjo laimingosios dienos. Tiesa, yra keletas ir šešėlių, bet jie lieka nustelbti gerų žinių.

Pirmiausia tai sulaukiau brolio... K. nuo to laiko, kada aš jį mačiau, žymiai pasikeitęs... Jau ne tas, koks buvo prieš 4–5 metus. Dabar jis visiškai suaugęs, subrendęs vyras. Ir aš, ir jis, man taip atrodė, iš pradžių jaudinomės. Bet tai buvo tik iš pradžių.

Jis mus visai kitaip įsivaizdavo. Galvojo, kad mes „pasileidę“ – atseit, geriam, pas merginas einam, na ir šaudom be jokios tvarkos. Tačiau pas mus rado tikrai vienuolišką gyvenimą. Kaip krankliai, juodais Žaibo kombinezonais apsivilkę, mes tikrai buvom panašūs į vienuolius.

Aš stengiausi duoti K. tikrą mūsų partizaninio judėjimo vaizdą. Rodžiau įvairias bylas, net ir iš užsienio gautą medžiagą, foto nuotraukas ir t. t. Visa tai jį nepaprastai sudomino, kad net pats pradėjo siūlytis į partizanų eiles. Aš, tiesą pasakius, nenoriu to. Jeigu žūsiu, tai bent jis liks motinai suraminti, jai padėti. Aš neigiamai atsakiau į tokį jo naują sumanymą. Jeigu, žinoma, mongolai pradės kabintis, tada aišku. Pabuvo jis pas mus apie 2 dienas. Aš jį stebėjau ir supratau, kad vis tik mūsų darbai jį paveikė.<...>

Pietauti einam pas kitą ūkininką. Vaikščiojam visur dieną: tokie geri čia žmonės. Jeigu kartais kur nors pasirodo rusai, tai žmonės virtinėmis plaukia su pranešimais. Rugys čia jau du mėnesius gyvena be slėptuvės. Rusai būna labai retai, nors partizanų čia knibždėte knibžda. Mato šimtai žmonių, ir jokio išdavimo.

Dar nesutemus einam per kaimą. Kažkur bernai traukia partizaninę dainą, ir pagalvoju, kaip sunku bolševikui sukunistinti mūsų kaimą.<...>

Liepos mėn. 18 d.

Paskutinės trys ar keturios dienos praėjo įtempto darbo sąlygomis. Vanagas, Vieversys ir kiti išėjo naujo bunkerio daryti. Aš su Geniu likau baigti laikraštėlį išleisti. Po trijų dienų ir mažai miegotų

naktų visiškai sukandžioti blusų baigėm darbą. Nusiprausėm vakare pirtyje. Bevalgant vakarienę, atėjo ir Nemunas su Ūla, Ėgliu ir Lapu. Dienavojom pas V. Nemunas atnešė pinigų ir batus man ir Vanagui /lenkiškus/, keletą kelnų ir t. t. Na, jie vyrai tikrai malonūs. Stengiasi padėti iš širdies. Nemunas turėjo šiokių tokių reikalų, tačiau Vanago nesant nebuvo galima jų sutvarkyti. Pasirodo, Lapas nori grįžti į namus. Motina mat labai prašiusi, kad jį atleistų. Lapas, mano manymu, turi daugiausia 17 metų amžiaus. Dar beveik vaikas. Toks plonas, lietas, dar visiškai nesubrendęs vyrukas. Į partizanus įstojo nei iš šio, nei iš to – šiaip sau. Užsidedė staiga, bet staiga ir atšalo. Taigi dabar jį paleidau namo. Sakė važiuosias į Vilnių ir ten gyvensias pas brolių. Aš jam išdrožiau „pamokslą“ apie partizaninių paslapčių slaptumą ir t. t. Atrodo, kad šiandien Lapas neišeis, nes nei Ūla, nei Genys nežino, kur jo namai.

Tiesa, Nemunas atnešė ir lenkų karininko parašytus apmokymo konspektus. Atrodo, kad aš neišversiu. Teks ieškoti vertėjo. Apie 12 val. naktį staiga pasirodo ir Rimvydas. Jo tikrai čia nelaukiau, ir mes net pasibučiuojam. Šią naktį mažai miegam. Tiek daug įspūdžių, kad aš guliu atsimerkęs, žiūriu į žvaigždes ir svajoju apie viską – apie savo tėviškę, apie žuvusiuosius, brolių, Sibire vargstančią mamą ir partizano dalią...<...>²⁵

{Konstantas Baliukevičius, Vaclovas Voveris-Žaibas, Stasys Kli-
mašauskas-Genys, Vincas Kalanta-Nemunas, Juozas Lukšys-Ūla,
Juozas Alekševičius-Ėglis, Algirdas Radzevičius-Lapas, Adolfas
Ramanauskas-Vanagas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Julius Kar-
pis-Vieversys, Jonas Jakubavičius-Rugys.}

²⁵ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 14–19.

Algirdas Radzevičius-Lapas

Mano jaunystės metai

Sutrumpinta

Augau pasienio policininko ir paprastos kaimo merginos šeimoje. Tėvas, gimęs 1898 m., pas kaimo daraktorių buvo išmokęs skaityti ir rašyti lietuviškai, o daugybės lentelę rusiškai. Motina, jokių mokslų nebaigusi, mokėjo skaityti ir pasirašyti. Kas jiems įkvėpė meilę Lietuvai, man mįslė iki šiol. Tėvas stojo savanorių į Lietuvoje besikuriančią kariuomenę, 1923 m. dalyvavo vaduojant Klaipėdą, karo frontuose buvo sužeistas į koją (koja nesilankstė per kelį), 13 metų dirbo pasienio policijoje.

Nuo mažų dienų tėvai skiepijo meilę Lietuvai, apgailestavo, kad netekome sostinės Vilniaus. Ant pliušu aptrauktos sofos gulėjo juodo šilko pagalvėlė, kurioje aukso raidėmis motina buvo išsiuvinėjusi žodžius: „Mes be Vilniaus nenurimsim“.

1944 m., praslinkus frontui, tėvą kažkas įskundė, kad buvo policininku, vokiečių metais tarnavo eiliniu valdininkėliu. Pirmieji čekistai tėvą uždarė į naujai įsteigtą areštinę Druskininkuose. Karas buvo nesibaigęs, nebuvo dar ir stribų, todėl motina per pažįstamą lenkaitę priėjo prie čekistų vyresniojo (žinoma, nuvežusi pusę bekono ir baką samagono) ir tėvą netikėtai mums visiems paleido. Po to, paskelbęs visiems kaimynams ir giminėms, kad išvyksta gyventi į savo tėviškę (Lynažerio kaimą Rudnios valsčiuje), išėjo partizanauti. Veikė Klevo slapyvardžiu Marcinkonių būryje, kuris tuo metu stovyklavo ir sėsliai gyveno vadinamoje Gudų šalyje (maždaug dabartinė Čepkelių raišto teritorija). Kadangi nelankstė dešinės kojos, didesniuose žygiuose nedalyvavo. Dažniausiai palaikė ryšį tarp Šilų ir Leipalingio girios partizanų. Turėjo padirbtus dokumentus svetima pavarde, apsirengęs nudriskusia sermėga, nesiskutęs, su terba ir lazda keliaudavo nuo Du-

bičių iki Dulgininkų kaimo (Leipalingio vls.), užsukdamas pas mamą, kuri gyveno Liškiavos vienuolyne, vadinamuose cieliuose prie bažnyčios. Dažnai, konspiracijos sumetimais, vedavosi telyčaitę, kuri lengvai įveikdavo apie 100 km atstumą. Tuo metu aš buvau vaikas ir visų vyriškų, partizaniškų paslapčių nežinojau. Po kiek metų sužinojau, kad telyčaitėi būdavo apvyniojama koja, o tuose skuduruose ir būdavo tai, ką reikėdavo pristatyti iš vieno partizanų dalinio į kitą. Taip mano tėvas išsislapstė nuo čekistų ir stribų iki 1949 m., tuo pačiu įnešdamas savo indėlį į bendrą partizaninę kovą prieš raudonąją okupantą.

1949 m. lapkričio 2 d. tėvas ėjo pas mamą pasikeisti marškinių ir pasirodyti, kad dar gyvas. Belipantį į kalną nuo Nemuno pusės vienuolyno link jį suėmė staiga iš krūmų iššokę čekistai.

1944 m. pradėjau mokytis Druskininkų gimnazijos antroje klasėje. Gyvenau pas krikštątvį, mamos brolių Petrą Andriulionį kitoje Nemuno pusėje, Baltašiškės kaime. Dažnai pareidavau ir pas mamą (8 km iki Liškiavos), kuri gyveno prisiglaudusi pas savo seserį ir svainį vargonininką vienuolyno kambarėlyje. Vienuolyne buvo ir klebonija – visų išblaškytų ir besislapstančių nuo okupantų prieglobstis ir slėptuvė. Vienuolyne buvo įvairių užkaborių, kuriuose galėjai pasislėpti nuo stribų. Juose daug kartų ir daug metų gelbėjosi žmonės nuo persekiojimų ir areštų, dėl to nukentėjo abu Liškiavos kunigai: klebonas Grablikas, vikaras Kriščiūnas ir mano dėdė vargonininkas Naujokaitis. Jų dėka daugelis partizanų ir besislapstančiųjų išsigelbėjo nuo mirties ir išvengė stribų. Abu kunigai ir mano dėdė buvo nuteisti 10 metų lagerio, iš kurio klebonui Grablikui jau nebuvo lemta sugrįžti.

Vasaromis gyvenau su mama Liškiavos vienuolyne, patarnaudavau kunigams mišiose, vežiojau kleboną Grabliką po parapijos kaimus rinkti aukas po karo nuniokotos bažnyčios atstatymui.

Į kleboniją-vienuolyną dažnai užsukdavo narsaus partizanų vado Grušausko-Siaubo vyrai. Man didžiausią įspūdį paliko jaunas partizanas Nemunėlis. Jis buvo taktiškas, kultūringas, kūrė eiles. Matyt, ir aš jam patikau, nes jis mane pradėjo kalbinti bendradarbiauti. Man pasakydavo stribo aktyvisto pavardę, o aš turėjau sužinoti jo adresą, pasiekti, kada jis išeina iš namų, kaip saugiau prieiti prie jų ir t.t. Dažnai susitikinėjant ir retkarčiais būnant vedliu į Druskininkus, gimnazijoje pasklido kalbos, kad aš jau vaikštau su partizanais. Po kiek laiko vienas mokytojas mane pasiūkęs sako: „Dink iš gimnazijos – tavimi

domisi NKVD“. Padėkojęs mokytojui, nepasiėmęs net knygų iš suolo, dingau.

Nemunėlis ir jo draugai Ryklis ir Naikintuvas mane žavėjo savo drausme, pamaldumu, todėl aš kreipiausi į juos, prašydamas priimti į savo būrį. Man tada buvo 15 metų, todėl jie viską apsvarstę patarė eiti pas tėvą ir su juo spręsti tolimesnį likimą.

Taip aš 1947 m., dar nenutirpus sniegui, išėjau ieškoti tėvo į jo tėviškę Lynažerio k., Rudnios vls. Giminės pasakė, kad tėvas yra netoli, Gražuolio būryje. Po poros dienų sulaukęs partizanų su jais atėjau į stovyklą. Ji buvo labai sumaniai parinkta Čepkelių pelkėse. Lyguma apaugusi nedideliais medeliais, labai klampi, po vandeniu grįsti medžiu takai. Nepataikęs kojos ant tako kaip mat nuslysti į dumblą, todėl turi laikytis grįsto tako. Paėjus tuo varginančiu taku pasirodo miško tankmė-sala. Stovyklavietę pastebi tik priėjęs prie jos arti. Iš plonų medžių kamienų padaryti stalai ir suolai. Kelių ir keliolikos metrų atstumu viena nuo kitos pastatytos palapinės, paprastos, iš medžio, dengtos samanomis, egliašakiais. Tėvas, mane pamatęs, labai nustebo. Kai viską papasakojau, jis, pasitaręs su būrio vadu Gražuoliu, nusprendė mane priimti į būrį. Taip tapau partizanu. Tuo metu būryje buvo apie 30 vyrų, daugiausia iš Marcinkonių kaimo. Tai buvo sėslus, mažai judantis, pats neieškantis susitikimų su okupantais partizanų būrys. Į tuos miškus ir kaimus rusų kariuomenė važiuodavo tik labai dideliais būriais arba net batalionais. Kaimus administravo partizanai. Po juos vaikščiodavome ir dienomis, nes išdavikų ir skundėjų daug nebuvo.

Pasirodo, toje pelkėje buvo ir daugiau salelių. Vienoje jų gyveno partizanas Gardinas su žmona, prie jų atskiroje palapinėje – partizanas Tigras. Tai buvo studentas, nebaigęs universiteto ir pasitraukęs į mišką. Pasirodo, jam buvo neįdomu per dienas kortuoti ir klausytis įvairiausių pasakojimų būryje, todėl jis apsigyveno toje salelėje. Kartą Tigras, atėjęs į mūsų stovyklą, pakalbino mane eiti kartu su juo. Jis esąs palapinėje vienas, bus apie ką pakalbėti: jis – studentas, aš – gimnazistas. Būrio vadas Gražuolis neprieštaravo ir perėjau į Gardino grandį. Salelė buvo už 300–500 m nuo pagrindinės stovyklos. Apsigyvenęs Tigro palapinėje pasirinkau Lapo slapyvardį.

Maistu turėdavome pasirinkti patys. Bekoną iš kaimo parsiveždavome vežimu iki vandens, o iki stovyklos reikėdavo parsinešti. Pagrindinis maistas – kruopienė su kiauliena. Įvairesnio maisto gauda-

vome tik išėję su reikalais į kaimą, nors šilų dzūkai patys valgydavo tai, ką gaudavo iš karvutės arba vištos. Lakstydavo kieme ir keletas paršiokų, kurie lengvai pralįsdavo pro vartų apačią. Šilų dzūkeliai rugelius, pasėtus geresnėje žemėje, nusipjaudavo pjautuvais. Gal todėl šie dzūkeliai buvo ypatingi žmonės. 1947 m. mes vaikščiojome po kaimus dienos metu. Žinoma, buvo ir čia vienas kitas, norėjęs pasišildyti „Stalino saulėje“, bet juos atidžiai prižiūrėjo kaimynai ir laiku įspėdavo partizanus, todėl išdavysčių dar nebuvo. Jos prasidėjo vėliau, kai į Lynažerio kaimą buvo atsiųstas mokytojauti poetas K. Kubilinskas.

Kartą į pagrindinę stovyklą atėjęs ryšininkas Gražuoliui pasakė, kad Lynažerio kaime iškepta duona ir reikia ją parsigabenti. Gražuolis šią užduotį patikėjo partizanui Dzūkui (kitas Dzūkas – ne Lionginas Baliukevičius), o kitą liepė pasikviesti iš Gardino grandies. Atlikti šią užduotį paskyrė mane. Pasiėmiau Tigro automatą ir su Dzūku nuėjome į Lynažerio kaimą. Iš sutiktų žmonių sužinojė, kad kaime ramu, šviečiant saulutei atėjome pas ūkininką. Pasirodo, kad duoną kepė kelios kaimo merginos ir mūsų laukė ne vien su duona. Dzūkas čia savas, ir visi jį pažįsta, kalba rišasi sklandžiai. Davė ne tik pavalgyti – dar ir namine pavaišino. Merginos žinojo, kad Dzūkas į šį reikalą nespjauna, o aš, šešiolikmetis gimnazistas, nebuvo ragavęs degtinės nei sėdėjęs prie stalo su merginomis. Jos labai nuoširdžiai vaišino Dzūką, o mane, nepažįstamą, apžiūrinėjo kaip eksponatą. Pralinks-mėjo mano bendražygis, pagyvėjo merginos, pradėjo raginti ir mane. Neišdrįsau prisipažinti, kad nesu ragavęs degtinės, todėl ėmiau ir pabandžiau. Dar po poros taurelių paprašiau šeimnininko pakinkyti arklį. Dzūkas važiuoti nenorėjo, bet šeimnininkas įkalbėjo. Sukrovė mūsų duoną į du maišus ir mes išvažiavome. Važnyčiojau aš, o Dzūkas vežime traukė dainą. Važiuojant per kaimą Dzūkas pamatė dvi merginas ir, norėdamas pasipuikuoti, ėmė šaudyti iš automato trumpomis serijomis į viršų. Aš jį raminau. Vakarop susiradome kelią ir sausuma privažiavome prie brastos per liūliuojančią pelkę. Apsukę arklį paleidome namo (taip visada darydavome, kai parsiveždavome maistą ar kitą amuniciją arčiau stovyklos).

Pradėjome žygi per pelkę, kurios takas kai kuriomis vietomis buvo grįstas rąsteliais ir paniręs po vandeniu. Murkdėmės, virtom, krito duona, bet apie vidurnaktį išlipome į salos krantą, kur iš karto pasitiko sargyba. Paėmė iš mūsų šlapius maišus su duona ir liepė

eiti miegoti. Aš bandžiau ieškoti savo salelės, bet naktį taip ir neradau. Užmigau didžiosios salos pakraštyje. Nubudau saulei tekant, labai sušalęs, nes buvau visas peršlapęs. Draugai jau buvo sukilę, pradėjo mane klausinėti, kur mes taip ilgai buvome, nes jie jau pradėjo nerimauti. Nuoširdžiai prisipažinau, kad tai buvo mano pirmas pabandyimas „įsirašyti į vyrus“. Man liepė eiti išsimiegoti. Pažadino Tigras, pasakęs, kad turiu prisistatyti būrio vadui Gražuoliui. Jam irgi viską nuoširdžiai papasakojau tik, žinoma, nieko nesakiau apie šaudymą. Po to kelias dienas mane dar auklėjo Tigras. Jis neatlyžo, kol neprisiekiu partizanaudamas daugiau negerti.

Praėjo savaitė, gal dvi, per tą laiką visi išgirdo apie mūsų nuotykius. Po savaitės buvo sušauktas rinktinės susirinkimas. Jis vyko žiemai paruoštoje stovykloje prie Krokšlio kaimo. Prie stalo, uždengto žaliu audeklu, sėdėjo rinktinės vadas Lokys ir kitų būrių ir grandžių partizanai. Išrinktas trijų žmonių teismas visų akivaizdoje sprendė mūsų likimą. Teismui viską turėjome papasakoti iš naujo. Pasitarę jie priėmė sprendimą: mane, kaip nešaudžiusį, pirmą kartą dalyvavusį tokiaame partizano vardą žeminančiame žygyje, nubaudė dvidešimt penkiomis rykštėmis. Mano bendražygis Dzūkas buvo nuteistas griežčiau – penkiasdešimčia rykščių ir mėnesį sėdėti bunkeryje, neišeinant į kaimus ir nedalyvaujant jokiaje veikloje. Bausmė įvyko tuoj pat, stebint visiems partizanams. Iš bunkerio išnešė suolą, atnešė specialiai tam paruoštas žilvičio rykštes. Manęs, nusižengusio pirmą kartą ir dar nesubrendusio naujoko, mušdami gailėjosi. Turėjo eiti visi iš eilės ir kirsti po vieną kirtį. Daugumos kirčiai skriejo taip, kad rykštės galas trenkdavosi į suolo apačią ir didelio skausmo nejaučiau, bet kai kurių kirčiai buvo labai skaudūs. Mano bendražygio niekas negailėjo; o pats dvi savaites gulėjo ant pilvo. Po šitos pamokos antrąkart degtinės paragavau jau po Vorkutos „kurortų“, būdamas 25-erių.

Daugiau per devynis mėnesius, kuriuos praleidau šiame būryje, ypatingų nuotykių nenutiko, nes niekur asmeniškai nesusidūriau nei su kareiviais, nei su sribais. Jeigu okupanto valdžios atstovams reikėdavo atvažiuoti į kaimą dėl obligacijų ar rinkti duoklės, be kariuomenės niekur neidavo. Jų apsaugai vykdavo ne mažiau 50 kareivių būrys.

Pirmomis dienomis tėvas buvo patenkintas, kad aš esu šalia ir jis gali su manim dažnai bendrauti. Bet tėvas dažnai išeidavo ir dingdavo mėnesiui arba dviem. Visų aš jo kelių nežinojau, nebuvo priimta

klausinėti ir pasakoti, kas ką daro. Grįžęs iš vieno tokio žygio tėvas jau buvo pakeitęs nuomonę: motina dėl manęs eina iš proto, nepaliamajamai verkia, reikalauja, kad aš grįžčiau namo. Tėvui pasakė: „Jeigu neparvesi sūnaus, gali ir pats nepareiti“.

Apie išėjimą iš miško aš net negalėjau pagalvoti – buvau labai užsidegęs partizanine kova. Prašydavau si į kiekvieną žygį, galėjau dalyvauti pavojingiausiose operacijose, matyt, dėl jauno amžiaus nejaučiau jokios baimės. Tėvas, matydamas, kad manęs neperkalbės, paprašė Lokio ar Gražuolio, kad mane pasaugotų. Aš jutau, kad į pavojingus žygius manęs jau neima, palieka stovykloje. Tai mane labai žeidė. Aš visa tai papasakojau savo draugui Tigrui. Tigras man prisipažino, kad ir jam nelabai patinka šio būrio sėslumas ir ramus gyvenimas. Jis irgi buvo jaunas, apie 20 m. amžiaus, jį irgi traukė aktyvesnė veikla ir žygiai. Taip mes nutarėme iš čia trauktis; Tigras ieškodamas aktyvesnės veiklos, o aš nuo įkyrių tėvo raginimų eiti namo. Teisingumo dėlei reikia pasakyti, kad dar vis jaučiau gėdą dėl įvykdyto teismo man ir Dzūkui.

Tigras suderino šį klausimą su mūsų skyrininku Gardinu, ir vieną ankstyvą rytą miškais, aplenkdami kaimus, patraukėme ieškoti Merkio rinktinės štabo. Tuo metu Merkio rinktinės vyrai garsėjo kaip aktyviausi kovotojai tarp šilinių partizanų. Juk dar per pirmas nepriklausomybės kovas 1918 – 1922 m. perlojiškiai, pasiskelbę atskira respublika, sugebėjo apginti savo Perloją nuo lenkų okupacijos.

Man šios vietovės buvo visiškai nežinomos ir nepažįstamos – buvau gimęs ir augęs kitoje Nemuno pusėje, ties Druskininkais. Šiliniai žmonės vadindavo „iš Lietuvos“, nes jie buvo 20 m. okupuoti lenkų, o kairė Nemuno pusė buvo neokupuota. Tigras čia jau buvo vaikščiojęs, bet irgi dažnai paklysdavo. Vargais negalais per vieną Tigro pažįstamą ryšininką susiradome Merkio vadovaujamą grupę, kurioje gyvenimas buvo kitoks negu tuo metu pas marcinkoniškius.

Keli kilometrai nuo Palkabalio kaimo Varėnos rajone buvo gerai įrengtas Merkio vyrų bunkeris. Tai atviro tipo žeminė su dviejų aukštų gultais, kuriuose galėjo miegoti iki 30 vyrų. Kampe stovėjo stalas, ant lentynėlės radijo aparatas, rašomoji mašinėlė ir kt. Atskira patalpėlė buvo skirta virtuvei, kurioje ant metalinės krosnelės gamindavo maistą.

Kadangi šiuos prisiminimus rašau po penkiasdešimt dvejų metų, prisiminti tiksliai datas yra sunku, todėl aprašysiu tik epizodus, įstri-

gusius visam gyvenimui. Nei aplinkinių kaimo žmonių, nei partizanų iki to nepažinojau, todėl aprašyti galiu tik paviršutiniškai. Merkio štabe atsirado vyrų, kurie jau anksčiau pažinojo Tigrą, todėl dėl priėmimo į jų būrį jokių problemų neatsirado. Čia viskas buvo tvarkoma pagal partizanų statutą. Per kelias savaites tapome uniformuotais kariais ir nesiskyrėme nuo kitų. Gavome vietą ant gultų ir įsijungėme į jų gyvenimą. Eidavome kartu apsirūpinti maistu, vandenį medine statine nešėme net iš Palkabalio kaimo. Dalyvavome ir kituose žygiuose, nes Merkio vadovaujami vyrai buvo veiklūs ir drąsūs. Ypač krito į akis ir buvo pavyzdžiu kitiems Nemunas, Vieversys, Šilutis, Klebonas ir kt. Mane, kaip ir anksčiau, globojo Tigras.

Kartą auštant, grįždami iš naktinio žygio, apsistojome viename kaime pas ūkininką dienavoti. Suvirto vyrai kaip stovi ant lovų, suolų, grindų. Aš avėjau naujais auliniais batais, kurie labai nugraužė kojas. Užlipęs ant krosnies, juos nusiaviau, ir užmigau. Ryte prieš kalnelį, ant kurio stovėjo trobesiai, sargyba pastebėjo išsidėsčiusius ir supančius sodybą rusų dalinius. Sargyba prikėlė visus miegančius, ir per lygumėlę, kuri dar buvo neapsupta, partizanai ėmė trauktis. Mane prikelti pamiršo. Tik šeimininkas, tikrindamas, ar ko nepalikome, rado mane miegantį. Tada aš, pamiršęs, kad esu basas, stvėriau ginklus ir pro duris. Pabėgėjęs gal 100 m prasidėjo šaudymas. Greitai pribėgęs miškelį pavijau vyresnio amžiaus partizaną Šturmą. Kitame kaime gavau batus, o vienas žmogus nuvežė mus į vietą. Deja, ne visi žygiai baigdavosi taip laimingai.

Aš prašydavausi į visus žygius, visus išėjimus, bet ne visur mane išleisdavo, matyt, dėl amžiaus. Nepaėmė manęs ir į tą žygį, į kurį išėjo mano draugas Tigras, Alksnis ir Narcizas ir iš kurio, mano didžiam sielvartui, negrįžo du – Alksnis ir Tigras. Draugo mirtį išgyvenau labai skaudžiai, nes jis buvo mano svajonių karys ir auklėtojas.²⁶

{Juožas Karnauskas-Nemunėlis, Jonas Balčius-Ryklys, Jurgis Barbatavičius-Naikintuvas, Adolfas Baublys-Merkys, Pranas Berželionis-Šturmas, Stasys Jovaišis-Gražuolis, Dzūkas – neišaiškintas, Antanas Česnulis-Lokys, Vytautas Čepulis-Pūkas, Tigras, Vincas Kalanta-Nemunas, Julius Karpis-Vieversys, Juozas Šilanskas-Šilutis, Jonas Budėnas-Klebonas, B. Didika-Alksnis, Antanas Barysas-Narcizas, Ipolitas Česnulevičius-Gardinas.}

²⁶ Algirdas Radzevičius-Lapas, „Mano jaunystės metai“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr.33, 111–118.

Sušaudytos dainos (2)

ALKSNIUI IR TIGRUI

Nešk, pavasari, motinai žinią,
Neški laisvę gimtiesiems laukams,
Jau užgeso sūnaus melsvos akys,
Ir atgulė jisai į kapus.

Skęsta sielvartas gedulo šyde,
Laukias keršto draugai už tave...
O per greit suklupai, mielas Tigre,
Dzūkų žemei aukojai save.

Alksni, drąsiai kovojai su priešu,
Bet didžiulė jų buvo minia.
Tu žaizdose gulėdams vaitojai:
– O Tėvyne, greit būsi laisva!

Dar ilgai tavęs lauks partizanai,
Žemaitijos kalnuoti laukai,
Verks beržai pakelėje pasvirę,
Gimto kaimo alyvų žiedai.

Skęsta sielvarte Barčių arimai,
O nelaukit jau jų vakarais,
Neateis jau daugiau Alksnis, Tigras,
Kaip kadaisė su žygio draugais.²⁷

²⁷ „Sušaudytos dainos“, sudarė ir parengė Vytautas Ledas, Henrikas Rimkus, 1990, Vilnius: „Vaga“, p. 214; <https://www.partizanai.org/failai/pdf/susaudytos-dainos.pdf> [žiūrėta 2025-01-08].

Algirdas Radzevičius-Lapas

Mano jaunystės metai (2)

Daug bendražygių mane guodė, bet ypatingos užuojautos sulaukiau iš vieno taktiško ir narsaus skyrininko, kulkosvaidininko Klebono. Jis, matyt, pasitaręs su vadu Merkiu, mane priėmė kulkosvaidininko padėjėju. Į mano pareigas įėjo vokiško kaspininio kulkosvaidžio priežiūra. Žygio metu aš turėjau nuo kulkosvaidžio niekur nesitraukti, o kautynių metu būti šalia Klebono, padėti jam, jungti šovinių kaspinus ir kt. Tai laikiau garbe. Laikas ėjo, žaizdos gijo, laukė naujos netektys.

Ypatingas momentas mano gyvenime buvo priesaika. Tą dieną į mūsų stovyklą atvyko Pietų Lietuvos partizanų vadas Vanagas (Adolfas Ramanauskas) su adjutantu Lionginu Baliukevičiumi-Dzūku. Juos lydėjo apie 10 uniformuotų, gerai ginkluotų partizanų. Visų nuotaika buvo pakili. Merkio ir Nemuno buvome išmokyti rikiuotės, griežtokai išmuštruoti, nes sutikti tokią aukštą partizanų vadovybę buvo garbė. Susirinko visi Merkio rinktinei priklausę partizanai, išsirikiavome būriais. Iškilmės prasidėjo partizanų malda ir himnu. Po to visi, dar neprisiekę, tarp jų ir aš, ėjome prie stalo, bučiavome kryželį, vėliavą ir ginklą. Po priesaikos sekė apdovanojimai. Narsumo ir uolumo juostelėmis buvo apdovanotas ir mano porininkas Klebonas. Yra išlikę šios šventės nuotraukos. Po to su vadais fotografavosi ir mūsų merginos: partizanės, seselės. Vienintelė gyva likusi iš tą dieną davusių priesaiką yra mano bendražygė Antanina Lukšytė-Milda, su kuria iki šiol nuoširdžiai bendraujame. Vakare prie laužo buvo suvaidintas veikaliukas iš partizanų gyvenimo, režisuotas Merkio. Jame ir aš vaidinau „šiaudadūšį“ partizaną, kuris užpultas prieš paslepia savo ginklą ir kelia rankas. Tai, žinoma, man nepatiko, bet reikėjo kažkam atlikti ir tokį vaidmenį. Po to skambėjo savos kūrybos eilėraščiai, kuriuos skaitė ir Milda.<...>

Bet visų labiausiai atmintin įstrigo dainos. Dega laužas, aplink sėdi ir stovi 50– 60 vyrų, o šilais liejasi graudžios, iš širdies plaukiančios partizanų dainos. Jos buvo didelis stimulus, ryžtas toliau kovoti su nepalyginamai stipresniu nuožmiu priešu.

Kartą prie Barčių kaimo, Varėnos r., iš pasalos buvo apšaudytos dvi mašinos, pilnos sribų ir aktyvo. Mūsų grupė išsidėstė aukštumėlėje, o mašinoms važiuojant lyguma atidengėme ugnį. Buvo nukauta ne tik apsauga, bet ir keletas aktyvistų.<...>

Kadangi buvau kulkosvaidininko Klebono antruoju numeriu, kautynių metu būdavau šalia jo ir sujunginėjau šovinių kaspinus, kurie per kautynes „ištirpdavo“ bematant. Tokių atvejų buvo ne vienas. Žinoma, buvo ir kautynių, iš kurių tekdavo pasitraukti. Prisimenu vieną atvejį, kai mūsų grupė, grįždama iš žygio, prieš rytą atėjo į mišką ir visi labai išvargę gavo minutę atokvėpio. Vadas Merkys pastatė sargybą, ir mes sukritome miegoti. Pašokau, kai mano kaimynas spyrė į šoną ir suriko: „Rusai!“ Čiupau ginklą ir nėriau su visais į krūmus. Šaudymas jau buvo prasidėjęs, bet rusai atėję pėdsakais nespėjo mūsų apsupti, nes susišaudė su sargyba. Tąkart virsdamas per krūmus, pamėčiau savo „valterio“ apkabą. Liko tik vienas šovinys. Atsimenu, draugai juokdavosi, kad likau su vienu šoviniu pačiam nusišauti. Tuose žodžiuose buvo tiesos, nes nei vienas partizanas niekada nėra galvojęs, kad pasiduos priešui gyvas. Ilgokai vaikščiojau su vienu šoviniu trumpajame ginkle, nes tuo metu trumpieji ginklai buvo deficitas. Mano ilgasis ginklas buvo parinktas „pagal kepurę“ – rusiškos kavalerijos trumputis šautuvas. Kai eidavo į žygį ne visi, tai iš kitų draugų buvo paimami automatiniai ginklai. Aš ginklais dažnai keisdavausi su partizanu Šturmu, kuris nešiojosi rusišką, labai lengvą desantininkų automata.

Palkabalio kaime gyveno vado giminaitis, pagrindinis mūsų ryšininkas Kirvis. Vieną rytą Kirvis pranešė, kad prasidėjo miškų „valymas“: sutraukta daug kariuomenės ir greičiausiai mūsų miško teritorija yra apsupta. Visiems staiga buvo duota komanda pasiruošti atsitraukimui. Vadai nutarė trauktis per geležinkelį, ėjusį tarp Marcinkonių ir Varėnos. Prasidėjo atsitraukimas. Priekyje ėjo žvalgai. Prieję geležinkelio liniją sustojome, laukdami žinių iš sugrįžtančių žvalgų. Grįžę vyrai pranešė, kad palei visą geležinkelį išrikiuoti kareiviai. Ka-

dangi rusų kareiviai stovėjo ne ant bėgių, bet miške šalia geležinkelio, vadai pasiuntė du partizanus su automatiniais ginklais prie kareivio, nusitaikyti į jį ir liepti tylėti, o mes po kelis bandysime pereiti geležinkelį ir išeiti iš apsupimo. Tą atvejį gerai mačiau, nes stovėjome su Klebonu arti kareivio. Per tankmę prišliaužė du mūsų vyrukai ir staigiai atsistojo, nukreipę į jį savo ginklus. Kareivėlis suakmenėjo ir tylėjo. <...> Labai tyliai, kad neišgirstų už šimto metrų stovėjęs kitas kareivis, mūsų pirmoji grupė iš trijų žmonių perbėgo geležinkelį ir sugulė kitoje sankasos pusėje, nutaikę ginklus į kareivį. Tą jis puikiai matė, bet tylėjo. Su antrąja grupe perėjo jau šeši partizanai. Kaip buvo sutarta, mes likome saugoti kareivėlio, sugulę už sankasos, o tie pirmieji pasitraukė toliau į mišką. Taip mes visi (30 vyrų ir kelios moterys) laimingai perėjome geležinkelio sankasą, o kareivis nepajudėjo. Kada perėjo visi partizanai, tada staiga pasitraukė ir mūsų smarkuoliai, saugoję kareivį. Ilgai visi svarstėme, kodėl tas kareivis mus praleido, ir niekaip nesupratome, ar jis pabijojo mirties, ar buvo mums gailėstingas.

Po to mes pasitraukėme net į Marcinkonių miškus. Kuomet praėjo siautimas, grįžome į savo senas vietas. Mūsų žeminės rusai neaptiko. Ji stovėjo kalno aukštumoje, o šalia buvo lygi, šviesi aikštelė, kurioje vyko mūsų dieninis gyvenimas – teoriniai ir praktiniai mokymai. Saulėtomis dienomis aikštelėje ilsėdavomės, šildydavomės saulutėje, žaidėme įvairius žaidimus. Vieną tokią dieną, esant daugumai partizanų, pastebėjome mūsų link einančius penkis vokiškomis uniformomis apsivilkusius vyriškius. Visur vaikščiojome su trumpaisiais ginklais, o ilgieji ginklai stovėdavo šalia arba piramidėse. Visi čiupome ginklus, bet tie keisti žmogystos ėjo mūsų pusėn, nors jau aiškiai pamatė stovyklą bei žeminę. Mes juos apsupome ir vadai pradėjo su jais kalbėtis. Pasirodo, jie lietuviškai prastai suprato, o kalbėjo vokiškai. Visus juos nuvedė į žeminę ir apklausė. Apklausoje dalyvavo vadai Merkys, Nemunas ir vokiškai šiek tiek kalbantis Vieversys. Jie buvo vokiečių belaisviai, atvežti į gretimą kaimą kirsti ir doroti miško. Iškilė didelė problema, ką daryti su penkiomis gyvybėmis? Laisvu nuo darbo metu jie vaikščiodavo po kaimus ir duoneliaudavo, nes rusų stovykloje prastai maitindavo. Grįždami iš kaimo į savo stovyklą, paklydo ir keliukas atvedė tiesiai pas mus. Vadai tarėsi, ką daryti su tais vokiečiais. Paleisti juos pavojinga, reikėtų keisti stovyklos vietą, o tai yra nepaprasta, reikia statyti naują žeminę ir t.t. Juos likviduoti irgi

nesąžininga, nes žmonės nekalti. Juos pavalgydino ir mūsų vadai ilgai sprendė šį klausimą. Galiausiai buvo nutarta belaisvių nelikviduoti, į mūsų būrį nepriimti (nors jie labai prašėsi), užrišus akis nuvesti prie jų stovyklos. Palydėti vokiečių paskyrė ir mane. Užrištomis akimis mes juos vedėme kelis kilometrus ir tik arti jų stovyklos, prie pat kaimo atrišome akis. Į kaimą mes eiti negalėjome, nes jų stovyklą saugojo ginkluoti kareiviai. Eidami užrištomis akimis, vokiečiai buvo įsitikę, kad mes juos nuvedę toliau nuo savo stovyklos sušaudysime. Tą mums sakė Vieversys, kuris su jais kalbėjosi. Kai atrišome akis ir paleidome, jie ilgai dėkojo mums. Po to porą savaitių mūsų stovykloje buvo padidinto budrumo padėtis. Sargybą iš trijų pusių ėjome ir dieną, ir naktį. Bet vokiečiai mūsų stovyklos neišdavė.

Po kokių pusės metų, man būnant Merkio rinktinės štabe, prisižadė mano tėvas. Aš labai nustebau, bet Merkys jį sutiko kaip seną pažįstamą, nes tai buvo ne pirmas jo atėjimas į šį būrį. Ilgai jie kalbėdavosi su Merkiu, bet jų pokalbio turinio nežinau. Kas du-trys mėnesiai mano tėvas būtinai čia pasirodydavo, bet manęs jau neagitavo eiti namo. Papasakodavo apie mamą, gimines, pasiteiraudavo apie mane ir vėl išeidavo.

Beje, tėvas traukėsi su mūsų būriu iš apsupimo per geležinkelį. Aš jam daviau savo „parabelį“, nes jis ginklo nesinešiojo. Bet kai priėjome didesnę miško kelią iš kaimo į kaimą, su tėvu atsisveikinome ir jis pasiliko su savo lazda ir terba. Visa tai pasakoju dėl to, kad man iki šiol neaišku, kaip aš gyvas pakliuvau į priešų rankas. Ar aš buvau Merkio ir tėvo apgaulės būdu išviliotas iš miško, ar tikrai turėjau atlikti kažką užduotį? Su Merkiu šito išsiaiškinti jau negalėjau, o tėvas, sutiktas Lukiškėse, ir, grįžęs iš lagerio, tvirtino, kad jis čia niekuo dėtas.

Labai vėlyvą 1948 metų rudenį (spalio ir lapkričio mėn.) mane pasikviečia Merkys ir duoda ypatingą užduotį. Šios paslapties niekas negali žinoti. Kadangi esu kauniškis (tėvas po nepriklausomybės kovų buvo gavęs sklypą Petrašiūnuose ir pasistatęs namą), kurį laiką gyvenau ten, pažįstu miestą, todėl ši užduotis pavedama man. Turiu nuvažiuoti į Kauną ir prisistatyti vienam žmogui, vykdyti jo nurodymus ir parvežti paketą. Aš buvau labai nepatenkintas, nes norėjau būti čia, kur vyksta tiesioginė kova su okupantu. Bet po poros dienų mane pradeda kalbinti ir Klebonas – užduotis atsakinga ir aš turiu ją vykdyti. Taip įtikintas nuėjau pas Merkjį. Man išdavė pasą, kitą pažymą ir viską išaiškino. Aš

dar paprasčiau, kad prieš išvykstant leistų pasimatyti su motina. Merkys leido, tik įspėjo apie kelionę ir užduotis nieko nepasakoti.

Taip aš iš būrio į būrį, apie 100 km keliavau iki Liškiavos vienuolyno. Kelionė buvo ilga, nes Norulių būryje įstrigau kelioms savaitėms – vyko rusų siautimai, negalėjau persikelti per Nemuną. Pasibaigus siautimui, vieną naktį buvau perirtas per Nemuną ir nuo ten jau vienas parėjau pas mamą. Susitikimas su motina buvo ypač graudus, nes buvau vienturtis sūnus. Ji taip manimi džiaugėsi, nes nežinojo, kad pas ją būsiu neilgai. Persirengęs civiliais drabužiais, uniformą ir ginklą paslėpęs gerai žinomoje vienuolyno vietoje, praleidęs šv. Kalėdas su motina, kai jos nebuvo namie, pėsčias patraukiau į Alytų. Alytuje nustojau baimintis, nes visi aplinkiniai man buvo nepažįstami. Toliau pakeleivinga mašina pasiekiau Kauną ir prisistačiau nurodytu adresu. Mane sutiko vidutinio amžiaus žmogus, kuris jau viską žinojo ir manęs laukė. Apie jokiais užduoties jis neužsiminė, tik liepė rytojaus dieną ateiti į Taikomosios dailės mokyklą. Paaiškino, kad aš turiu laikinai įsikurti ir laukti užduoties. Kitą dieną buvau priimtas į Taikomosios dailės mokyklą, apgyvendintas bendrabutyje, ir viskas buvo atlikta greitai ir sklandžiai. Pradėjau lankyti pamokas. Per SSRS konstitucijos pamoką į klasę atėjo dėstytojas – tas pats žmogus, kuriam prisistačiau atvykęs. Mane ištiko šokas. Bet po pamokos jis mane nuramino, kad tai yra konspiracija, kad būčiau ramus ir niekam neišsiduočiau. Taip praėjo keli mėnesiai, o jokios užduoties negavau. Pradėjau nerimauti, o dėstytojas mane vis ramino. Vienu metu norėjau grįžti atgal, bet mane įspėjo, kad toks elgesys bus traktuojamas kaip partizaninės drausmės pažeidimas.

Kartą iš pamokos mane iškvietė pas direktorių, kur jau laukė du civiliai apsirengę vyriškiai. Pasitikslinę mano tapatybę, uždėjo antrankius ir atsidūriau Kauno saugumo rūsiuose. Pirmasis tardymas įvyko jau Varėnos KGB. Aš bandžiau viską neigti, bet kagėbistai mušdami, susprogdinę kairės ausies būgnelį, sutraiškę dešinę plaštaką, numetė ant stalo partizanines nuotraukas ir privertė patikėti, kad aš partizanas ir laisvės jau nematysiu. Kada prisipažinau, pradėjo tvarkyti dokumentus: nufotografavo, paėmė pirštų antspaudus. Pirštų antspaudus ėmė viena totorė, anksčiau gyvenusi Liškiavoje. Ji man pasirodė nuoširdi ir papasakojo, kad prieš tris dienas suėmė ir mano tėvą, o prieš keletą mėnesių, t. y. 1949 m. žiemą (sausio ar vasario mėn.), žuvo visi mano bendražygiai ir vadas Merkys.

Tardymų metu ir norėdamas negalėjau nieko išduoti, nes partizanavau svetimame krašte, nieko nepažinau ir manęs niekas nepažino. Negalėjau išvardinti net savo žuvusių bendražygių pavardžių. Varėnoje, kai aš gyniausi, kad niekur nedalyvavau, tik skutau bulveles ir nešiojau vandenį, man akistaton buvo atvestas tas pats ryšininkas Kirvis, kaip paskui paaiškėjo, už auksinį laikrodį ir butą Varėnoje parduves savo pusbrolio Merkio būrį. Jie buvo išduoti 1949 m. žiemą, visi žuvo didvyrių mirtimi savo bunkeryje netoli Palkabalio kaimo.

Nuo didesnių kankinimų mane išgelbėjo totorė iš Liškiavos, kuri papasakojo visus man nežinomus įvykius. Todėl manęs nereikalavo nei parodyti bunkerio, nei išduoti ryšininko, kuris jau pabėgęs į Varėną mane patį išdavė. Jo dėka turėjau prisipažinti visus įvykdytus žygius, kuriuos jis labai stropiai papasakojo per akistatą. Vilniaus saugume buvau labiausiai tardomas dėl veiklos, kurią turėjau atlikti Kaune. Gal tas konstitucijos dėstytojas, sužinojęs, kad Merkio štabas žuvęs ir norėdamas manimi atsikratyti, įdavė mane? O gal tėvas, neišlaikęs kankinimų, pasakė? To aš nežinau ir, ko gero, jau nebesužinosiu.

Po Vilniaus saugumo, po Lukiškių kalėjimo atsidūriau Vorkutos 8-oje šachtoje, vadinamoje Rudnik. Kasiau „tėvynei“ anglį. Per metus galėjau parašyti tik du laiškus. Motina laiškuose vis bardavo, kad labai retai rašau. Po kiek laiko pradėjau iš mamos (garbė jai ir šlovė per amžius) gauti gerus siuntinius. Visi buvome sunumeruoti katorgininkų numeriais ir po patikrinimo nakčiai užrakinami barakuose, grotuotais langais. Iš šachtos gilumos man pasisekdavo išlįsti darbams ant žemės už lašinius, gaunamus iš mamos. Tada jau dirbdavau aptarnavimo brigadoje, kuri statydavo naujus barakus. Tapau gerai kvalifikuotu tinkuotoju-dažytoju. Kas trys mėnesiai vykdavo kalinių sveikatos patikrinimas. Jeigu ant sėdmenų gydytojas užčiuopdavo raumenų, toks kalinys būdavo priskiriamas pirmos kategorijos darbininkams, dirbantiems šachtoje. Tuomet iškart pervesdavo į atskirą šachtininkų baraką ir jau rytojaus dieną tekdavo leisti kelis šimtus metrų po žeme. Yra nutikęs atvejis, kai mane su dviem latviais užgriuvo anglis ir draugai mus atkasė tik po kelių valandų. Bet gavęs siuntinį vėl išlįsdavau iš šachtos ir laukdavau kitos komisijos. Taip visus penkerius metus ir kovojau už lengvesnį, ne tokį pavojingą tinkuotojo-dažytojo darbą.

Šio įvykio nėra girdėję net seni kaliniai, už trockininkų veiklą kalinčys jau po dvidešimt metų. Žinau, kad visos doros motinos myli savo

vaikus, žinau, kad jos gali aukotis dėl savo vaikų. Bet kokios stiprybės pilna buvo motina, kuri po trejų metų viena per visą Europą vagonais atidardėjo aplankyti lageryje kalinčio sūnaus. Buvo dar Stalino režimas ir pamatyti manęs ji negalėjo. Mane iškvietė prižiūrėtojai į vachtą ir atidavė jos atvežtą siuntinuką. Tik tada supratau, kad čia, kažkur už spygliuotų vielų, stovi verkdama mano motina, kuriai nelenta pamatyti savo vienturčio sūnaus. Mes su draugais užlipome ant valgyklos stogo ir ilgai stebėjome tundrą, nors prižiūrėtojai ir gąsdino karceriu. Ir tikrai pamatėme vienišą moterį, traukiančią per pusnynus į Vorkutą. Kokią širdgėlą nešėsi moteris, mano motina, nepamačiusi savo sūnaus, kokie bejausmiai buvo Stalino budeliai, neleidę susitikti motinai su sūnumi, atvažiavusiai beveik iki Uralo kalnų iš Lietuvos. Pasikartosiu: kaliniai, praleidę dvidešimt metų lageryje, tokio atvejo nebuvo girdėję. Garbė, šlovė ir padėka jai, jau užbaigusiai savo gyvenimo kelią ir vargus.²⁸

{Jonas Budėnas-Klebonas, Adolfas Baublys-Vytas Merkys, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Vincas Kalanta-Nemunas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Antanina Lukšytė-Milda.}

²⁸ Algirdas Radzevičius-Lapas, „Mano jaunystės metai“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 33, Kaunas: LPKTS, 2003, p.111–125.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (5)

Ištraukos

Liepos mėn. 27 d.

Vakar turėjom malonių ir nemalonių žinių. Gavom vėl naują paketą iš Tauro apygardos. Žuvo Lakūnas ir Sausis. Abu dar jauni partizanai. Bevardis vakar atėjęs pranešė, esą Lakūnas paimtas gyvas /sužeistas/. Lakūnas žinojo mūsų bunkerį. Tai mus truputį neramina, bet iš bunkerio nutariam niekur neiti. Lakūnas neišduos. Iki ryto dėl visa ko nutariam paeiliui budėti. Aš lieku pirmoje pamainoje. Rašau temą prie karikatūros. Nesilipdo...

Šiandien Vanagas, Rimvydas ir aš pasiskirstėm darbus. Aš perimu visą spaudos ir informacijos skyrių.<...>²⁹

{Juozas Eimanavičius-Lakūnas, Jonas Barysas-Sausis, Pranas Ivanuskas-Bevardis, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas.}

²⁹ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 20.

Gintaras Lučinskas

Pietų Lietuvos partizanų pagrindiniai periodiniai leidiniai 1944–1953 m.

Pagrindiniai periodiniai leidiniai – tai leidiniai, kurie buvo leidžiami slaptai. Šie leidiniai buvo politinio, idėjinio pobūdžio. Tokie leidiniai yra kartu ir nelegalūs, nes leisti be okupacinės valdžios leidimo. Sovietinėje valstybėje visa spauda buvo komunistų partijos rankose, ji buvo komunistinės propagandos įrankis, valdžios griežtai kontroliuojama.

Nė viena sovietams ginklu besipriešianti tauta neturėjo tiek pagrindinių periodinių leidinių, kiek jų turėjo Lietuvos partizanai. Prikaičiuoti 107 antruoju sovietmečiu Lietuvos partizanų leisti periodiniai leidiniai. Nemažai pagrindinių periodinių leidinių išvis neišliko, o iš išlikusių dažnai trūksta daugelio numerių. Neiškilo todėl, kad sovietmečiu neturėjo teisės jų rinkti nei bibliotekos, nei muziejai, nei kitos įstaigos, juo labiau privatūs asmenys, nes už jų laikymą grėsė didelės bausmės. Pagrindinius periodinius leidinius pradėta paskubomis rinkti (kai jų mažai teliko) tik Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, taip pat ir apie juos rašyti. Informacijos taip pat buvo rasta įvairiuose archyvuose – tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

Dainavos apygardoje yra žinomi leisti šie pagrindiniai periodiniai leidiniai (pateikiami abėcėlės tvarka):

AUKURAS (1947). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Iš pradžių leido X dalinio štabas, vėliau – Dainavos apygardos štabas. Ėjo 1947 m. vasario–rugpjūčio mėn., daugintas rotatoriumi. Laikraštėlio devizas: „Tėvynės laisvei ir garbei!“ Formatas 22x35–22x36 cm, apimtis 2 p. (pagal 2 numerius). Tiražas 1000 egz. Redagavo Domininkas Jėčys-Ažuolis, Juozas Puškorius-Girinis. Iš viso išėjo 8 numeriai. Pla-

tintas Alytaus, Lazdijų, Varėnos rajonuose ir dalyje Prienų bei Trakų rajonų. Paskutinis surastas yra Nr. 7, pažymėtas 1947 m. birželio 25 d. data. Laikraštėlis nustojo eiti, kai 1947 m. rugpjūčio 11 d. Dainavos apygardos štabą Punios šile sunaikino priešas.

DAINAVOS PARTIZANAS (1949–1950). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Ėjo 1949 m. gruodžio mėn. – 1950 m. birželio mėn. Leido Dainavos apygardos štabas, daugintas rašomąja mašinėle. Tiražas 10 egz. iš viso išėjo 4 numeriai. Redagavo Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Buvo platinamas Alytaus, Lazdijų, Varėnos rajonuose ir dalyje Prienų bei Trakų rajonų.

LAISVĖS RYTAS (1945–1951). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Iš pradžių leido Lietuvos partizanų I grupės štabas (taip save įvardijo leidėjai), vėliau – Dainavos apygardos Šarūno rinktinės štabas. Daugintas rotatoriumi. Tiražas 450–700 egz. Redagavo Juozas Gegužis-Diemedis, Sergijus Staniškis-Litas, Viltis. Platintas Lazdijų rajone, dalyje Alytaus ir Varėnos rajonų.

LAISVĖS VARPAS (1945–1952). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Leido A apygardos štabas, Pietų Lietuvos srities partizanų štabas, Dainavos apygardos štabas. Pirmasis numeris išėjo 1945 m. gruodžio 1 d. Literatūroje kartais klaidingai teigiama, kad pradėtas leisti 1944 m., nors net laikraštėlio paantraštėje buvo rašoma, kad eina nuo 1945 m. Antraštę nupiešė Antanas Kulikauskas-Daktaras. Pagal tą piešinį buvo išpjaustyta klišė ant medžio ir tuo trafaretu dauginama. Laikraštėlio tekstas daugintas rotatoriumi. Kai kurių numerių tekstas iliustruotas. Pirmuosius septynis numerius padaugino Pūščios miške buvusioje partizanų spaustuvėje (9 km nuo Druskininkų) partizanas Petras Vaitkus-Genys. Formatas 20x28–21x31 cm, apimtis 2–4 p. (pagal 6 numerius). Tiražas 1000–2000 egz. Redagavo Juozas Vitkus-Kazimieraitis, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Juozas Gegužis-Diemedis, Sergijus Staniškis-Litas, Viltis. Vedamuosius straipsnius rašė A. Ramanauskas, L. Baliukevičius. Įvairių straipsnių parašė J. Vitkus, Albertas Perminas-Jūrininkas. A. Ramanausko pavedimu L. Baliukevičius klausydavosi užsienio radijo žinių rusų ir vokiečių kalbomis. Žinių santraukos buvo pateikiamos „Laisvės varpe“ ir tų pačių partizanų leidžiamame laikraštėlyje rusų kalba „Svobodnoje slovo“. 1952 m. pavasarį suėmė Kazimieraičio rinktinės vadą Juozą Drazdauską-Putiną, jį užverbavę,

čekistai rašomąja mašinėle išspausdino du šio laikraščelio provokacinius numerius ir Putino vardu nusiuntė Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadui Sergijui Staniškiui. Tuo čekistai norėjo apgaulingai įrodyti, kad Kazimieraičio rinktinė nesunaikinta, kad ji veikia. Laikraštėlyje buvo aiškinamas okupantų rengiamų „rinkimų“ apgaulingumas, raginama tuos „rinkimus“ boikotuoti. Dar 1946 m. laikraštį redaguojant J. Vitkui-Kazimieraičiui, jame išspausdinta Pietų Lietuvos partizanų vadų deklaracija. Platintas Alytaus, Lazdijų, Varėnos rajonuose ir dalyje Prienų bei Trakų rajonų. Paskutinis žinomas Nr. 2 (39) yra pažymėtas 1952 m. rugpjūčio 27 d. data.

LB BIULETENIS (1951). Partizanų tarnybinis, slaptas leidinys. Skirtas aukštesniajai partizanų vadovybei informuoti. Ėjo 1951 m. sausio 15 d. – rugpjūčio mėn. Leido LLKS tarybos prezidiumo X [Pietų] sekcija. Daugintas šapirografu. Tačiau surasta ir rašomąja mašinėle daugintų numerių. Formatas 14x20–14x21 cm, apimtis 16–20 p. Tiražas 50 egz. Redagavo Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Juozas Lukša-S. Mykolaitis. Iš viso išėjo 6 numeriai. Platintas Pietų Lietuvoje.

LIETUVOS ŽYGIS (1945). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Buvo leidžiamas 1945 m. pavasarį. Redagavo Jonas Pileckis-Brokas. Jo leidimo trukmė nežinoma.

LLKS PIETŲ LIETUVOS SRITIES BIULETENIS (1950–1951). Partizanų tarnybinis, slaptas leidinys. Vakarus yra pasiekęs biuletenio Nr. 3, pažymėtas 1951 m. liepos 7 d. data. Lietuvoje nesurasta nė vieno numerio.

MYLĖK TĖVYNĘ (1946–1948). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Leido Dainavos apygardos Merkio rinktinės štabas. Pavadinimą pasiūlė Albertas Perminas-Jūrininkas, jis ir laikraščelio antraštę nupiešė. Pagal tą piešinį Adolfas Ramanauskas-Vanagas išpjaustė iš medžio klišę (trafaretą). Iš pradžių daugintas rašomąja mašinėle, vėliau – rotatoriumi. Tiražas 35–400 egz. Išėjo apie 16 numerių. Literatūroje kai kur klaidingai rašoma, kad išėjo tik 11 numerių. Redagavo A. Perminas, A. Ramanauskas. Platintas Alytaus, Trakų, Varėnos rajonuose. Laikraštėlis nustojo eiti 1947 m. rugsėjo mėn., kai A. Ramanauskas buvo paskirtas Dainavos apygardos vadu (taip rašo A. Ramanauskas knygoje „Daugel krito sūnų...“). Tačiau Algimanto Liekio knygoje „Vainutas“ (Vilnius, 2006, p. 178) yra išspausdinta šio laikraštė-

lio vieno numerio autentiška dalis, kurios paantrašėje yra 1948 m. gruodžio mėn. data (diena neįskaitoma, o numeris nenurodytas). Tai ir yra vėliausia tikrai žinoma laikraštėlio data. Laikraštėlyje išspausdinta kautynių aprašymų, eilėraščių, karikatūrų ir kt. jame buvo skyrelis „Nusijuok“. Bendradarbiavo šie partizanai: Alfonsas Damulevičius-Sakalas, Vincas Kalanta-Nemunas, Julius Karpis-Vieversys, Bronius Kukauskas-Kiškis, Juozas Kvietkauskas-Genys, Pranas Svirskas-Linas, Petras Vaitkus-Genys.

MIŠKO BROLIS (1951–1952). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Ėjo nuo 1951 m. rudens. Daugintas rašomąja mašinėle. Tiražas 30 egz. Redagavo Jonas Pratusėvičius-Granitas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, V. Smolskus-Ažuolas. Iš viso išėjo 3 numeriai. Platintas Alytaus, Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Prienų, Šakių, Varėnos, Vilkaviškio rajonuose.

PARTIZANAS (1949–1953). Leidėjų įvardintas kaip „LLKS Pietų Lietuvos srities partizanų organas“. Laikraštėlio pirmasis numeris išėjo 1949 m. liepos 1 d. daugintas rotatoriumi. 1949 m. išėjo 4 numeriai, 1950 m. – 10, 1951 m. – 10. Iš viso išėjo 32 numeriai. Formatas 20x29–22x30 cm, apimtis 6 p. (pagal 12 numerių). Tiražas 1000–1400 egz. Redagavo Konstantinas Baliukevičius-Rainys, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Sergijus Staniškis-Litas, Viltis. Platintas Alytaus, Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Prienų, Šakių, Varėnos, Vilkaviškio rajonuose. 1953 m. vasario 3 d. Prienų šile čekistai sunaikino Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabą ir sunaikino „Partizano“ spaustuvę. Tada žuvo šio laikraštėlio leidėjas ir paskutinis redaktorius S. Staniškis. Paskutinis surastas Nr. 4 (29), pažymėtas 1952 m. rugpjūčio 25 d. data.

POGRINDŽIO ŽODIS (1950–1952). Pietų Lietuvos (Nemuno) srities partizanų štabo laikraštėlis. Pradėtas leisti 1950 m. birželio mėn. daugintas rašomąja mašinėle. Tiražas 15 egz. Redagavo Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, kas redagavo jam žuvus, neišaiškinta. Platintas Pietų Lietuvoje.

POLITINIŲ ŽINIŲ BIULETENIS. Pietų Lietuvos partizanų biuletenis. Leido Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabas, Vaidoto tėvūnija. Redagavo Sergijus Staniškis-Litas, Viltis. Pavadinimas įvairavo; yra išėjusių numerių ir šiais pavadinimais: „Politinės žinios“, „Žinios iš užsienio ir politinės žinios“. Buvo skirtas tarptautinės politikos

apžvalgoms. Platintas Pietų Lietuvoje. Surastas tik Nr. 2, pažymėtas 1950 m. lapkričio 1 d. data. Formatas 20x29 cm, apimtis 1 p.

TREČIAS SKAMBUTIS (1945). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Ėjo 1945 m. rugsėjo–spalio mėn. Leido A apygardos Merkio rinktinės Merkinės bataliono štabas. Daugintas šapirografu. Iš viso išėjo trys numeriai. Apimtis 6 p. Tiražas 60 egz. Redagavo Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Platintas Varėnos ir gretimų valsčių teritorijose. Leidėjams trūko spausdinimo medžiagų, todėl laikraštėlio tekstas buvęs blankus, sunkiai įskaitomas.

UŽ TĖVŲ ŽEMĘ (1945–1949). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Leido Lietuvos partizanų Dzūkų rinktinės Kęstučio grupės partizanų štabas, Lietuvos partizanų N grupės štabas, Dainavos apygardos partizanų Šarūno rinktinė. Pirmasis numeris išėjo 1945 m. birželio mėn. daugintas rotatoriumi. Formatas 21x31 cm, apimtis 2–4 p. (pagal 7 numerius). Tiražas 500–1000 egz. Redagavo A. Morkeliūnas-Labutis, Lietuvaitis (tech. redaktorius), Sergijus Staniškis-Litas, Viltis, kiti šio leidinio redaktoriai neišaiškinti. Platintas Alytaus rajone ir dalyje Lazdijų rajono. Paskutinis surastas Nr. 62, pažymėtas 1949 m. balandžio 4 d. data. 1949 m. gegužės 14 d. Nr. 64 antraštinio puslapio faksimilė išspausdinta „Lietuvos aide“ (1994 m. birželio 29 d. Nr. 126, p. 18).

UŽSIENIO ŽINIŲ BIULETENIS (1948–1952). Pietų Lietuvos partizanų leidinys. Leido Dainavos apygardos štabas, Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabas. Daugintas rašomąja mašinėle. Tiražas 10 egz. Redagavo Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Sergijus Staniškis-Litas, Viltis. Platintas Pietų Lietuvoje.

ŽINIŲ BIULETENIS (1951–1953). LLKS partizanų leidinys. Konkretus leidėjas nenurodytas, bet manoma, kad tai Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabo leidinys. Ėjo, matyt, Korėjos karo metu, nes jame rašoma ir apie to karo įvykius. Yra surasti du biuleteniai, kurių tekstai skiriasi, – abu be datos ir numeracijos. Vienas jų daugintas rašomąja mašinėle, o antras – rotatoriumi. Formatas 22x28–22x30 cm, apimtis 2 p. Biuletenyje publikuotos tarptautinio gyvenimo apžvalgos. Spėjama, kad „Žinių biuletenis“ yra vienas iš nestabilaus pavadinimo „Politinių žinių biuletenio“ variantų.

SVOBODNOJE SLOVO (Свободное слово – Laisvas žodis, 1947–1952). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis, ėjęs rusų kalba. Iš

pradžią leido Dainavos apygardos štabas, vėliau – Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabas. Daugintas rotatoriumi, rašomąja mašinėle, špirografu. Formatas 21x30 cm, apimtis 2 p. (pagal du numerius). Tiražas 200–1000 egz. Redagavo Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Sergijus Staniškis-Litas, Viltis. Redaguojant L. Baliukevičiui, talkino Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas ir S. Staniškis. Literatūroje rašoma, kad išėjo 10 numerių. Platintas Alytaus, Kauno, Lazdijų, Marijampolės, Prienų, Šakių, Varėnos, Vilkaviškio rajonuose ir Vilniuje (visur buvo iškljuojamas viešose vietose). Paskutinis surastas yra Nr. 6, pažymėtas 1950 m. rugpjūčio mėn. data.

ЧТО ТАКОЖЕ СОВЕТСКАЈА ПРАВДА (Что такое советская правда – Kas tokia yra sovietinė tiesa, 1945–1946). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis, ejęs rusų kalba. Daugintas rotatoriumi Pūsčios miške (9 km nuo Druskininkų) veikusioje spaustuvėje. Išėjo du numeriai. Surastas tik Nr. 2, pažymėtas 1946 m. gegužės 10 d. data. Formatas 20x32 cm, apimtis 2 p. Buvo iškljuojamas viešose vietose.

Tauro apygardoje yra žinomi leisti šie pogrindiniai periodiniai leidiniai (pateikiami abėcėlės tvarka):

GIRIOS BALSAS (1945). Tai pirmasis Suvalkijos partizanų laikraštėlis – „Lietuvių demokratų partizanų kūrėjų organas“. Pradėtas leisti 1945 m. birželio mėn. Daugintas rašomąja mašinėle. Kai mašinėlę pavogė, tuomet daugino ranka. Redagavo atsargos pulkininkas Liudvikas Butkevičius-Luobas, tada gyvenęs Nendriinių kaime, Marijampolės apskrityje. Iš pradžių laikraštėlį rengė redaktorius pats vienas. Vėliau jis pasitelkė spausdinti ir platinti Vladą Čibirka-Vikį, tada gyvenusį Kazlų Rūdoje, kuris turėjo nuosavą rašomąją mašinėlę. V. Čibirka padėjo platinti jo sūnus Jeronimas ir dukra Aldona. Laikraštėlio formatas 23x29 cm, apimtis 2 p. Tiražas 4–12 egz. Iš viso išėjo 8 numeriai. Laikraštėlis nustojo eiti 1945 m. rudenį, kai buvo suimtas jo redaktorius L. Butkevičius. „Girios balse“ bendradarbiavo kunigas Antanas Ylius-Vilkas. Literatūroje šio laikraštėlio pavadinimas kartais rašomas klaidingai – „Miško balsas“, leidėjai šį laikraštėlį vadino tik „Girios balsas“.

KOVOS KELIU (1946–1948). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Pirmasis numeris išėjo 1946 m. kovo mėn. Leido Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinė. Leidinio iniciatoriai buvo šios rinktinės vadas mokytojas J. Stravinskas-Kardas, Žiedas ir Juozas Lukša-Vytis. Norėdami

suklaidinti priešą, jie laikraštelyje nurodė, kad leidžia LAF. Daugintas rotatoriumi. Iš pradžių redagavo J. Lukša (jis suredagavo dešimt numerių). Laikraščelio antraštę nupiešė partizanas Kazys Naginionis-Tauras. Tiražas 800–1000 egz. Vėliau redagavo Algirdas Varkala-Žaliukas, Daumantas. Platintas Marijampolės, Prienų rajonuose. Pirmieji numeriai J. Lukšos pastangomis yra patekę į Vakarus. Laikraščelis kvietė tautiečius kovoti su okupantais, informavo apie okupantų ir jų parankinių daromus nusikaltimus, skelbė kovą plintančiam girtavimui.

LAISVĖS KOVOTOJAS (1946). Pietų Lietuvos partizanų laikraščelis. Leido Žalgirio rinktinės partizanų būrys, veikęs Šakių rajone. Laikraščelio leidimo ir platinimo reikalais rūpinosi Jonas Laurinavičius.

LAISVĖS ŽVALGAS (1945–1951). Pietų Lietuvos partizanų laikraščelis. Iš pradžių leistas kaip „Lietuvių savanorių kūrėjų organas“, vėliau – kaip „Tauro apygardos partizanų organas“. Pirmasis numeris išėjo 1945 m. liepos mėn. Daugintas rotatoriumi, bet buvo numerių, daugintų šapirografu ir rašomąja mašinėle. Formatas 20x29–23x32 cm, apimtis 2–8 p. Tiražas 900–1200 egz. Iš pradžių buvo spausdinamas Puskelnių kaime (Marijampolės apsk.) buvusioje spaustuvėje, bet 1945 m. pabaigoje NKVD-istai bunkerį aptiko ir spaustuvę sunaikino. Į priešų rankas tada pateko 2 rotatoriai, 2 rašomosios mašinėlės, daug vaškuotės, 3 radijo aparatai. Paskui, iki 1947 m. birželio mėn., laikraščelis buvo rengiamas ir spausdinamas Prienų krašte: Geležinio Vilko, Birutės, vėliau – Vytauto ir Žalgirio rinktinėse. Birutės rinktinės teritorijoje spaustuvę saugojo, reikalingomis medžiagomis aprūpindavo ir laikraščelio tiražą platino speciali partizanų grupė (kuopa), vadovaujama Algirdo Juodžio-Merkio.

Pirmasis redaktorius buvo Vincas Radzevičius-Vaidila, bet jis 1945 m. spalio 20 d. buvo suimtas ir tardomas mirtinai nukankintas. Tuomet redaktoriumi buvo paskirtas Antanas Baltūsis-Žvejys, ir 1946 m. pradžioje „Laisvės žvalgas“ vėl pasirodė. 1946 m. birželio mėn. laikraščelio redaktoriumi tapo Juozas Lukša-Vytis. Po dviejų mėnesių redaktoriumi buvo paskirtas Alfonsas Vabalas-Gediminas, o jo aktyviu padėjėju tapo Kazimieras Matulevičius-Radvila. 1947 m. birželio mėn. A. Vabalui išvykus, laikraščelį kurį laiką redagavo drauge Vincas Bazilevičius-Taučius ir Antanas Miškinis-Kaukas, tačiau juos abu 1948 m. pradžioje MGB-istai areštavo. Apie metus laiko laikraščelis nebuvo leidžiamas. 1948 m. pabaigoje jį atgaivino Viktoras

Vitkauskas-Saidokas, Karijotas. 1951 m. pradžioje V. Vitkauskui žuvas, laikraščelio leidimas sustojo. Iš viso buvo išleista apie 90 numerių. Laikraščelio redakcijai yra talkinę Vytautas Kauneckas (jis klausėsi radijo anglų ir prancūzų kalbomis) ir Antanas Kučingis-Kalvaitis bei jo sūnus Algimantas (abu pakaitomis klausėsi radijo vokiečių ir lenkų kalbomis). Jie visi trys sudarinėjo radijo žinių santraukas ir perduodavo jas „Laisvės žvalgo“ redakcijai. V. Kauneckui padėjo buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas Romualdas Kaupelis. Leidinys platintas Kauno, Marijampolės, Prienų, Šakių, Vilkaviškio rajonuose.

LIETUVOS PARTIZANAS (1945). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Pradėtas leisti 1945 m. pavasarį. Leido Geležinio Vilko rinktinė. Daugintas rotatoriumi. Išėjo keturi numeriai, paskutinis – 1945 m. rudenį. Redagavo F. Kutkaitis-Žalgiris. Platintas Marijampolės rajone.

SUVALKIJOS AIDAS (1945). Sūduvos partizanų laikraštėlis. Leido Geležinio Vilko rinktinės partizanai. Ėjo 1945 m. pirmąjį pusmetį. Daugintas rotatoriumi. Platintas Marijampolės rajone.

PASKUTINIŲJŲ SPALINIŲ METINIŲ GARBEI (1947). Pietų Lietuvos partizanų laikraštėlis. Leidimo metai nenurodyti, bet iš tekstų aišku, kad tai 1947 m. „Sienlaikraštis. Nr. nepaskutinis. Išėina pagal reikalą. Išėina, kada patinka. Išleido Lietuvos TSR Valstybinė grožinės literatūros leidykla, apsigyvenusi laikinai Prienuose, „Pypkės“ bute“. Tai satyros laikraštėlis. Net pavadinimas yra satyriškas, kai rašoma, kad išleistas ne eilinių, o „paskutiniųjų Spalinių metinių garbei“. Apskritai visi paantraštiniai duomenys yra satyriški. Pavadinimas sienlaikraščiu norint pasišaipyti iš sovietų šalyje valdžios nurodymu plačiai praktikuotų sieninių laikraštėlių. Taip komunistų partija norėjo užmaskuoti savo vykdomą griežtą spaudos kontrolę ir kartu pavaizduoti, kad Sovietų Sąjungoje tariamai klesti spaudos laisvė. Iš tikrųjų tai yra įprastos formos pagrindinis laikraštėlis. Vienkartinis, nors humoristiškai parašyta „Nr. nepaskutinis“. Išleido ne fiktyviai traktuojama „Grožinės literatūros leidykla“, o Prienų apylinkėse veikę partizanai. Formatas 21x31 cm, apimtis 4 p., tekstas iliustruotas, net nurodyta, kad „piešė Borisas Jefimovas“, bet tai – satyrinė, humoristinė fikcija. Laikraštėlyje satyriškai pateiktos faktinės žinios (daugiausia kronika) apie čekistų, strībų ir kitų okupanto tarnų veiklą Prienų rajone 1945–1947 m.

Pogrindinė spauda – galingas ginklas. Tą gerai suprato ne tik okupantai, bet ir laisvės kovotojai, leidę periodinius leidinius, daugintus

įvairiausiomis priemonėmis: rašomosiomis mašinėlėmis, rotatoriais, šapirografais, retkarčiais rašytus ranka.

Literatūra:

1. Juozas Bagušauskas, „Lietuvos jaunimas laisvės kovose“, Vilnius, 1992, p. 40–41.
2. Juozas Daumantas, „Partizanai“, Vilnius, 1990, p. 156, 174, 182, 188, 205.
3. Bronius Kašeliotis, „Dainavos partizanai: Šarūno rinktinė“, Vilnius, 1999, p. 129.
4. Algis Kašėta, „Dainavos apygardos partizanų periodinė spauda 1944–1953 m.“, in: *Laisvės kovų archyvas*, Nr. 12, Kaunas: LPKTS, 1994, p. 89, 90, 91.
5. Algis Kašėta, „Tauro apygardos partizanų periodinė spauda 1944–1953 m.“, in: *Laisvės kovų archyvas*, Nr. 12, Kaunas: LPKTS, 1994, p. 92.
6. „Lietuvių enciklopedija“, t. 12, Boston, 1957, p. 517.
7. „Lietuvių enciklopedija“, t. 14, Boston, 1958, p. 83, 84.
8. „Lietuvos partizanai 1944–1953 m.“, autorių kolektyvas, Kaunas, 1996, p. 61, 62, 69, 70, 71, 72, 73, 74.
9. „Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD–MGB dokumentuose 1944–1953 metais“, Kaunas, 1996, p. 609, 610, 649.
10. Liūtas Mockūnas, „Pavargęs herojus“, Vilnius, 1997, p. 475.
11. Adolfas Ramanauskas-Vanagas, „Daugel krito sūnų...“, Vilnius, 1992, p. 109, 112, 148, 161, 162, 169, 225, 226, 305, 314, 315, 385, 386.
12. Albertas Ruzgas, „Rezistentų pagrindiniai periodiniai leidiniai: okupacijų metai, 1940–1989“, Vilnius, 2010, p. 7, 8, 9, 10, 11, 64, 65, 66, 72, 73, 80, 81–83, 85–87, 88, 89, 90, 95, 96, 99, 100, 103, 104, 106, 107, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123.
13. Bonifacas Ulevičius, „Tauro apygardos partizanų spauda“, in: *Laisvės kovų archyvas*, Nr. 11, Kaunas: LPKTS, 1994, p. 193, 194.³⁰

{Iš Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio, jo biografijos bei kitų dokumentų išaiškėjo, kad ne tik Juozas Drazdauskas-Putinas, bet ir nemažai kitų pagrindinės partizanų spaudos bendradarbių, juos suėmus, o kartais ir patiems savo noru nuejus dirbti į represines struktūras, užverbuoti aktyviai tarnavo okupantams, padėdami naikinti buvusius bendražygius. Tai: Antanas Kulikauskas-Daktaras, Feliksas Kutkaitis-Žalgiris, Kazys Kalanta-Aidas, Petras Vaitkus-Genys, Algirdas Skinkys-Rytas, Kostas Kubilinskas-Kapsas. Pranas Kazlauskas, Prienų vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas, gyventojų vadinamas Pypke, ypač aktyviai kolaboravo su okupacine valdžia vykdamas trėmimus. Kokį konkretų asmenį turėjo omenyje partizanai paminėdami Borisą Jefimovą, išsiaiškinti nepavyko.}

³⁰ Gintaras Lučinskas, „Pietų Lietuvos partizanų pagrindiniai periodiniai leidiniai 1944–1953 m.“, antroji redakcija, rankraštis; Gintaras Lučinskas, „Pietų Lietuvos partizanų pagrindiniai periodiniai leidiniai 1944–1953 m.“, in: „Terra Jatwezenorum. Istorijos paveldo metraštis 2019 (11, 2 dalis)“, Punkskas: „Aušra“, 2019, p. 90–98.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (6)

Ištraukos

Rugpjūčio mėn. ? d.

Mes ir vėl iškraustyti iš bunkerio. Prieš tai mus rado visi kaimynystėje gyvenantieji ūkininkai. Jų tarpe vienas buvo, tarybiniais žodžiais tariant, „vargingasis valstietis“. Kai jis užtiko mūsų bunkerį, žinoma, nerimą mums kėlė ne jo vargingumas, bet tai, kad jis per visus trejus metus buvo visiškai nemokėjęs mokesčių ir neatlikęs jokių prievolių. Argi gali prie bolševikinės santvarkos kas mokesčių nemokėti ir kartu nenubaustas likti? Mūsų „gaspadoriaus“ išsireiškimu, turbūt būsiąs judošius, nors liežuviu jis labai didelis patriotas, karštas lietuvis.<...>

Vakarykštė ir ši diena man primena pirmas švelniąsias rudens dienas. Dangus truputį ūkanotas, ir oras toks vėsus, malonus. Ypatin-
gai gražu, kai baigiasi diena. Atrodo, lyg tai būtų paskutinis atsivei-
kinimas su vasara. Šios dienos kažkaip veikia mano nuotaiką. Mane
nuteikia truputį melancholiškai. Vėl kyla prisiminimai, ir darosi gaila
praėjusių gražių dienų... Norėtusi, rodos, mokytis, dar ko nors daugiau
pasiekti. Ach, šitos gražiosios, ramiosios ir kartu tokiu liūdnumu dvel-
kiančios dienos! O galbūt tik man jos tokios liūdnos!.. Aš bandau šias
dienes palyginti su praėjusio gyvenimo dienomis, ieškau praeityje pa-
našių. Prisimenu Vidzgirio miške matytus vaizdus nuo didelio kalno.
Iš jo matyti aplink besidriekią miškai ir tarp jų vingiuojąs Nemunas.
Gražios Alytaus apylinkės, Kaunas šventadienio vakarą, Graco kalnai,
Donbaso šachtos, Ukrainos lygumos ir niūri gamta – visa tai šiandien
taip gražu atrodo ir taip toli, nepasiekiamo...<...>

Rugpjūčio mėn. 20 d.

Mes jau trečia diena pas Banadą. Šiandien ir rytojaus dieną neiš-
vyksim. Pas Banadą radau atvykusį BDPS Prezidiumo ryšininką Arū-

na. Pasirodo, man pažįstamas iš Alytaus laikų. Jis manęs neprisimena. Labai kalbus pilietis. Kadro karininkas – taip save jis vadina.<...>³¹

{Vladas Gavelis-Banadas.

Iš Lietuvos partizanų ir inteligentijos atstovų sudarytas BDPS prezidiumas kaip organizacija Pietų Lietuvos partizanų srityje nustojo veikti 1948 m. vasarį žuvus Tauro apygardos vadui Antanui Baltūsiui-Žvejui, o kitus narius suėmus. Įgaliotiniai užsieniui J. Lukša-Skrajūnas ir K. Pyplys-Audronis buvo išvykę į Vakarų, paskutinis BDPS prezidiumo narys Alfonsas Vabalas-Gediminas žuvo 1948 m. birželį. 1948 m. rudenį Lietuvos partizanų BDPS Prezidiumą Jonas Žemaitis-Vytautas atkūrė Lietuvos Vakarų partizanų srityje, bet vėliau, 1949 m. pradžioje, susivieniję visos Lietuvos partizanai pasivadino Lietuvos laisvės kovos sąjūdžiu – LLKS. Plačiau apie tai: Arvydas Anušauskas, Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė, <https://www.vle.lt/straipsnis/bendras-demokratinis-pasipriesinimo-sajudis/> [žiūrėta 2025-02-02].

Juozas Vizbara-Arūnas, tada jau buvo sovietinis agentas Gintautas, kiti jo agentūriniai slapyvardžiai: Kęstutis, Akmur, Liepsna.}

³¹ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 20–23.

Arvydas Anušauskas

Užmirštas desantas (1)

Juozas Vizbara (sovietinis agentas Arūnas, Gintautas)

Juozas Vizbara (Arūnas, Gintautas) – (g. 1919 m.), Lietuvos kariuomenės jaun. leitenantas, mokytojas. 1944 m. tarnavo Vietinėje rinktinėje. 1945–1946 metais – Dzūkų rinktinės partizanas, kuopos vadas. Jo sesuo buvo ištremta. Pasitraukęs iš partizanų, pasitraukė į Šilutės apskr. 1946 m. lapkričio 13 d. suimtas Klaipėdoje. 1947 m. sausio 13 d. J. Vizbaros bylos tyrimas buvo nutrauktas, jis užverbuotas kaip agentas „Gintautas“. 1947 m. vasarą išdavė Dainavos apygardos vado Domininko Jėčio-Ažuolio štabo bunkerį Punios šile. 1948 m. buvo susitikęs su A. Ramanausku-Vanagu ir L. Baliukevičiumi-Dzūku, palaikė ryšį kaip „BDPS prezidiumo“ ryšininkas. Pogrindžiui prisistatydavo kaip Kęstutis. 1949 12 27–1950 04 05 ir 1950 07 21–12 19 siųstas kaip tariamas BDPS atstovas į Vakarų. Pirmąjį tarpsnį praleido Lenkijoje, o antrą kartą britų žvalgyba atsigabeno jį į Vakarų.³²

{Pirmą kartą sovietų agentui J. Vizbarai iš Lenkijos patekti į Vakarų sutrukdė J. Lukša. Plačiau apie tai: Juozas Lukša-S. Mykolaitis, „Memorandumas apie bolševikų provokacinę veiklą užsienyje“, in: Juozas Daumantas, „Partizanai“, Kaunas: LPKTS, LGGRTC, 2005, 443–445.}

³² Arvydas Anušauskas, „Užmirštas desantas“, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2019, p. 42.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (7)

Ištraukos

Rugpjūčio mėn. 20 d.

<...>

...Mūsų visų tikslas yra išlaikyti partizaninį judėjimą tokį, kad apie jį galėtų atsiliepti tik su pagarba. Gaila, kad dar vis atsiranda dėmių, tamsių dėmių, kurios mus juodina. Tas, kuris gerai pažįsta Lietuvą, jos būdą, jos istoriją, jos kančias – tas supras ir mus. Mes taip daug kartais kenčiame. Žmogus nesi geležinis /ir geležis per trumpą laiką surūdija, sutrupa/ ir todėl kartais pradedi dvejoti, argi neišsėks mūsų jėgos? Kas iš tos Lietuvos, jeigu ji nustos geriausios savo dalies / turiu galvoje ne tik partizanus/? Kas bus iš jos, jeigu, atėjus lemiamam momentui, nebus kam jos prikelti, išgydyti?.. Gal vėl atsiras smulkūs žmogeliai su savo politiniais „kromeliais“, su savo politinėmis rietėnomis, pradės mus auklėti su devizu: „Tas nevertas laisvės, kas negina jos“... Liūdna tai pasaka, o jos galo dar nematyti. Tiek to. Šiandien atgabens popierių ir vėl leisime „Laisvės varpą“.<...>

Rugpjūčio mėn. 22 d.

Sekmadienis. Graži ir karšta vasaros diena. Vakar naktį atvyko Vanagas su Giriniu, Šarūnu, Rūgiu ir kt. Pirmą BDPS siuntą paims Kostas. Po to nustatysim nuolatinį ir tiesioginį ryšį.<...>

Raistai knibžda nuo partizanų ir žmonių. Netikėtai čia atkeliauja ir Diemedis, bet mes su juo susitinkam tik po pietų. Plačiau išsikalbėti su Diemedžiu neteko.<...>

Vakar sužinojau apie mamą ir dėdę. Jie abu seni ir negauna darbo. Sakė, kad jie dabar ten elgetauja. Mama rašė, kad ji per dieną tesurinkusi pusę maišelio bulvių. Kas bus su jais, kai ateis žiema? K. studijuoti toliau negali. Jis taip pat neturi jokių lėšų pragyvenimui. Taigi nėra jokios kalbos, kad jis kuo nors pagelbėtų mamai.

Spalio mėn. 6 d.

<...> Rugio mūsų tarpe jau nėra. Vargšas žuvo ir žuvo per išdavimą. Buvo pas žmogų užsisakęs batelius seseriai į Uralus. Tas žmogus jį išdavė, atsivesdamas pas save rusus. Kas dabar jį pakeis? Kito tokio nėra. Ten liks spraga...³³

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Petras Navickas-Girinis, Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Kostas Baliukevičius, Juozas Gegužis-Dieme-dis, Jonas Jakubavičius-Rugys.}

Partizanų dokumentai (3)

Rakatanskų kautynės

Laikinei einančio Merkio rinktinės 3-ojo bataliono vado pareigas Jono Jakubavičiaus-Rugio raportas rinktinės vadui Adolfui Ramanauskui-Vanagui apie kautynes Purvelių kaime

1946 m. gruodžio 22 d.

<...>

Raportas

1946 m. lapkričio 14 d. sustojome part[i]z[anų] dalinys iš 47 part[i]z[anų] Rakatanskų k. Dalinys susidėjo iš trijų būrių. I būriui vadovavo p. Šarūnas, 15 p[artizanų]. II būriui vadovavo G[eležinio] V[ilko] G[rupės] p. Liordas, 18 p[artizanų], ir trečiam būriui vadovavo p. Šturmas Valkininkų vls., 14 p[artizanų]. Nurodęs apsistojimo vietą išaiškinau, kur reikalinga bus užimti poziciją ir kaip susitvarkyti. Tada įsakymą davė p. Žaibas. Likviduoti Purvelių k. <...> Igną, kuris, vietinių partizanų žiniomis, labai persekiojo partizanus. 1946 m. lapkričio 14 d. apie antrą valandą buvo likviduotas <...>, kuris gyveno nuo mūsų apsistojimo vietos apie 500 metrų. <...> žmona anksti rytą nuvažiavo Dauguosna pranešti, kad partizanai likvidavo jos vyrą. Mes tuo laiku buvome apsistoję dviejuose namuose.<...> Apie 11 valandą pranešė sargybinis, kad nuo Daugų vieškeliu atvažiuoja mašina su rusais. Visi greit griebė ginklus ir užėmė pozicijas, praėjus kokiom 5 minutėm, atvažiuavo mašina, bet nevažiuavo mūs numatyton vieton <...>. Kadan-

³³ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 23–24.

gi nevažiavo mano numatytu keliu, tai reikėjo pertvarkyti išdėstymą <...>. Priešas, pamatęs, kad iš visų pusių supame, pradėjo atkakliai gintis, nes neturėjo, kur trauktis.

Per įvykusias kautynes, nors priešas smarkiai gynėsi, bet nebodami prieš ugnies, pasižymėjo šie partizanai: narsumu I b[ūrio] I sk[yriaus] eil[inis] Suvalkietis, eil[inis] Sakalas, eil[inis] Kurmis. III būrio būrininkas p[artizanas] Šturmas parodė nepaprastą narsumą vadovaudamas būriui iki žuvimo.

Prašau p. Vado anksčiau išvardintus partizanus pristatyti vado-
vybei apdovanojimui už narsumą ženklaais.

Rugys [parašas]
I[aikinai] e[inantis] p[areigas] III B[atalio]n[o] Vado
<...>

LYA, f. 3377, ap. 55, b. 271, l. 60–62. Fotokopija. Rankraštis.

{Kurmis-neišaiškintas, Sakalas-neišaiškintas, Alfonsas Paulauskas-Suvalkietis, Antanas Radžius-Šturmas. F. Daugirdas-Šarūnas, R. Golšteinas-Lordas.}

Laikiniai einančio Merkio rinktinės 3-ojo bataliono vado pareigas Jono Jakubavičiaus-Rugio raportas rinktinės vadui Adolfui Ramanauskui-Vanagai apie bataliono 1-ojo būrio veiklą ir NKVD kariuomenės veiksmus

1947 m. sausio 4 d.

<...>

Savaitinės žinios

1946. XII. 20 d. Varėnos vls. Paručių k. 15 rusų ir 5 istrebiteliai darė kratas pas gyventojus.

XII. 22 d. Varėnos vls. Aleksandravos k. 30 rusų darė kratas ir pasalas.

1947. I. 1d. Varėnos vls. Bobriškių k. buvo 12 rusų, kurie tikrino gyventojų duoklių kvitus.

I. 2 d. Varėnos vls. Druckūnų k. laikė pasalas ir darė kratas 30 rusų.

I. 2 d. Varėnos vls. Medrinų k. laikė pasalas ir darė kratas 25 rusai.

I. 3 d. Varėnos vls. Druckūnų k. ir Martinavos k. laikė pasalas ir darė kratas 30 rusų.

1947. I. 1 d. III-čio B[atalio]n[o] I būrio partiz[anas] Pavasaris pas nieką nesiklausęs nuėjo Dauguosna registruotis, manydamas, kad išsiteisins, bet gavo įsakymą parodyti bunkerį, kur slapstėsi. Atvedęs rodė bunkeryje partiz[aną] Nemuną, kuriam nepasidavus, buvo sušaudytas; partiz[anas] Pavasaris tuo momentu pabėgo nuo rusų ir sausio mėn. 3–4 naktį nusišovė. Iš bunkerio paimta rusų:

1. Lengvas vokiškas kulkosvaidis – 1
2. Vokiškas automatinis pistoletas – 1
3. Vokiškas šautuvas – 1
4. Pistoletas naganas – 1
5. Žiūronai – 1
6. Vokiškų šovinių – 1

1946 m. XII. 30–31 d. Varėna–Daugai plentu pravažiavo maždaug 800–900 rusų kariuomenės. <...>

Rugys [parašas]
L[aikinai] e[inantis] p[areigas] III B[atalio]n[o] Vado
<...>

LYA, f. 3377, ap. 55, b. 271, l. 63–64. Fotokopija. Rankraštis.³⁴

{Jonas Jaruševičius-Nemunas; Petras Jankauskas-Pavasaris,
Beržas.}

³⁴ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 160, 162–163.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (8)

Ištraukos

Spalio mėn. 19 d.

Bunkeryje aš vienas. Vakar visą naktį lijo lietus, ir aš skaičiau vokišką romaną apie vyrą ir moterį, kurie buvo artistai, tačiau savo laimę pagaliau rado pradėję dirbti žemę. Žemė ir vaikai – aukščiausias tikslas, dėl ko suprato, jog verta gyventi. Žinoma, tai neturi nieko bendro su mūsų gyvenimu. Mes visiškai kili žmonės. Mes turim tik vieną tikslą, tik vieną idėją – Laisvą Lietuvą, o visa kita išnyko. Taip, taip, šeima, vaikai... Kažin ar bus mums lemta sukurti šeimas? Aš galvoju apie save. Man vis dažniau kyla apie tai mintys, bet... Jeigu ne šis „bet“, galbūt tada ir būtų galima. Tame „bet“ paslėpti didžiausi mano vidaus sunkumai.

Mane /dažniausiai, kai būnu vienas/ apima apatija. Aš žinau, jog reikia ką nors daryti, bet kartu negaliu pakelti rankų. Tada dažniausiai sėdžiu ir galvoju, galvoju. Kartais net negalvoju, sėdžiu, o mintys išsidraikysios laksto visur. <...>

Vanagas prieš kelias dienas grįžo, tačiau ir vėl išėjo. Mat, reikia su vyrais susitarti dėl žiemojimo. Šį kartą mes keliamės toli, bet kur, nerašysiu: mongolai gali sučiupti mūsų dienoraštį. Aš patenkintas ta vieta. Ten bus truputį linksčiau, ir aš, manau, nesijausiu toks vienišas. Vieversio ir Genio nėra taip pat. Jie išėjo parvilkti maišų supakavimui ir kirvių.

Rimvydas guli pas Mislinčių-Tigrą sužeistas. Pasirodo, jis, Žaibas ir dar keli vyrai buvo Alytaus ligoninėje. Norėjo išvaduoti ten gulintį Tigrą. <...>

Spalio mėn. 29 d.

<...> Sėdžiu jau kelinta diena sename bunkeryje pas Žaibą. Šį bunkerį kasiau ir aš maždaug prieš pusantrų metų. Dabar iš jo pasidarė

tikra ola. Sienos apipuvusios ir supeliję popieriai nusiplėšinėję. Bunkeryje spingsi žibalinė lempa, kuri nepaprastai rūksta. Visos bunkerio lubos nuo dūmų pajuodusios. Sakytum, tikras karceris.<...>

Dabartinis reikalas, dėl kurio atvyko Litas, liečia susirišimą su Vakarų Lietuvos partizanais.<...>³⁵

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Julius Karpis-Vieversys, Stasys Klimašauskas-Genys, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Stasys Raklevičius-Mislinčius, Tigras, Vaclovas Voveris-Žaibas, Petras Krisiulevičius-Tigras, Sergijus Staniškis-Litas.

Dainavos apygardos vadavietė iš Marcinkonių apylinkių jau perkelta į Kalesninkų mišką, Geležinio Vilko grupės teritoriją.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (9)

Ištraukos

Spalio mėn. 29 d.

<...> Kartais pradėdu save raminti: na, vis tiek bus gerai. Įsitaisysim spaustuvę, nes raides jau turim. Aš perimsiu visą spaudos skyrių. Paleisim savo propagandos mašiną visu tempu. Bet kaip tu ją paleisi, jeigu, sugėdus radijo aparatui ar norint gauti bent kilogramą popieriaus, reikia dar pagalvoti, kaip visa tai sutvarkyti. Trūksta mažiausio dalykėlio, ir darbas stovi. Štai kad ir dabar: neturim bunkerio, o jį įrengti tokį, kad tiktų mūsų darbui, yra sunku. Bet kad tai suktųsi tik apie bunkerio įrengimą! Nėra žmonių, nėra inteligentų, o ir tie patys, kurie yra likę, palengva retėja. Naujų surasti į žuvusių vietą sunku, o tie, kurie ateina, neatstoja žuvusiųjų. Mūsų apygardoje žuvusiųjų jau apie 1000. Baisus skaičius! Sunku ir galvoti.

Darbą taip pat sunkina mūsų žmonių nevieningumas. Yra daug puikių ir pasišventusių žmogelių. Partizaninė kova davė šimtus didvyrių, to vardo šimtą kartų užsitarnavusių. Tačiau yra ir menkystų. Aš esu linkęs manyti, jog tai yra mūsų tautos mažo kultūringumo pasėka.<...>

³⁵ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 24–26.

Aš prisimčiau taip pat ir „kadro karininką“ BDPS ryšininką Arūną. Jis – inteligentas, žmogus išsilavinęs, mokytojas, bet menkysta. Jam rūpi bizneliai, nusipirkti motociklą, kaimiečius partizanus degenaliniiais švarkais vilioti. Vaizduoja kažkokią didelę asmenybę, o iš tikrųjų toks mažas. Taip. Tik vargas, nuolatinė kova, amžinos kliūtytys išryškina tikrąjį žmogaus veidą. Kiek nepriklausomo gyvenimo metais mes turėjome „didvyrių, asmenybių“! Kur jie dabar? Išnyko kaip muilo burbulai, vėjui papūtus. Iškilo nauji žmonės, kurių pirmiau niekas negirdėjo, nematė...

Lapkričio mėn. 5 d.

<...> Paskutinės kelios dienos tikrai buvo sunkios. Oras nepaprastai bjaurus. Lyja ir visur purvas. Mano valiai tai geriausias bandymas. Buvau nuvykęs pas Banadą. Ten radau Vieversį, Kapsą ir dar vieną naujoką, kuris pasiryžo su mumis dirbti. Su jais perkraustėm visus mūsų daiktus apie 30 km. Nusivarėm visi nuo kojų. Mūsų naujokams nieko sau pradžia!

Žaibą radau grįžusį. Jis apie Onuškę susprogdino sunkvežimiu važiavusį visą Onuškiečio miestelio garnizoną – viso 19 žmonių. Paėmė 2 kulkosvaidžius, 10 automatų, 5 desantinius automatus ir 5 pistoletus. Visi apsiginklavo nuo galvos iki kojų.<...>³⁶

{Juozas Vizbara-Arūnas (agentas), Vladas Gavelis-Banadas, Julius Karpis-Vieversys, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Vaclovas Voveris-Žaibas.}

³⁶ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 26–27.

Partizanų dokumentai (4)

Dainavos apygardos vado Adolfo Ramanausko-Vanago įsakymas Nr. 15 d.

Dainavos Partizanų Apygardai

Į s a k y m a s Nr. 15

1948 m. lapkričio mėn. 10 d.

1. Iki naujai sudarytos Lietuvos Partizanų Vyriausios Vadovybės paskyrimo šalia savo tiesioginių pareigų nuo 1948 m. spalio 20 d. pradedu laikinai eiti Srities vado pareigas.<...>
2. Šarūno Rinktinės Vadą Kariūną nuo 1948 m. lapkričio mėn. 10 d. skiriu Dainavos Partizanų Apygardos Vado Pavaduotoju.
3. Nuo 1948 m. lapkričio mėn. 1d. į partizanų eiles priimu asmenį slapyvarde Vilnis ir nuo 1948 m. lapkričio mėn. 15 d. skiriu laikinai eiti Apygardos Štabo Spaudos ir Švietimo Skyriaus Viršininko Pavaduotojo pareigas.
4. Partizano Kazimieraičio Rinktinės Geležinio Vilko grupės Vadas Žaibas nuo pat partizaninio judėjimo pradžios daugelio kautynių su NKVD-istais ir istrebiteliais metu parodė asmeninės drąsos ir sumanumo joms vadovaujant pavyzdį. Parodė sumanumą partizanų auklėjimo ir kovinės dvasios ugdymo darbe. Ryšium su tuo partizaną Ž a i b a nuo 1948 m. lapkričio mėn. 25 d. skiriu Partizano Kazimieraičio Rinktinės vadu. <...>

Vanagas [parašas]

Apygardos Vadas

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44168/3, t. 9, l. 85. Originalas. Mašinėraštis.³⁷

{Benediktas Labėnas-Kariūnas, Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas),
Vaclovas Voveris-Žaibas.}

³⁷ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 217–218.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (10)

Ištraukos

Lapkričio mėn. 10 d.

Grįžo Vanagas iš Šarūno rinktinės. Vaizdas joje Kariūno dėka visiškai pasikeitė. Jau nebėra to įsisenėjusio girtavimo „tradicijų“. Pavyzdžiui, ištisa tėvūnija, kuriai vadovauja Kalnius, visiškai negeria. Ilgos kovos ir karštuosius nutrūksprandžius nuramino. Vyrų pamatė, kad girtavimas veda į pražūtį... Tokia pažanga, žinoma, verta džiaugtis. Mūsų jėga glūdi mūsų sielose, mūsų širdyse, bet ne ginkluose.

Vanagas vėl išvyksta. Šį kartą, turbūt, net į Žemaitiją. Liksiu vienas su visu „kromu“. Galimas daiktas, kad atvyks Kariūnas padėti...

...Garbiniuotasis poetas /Kapsas/ neapsisprendžia likti pas mus. Jis galvoja ir galvoja, bet prieina prie to paties punkto — pas mus jokių būdu nelikti. Kiekvienam brangus savas kailis. Retas iš mūsų intelektualų gali pasiryžti už tėvynės laisvės idėją mirti. Sumiesčionėjo jie kažkaip, susmulkėjo. Jie sutiktų geriau apspjauti dabar tėvynę, o pasikui už tai atgailauti, kad tik dabar nežūtų.<...>

Taigi, kurgi dingę jie, kurie anksčiau skiepijo mums tėvynės meilę, kurie ugdė mumyse drąsą, kurie skelbė, jog malonu yra už tėvynę mirti? Nejaugi tai buvo tik tuščios statinės skambėjimas, ir daugiau nieko?.. Mūsų poetas teisinasi, jog jis norįs išlaikyti savo kūrybą, savo šeimą. Bet juk yra aukštesnių idealų! Žinoma, galbūt mes nepajėgiame suprasti plačių jo poetinių „polėkių“. Tačiau yra žinoma, jog kaimas visada už tėvynę kovojo. Jis neklausė, kaip jam bus už tai atlyginta. Kai tėvynei kas nors grasindavo, kaimas išeidavo su savo tyra, paprasčia ir kieta lietuviška širdimi kovoti. Jis žinojo, jog priešą reikia mušti, na, ir jį mušė – vyžoti savanoriai ir dabartiniai partizanai.<...>

Aš jaučiu, jog aš savo kraštą pamilstu vis labiau ir labiau. Jeigu man šiandien kas pasiūlytų laisvę Amerikoje, aš neišvažiuočiau. Geriau

žūti čia garbingai kovojant, negu rankas sudėjus laukti kažko iš kažkur nukrintant. Pagaliau mūsų kraujas nenueis veltui. Mes turėsime teisę visiems žiūrėti tiesiai į akis, nes mes savo tėvynės neapleidom. Na, ir kas gi mus nugalės, jei mes mirti nebijom, jeigu mes nugalėjome ir mirtį.

Bunkeryje visi miega. Tik aš vienas budžiu su savo nesibaigiančiomis svajonėmis. Mintys kaip paukščiai skraido, ir į krūtinę įsilieja karštos bangos...

Lapkričio mėn. 12 d.

<...> Jau kurį laiką nieko nežinau apie Kostą. Kaip ten jam vargšeliui einasi? Pinigų neturi, maisto taip pat. Svarbiausia negali mamai pagelbėti. Ach, tu mano brangi mama, ar aš tave kada pamatysiu? Su tėvu taip staiga išsiskyriau, o tave dabar į Uralus išstūmiau. Tėvas žuvo, bet bent tu, mano miela mama, liktum. Aš niekad neužmiršiu 1944 m. liepos 10 dienos, kada pirmą kartą ilgesniam laikui buvau atskirtas nuo namų ir tėviškės. Tada buvo tokia graži žvaigždėta naktis, kokia tik gali būti vasarą. Tačiau kokia ji buvo liūdna, Viešpatie! Tą naktį tėvai išsikraustė iš namų, nes žinios apie artėjančius bolševikus buvo baisesnės ir baisesnės. Aš likau tada vienas visiškai tuščiuose namuose. Visą naktį negalėjau užmigti, gulėdamas lauke ant suolo. Tada dar nežinojau ir nenumaniau, ką reiškia man ateitis. Orą virpino lėktuvų dūzgimas. Kažkur toli buvo matyti raketų šviesos: ten bombardavo mūsų miestus. Mano sieloje, ir ne tik mano, bet visų sielose buvo taip graudu ir nyku. Per mano tėviškę riedėjo nauja karo audra.

Rytojaus dieną susitikau su tėvu. Atsisveikinau. Aš jau buvau uniformuotas vokiška uniforma ir važiauvau į Žemaitijoje organizuojamus „tėvynės apsaugos“ būrius. Tėvas verkė, verkė taip labai, kad niekad nemačiau jo taip verkiant. Verkiau ir aš, tik ne taip labai... Po to mes persiskyrėm. Po kelių savaičių jis žuvo – bombos skeveldra pataikė į smilkinį, ir jis mirė taip tyliai, jog greta sėdėjusi mama to net iš karto nepastebėjo. O aš? Aš trunkiausi po Lietuvą. Iš „tėvynės apsaugos“ būrių nieko neišėjo. Mes visi tikėjom, kad tėvynę ginti galima ir po šlykščia vokiška uniforma. Bet vokiečiai nuo komunistų daug kuo nesiskyrė. Mus apgavo ir išnaudojo...

Ir už ką gi milijonai žmonių taip kenčia? Dėl ko tame mažame pasaulyje tokia didelė neteisybė? Kodėl Tu, Dieve, skyrei žmogui to-

kią sunkią dalią? Kodėl gi žmonės krinta milijonais, gyvenime nieko nepasiekę ir gyvenimui nieko nedavę?.. Kurgi pagaliau glūdi visų nežmoniškų kentėjimų paslaptis?.. Ar mes tik tiek reikalingi, kad gimtum ir vėl žūtum, išnyktum, tartum mūsų visai nebūtų buvę?..<...>³⁸

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jurgis Gylys-Kalnius, Benediktas Labėnas-Kariūnas, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Konstantas Baliukevičius.}

{Agentas Chitroumnik (išvertus į lietuvių k. – Gudragalvis), 1947 m. lapkričio mėn. agentūriniame pranešime (Lietuvos ypatingasis archyvas, f. V-5, ap. 1, b. 16331, TAB, l. 7, in: <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide27> [2025-01-19]) parašė, kad Lionginas Baliukevičius-Dzūkas padedant giminaičiams (Jozefui Kraveckui su dukterimis) palaiko ryšius su motina, gyvenančia Alytuje, ir lapkričio mėnesį sovietinės represinės struktūros nutaria ištremti Joaną Baliukevičienę ir jos brolių Alfonso Petraškevičių. 1947 metų gruodžio mėn. motina ir jos brolis ištremiami į Sibiro šiaurę, Tiumenės sritį.

1948 m. spalio mėnesį Jonas Žemaitis-Vytautas į susitikimą Žemaitijoje pakvietė visos Lietuvos partizanų apygardų vadus. Adolfas Ramanauskas-Vanagas apie priimtą sprendimą dokumentuose rašo taip: „1948 m. lapkričio mėn. 14 d. Dainavos apygardos vadas Vanagas buvo Dzūkų rinktinės Punios kunigaikščio Margio tėvūnijos vado vadavietėje, kurioje tuo metu sužeistas gydėsi Dainavos apygardos štabo Organizacinio skyriaus vadas Rimvydas. Ten pat buvo sutiktas ir Dzūkų rinktinės vadas Litas ir Dzūkų rinktinės adjutantas Balandis. Vadavietėje įvyko posėdis, kurio metu buvo susitarta dėl Dainavos apygardos vado išvykimo.“ Informacija pateikta: Aistė Petrauskienė, Vykintas Vaitkevičius, „Partizanų Lietuva: keliai į 1949 m. Lietuvos partizanų vadų susitikimą“, II dalis, <https://www.lzinios.lt> [žiūrėta 2018-12-15]. Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Sergijus Staniškis-Litas, Vincas Ambrazevičius-Balandis.}

³⁸ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 29–31.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (11)

Ištraukos

Gruodžio mėn. 12 d.

Taip visą mėnesį neturėjau laiko ką nors parašyti į savo dienoraštį. Darbo turėjau iki kaklo. Vanagai išvykus, išleidom 2 lapų „Laisvės Varpą“. Po to išlydėjau Kapsą. Su Rimvydu reikėjo ruošti medžiagą užsieniui. Pagaliau ir Rimvydas išvyko. Vėl išleidom 2 lapų „Laisvės Varpą“, išspausdinom priešrinkiminių atsišaukimų. Taip prabėgo nejučiomis visas mėnesis.<...>

Gruodžio 23 d.

<...> Norėjau susitikti su Miku. Tas neatvyko. Gavau tik laišką. Pasirodo, jo motina mūsų paketus sudeginusi. Ten kaip tik buvo ir apmokymo konspektai. Buvau velniškai įpykęs. Mikui parašiau šturkštų laišką, ir dabar pats gailiuosi, kad taip pasielgiau.

Šiandien einam į pirtį.

Ryt Kūčios... Penktos Kūčios, kurias aš praleidžiu Dievas žino kaip.

1944 m. Kūčių visai nešvenčiau. Graco aerodromeėjau sargybą. Buvo žvaigždėtas dangus, ir, į jį žiūrėdamas, mąščiau apie toli likusią Lietuvą ir namiškius.

1945 m. per Kūčias kroviau anglis Donbase. 1946 m. dieną prieš Kūčias išdavė mūsų bunkerį. Mes su Žaibu keletą valandų prieš išsikraustėm į gretimą bunkerį. Dieną jau liepsnojo trobesiai. Išlipęs iš bunkerio ir matydamas dūmus, aš iš pradžių pagalvojau, kad dūmai rūksta iš šeiminkų dūminės pirkios. Pasirodo, kad ten rūko sudegęs kluonas. Tada žuvo Nykštaitis, Raktas, Lordas ir Vytenis. Lygiai dveji metai praėjo nuo to laiko. Mes su Žaibu tadaėjom visą naktį. Kaip tik pralaviravom pro rusus. Miegojom sename bunkerėlyje. Rytojaus

dieną išsiprausėm ir Kūčias valgėm pas O. /dabar suimta ir sėdi kalėjime/.<...>

1947 m. Kūčias praleidau Šiluose.<...>³⁹

{Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Mykolas Babrauskas-Mikas, Vaclovas Voveris-Žaibas, Adomas Kamandulis-Nykštaitis, Alfonsas Mikailionis-Raktas, Ričardas Golšteinas-Lordas, Petras Plytnikas -Vytenis.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas 1948 m. liepos 18 d. įrašė dienoraštyje, jog karinio parengimo konspektus buvo gavęs parašytus lenkų kalba. Tai buvo vertinga medžiaga, tačiau Dzūkas supratęs, jog į lietuvių kalbą tiksliai išversti jam nepavyks. Tada jis 1948 m. kreipėsi į M. Babrauską, kuris jau buvo sėdėjęs sovietiniame kalėjime maždaug metus. Mykolo Babrausko suėmimas ir kiti 1946 m. gruodžio – 1947 m. sausio įvykiai plačiau užfiksuoti H. Rimkaus „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronikoje 1944–1954“.

Sušaudytos dainos (3)

LORDUI

Džiaugėsi Lordas, kad rytoj Kūčios,
Džiūgavo jo trys draugai, –
Nors priešų gaujos persekioja,
Kalėdas švęsime linksmai.

<...>

Granatos dainą uždainavo,
Išdraskė viską jos aplink.
Ir keturis mūs brangius vyrus
Nužudė budelio ranka.

Daugų miestely Kūčių dieną
Gulėj ant žemės keturi –
Lordas, Nykštukas ir Raktelis,
Nuo jų Vytenis nuošaly.

³⁹ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 31–32.

Už tave, Lorde, brangus vade,
Iškelsim puotą – būk ramus,
Vaišinsim kulkom kieto plieno
Enkavedistus, sribokus.⁴⁰

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m. (1)

1946 m. gruodžio mėn.

16 d. Suimti: Atžalyno k. ryšininkė Marija Mačionytė – *Žibutė*; Juozapavos k. Monika Golšteininė (1906) ir jos posūnis Šarūnas Tumas (1933); Viečiūnų k. Jonas Mikailionis (1903).

19 d. Čižiūnų k. suimtas Feliksas Stumbras (1905).

23 d. Mikalavo k. slėptuvėje apsupti nusižudė Gr. štabo ūkio sk. virš. R. Golšteinas-*Lordas*, sk. vadas P. Plytnikas-*Vytenis*, A. Mikailionis-*Raktelis* ir A. Kamandulis-*Nykštaitis*. Suimti sodybos šeimininkas Bronius Sabaitis (1922) ir jo sesuo Anelė Sabaitytė (1926).

Suimti: Dauguose Karolis Kamandulis (1905); Juociškių k. Vitas Kazakevičius (1927).<...>

25-26 d. Suimti: Čižiūnų k. Petras Bagdžius (1923); Dauguose mokytojas Mykolas Babrauskas (vėliau – partiz. *Audrūnas*) ir Jadvyga Smolenskienė (1897); Pavartėnų k. Juozas Dusevičius (1908); Skraičionių k. Feliksas Adžgauskas (1922).

1947m. sausio mėn.

1d. ir vėliau. Stakliškių–Aukštadvario apyl. T.r. agentai – sokolovininkai vykdė provokacijas prieš suimtuosius Andrių Cickevičių (gim. 1891 Pivašiūnuose), Jokymą Šteiną iš Stoškūnų vienk., Bronę Juodytę iš Babromiškių k. T. r., Vladą Voverį (gim. 1930 Onuškyje T. r.), Motiejų Bagdžių (gim. 1901 Bundzių k.), Antaną Legetavičių (gim. 1908 Genionių k. V. r.).⁴¹

⁴⁰ „Sušaudytos dainos“, sudarė ir parengė Vytautas Ledas, Henrikas Rimkus, 1990, Vilnius: Vaga, p. 213–214; <https://www.partizanai.org/failai/pdf/susaudytos-dainos.pdf> [žiūrėta 2025-01-08].

⁴¹ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, 1998, rankraštis.

{Mykolas Babrauskas buvo kaltinimas ne tik ryšiais su partizanais, bet ir tuo, kad į Vaclovo Voverio-Žaibo grupę 1946 m. rudenį atvedė Lionginą Baliukevičių-Dzūką. Iki šiol tiksliai neišaiškintų aplinkybių dėka M. Babrauskas buvo paleistas į laisvę 1947 m. spalio mėnesį. Plačiau apie tai: Dalius Žygelis, <https://www.kariuomene.lt/data/public/uploads/2021/04/2013-nr.4.pdf> [žiūrėta 2024-12-18].

1946 m. pabaigoje, anksčiau negu M. Babrauskas, buvo suimta Daugų gimnazijos mokytoja Monika Golšteinienė. 1947 m. sausio mėn. 1-osios dienos jos tardymo protokolo išraše parašyta, jog 1946 m. spalio mėn. pas ją lankėsi Žaibo būrio ryšininkė Marytė Mačiūnytė (pagal H. Rimkaus duomenis, Marija Mačionytė), kuri nešiojusi M. Golšteinieniui laiškėlius, parašytus netikro jos sūnaus Ričardo Golšteino. Taip pat buvo atėję ir M. Babrauskas su L. Baliukevičiumi. Lionginas Baliukevičius paprašė padėti patekti į Žaibo (Vaclovo Voverio) būrį. Ryšininkei M. Mačionytei to prašymo nepasisekė išpildyti. Monika Golšteinienė, pasak protokolo medžiagos, pati nuvedusi L. Baliukevičių pas partizanus. Plačiau apie tai: Lietuvos ypatingasis archyvas, f. V-5, ap. 1, b. 16331, TAB, l. 2; in: <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide19> [žiūrėta 2025-01-12].}

Represinių struktūrų dokumentai (1)

MGB specialiosios grupės operacija prieš Dainavos apygardos Geležinio Vilko bataliono vadą Vaclovą Voverį-Žaibą bei jo grupės štabą, kuriame taip pat buvo ir Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Pagal iš anksto parengtą planą veiksmai pradėti 1947 m. sausio mėn., pranešimas parašytas 1947 m. vasario 7 d.

Ištraukos

Visiškai slaptai

Egz. Nr. 2

SSRS MVD VYRIAUSIOSIOS VALDYBOS KOVAI
SU BANDITIZMU VIRŠININKUI GENEROLUI LEITENANTUI
draugui LEONTJEVUI

Maskva

SPEC[IALUS] PRANEŠIMAS <...>

Siekdama likviduoti Žaibo gaują ir patį vadeivą, LSSR MVD UBB įkūrė KĖSTUČIO spec[ialiąją] grupę, vadovaujamą majoro drg. SO-KOLOVO, kuri išmesta į Žaibo veiklos ir dislokacijos rajoną – Trakų apskrities Aukštadvario valsčių su užduotimi atkurti anksčiau buvusius ryšius su nacionalistais, aktyviais BIJŪNO – ČERKEZO gaujos rėmėjais, išplėsti šiuos ryšius ir taip priartėti prie Žaibo rėmėjų bazės Aukštadvario, Stakliškių, Daugų valsčiuose, rinkti žinias apie gaujos dislokacijos vietas ir, esant palankiai padėčiai, užmegzti ryšį su Žaibu ir vėliau likviduoti jį bei kitus jo štabo narius. <...>

Š. m. sausio 5 d. pagal turimą planą <...> į Semeliškių valsčiaus Neciūnų kaimą buvo išmestas spec[ialiosios] grupės 4 žmonių skyrius <...>, kuriam pavesta užmegzti ryšį su mūsų likviduotos Bijūno–Čerkezo gaujos ryšininkais <...>.

1947 m. sausio mėn. į Semeliškių valsčiaus Bijūnų kaimą buvo išmestas ir pagrindinis spec[ialiosios] grupės branduolys, vadovauja-

mas Kęstučio <...>. Gaujų rėmėjai Kęstučiui visai padėjo tvarkyti jo „reikalus“.<...>

Siekiant „stiprinti savo autoritetą“ tarp ryšininkų ir rėmėjų bei greičiau užmegzti kontaktus su Klumpio banditų grupe, o po jos ir su Žaibo gauja, š. m. sausio 13 d. buvo organizuota planinė „gaujos išpuolio“ inscenizacija – MVD konvojaus užpuolimas.

Tam MVD Trakų a[pskrities] s[kyriaus] viršininkas <...> paruošė 22-ų ryšininkų, rėmėjų ir „buožių“ areštus. <...>

Sutelkus visus „areštuotuosius“ Aukštadvario valsčiaus Užugosčio kaime, sausio 14-osios vakare jie su konvojumi buvo išsiųsti į MVD Aukštadvario valsčiaus skyrių.<...>

<...> 5 areštuotieji (pagal sumanymą) turėjo būti konvojuojami paskutiniai tam, kad matytų „gaujos užpuolimo rezultatus“, praneštų apie tai anksčiau išvežtiesiems, paskleistų tarp vietos gyventojų gandą apie banditų užpuolimą.

MITROFANOVO konvojuojamą areštuotųjų grupę 18 val. 30 min. užpuolė „apie 50 žmonių gauja“. Puolant buvo inscenuota trijų ka-reivių žūtis ir keli sunkūs sužeidimai. Taigi inscenizacija buvo sėkminga ir padarė didelį efektą spec[ialiosios] grupės išlaisvintiems areštuotiesiems, sustiprino KĘSTUČIO „gaujos“ autoritetą tarp jų.<...>

„Sutriuškinęs“ konvojų, pagrobęs vieną kulkosvaidį ir 6 sulaikytuosius, KĘSTUTIS pasitraukė 18 km nuo „susidūrimo“ vietos ir pradėjo išlaisvintųjų apklausą <...>.

Spec[ialiosios] grupės tolesnio darbo rezultatus pranešime papildomai.

LIETUVOS SSR VIDAUS REIKALŲ MINISTRAS

GENEROLAS MAJORAS

[be parašo] (BARTAŠIŪNAS)

1947 m. vasario 7 d. <...>

LYA, f. K-1, ap. 3, b. 828, l. 242–244. Originalas. Mašinarštis. Versta iš rusų k.⁴²

{Jonas Maščinskas-Klumpė. Bijūnas ir Čerkezas – neišaiškinti, galbūt Bijūnas – tai Petras Dzidolikas, būrio vadas, 1946 m. veikęs ir žuvęs tose apylinkėse.}

⁴² Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945 – 1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 349–354.

Partizanų dokumentai (5)

Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko grupės vado Vaclovo Voverio-Žaibo pranešimas Merkio rinktinės vadui Adolfui Ramanauskui-Vanagai apie partizanus apsimetančius [MGB] provokatorius

G[eležinio] V[ilko] G[rupės] 1947 m. vasario mėn. 22 d.
Štabas
Nr. 33 Merkio R[inktinės] V a d u i

Randu reikalinga atkreipti Tamstos dėmesį į tai, kad raudonieji, norėdami susekti partizanų veikimo ir ryšio taškus ir kartu su jais su-eiti į „kontaktą“, panaudojo dar vieną būdingą klastą.

NKVD dalinys, susidedęs iš 20–25 žm. (jų saugumui užtikrinti kur nors netoliese kartais būna rusai), pasivadinęs „Kęstučio grupe“, pradėjo vaidinti „partizanus“. Kai kurie lengvatikiai gyventojai (partizanoi taip pat), patikėję jų apgaulėmis (inscenizuoti susišaudymai ir pan.), viską, kas tik lietė „jų asmeninius vargus ir blogą laiką“ ir ką tik žinojo apie partizanus, iš „šчыros“ širdies išpasakojo. Šia klasta patikėjęs part[izanas] Knatas atvyko į skirtą tariamųjų „partizanų“ susitikimą ir buvo nukautas.

Pati „Kęstučio grupė“ domėdavusis, kaip ir koku būdu sueiti su vietos partizanus, kur dažniausiai jie lankosi, kokie apylinkėje patikiimi žmonės ir t. t. ir t. t. Keikdavo bolševikinę santvarką, girdavosi turį ryšį su užsieniu, platindavo savo atsišaukimus ir pan., atseit norėdami įsigyti gyventojų pasitikėjimą, elgėsi taip, kad kaip jų mąnymu, turėjo elgtis partizanoi. Gyventojų dauguma, be abejo, šią jų klastą suprato. Likusieji buvo įspėti ir tuo būdu kelias jų komedijoms buvo užkirstas.

Tikiuosi, tamsta tai žinosiant, jeigu į jūsų erdvę užklystų panašūs „partizanoi“.

Beje, jau kurį laiką negaunu iš Tamstos jokios žinios apie DRV ir mano Jums išsiųstus laiškus. Gal kartais jie žuvo? Ar ryšys netvarkoj? Būtų gera, kad ateityje visuomet kaip nors apie tai praneštumėt.

Žaibas

Gr[upės] V[adas]

Vadinamoji „Kęstučio“ grupė ginkluota rusiškais ginklais. Aprangą sudaro civiliniai drabužiai, tačiau yra ir lietuviškomis uniformomis uniformuotų. Batai (aul[iniai]) beveik visi rusiški. Ant rankovių liet[uviškos] vėliavėlės.

Šarūnas ir Rugys yra jau mano perspėti, galvodamas, kad mano įspėjimas pasieks jus anksčiau, negu kad Jūsų siųstas būtų.

Pasiunčiau ir 35 atsiš[aukimus].

[Dokumento viršuje kairiajame kampe ranka parašyta: „1947. III. 25. Nr. 397/5“.]

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44618/3, t. 17, l 469. Nuorašas. Mašinraštis.⁴³

{Žaibo parašas ir paskutinės dvi dokumento pastraipos parašyta ranka. Lionginas Baliukevičius-Dzūkas sovietinių represinių struktūrų padalinio, vaidinusio „partizanus“, savo dienoraštyje nemini. 1946 m. pabaigos ir 1947 m. pradžios užfiksuoti partizaninio karo įvykiai atskleidžia, kovos intensyvumą ir dramatiškumą. 1948 metais okupantų provokacijos prieš partizanus buvo jau gudriau maskuojamos. 1948 m. gruodžio 24 d. įrašė Dzūkas ir jo bendražygiai jokių įtarimų neišreiškia, minėdami Kapsą, o iš tiesų tai agentą smogiką Varną.

Dokumente minimo partizano Knato vardas ir pavardė neišaiškinta. Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Jonas Jakubavičius-Rugys.}

⁴³ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 180 ; <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/doc3742> [žiūrėta 2024-12-19].

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (12)

Ištraukos

Gruodžio mėn. 24 d.

Vakar išsiprausėm pirtyje. Savo „pečkuriams“ nunešėm dovanų.

Lauke oras nešaltas. Blogiausia, kad visą dieną snigo. Dabar vėl reikės pravažinėti naujus kelius. Krinta kažkokia migla ar lietus. Per keliasdešimt metrų nieko nematyti.

Kūčias vis tik nusprendėm valgyti pas Baurą...

...Vieversys su Žaibu išvažiavo Kapsio laukti, bet, atrodo, jis neatvažiuos.

Šiandien su Guoba papuošėm bunkerį. Kalėdoms ruošiamasi ir po žeme! Ar nekeista?..

Bandžiau klausytis radijo. Berlynas kalba apie Kalėdas, iš Suomijos vaikų valandėlė, o iš Maskvos – skaičiai, pūdai, soclenktynės... Ir taip per ištisus metus – 30 su viršum metų!.. Visą laiką melas, šlykšti apgavystė. Tave migdo pasakom apie rojų, laimę, džiaugsmą, o čia, žemėje, sukūrė tokį pragarą...

Aš tiesiog negaliu įsivaizduoti, kam gi pagaliau skiriama bolševikų spauda. Juk jos niekas neskaito, o jeigu ir perskaito, tai vis tiek netiki tuo, kas ten parašyta. Kokie gi tie žmonės, kurie gali tokias nesąmones rašyti? Laikraščiuose – žydinti Lietuva, o iš tikrųjų – plūstanti kraujuose. Nėra žodžių visam tam išreikšti. Na, tas Stalinas tikras neraliuotas asilas. Visi puslapiai užversti laiškais, pasižadėjimais ir įsipareigojimais tam „brangiausiam, mylimiausiam...“ Šlykštu skaityti. Aš netikiu, kad ir komunistų tarpe bent kiek protingesnis žmogus tikėtų tiems svaiciojimams: Stalinas – genijus, korifėjus, tėvas, mokytojas... Stalinas viską žino, jis mokė, jis pasakė tada ir tada taip ir taip, jis numato kelią šimtmečiams pirmyn, jis geriausias karvedys...<...>

1949 METAI

„Neklausk, kam skambina varpai –
Jie skambina tau...“

Sausio mėn. 1 d.

Nauji metai. 1 val. 40 min. Naktis. Bunkeryje tik aš ir Vieversys. Vieversys miega, aš klausausi radijo. Neseniai perdavė Naujųjų metų linkėjimus. Kažin ką atneš šitie metai?..

Bunkeryje šalta, ir negaliu susikaupti ir ruošti „Laisvės Varpui“ žinių. Miegoti nenoriu. Laukiu Guobos su Vilnim. Jie bent kavos išvirs.

Aš vis jaudinuosi, kad mūsų per mažai nudirbta. Svarbiausia tušo nėra. Galėtume bent propagandos pavaryti.

Aš nesuprantu, kas yra su manimi. Vis dažniau pasitaiko tokie momentai, kada aš nieko negaliu daryti. Net skaityti negaliu. Štai dabar tiesiog prievarta rašau į dienoraštį šias eilutes. Tačiau būna tokių kūrybinių valandėlių, kada aš su pakilimu rašau, dirbu...

Prisiminiau vieną dalyką. Per radiją girdėjau, kad Anglijos žemuosiuose rūmuose užsienio politikos klausimais debatų metu pasmerkė Franko „Mėlynąją diviziją“, kuri kovojo prieš bolševizmą. Ar nekeista? Pasmerkė, kad kovojo su bolševizmu. Na, ir politika! Bijojosi vokiečių, tai dabar tikrai gavo gerą velnią. Įdomu, kaip su juo tvarkysis?..⁴⁴

{Petras Šerpenskasis-Bauras, Vaclovas Voveris-Žaibas, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Julius Karpis-Vieversys, Vaclovas Petrauskas-Guoba, Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas).}

⁴⁴ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 32–35.

Džonas Donas

Nė vienas žmogus nėra tarsi atskira sala

Nė vienas žmogus nėra tarsi atskira sala; kiekvienas esame gabalėlis kontinento, žemės dalis. Jeigu jūra bent grumstą nuplautų, Europa jau liktų mažesnė; taip pat, jei užlietų iškyšulį arba dvarą tavo ar tavo draugų. Bet kurio žmogaus mirtis nusineša dalelę manęs, kadangi aš priklausau visai žmonijai. Ir todėl niekadęs neklausk, kam skambina varpai – jie skambina tau.⁴⁵

{Šiuo Džono Dono, anglų poeto ir pamokslininko, epigrafu prasideda ir E. Hemingvėjaus romanas apie Ispanijos pilietinį karą „Kam skambina varpai“ .}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (13)

Ištraukos

Sausio mėn. 9 d.

„Balsavimai“ vyksta „pilnu tempu“. Žmonės visiškai nebalsuoja. Mūsų kaimuose mongolai su urnomis bijo pasirodyti. Vakar mongolai vienoje rinkiminėje apylinkėje užsakė 130 pastočių. Mat, apskaičiavo, jeigu tiek užsakysi, tai 20 būtinai atvažiuos. Pasirodo, jog jie neapsiriko.<...>⁴⁶

⁴⁵ Džonas Donas, in: <https://skaitomeknugas.wordpress.com/2018/02/27/ernestas-hemingvejus-kam-skambina-varpai/>, [žiūrėta 2024-11-05].

⁴⁶ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 35.

Mykolas Babrauskas-Mikas, Audrūnas

Pasakojimas apie LSSR liaudies teismų rinkimų eigą

Alytaus apskrities gyventojų pasakojimas apie komunistų organizuotų LSSR liaudies teismų rinkimų 1949 m. sausio 9, 16 d. eigą Alytaus aps. Simno vls. Angininkų apyl. [1949 m., ne anksčiau kaip sausio 16 d.]

(Vieno buv[usio] agitatoriaus prisiminimai)

Jau keturis bolševikinius rinkimus yra mačiusi bolševikų okupuotoji Lietuva. Bet nei vieni iš jų nebuvo tiek apgaulingi, kaip paskutiniai, t. y. rinkimai į LTSR [liaudies teismus], kurie įvyko 1949 m. [sausio] mėn. 9 – 19 d. Istorija nežino tokių pavyzdžių, kur rinkimai būtų taip apgaulingai pravedami ir taip gyventojų stipriai boikotuojami.

Ir kas charakteringiausia, kad tie gyventojų sluoksniai, kurie pagal leninistinę-marksistinę teoriją turėtų labiausiai bolševikams prijausti, vieningai rinkimus boikotavo. Mūsų tautos pagrindas – valstietija vieningai pasipriešino okupanto užmačioms. Kai miestuose dauguma inteligentijos, bolševikinio teroro įbauginta, ėjo ir balsavo, bijodama netekti duonos kąsnio, mūsų valstietis, daugiausia už visus patyręs raudonojo okupanto terorą ir skriaudas, stovėjo kaip uola, jokiomis priemonėmis neįbauginamas ir nepalaužiamas. Šis aprašymas rinkimų eigos Alytaus aps. Simno vls. Angininkų apylinkėje (buv[usi] seniūnija) duos tik nedidelį vaizdą to, kas vyko visoje Lietuvoje. Bet galima drąsiai tvirtinti, kad kas vyko minėtoje apylinkėje, tas vyko ir kitose apylinkėse su dar charakteringesniais bolševikiniams rinkimams kuriozais. Minimi čia asmenys dar užima atsakingus postus tarybinėje administracijoje. Taip pat autorius turėjo laimės stebėti tuos rinkimus, būdamas agitatorius.

Simno vls. propagandistas J. Gaižauskas ir to pačio valsčiaus LKP(b) sekretorius J. Būtėnas vaidino žymiausių vaidmenį taip vadi-

namoje priešrinkiminėje komandoje. Pirmasis buvo mažytis kresnas žmogelis nuolat drebančiomis rankomis ir nervingai virpančiomis lūpomis. Savo karjerą pradėjo dar būdamas Trakų Mokytojų seminarijos mokinys – komjaunuolis. Jau tuomet pasižymėjo kaip geriausias mokytojų terorizuotojas, MGB seklys, nuolatinis girtuoklis ir ištvirkėlis. 1947 m. baigė minėtą seminariją tik per partiečių protekcijas. Kadangi iki 1939 m. Gaižauskų šeima buvo iš šovinistiškiausiai nusiteikusių <...> ir pasižymėjo tamsiais darbeliais prieš Vilniaus krašto lietuvius, tai kažkaip nepatogu buvo likti savo gimtoje apskrityj ir pasidaryti Tarybų Lietuvos veikėju. Karjerai bazę surado Alytaus aps. Iš pradžių įsitaisė gimnazijos komsorgu ir 20-ties metų vyrukas auklėjo jaunimą komunistine dvasia. Kadangi gimnazijoje lankydavosi neblaiviam stovyje, tai „neteko“ autoriteto, tai teko įsikurdinti Simno mst. propagandisto pareigose. Pasidarė Simno vls. valstiečių „dvasiniu vadovu ir auklėtoju“, kaip kad kartą buvo išsireiškęs. Savo išmintį stiprino alkoholiu ir įtartinomis merginomis, kurių tarpe irgi greitai neteko „autoriteto“ dėl savo apgailėtina silpno sudėjimo. Šis apgailėtinos išvaizdos vyrukas ir buvo vienas iš svarbiausių Simno vls. priešrinkiminės kampanijos iniciatorių.

Kitas panašus šulas buvo valsčiaus partijos sekretorius J. Būtėnas. Šią pavardę žinojo visi to valsčiaus gyventojai. Tai buvo valsčiaus tironas, pasižymėjęs nepaprastu savo žiaurumu ir griežtumu. Jam išsiųsti žmogų į Sibirą arba perduoti MGB buvo lygiai taip, kaip suvalgyti riestainį. Praeityje buvęs mūrininkas ir laiptų statymo meistras (tame pačiame miestelyje anksčiau statęs mokyklą). 1940 metais nušvitus Stalino saulutei Lietuvoje, metė juodą darbą ir pradėjo ieškoti „lengvesnio“. Bet visa bėda, kad visiškai neįkirto rašto, nors ir buvo baigęs pr[džios] m[okyk]los 2 skyrius. Vokiečių okupacijos metais statė valstiečiams krosnis ir valė kaminus, o į pabaigą slapstėsi, anot jo paties „partizanavo“. To visiškai užteko, kad jis taptų valsčiaus galva – partijos sekretoriumi. Jis puikiai pažinojo visus valstiečius ir todėl jam buvo labai lengva vesti taip vadinamąją „kovą“ prieš „buožes“. Dauguma ištremtųjų iš to valsčiaus kaip tik pateko į Sibirą per jo malonę. Štai šis tironas, ant kurio sąžinės guli daugelio ištremtųjų likimas, buvo pats svarbiausias priešrinkiminės kampanijos vadovas tame valsčiuje.

Agitpunktas, į kurį aš patekau, apėmė Angininkų apylinkę (buv[usią] seniūniją). Į ją tokioms pat pareigoms buvo paskirti trys Simno gimnazijos mokytojai ir keletas aktyvistų iš taip vad[inamo] valsčiaus aktyvo. Agitkolektyvo viršininku buvo paskirtas tūlas MGB ltn. gruzinas Mgebrišvili, paprastai gyventojų „Jurgiu“ vadinamas. Tai buvo charakteringas tarybinės santvarkos išauklėtas tvarkos atstovas. Jis turėjo visus dabartinio tarybinio žmogaus bruožus: neišsilavinimą, neišsiauklėjimą, neatsakingumą, pataikavimą. Be to, neblogas samagono ir dailiosios lyties mėgėjas... Viršininkų akyse gyventojams buvo nepaprastai žiaurus ir nepaprastai „geras“, „malonus“ ir „draugiškas“ jiems nematant. To, žinoma, reikalavo jo, kaip MGB leitenanto, pareigos. Be to, tenka pabrėžti, kad buvo linkęs menkiausiai progai esant apgauti savo viršininkus. Inteligentų tarpe stengėsi save vaizduoti labai išsilavinusiu, nors pats rusiškai rašė su didžiausiomis klaidomis. Štai šis žmogus tapo agitkolektyvo viršininku ir rinkiminės komisijos pirmininku.

Visi agitatoriai pagal „draugo“ Gaižausko įsakymą turėjo ne mažiau dviejų kartų per savaitę daryti savo apylinkėje susirinkimus, aiškinant valstiečiams rinkiminius nuostatus ir „teisėjų“ bei „tarėjų“ biografijas. Kiekvienas agitatorius turėjo kas penkias dienas duoti raštu ataskaitą apie atliktą agitacinį darbą: kiek susirinkimų pravedė, kokiomis temomis kalbėjo, kiek žmonių dalyvavo ir kokius klausimus valstiečiai pateikė.

Į paskirtą apylinkę agitatorius (paprastai mokytojas) turėdavo eiti vienas arba važiuoti su ginkluotais „stribais“ bei aktyvistais jiems to pareikalavus. Pasiskundus „draugams“ Gaižauskui arba Būtėnui apie tai, kad gali užpulti partizanai, jie kažkoku liūdnu tonu atsakydavo: „Nebijokite, jūsų banditai nešaudys, nes jūs visi, velniai, iš to paties bliūdo tą pačią putrą srebiate. Ne paslaptis, draugai mokytojai, kad tarp jūsų visokių yra“...

Prasidėjo agitacija.

Vieną ankstyvą žiemos rytą mano miegą nutraukė stiprus beldimas į duris. „Areštas“, – taip pagalvojau, kaip paprastai pagalvoja tokiomis atvejais visi Tarybų Sąjungoje gyvenę piliečiai. Nejutau, kaip atsidūriau kelnėse. Atidaręs duris pamačiau „stribą“, kuris kvietė mane vykti į MGB būstinę. Nugąsdinta šeimnininkė įdėjo „dėl visko“ į kišenę lašinių, ir išėjau „stribo“ lydimas. Atėjęs į būstinę, radau „draugą“

Mgebrišvilį pilnoje kautynių aprangoje besėdintį už stalo ir klastingai besišypsantį. Ant stalo gulys automatas, balti kaip sniegas jo kailiniai ir ilgi suomiški veltiniai nuteikė kažkaip nejaukiai.

Atėjus dar trims mokytojams, kuriuos taip pat panašiai „pakvietė“, jis pusiau rusiškai, pusiau lietuviškai pradėjo: „Draugai, šiandien aš nutariau, paėmęs apsaugą, važiuoti su jumis į apylinkę pravesti susirinkimą. Aš manau, kad jūs nieko prieš neturėsite ir mielai važiuosite. Na, o dėl darbo, tai nebijokite, aš pranešiu jūsų direktoriui, kad jūs man šiandien reikalingi, ir jis vaikus paleis namo“. Tai kalbėdamas, Mgebrišvili visą laiką žvelgė į automatą. Žinoma, šiuo atveju agitatoriai nieko „prieš neturėjo“ ir greitai visi išvažiavo.

Atvažiavus į vietą, mūsų vadovas pradėjo kalbėti su namų šeimininke apie pietus, degtinę ir dar kažką. O „stribai“, tai matydami, kalbėjo: „Mūsų „načalnykas“ {viršininkas} nedurnas. Atrodo, nereikės badauti“. Sutvarkęs „reikalą“ su šeimininke, išsiuntė „stribus“ varyti žmones į susirinkimą, nors apie tai jau buvo pranešta prieš kelias dienas. Po gerų trijų valandų atėjo gerokai įkaušę „stribai“ tik su kokių dvylika žmonių. Tiek, pasirodo, jie rado kaime, kiti buvo išsilakstę.

Prasidėjo susirinkimas. Mokytojai iš eilės skaitė „teisėjų“ biografijas ir ištraukas apie tarybinio teismo teisingumą. O negausi auditorija, kurią sudarė keli seniai ir kelios merginos, abejingai klausėsi. Seniai lingavo galvas, klausydami apie renkamų „teisėjų atliktus žygius“, o merginos tyliai kikenė žiūrėdamos į pusgirčius „stribus“, kurie, nepaisydami savo viršininko, snaudė atsirėmę į šautuvus. Po visų skaitymų „draugas“ leitenantas [...] viską supratę. Merginos apsisukusios tuojau [...]. „Vis tiek ir be mūsų nubalsuos“. – „Mums viskas aišku, na, bet balsuoti neisime, nes mums sava galva brangesnė už visus jūsų balsus. Na, nueikite ir pasižiūrėkite prie medžio, ką partizanai rašo“. O vienas tiesiog pareiškė: „Ką gi, durnium mane laikote? Juk aš tuos teisėjus gerai pažįstu ir be jūsų aiškinimų. Ne vienas kalėjime sėdėjo už vagystes, o dabar mat aš turiu jį rinkti, kad jis, būdamas koku tai teisėju, mane teistų ir duotų po 6 ar 10 metų už duoklių neatidavimą. Na, broliukai, aš tai jau nebalsuosiu“. Kad šoks mūsų vadovas, kad pradės kolti senį įvairiais keiksmiais, pradėdant „banditu“ ir baigiant keliaaukščiais rusiškais „epitetais“. Senis atbulas išslinko pro duris. Diskusijos tuo buvo nutrauktos.

Na, o po to atsirado bonkos, surinktos iš rinkėjų, užkandis ir prasidėjo antroji neoficialioji agitacinės kampanijos dalis. Gėrė viršininkas, davė gerti ir savo agitatoriams, gėrė ir „stribai“, o kai pasigėrė, atsirišo ir liežuviai, ir visų jausmai pradėjo lieti žodžiais. O mūsų viršininkas Jurgis, maloniai baksnodamas per petį savo agitatoriams, kalbėjo: „Vyrai, su mumis bus tvarka. Dėl ataskaitų nebijokite. Rašykite po kelias iš karto ir jų skaičių kasdien didinkite. O juk rašyti jūs mokate! Aš jus paremsiu ir sakysiu, kad jūs tikrai geri agitatoriai. Aš ne tokius viršininkus apstatydavau, o tokį durnių Būtėną (suprask partijos sekretorių) – tai tik juokai! Aš jums garantuoju, kad mūsų apylinkė tikrai balsuos 100 %“. – „Kaip jūs tai galite garantuoti, draugas leitenante? – paklausė vienas iš mokytojų, – juk matote, kaip valstiečiai į susirinkimus eina... Tai kaip jie balsuos?“ – „O tegu neina!“ – nusikvatojo jis... – O 100 % mes padarysime!“ – ir patenkintas pradėjo kažką niūniuoti.

Aišku, kad daugumas agitatorių Jurgio patarimais pasinaudojo ir rašė ataskaitas, dešimteriopai susirinkimų skaičių padidindami. O „draugas“ Gaižauskas jas rinko ir siuntė toliau... Visų laikraščių puslapiai kalbėjo apie puikiai vykstantį agitacinį darbą kaime.

Artėjo rinkimų diena. Miestelis atrodė kaip karo stovykla. Gatvėmis lakstė aktyvistai su šautuvais, važinėjo mašinos, pilnos MVD-istų, buvo jaučiama tvanki atmosfera, kuri buvo daugiau panaši į ruošimąsi karui negu rinkimams. Būreliai ginkluotų žmonių traukė į apylinkes jau kelios dienos prieš rinkimus. Mes, agitatoriai, būdami savo viršininko malonėje, nuvažiavome rogėmis. Mūsų kolektyvą su apsauga sudarė 18 žmonių. Namo šeimininkas, kurio namuose buvo įrengta rinkiminė apylinkė, su šeima buvo sugrūstas į vieną kambarį, likusieji gi kambariai buvo nukabinėti rinkiminiais plakatais, „vadų“ portretais ir net gegužės pirmosios šūkais (!). Vieno kambario kampe buvo įrengtos kabinos „apsigalvojimui“. Čia neturėjo progos įeiti nei vienas rinkėjas. Charakteringa, kad „stribai“ nuolat bėgdavo į kaimą „užvalgyti“ ir jau pareidavo dažniausiai prisigėrę. Vienas iš džiaugsmo net pareiškė: „Rinkimai, tai rinkimai... Bet pagyventi „možna“ {galima}.

Rinkimų dienos išvakarės praėjo begirtuokliaujant. Degtinės at-sargas papildė pastotinėinkai, kurių buvo suvartyta apie 30. Viso agitkolektyvo sukeltas triukšmas girdėjosi visame kaime, o jų saugumu

rūpinosi aplink namą išstatyti kulkosvaidžiai ir aplinkiniuose kaimuose pasalavę MVD kariuomenės daliniai.

Pagaliau atėjo 6 valanda ryto – balsavimo pradžia. Tuo metu, kai Vilniuje ir Kaune, kaip vėliau pranešė radijas, prie rinkiminių apylinkių stovėjo didžiausios eilės žmonių, „norinčių“ atiduoti balsus, kai žmonės „mušėsi“ dėl eilės panašiai kaip prie cukraus, mūsų apylinkėje buvo tylu ir ramu.

Dar nespėjęs išsipagirioti komisijos pirmininkas, kaip reikalavo rinkiminiai nuostatai, patikrino dėžes ir jas užplombavo. Rodydamas pavyzdį pats pirmas paėmęs biuletenius ir, sušukęs „už tarybų valdžią“, įmetė į urną. Po to panašiai pasielgė visi „stribai“ ir aktyvistai, ir pagaliau eilė priėjo mokytojams. Mokytojai kažkaip raukėsi, norėjo išeiti, bet draugas Jurgis taria: „Na, o mūsų inteligentija ko raivosi? Ji kaip tik pati pirmutinė turėtų parodyti pavyzdį“. Dar niekad neteko matyti taip pergyvenančių žmonių. Keistai žvalgydamiesi į aplinkui sėdinčius, sieloje baisiausiai sugniuždyti ir hipnotizuojami baisaus Jurgio žvilgsnio, jie automatiškai ėjo prie stalo, drebančiomis rankomis ėmė jau sulenktus ir paruoštus mesti biuletenius ir nešė juos prie didelės urnos, prie kurios su nugalėtojo šypsena sėdėjo vieno „stribai“ žmona. Jos akys sakyte sakė: „Na, mat kaip mes jus privertėm“, ir, rodydama urnos plyšį, šaukė: „Meskite štai čia!“ Mokytojai su išblėsusiais žvilgsniais mesdavo tuos biuletenius kaip didžiausią naštą ir kiek paėję atokiau sėsdavosi ant suolo. Tą didelę dvasinę kovą ir pergyvenimus, tą patį žiauriausią dvasios išprievartavimą jautė visi, net ir „stribai“. Prirūkytame kambaryje buvo taip tylu, kad buvo galima girdėti mokytojų gilūs atodūsiai. „Stribai“ tylėjo kaip žemė, nes ir jų išdavikiškos širdys jautė tą sunkią jausmų kovą.

Aš taip pat priėjau prie stalo ir pajutau, kaip mano rankose atsirado sulenkti biuleteniai, kuriuos man padavė pats Jurgis. Mačiau visų į mane nukreiptus žvilgsnius, mačiau, kaip prie mano pavardės pridėjo baisųjį „taip“. Kažkaip pasidarė baisu ir neišlaikęs atsisėdau ant suolo, nesąmoningai pradėdamas skaityti biuleteniuose įrašytas pavardes. Pavardes tų, kurie gal vėliau mane ir kitus tremė į Sibirą, sodins į kalėjimus. „Na, tai ko nemeti?“ – šūktelėjo Jurgis. Norėjosi kažką aštraus, kažką tiesaus jam pasakyti į akis, bet susivaldęs tariau: „Rodos, gerbiamas leitenante, galima pažiūrėti į biuletenį ir netinka-

mą man asmenį išbraukti. Juk taip, rodos, rinkiminiai nuostatai sako“. Nieko į tai jis man neatsakė.

Priėjo kažkoks atsilikęs „sribas“ prie stalo atlikti savo „patriotinės“ pareigos ir malonios publikos dėmesys nuo manęs buvo atitrauktas. Tuo pasinaudodamas įdėjau biuletinį į kišenę ir, drąsiai priėjęs prie urnos, suvaidinau įmetimą. „Stribo“ boba patenkinta šypsojosi. Po kiek laiko mane pasitikęs Jurgis kalbina: „Na, matai, ko tau reikėjo. Juk nieko baisaus... O banditai tavęs už tai neužmuš. Žinai, prie tarybų valdžios reikia mokėti gyventi: ką turi galvoje, tai niekam nerodyk“.

Subalsavus visiems komisijos nariams ir aktyvistams taip ir nebuvo daugiau kam balsuoti. Tuomet Jurgis išėjęs pakvietė balsuoti namo šeimininką. Tas atbulas pasirodė duryse su vaiku ant rankų ir pradėjo dejuoti: „Ką čia, aš juk vietoje... Subalsuosiu vėliau“.

O be to, matot, buvo girdėti kalbos ir juokai, suvartytų pastotininčių, kurie iš nuobodumo ir daugiausiai iš nusivylimo traukė samagoną. Mūsų Jurgis nudrožė ten. „Na, vyrai, pradėkit balsuoti. Atlikit savo pilietinę pareigą“. – „Draugas leitenante, geriau iš bonkutės patraukite“, – šaukė vienas vyrukas prikišęs jam bonką prie nosies. „Balsuoti tai mes visada suspėsime“. Jurgis tik apsilaižė ir paėmęs vieną arčiausiai stovintį pilietį už rankos nusivedė prie komisijos stalo. Įspraudė jam į rankas biuletinius ir liepė mesti. „Tai kas čia...“ – paklausė jis bailiai apsidairęs aplink. „Mesk, mesk, tėvai!“ – šaukė Jurgis, taisydamas prie diržo prikabinatą gruzinišką, anot jo, kinžalą, ant kurio aiškiai matomi hakenkroico ženklai. Žmogelis pažiūrėjo į aplink sėdinčius „sribus“ ir lėtai tarė: „Na, jau žinote, aš tai nemesiu. Meskite jūs, juk vis tiek tas pats...“ – ir atsargiai padėjęs ant stalo jau gerokai sulankstytus biuletinius norėjo išeiti, bet staiga prišokęs vienas „sribas“ sušuko: „Tai ką tu, bandite, nenori už tarybų valdžią balsuoti! Tau geriau banditus šelpti! Palauk, tu mane paminėsi“. Norėdamas sušvelninti padėtį, Jurgis prišoko ir sutramdė karingai nusiteikusį „sribą“, kuris iš piktumo visas drebėjo. Pilietis tuo pasinaudodamas greit išsinešdino pro duris. Tuomet priėjo prie manęs Jurgis ir padavė tuos neįmestus biuletinius, tyliai sakydamas: „Žinai ką, kai prisirinks daugiau tokių biuletinių, tai tu nematant įmesi visus kartu. Mat juos velniai, tuos mužikus, tegu jie nemeta, o mes vis tiek 100 % padarysim, nes kitaip mane načalstva pakars“.

Po to pasišaukė antrą kažkokį seną pilietį, ilga sermėga apsilvilkusį ir su botagu rankoje. Senis, matyt, buvo nervingas, nes vos tik jam padavus biuletenius ir pasiūlius mesti, jis kad šoks, kad pradės plūstis, kad jį nori už tai pražudyti, nes už balsavimą partizanai jį nubausią. O galų gale ant galo pridėjo: „O pagaliau ir nebalsuosiu, o ką jūs man padarysite. Apsieisite ir be manęs“.

Visi nustebo, kad taip drąsiai paprastas kaimo žmogus galėjo išreikšti savo nusistatymą. Staiga vėl prišoko prie jo tas pats „stribas“ ir liepė eiti jam paskui jį į priėngį. Nuėjo ir Jurgis kažką po nosim murmėdamas. Iš ten pasigirdo keiksmai ir riksmi ir ūkininko tvirtas, bet nuolatos silpnėjęs balsas.<...>

Likusieji neiššaukti žmonės, norėdami išvengti balsavimo, trynėsi po kiemą, po kambarius ir niekaip jų mūsų Jurgis negalėjo pagauti. Norėdamas visą reikalą pagreitinti, liepė rinkiminės komisijos sekretorei atžymėti prie visų pastotinininkų žodį „taip“ ir atskaitęs atitinkamą skaičių biuletenių nežymiai padavė man ir liepė įmesti į urną. Dauguma tai pastebėjo ir su ironija šypsojosi, o „stribai“ nudavė nematą. Aš priėjau prie urnos, ir negalėdamas pro jos siaurą plyšį visų iš karto įmesti, padaviau minėtai prie urnos sėdinčiai bobai. Ta greit paėmė ir vėliau mačiau, kaip kažką niūniuodama ir abejingai kraipydama galvą kišo po vieną biuletinį į urną.

Greit prašvito ir kažkaip visa ta komedija sušvelnėjo ir jau neatrodė tokia įžūli, kaip prie lempos šviesos. O iš kaimo žmonių kaip nebuvo, taip nebuvo. Nėjo jie su dainomis ir vėliavomis atiduoti balsų už „geriausius iš geriausių“, kaip kad tai buvo vėliau vaizduojama kino filmuose ir laikraščių skiltyse.

Kas valandą mūsų Jurgis siuntė vieną pastotinininką į Simną su rinkimų žiniomis į valsčių ir su šifruotu rašteliu saugumo organams. Ką tame raštelyje jis rašė, sunku pasakyti, bet manoma, kad jis ten nušviesdavo tikrąją padėtį, nes saugumo organams tą žinoti buvo kaip tik labai svarbu. Bet mūsų Jurgis, matyt, per silpnas žinias davė į valsčių, kad apie 10 val. iš valsčiaus pastotinininkas atvežė raštelį, kurį jis visiems garsiai perskaitė. Raštelis buvo maždaug tokio turinio: „Kokį jūs ten velnią darote? Kitos apylinkės jau seniai balsavimą baigė, jūs dar tik pradėdate. Įsakau viską greičiau paspartinti“. Pasirašė kažkoks rusas ir Būtėnas.

„Ach durnas, durnas, kad didesnę procentą neparašiau“, – graužėsi jis. „Aišku, – sakė vienas mokytojas, – jei jau pradėjai komedijas krėsti, tai ir varyk iki galo. Žinoma, kad reikėjo didesnę procentą parašyti“. Jurgis nieko nedelsdamas suskirstė visus savo „stribus“ į tris grupes ir išsiuntė juos į kaimus su kilnojamomis urnomis, kurios pagal rinkiminius nuostatus turėjo būti panaudotos tik seniems ir ligoniams. Prieš išvažiuojant kažką jiems kampe aiškino. Po to „stribai“ juokdamiesi išvažiavo.

Vos spėjo jie išvažiuoti, kaip staiga su amerikoniška mašinėle pribuvo raštelį pasirašęs rusas ir partijos sekretorius Būtėnas. Kilo sumišimas, „stribai“ slėpė bonkas, Jurgis nuo stalo rinko nuorūkas ir tvarkė popierius, moterys bandė šluoti grindis, bet nespėjo. Įėję „ponai“ pasišaukė Jurgį į atskirą kambarį ir kažką ilgą laiką kalbėjosi. Išvykdamas Būtėnas pasakė mokytojams: „Na, jūs čia buvote agitatoriais ir vot {va} jūsų darbą parodys atvykusių balsuoti žmonių skaičius“. Vienas norėjo kažką atkirsti, bet Jurgis nutraukė: „Bus, draugas sekretoriau, šimtas procentų, jie visi puikiai agitavo“. Sekretorius šypsodamasis išvažiavo, o Jurgis maloniai kalbėjo: „Durniai, ko jūs tylite, matote, kaip reikia šnekėti. Tokį sekretorių dar galima apmauti“. Ir pasišaukęs mane liepia suredaguoti pranešimą į valsčių maždaug tokio turinio: „12 val. 05 min. Angininkų rinkiminė apylinkė balsavimą baigė. Iš 293 turėjusių teisę balsuoti asmenų balsavo 293, t. y. 100 %. Balsavimas praėjo su dideliu valstiečių entuziazmu“. Kažką pranešė šifrotu rašteliu ir saugumui. Po to išvarė visus žmones ir muzikantus iš kambario ir pradėjo mokytojai į sąrašus žymėti „taip“, o Jurgis net pundais mesti biuletenius į urną.

Greit grįžo išsiųstieji su urnomis „stribai“, kurie buvo visi beveik girti. Kaip vėliau paaiškėjo, jie nuvažiavo pas vieną stambesnę ūkininką, kuris buvo kažkaip nuo ištrėmimo užsilikęs, sumetė ten visus biuletenius į urnas ir ten pat pasigėrė.

Mūsų Jurgiui kilo pavojus, kad nebūtų įmesta biuletenių per daug, t. y. neperviršintų rinkėjų skaičiaus sąrašuose. Bet mūsų agitatoriai čia jį išgelbėjo. Aritmetika buvo labai paprasta: kadangi biuletenių buvo gauta 300, o rinkėjų buvo 293, tai savaime aišku, kad balsavus visiems 100 % turėjo likti 7 biuleteniai. Taip buvo ir padaryta. Greit liko tik 7 biuleteniai, o visi kiti atsidūrė urnose.

Staiga atvažiavo išsiųstasis pastotinininkas su rašteliu iš Simno. Jurgis nekantraudamas atplėšė ir perskaitė: „Jūsų apylinkė subalsavo pirmutinė visame Simno valsčiuje. Jums už tai bolševikiškas sveikinimas, o taip pat perduokit sveikinimus Jūsų visam kolektyvui“. Pasirašė vėl anksčiau minėtieji asmenys.

„Ura! – rėkė Jurgis, – matot, kaip viskas gerai išėjo, – ir nulėkęs pas pastotinininkus šaukė: „Vyrai, subalsuota! Ura! Muzikantai, maršą! Vyrai, neškite šnapsą ir patys galite gerti, kiek norit! Dabar mes galime švęst!“ – „Bet, leitenante, kaip čia pasidarė, kad viskas taip greit“, – klausia nustebę valstiečiai. O leitenantas, linksmai nusiteikęs, rodė pirštu į galvą ir rėkė: „Galva, vyrai, viską padarė, galva... o be to jūs juk visi ir balsavot. Eikit ir pasižiūrėkit į sąrašus“. Vyrai visi nustebę tylėjo ir tyliai stebėjosi MGB-isto akiplėšiškumu. Iš džiaugsmo netverdamas kiekvienam spaudė ranką ir dėkojo už talkininkavimą <...>.

Prasidėjo linksmoji dalis. Visus pastotinininkus „sribai“ suvarė į tą patį kambarį, kur buvo balsavimai, ir muzikantams grojant liepė šokti, nors tik keletas moterų buvo. Rodydamas pavyzdį, pats Jurgis išvedė kažkokį senį ir pradėjo kraipytis po kambarį. Prasidėjo nepaprastas triukšmas ir bildesys. Jurgis šoko laimingas ir patenkintas, „sribai“ valkiojosi girti ir gnaibė minėtą „sribo“ bobą. O pastotinininkai, kurie irgi buvo nemažai išmetę, užsikrėtė kažkokiu dirbtinu džiaugsmu, bet jų akys ir širdys rodė kažką kitą. „Sribai“ nespėjo lakstyti į kaimus ieškant samagono. Triukšminga orgija tęsėsi iki 24 val., tuo tarpu kai kaime buvo tylu ir ramu.

24 val. visi pusgirčiai pradėjo atidarinėti urnas ir skaityti balsus. Beskaitant pasirodė, kad trijų biuletenių trūkstama. „Pavogė rupūžės, – sušuko Jurgis, – na, bet juos velniai, kaip nors pataisysim skaičių“. Ir viską susikrovę, dainuodami girtais balsais, išvažiavo į Simną, palikę apiplėštą ir apgautą kaimą, bet niekuomet neapgaunamą ir nenugalimą dvasią jo.

[be parašo, be datos]

LYA, f. 3377, ap. 55, b. 272, l. 33–38. Fotokopija. Mašinarštis.⁴⁷

⁴⁷ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945–1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 223–229.

{Nors dokumento autorius nenustatytas, bet iš konteksto galima spręsti, kad jis vienas iš mokytojų, priverstų būti sovietiniais agitatoriais. Didelė tikimybė, jog teksto autorius yra Mykolas Babrauskas-Mikas, Audrūnas dirbęs mokytoju Simne, bendradarbiavęs su Lionginu Baliukevičiumi-Dzūku, o 1949 m. vasarą tapęs partizanau. Dokumentas tikriausiai į represinių struktūrų rankas pateko 1949-03-07, kai Dainavos apygardos štabo bunkeryje buvo nušautas B. Labėnas-Kariūnas, o bunkeris pirmiausiai iškraustytas, paskui susprogdintas. „Be to, MVD-istai pas mus bunkeryje rado jo pranešimą. O pagal rašyseną jie lengvai atšifruos ir tapatybę“, – rašo L. Baliukevičius dienoraštyje 1949 m. gegužės mėn. 3 d., minėdamas M. Babrauską.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis(14)

Ištraukos

Sausio mėn. 14 d.

Pagaliau atvyko ir „įpėdinis“ Kariūnas. Jis turėjo ilgai „stovėti“ – laukti. Pas Biliūną prabuvo daugiau savaitės laiko, mat, žuvus Banadiui, negalėjo toliau vykti.

Po kelių dienų atsirado ir Kapsas. Jis, pasirodo, pametė lapelį su užšifruotom pavardėm ir susitikimo data, ir dabar atmovė vienas...

Gerokai pasiilgau Vanago. Aš su juo buvau geriau įsitraukęs į darbą negu su kuo kitu, ir vienas kitą gerai žinojom. Su Kariūnu kol kas dar nesiėmėm jokio darbo. Na, bet šiandien pradėsim tvarkytis su apdovanojimais.

Sausio mėn. 15 d.

Vakar parašiau vieną matricą. Reiks atspausdinti dar pakvietimų. Kariūnas su Vieversiu rašė pažymėjimus. Kapsas rašo toliau savo, kaip jis vadina, „drulįjadą“. Žmonės bent juoko turės, kai išleisim.

Su poetu retkarčiais mes imame ginčytis. Kapsas, pats save teisingindamas, gina rašytojus. Jo nuomone, reikia stengtis „išlikti“, o kai išliksi, tada galėsi duoti tautai gero, t. y. savo kūrybą. Žinoma, dalis tiesos čia yra. Mano manymu, jie visi gali taikstyti, bet kartu ir veikti prieš okupantą. Kas iš to, jeigu, gelbėdamas savo kailį, padedi tik

mongolams? Kas iš tokio rašytojo, jeigu jis tik laisvėje gali rašyti? Kas iš tokio poeto, jeigu jis tik laisvėje gali dainuoti apie tautos kančias ir minėti pasiaukojimą, didvyriškumą? Aš visados tvirtinau ir tvirtinsiu, jog vyras tas, kuris dabar žadina tautą, kuris dabar, nebudamas pavojaus savo gyvybei, kelia tautą savo galingu žodžiu. Kaip žiūrėti į tokį rašytoją, kuris okupacijos metais kinkom drebino, okupantui pataikavo, o nepriklausomybės metais vėl pradės giedoti apie kovas, aukas už tėvynę ir t. t. „Išverstaskūris“ gali tik taip pasielgti.

Kapsas ir Vilnis dažnai tvirtina: štai, girdi, pražuvo Antanas Miškinis, ir kas iš to. Būtų geriau sėdėjęs ramiai ir laukęs, tai bent būtų ką parašęs, o dabar praeis daug metų, kol Lietuvai gims antras toks Miškinis. Bet Kapsas su Vilnim pamiršo, kad šitas žuvęs Miškinis tapo mums dar brangesnis. Jo pavyzdys liks amžinai šviečiančia žvaigžde, kuri ir ateinančioms kartoms švies ir minės, kaip reikia gintis nuo užpuolikų. Tai gyvas pavyzdys. Ir šitokie gyvi pavyzdžiai tik paskatina ir pamoko. Miškinis žuvo, bet ši auka išjudina ir sustingusius neveiklume ir baimėje. Toji auka reikalauja keršto ir kovos. Ji dilgina mūsų protus ir sąžinę. Ji primena mums mūsų kovos šventumą ir būtinumą.

Kas būtų, jeigu niekas nenorėtų pasiaukoti? Kas būtų iš tokios laisvės, jeigu ji būtų gaunama be kruvinų aukų? Tada niekas nemokėtų jos vertinti ir ginti. Kas pagaliau užgrūdintų tautą, jos valią ir kas sudarytų tautos charakterį? Ši kova bus skaudi pamoka ateičiai. Iš jos reikės daug ko pasimokyti. Ši kova mums rodo, ką lietuviai turi ir ko jam dar trūksta, kas yra ugdytina ir kas šalintina.

Aš per daug į ginčus nesikišu, bet daugiau klausau, nes, šiuo klausimu pradėjęs kalbėti, imu karščiuotis. Visa ši kova, visos tos skaudžios aukos taip suaugo su mano širdies skaidulomis, ir tas, kuris bando tą kovą niekinti ar bent kiek mažinti jos reikšmę, kelia pyktį ir įniršimą.<...>

Čia vis negaliu praeiti pro šalį, neiškėlęs tų, kurie žaloja mūsų himną, vietoj „saulės“ norint įstatyti „Dievą“. Aš nesu indiferentas. Aš tikiu, jog yra aukštesnė Būtybė, kuri tvarko visatą, o taip pat ir mažyčio tos visatos taškeliu – žmogaus likimą. Tačiau tokio siauraprotiškumo negalima pakęsti. Čia kaip ant delno pastebi norą net į himną prakišti savo partinę liniją. Kam keisti Vinco Kudirkos žodžius? Nejaugi Dievas toks egoistiškas kaip Stalinas, kad visur Jo vardą šauktum? Dievą turėk savo širdyje, bet ne lūpose. Kas ir būtų, jei visos

Lietuvoje esančios partijos norėtų vis kitaip Kudirkos saulę paleisti. Reikia stebėtis, kaip bolševikai dar Stalino vardo neįkiša.⁴⁸

{Benediktas Labėnas-Kariūnas, Vladas Gavelis-Banadas, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Julius Karpis-Vieversys, Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas)}.

Kai 1940 m. birželio mėn. 15 d. Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvą, jau 1940-08-31 buvo nurodyta vietoj V. Kudirkos „Tautiškos giesmės“ giedoti „Internacionalą“. 1944 m. okupuotoje Lietuvoje vėl įteisinus sovietinį himną, šalia oficialiai palikta ir „Tautiška giesmė“, nenorint aštrinti padėties. Vis dėlto 1950 m. birželio mėn. 15 patvirtintas naujas sovietinės Lietuvos himnas, o nepriklausomos Lietuvos valstybės himnas uždraustas. „Tautiška giesmė“ buvo giedama slaptai, tapo vienu iš pasipriešinimo okupacinei valdžiai simbolių. Plačiau apie tai: Edmundas Rimša, „Lietuvos valstybės himnas“, in: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-valstybes-himnas/> [žiūrėta 2025-01-13].}

Antanas Miškinis

Psalmės

PASIMATYMAI SU MOTINA (I)

– Motule mano, vai mielų mieloji,
Vienintelė man tu kaip Lietuva.
Ar durys brakšteri, ar šuo suloja,
Langan kaip saulė tavo švyst galva.

Tu lauki vis, kad aš namo sugrįžtau,
Bet nesulauksi niekad niekados.
O bus pavasaris, o paukščiai krykštaus,
O gegužėlės raibosios raudos!

Nakčia aš paukščių tuo keliu plačiuoju
Mintim tavęs lankyt skrendu skrendu...
Sidabro galvą tavo išbučiuoju
Po stiklo langu rymančių randu.

⁴⁸ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 35–36.

Man veidą ašarom karštom aplieji,
Sušildai mano stingstančius pirštus.
Sušvinta prieš akis namai mielieji,
Ir visa, kas kur buvo, užmirštu.

Tu klausinėji, kur buvau pražuvęs,
Ko taip ilgai nesilankiau namuos.
Gerklėj apkarsta, stingsta man liežuvis,
Kaip tiek ilgai galėjau be mamos...

– Mane ilgai ilgai uždareį laikė,
Suraišiojo rankas vielom kietom.
Ne kartą, mama, naktuzėlę klaikią
Su giltine sėdėjom pakaitom...

Atklydau mintimi vogčiom ištrūkęs,
Kaip šešuolėlis prislinkau gatve.
Pakol žvaigždes pridengęs laiko rūkas,
Pabūsiu, motinėle, pas tave.

Mane bučiuoji, glostai ir teiraujies,
Kada visai pareisiu pagaliau.
Aš sverdėju, per burną trūksta kraujas,
Ir sukniumbu ties kojom tolėliau.

Kad tu brangiausia, visados žinojau –
Ir džiugesy, ir ašarų klane.
Matau, kaip kryžium dideliu žegnoji,
Ranka dešniąja laimini mane.

Dievulis geras, lengvins kraupų kelią,
Su Juo tave išleisti nebijau.
Dabar jau kelkis ir keliauk, vaikeli,
Pro rūką žvaigždės pražyždės tuojau...⁴⁹

⁴⁹ Antanas Miškinis, „Sulaužyti kryžiai“, Vilnius: „Vaga“, 1989, p. 24–25.

Rita Tūtlytė

Antanas Miškinis

<...> Dalyvavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje. Nuo 1944 priklausė partizanų Tauro apygardai, nuo 1947 birželio su V. Bazilevičiumi redagavo laikraštį „Laisvės žvalgas“, buvo Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio prezidiumo narys, su kitais pasirašė memorandumą Jungtinėms Tautoms (Jono Kauko slapyvardžiu). 1948 suimtas, kalintas Mordovijos, Olžeraso, Omsko lageriuose. 1956 grįžo į Lietuvą be teisės gyventi Vilniuje ir Kaune; po poros metų gavo teisę gyventi Vilniuje.<...>

Kalėjimo ir lagerių kūryboje – psalmėse (parašytos 1948–49, išspausdintos knygoje „Sulaužyti kryžiai“, 1989 <...>) skausmas išsakomas klasikine eilėraščio forma, raiškiais vaizdais.<...>⁵⁰

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (15)

Ištraukos

Sausio mėn. 30 d.

Kariūnas, Vieversys, Vilnis ir Guoba išėjo į kaimą. Mat, šiandien kažkoks ūkininkas užsiprašęs „ant vakarieniės“, Žaibo žodžiais tariant, matyt, bus alaus. Aš nėjau. Neturiu visiškai ūpo. Vienam būti taip pat nemažas malonumas.

Kapsas prieš kelias dienas išvažiavo. Parašė apie 450 posmų „Raudonojo rojau“. Už kokios savaitės žadėjo atvežti popieriaus. Iš jo vis tik neblogas vyras.

⁵⁰ Rita Tūtlytė, „Antanas Miškinis“, in: <https://www.vle.lt/straipsnis/antanas-miskinis/> [žiūrėta 2025-12-08].

Iš Vanago negaunu jokio laiško. Kad jam nebūtų kokia nelaimė atsitikusi? Pagal mano apskaičiavimą jis jau turėtų keliauti atgal.

Rimvydas, atrodo, per sieną žiemos metu nepersikraustys. Juo labiau, kad 6 vyrai, kaip girdėjau, prie pasienio žuvo. Savaiame aišku, žiemą brautis per sieną – menkas malonumas. Pėdsakais rusai gali atsekti velnias žino kur. Kad jis būtų iš mūsų iškeliavęs koku mėnesiu anksčiau, tada būtų gerai, bet... vyras nuėjo į ligoninę ir gavo kulka į ranką...<...>

Vasario mėn. 2 d.

DLK Vytauto grupėje žuvo 15 partizanų ir trys merginos – partizanės. Žinia mus visus trenkte pritrenkė. Penkiolika vyrų! Penkiolika vyrų išbraukta iš mūsų negausių eilių! Viešpatie, už ką Tu mus taip baudi?..

Gandai apie šiuos žuvimus mus pasiekė jau anksčiau, tačiau mes nenorėjom tikėti. Vakar pas Žaibą atvyko Nemunas, Šarūnas ir Girinīs. Jie tą liūdną žinią tik patvirtino. Būtų žuvęs ir Nemunas, bet jis su Šilučiu buvo prieš kelias valandas išvykęs.

Kaip aš ir spėjau, Vyto-Merkio vyrus užklupo miegančius. Atrodo, jog kas užvedė, nes mongolai puolė bunkerį 12 val. nakties. Čia žuvo Vytas, Audra /lenkų karininkas/, Marytė-Birutė ir kt. Tarzanas su savo vyrais taip pat buvo užkluptas. Išbėgo tik Giedrius ir Milda. Mildai sužeidė ranką. Vargšė, jai tai bent teko pergyventi!<...>

Šiandien su Kariūnu buvom nuėję pasižiūrėti pas Žaibą. Nemunas atrodė visiškai prislėgtas.<...> Dabar grupės priešakyje atsistos Nemunas. Jo pavaduotoju taps Balys.

Vyrams nušviečiau politinę padėtį. Man didžiausias vargas, kai aš turiu kam nors kalbėti apie politiką, juo labiau civiliams. Man atrodo, jog žmogus tarytum ir laukia, kada aš jam pasakysiu karo pradžios datą. Ką gali jiems pasakoti pagaliau? Apie konferencijas ar notas? Jie jų nesupranta. Politinę padėtį žmonės pratę vertinti pagal fantastiškus gandus. Sunku, pasiutusiai sunku pasakyti jiems ką nors raminančio. Jau daugiau kaip ketveri metai, kai juos mes guodžiam. Ne taip jau lengva kartoti tas pačias frazes. Štai ir aš, šiek tiek žinodamas padėtį, nerandu, ką žmogui pasakyti, o ką kalbėti apie eilinį partizaną...

Paskutinėmis dienomis kažkaip vėl „pagyvėjo“ politinė padėtis. Stalinas pradėjo taikos „ofenzyvą“, bet Vakarai, tie „nevierni tamošiai“, nori darbų, ir gana.<...>

Į šiuos metus aš žiūriu su tam tikru nerimu. Aš vis prisimenu Trofimovo pranešimą „Dėl politinio darbo sustiprinimo kaime“. Alytuje pilna kariuomenės. Ar tik ji nepradės to „darbo“ stiprinti?<...>⁵¹

{Benediktas Labėnas-Kariūnas, Julius Karpis-Vieversys, Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas), Vaclovas Petrauskas-Guoba, Vaclovas Voveris-Žaibas, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Vincas Kalanta-Nemunas, Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Petras Navickas-Girinis, Juozas Šilanskas-Šilutis, Adolfas Baublys-Vytas, Merkys, Vladas Novikevičius-Audra, Marytė Budėnaitė-Birutė, Motiejus Dzidzevičius-Tarzanas, Adomas Bagdonas-Giedrius, Antanina Lukšytė (Garšvienė)-Milda, Teofilis Valickas-Balys.

Sausio mėn. 30 d. įrašė L. Baliukevičius-Dzūkas užsiminė apie 6 prie pasienio žuvusius partizanus. Patikslintais duomenimis, 1949-01-19 Kirtiliškės kaime, Šventėžerio vls., Lazdijų aps., žuvo 7 Šarūno rinktinės Mindaugo grupės partizanai: Jonas Jančė-Kovas, Jonas Janulevičius-Lašas, Pranas Kliučnikas, Antanas Maksimavičius-Mauras (kitais duomenimis Zigmas Lisauskas-Griaustinis, Kancleris), Jonas Navickas-Šernas, Juozas Riškevičius-Varnėnas, Vladas Smalinskas-Ulonas. Plačiau apie tai: „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, Vilnius: LGGRTC, 2008 2008, p. 59.

Jau anksčiau šioje knygoje buvo minėta, kad Vyto Merkio štabą išdavė ryšininkas Kirvis. Patikslintais duomenimis 1949-01-25 Palkablio kaime, Perlojos vls. Varėnos aps. žuvo šie Kazimieraičio rinktinės Vytauto tėvūnijos partizanai: Adolfas Baublys-Merkys, Vytas, Marytė Budėnaitė-Birutė, Petras Jezukevičius-Profesorius, Adelė Kairevičienė, Jonas Kairevičius-Liepa, Pranas Kibirkštis-Lizdeika, Zigmas Mačionis-Sukilėlis, Mykolas Naujalis (Navaitis)-Beržas, Vladas Novikevičius-Audra, Marija Vaisietaitė. Plačiau apie tai: „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, Vilnius: LGGRTC, 2008 2008, p. 60.}

⁵¹ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 37–38.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (16)

Ištraukos

Vasario mėn. 10 d.

Kapsui išvažiavus, išleidom dar vieną „Laisvės Varpo“ numerį, skirtą Vasario Šešioliktajai. „Mizernas“ mūsų laikraštėlis. Nebuvo popieriaus, todėl išėjo tik vieno lapo. Tušo taip pat nepasisekė gerai atmiešti, todėl kai kurie laikraštėliai gavosi margi, tušui persigėrus. Tikras vargas. Jau kelinta diena sėdim be darbo. Leistum atsišaukimus, bet to popieriaus kaip nėra, taip nėra.

Buvau su Guoba išvažiavęs pas Nemuną. Deja, Kapsas popieriaus iki nustatyto laiko nepristatė. Audrūnas buvo Kaune ir Vilniuje ir, žinoma, matricų negavo. Vienu žodžiu, nors pasiusk!<...>

Vienumoje aš dažnai galvoju apie žuvusius. Viešpatie mano, kiek jų daug! Mūsų tėvynė tokia maža, o žūva be mažų išimčių geriausieji vyrai: jauni, kupini pasiryžimo, drąsūs... Kaip bus reikalinga Lietuva jų ateityje. Ir širdį kartais taip pradeda skaudėti, jog į ateitį imu žiūrėti taip pesimistiškai, jog pradėdu niekuo netikėti. Žinoma, manyje to niekas nepastebi. Viskas lieka viduje giliai paslėpta.

Štai tik per vieną mėnesį apygardoje žuvo apie 50 vyrų!.. Jokie komentarai čia nereikalingi. Kas bent truputį apie tai pagalvoja, tam plaukai ant galvos šiaušiasi. Ir dėl to aš visai nenoriu kalbėti apie tokius dalykus. Geriausia visiškai nieko negalvoti. Turi savo darbą, žinai savo tikslą ir dirbk, kovok tol, kol išmuš ir tau valanda. Jeigu bus lemta, liksi gyvas ir sulauksi laisvės dienų, jeigu ne – pasimatysime visi Anapus...

Tokios ir panašios mintys mane apima dažnai. Aš daugiau svajotojas negu veiklos žmogus. Bet pagaliau, ar aš save pažįstu? Kas gi iš mūsų save gerai pažįsta?..

Vasario mėn. 16 d.

Šiandien Nepriklausomybės šventė – Vasario 16-oji. Tautos nepriklausomumas ir suverenumas „užtikrintas“ Vorkutoje arba gerai, labai gerai maskuotame bunkeryje. Kur Atlanto Charta? Radijo komentatoriai rimtu, pamokomu ir išdidžiu balsu aiškina, esą, Vakarų valstybės matančios ir žinančios apie viską, kas čia darosi, ir jos, aišku, atnešančios išvadavimą, bet dabar... dabar dar reikia laukti, nes dar neatėjęs laikas. Kai dėl Lietuvos bylos, tai jos, esą, taip pat dabar negalima liesti; vėliau, galbūt po karo...

Mane apniko prakeiktos votys, ir šešias dienas negalėjau nė pajudėti – tiek daug jų buvo. Dabar vėl sėdžiu bunkeryje už stalo, nors kojų dar negaliu kaip reikiant sulenkti. Tačiau ne mažesnė velniava – tai nuolat šią žiemą besikartojantieji atolydžiai. Štai ir prieš kelias dienas prasidėjo atolydis, o tai visus mus varo į pasiutimą ir „pesimizmą“, nes prasiskverbęs vanduo ėmė vis dažniau ir įkyriau ant mūsų galvų lašėti.

Mudu su Kariūnu miegame „viršutiniame aukšte“, tai vandens lašai pirmiausia pradėjo kristi ant mudviejų. <...>

Vanagas nieko nerašo. Užstrigo ir užstrigo pas savo „žemaičių tetulę“.

Visas šis neveiklos periodas veikia tiesiog siutinamai. Vilnis parsinešė knygų. Visi dabar į jas įsigilinę. Neseniai perskaičiau Anatolio Franso „Dievai trokšta“ ir „Pingvinų salą“. Puikus rašytojas. Jo atvaizduoti personažai „Dievai trokšta“ primena man dabartinius partizanus. Šiaip man revoliucionierių fanatizmas visiškai nepatinka. Iki to priėti, kad giljotina taptų „mieląja“, reikia tikrai būti dideliu apakėliu...⁵²

{Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Vaclovas Petrauskas-Guoba, Vincas Kalanta-Nemunas, Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Benediktas Labėnas-Kariūnas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas).}

⁵² Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 38–40.

Atlanto chartija

Ištraukos

Atlanto chartija, Didžiosios Britanijos premjero W. L.S. Churchillio ir Jungtinių Amerikos Valstijų prezidento F. D. Roosevelto deklaracija apie jų atstovaujama šalių politikos principus per Antrąjį pasaulinį karą ir po jo. Paskelbta 1941 08 14 <...>. {Tais pačiais metais prie jos prisijungė ir Sovietų Sąjunga.}

Atlanto chartija skelbė, kad Jungtinės Amerikos Valstijos ir Didžioji Britanija: 1) nesieks didinti savo valdų, 2) nenori jokių teritorinių pokyčių be laisvai išreikštos tų gyventojų valios, 3) gerbia tautų teisę pasirinkti valdymo formą ir sieks, kad ši teisė būtų atkurta toms, iš kurių buvo atimta <...>.

1942 01 01 Vašingtono konferencijoje Atlanto chartijai pritarė Sąjungininkų koalicijos 26 šalys, vėliau – dar 21 šalis. Atlanto chartijai pritariančios valstybės sudarė Jungtinių Tautų branduolį. 1945 chartija įtraukta į Jungtinių Tautų pagrindinės veiklos principų deklaraciją.⁵³

⁵³ <https://www.vle.lt/straipsnis/atlanto-chartija/> [žiūrėta 2025-01-29].

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (17)

Ištraukos

Kovo mėn. 4 d.

...Šiandien netikėtai per pusnis atpūškuoja ir Kapsas. Pasirodo, jam pavogę pinigų ir dokumentus, todėl negalėjęs popieriaus. Gavęs mano laišką, pasiskolino pinigų ir pats ko greičiausiai atspaudė. Su savimi atsivežė „Švyturį“, naujai pradėtą leisti tarybinį žurnalą. J. Dovydaičio novelė ypačiai įsirežia atmintin. Joje vaizduojama, kaip lietuvis pabėgėlis, suvargęs ir ligotas, grįžta iš Kanados miškų į tėvynę. Fabula maždaug kaip ir Vienuolio „Grįžo“. Aš neįsivaizduoju, kaip galima būtų labiau ir šlykščiau meluoti. Tik reikia įsivaizduoti: suvargęs, išbadėjęs ir ligotas pabėgėlis staiga patenka į „rojaus“ karalystę! O jam ten, užsienyje, kunigai melavę, koks teroras Lietuvoje siaučias. O čia juk „laimė“! Iljičiaus lemputės „žiba“ kaimuose... Stalinas asmeniškai „rūpinasi“ lietuvių gerove... Ar gali būti didesnis melas!?

Vilnis ir Kapsas tvirtina, esą, Dovydaitis neblogas žmogus. Dovydaičio tėvas esąs profesorius ir dabar sėdįs koncentraciniame lageryje.

Tėvas lageryje miršta, o sūnus apie bolševikinį rojų svaičioja! Tikras niekšas tas sūnus. Kai Lietuva vėl bus nepriklausoma, jis tikriausiai rėks visu balsu, kad bolševikai vertę jį taip rašyti. Negaliu tverti iš piktumo. Jei tas bjaurybė patektų man į rankas, aš jam padainuočiau apie „rojų“! Argi tai galima pavadinti prisitaikymu? Tai savo sielos pardavimas, savęs apspjaudymas. Kaip žmogus gali tapti tokiau šliužu, kirminu, aš tiesiog nesuprantu.

Šitas „Švyturys“, atrodo, bus platinamas ir užsienio lietuvių tarpe, nes abiejuose numeriuose rašoma apie lietuvių emigrantų gyvenimą. Kokia velniška klasta! Aišku, ne vienas lietuvis pabėgėlis dar gali pagalvoti, kad Lietuvoje „kitas“ gyvenimas prasidėjęs. Gerai, kad

amerikiečiai uždarė Vokietijoje tarybines repatriacijos misijas. Tuos melo lizdus seniai reikėjo išardyti.<...>⁵⁴

{Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas), Kostas Kubilinskas-Kapsas(agentas)}.

Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, profesorius Pranas Dovydaitis sušaudytas Sverdlovsko lageryje 1942 metų rudenį. Visa Prano Dovydaičio šeima buvo ištremta 1941-06-14, jis pats atskirtas nuo šeimos ir įkalintas. Sūnus Jonas sovietų 1945 m. paleistas iš tremties tikėjosi išgelbėti šeimą kolaboruodamas. 1947 m. sūnui buvo išduota pažyma, kad tėvas įkalintas 10-čiai metų, vėliau gauta pažyma, jog Pranas Dovydaitis nebegyvas, mirties priežastis – širdies paralyžius. Jonas Dovydaitis tikrosios tėvo mirties priežasties nesužinojo iki savo gyvenimo pabaigos (mirė 1983 metais). Plačiau apie tai: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/istorija/lya-pristato-virtualia-paroda-j-dovydaicio-pastangos-sugrazinti-seima-is-tremties-582-1159236> [žiūrėta 2024-12-14].

Vakaruose po Antrojo pasaulinio karo Sovietų Sąjunga, repatriacijos misijų vardu dažniausiai pridengusi NKVD veiklą, vykdė įvairias akcijas. „Pabėgėliams iš Sovietų Sąjungos likti ir įsikurti kituose kraštuose trukdė sovietų valdžia: ji rūpinosi, kad pabėgėliai grįžtų į „darbininkų rojų“, bijodama, jog Vakaruose nesusidarytų stipri opozicija prieš Sovietų Sąjungą, o kareivius, patekusius į nelaisvę, paskelbė valstybės priešais ir išdavikais. Daug žmonių buvo grąžinti prievarta, kiti priešinosi ar net žudėsi žinodami, jog namuose laukia baismės.

Pabaltijo gyventojų padėtis buvo šiek tiek kitokia, nes amerikiečiai ir anglai nepripažino šių kraštų įjungimo į Sovietų Sąjungos sudėtį, todėl priverstinė repatriacija juos palietė šiek tiek mažiau. Tačiau ir pabaltiečių stovyklose buvo vykdomas agitacinis bei sovietų propagandinis darbas, o daugumai grįžusiųjų {ar prievarta sugrąžintų} vis dėlto nepavyko išvengti Sibiro {ar net mirties}.“ Informacija pateikta: Alina Šalavėjienė, „Dipukai. Išėję sugrįžti“, in: <https://www.bernardinai.lt/2012-05-31-alina-salavejiene-dipukai-iseje-sugrizti/> [2025-01-29].}

⁵⁴ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 41.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (18)

Ištraukos

{Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštyje kovo mėn. 4 dienos įrašo pabaigoje minimi ir dviejų Dainavos apygardos štabo bunkerių susprogdinimai kovo mėn. 7 dieną. Taip atsitikti galėjo turbūt dėl didžiulio dvasinio sukrėtimo.}

Kovo mėn. 4 d.

<...>

Pagaliau įvyko tai, ko mes taip bijojom: žuvo abu mūsų bunkeriai, žuvo mūsų geriausi ir brangiausi vyrai. Mūsų planai subyrėjo taip ūmai ir taip smarkiai, kad mes to niekad nė nepagalvodavom. Krūtinėje atsivėrė naujos gilios žaizdos, o sieloje taip tamsu, taip tamsu...⁵⁵

Henrikas Rimkus

Dainavos apygardos partizanų sąrašas (1)

Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko grupė (tėvūnija)

Kazlauskas Jonas, Juozo, Šermukšnis, būrio vadas, gimė Varlių k. Trakų aps. 1920, partizanas nuo 1944 m., žuvo 1949. III. 7 Žemaitėlių k., išniekintas Alytuje.

Šilanskas Petras, Labutis, grandies vadas, gimė Skabeikių k. Trakų aps. 1915 m., partizanas nuo 1944–1945 m., žuvo 1949. III. 7 Žemaitėlių k., išniekintas Alytuje.

⁵⁵ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 42.

Dainavos apygardos vadovybė

Kazlauskas Viktoras-Vanagas

{Gimė 1919 m. Dauguose, Alytaus aps.}

Veikė Geležinio Vilko Gr., štabo viršininkas.

Nuo 1948.XI.10 – Kazimieraičio R-nės štabo viršininkas.

Žuvo 1949.III.7 Žemaitėlių k. apyl. Alytaus r. (Geležinio Vilko Gr. erdvėje). Išniekintas Alytuje.

Labėnas Benediktas-Kariūnas

Gimė 1918 m. Staidarų k. Lazdijų r.

Baigė Kauno karo mokyklą, jaun. leitenantas.

1944 m. stojo į Vietinę Rinktinę, vėliau išvežtas į Vokietiją, kalėjo sovietų lageriuose.

Veikė nuo 1946 m., iš pradžių Šarūno R-nės DLK Mindaugo Gr. erdvėje.

Nuo 1947.IX.25 – Šarūno R-nės vadas.

Nuo 1948.XI. pavadavo Dainavos A-dos vadą {ir laikinai ėjo vado pareigas}.

Žuvo 1949.III.7 Kalesninkų miške Alytaus r. (Geležinio Vilko Gr. erdvėje). Išniekintas Alytuje.

Voveris Vaclovas-Žaibas

Gimė 1922 m. Bakaloriškių k. Trakų aps.

Veikė nuo 1944., Geležinio Vilko Gr. vadas.

Nuo 1948.XI.10 – Kazimieraičio R-nės vadas <...>.

Žuvo 1949.III.7 Žemaitėlių k. Alytaus r. (Geležinio Vilko Gr. erdvėje). Išniekintas Alytuje.⁵⁶

⁵⁶ Henrikas Rimkus, „Dainavos apygardos partizanų sąrašas“, 1999, rankraštis.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (19)

Ištraukos

Kovo 13 d.

<...> Kovo 6 d. vakarą pradėjom ruošti kelionėn: aš, Vieversys ir Guoba. Dar nesutemus atvyko Kregždė. Jam padavėm tik ką vakar „iškeptus“ prieškolchozinius atsišaukimus.

Atvežė Baurukas valgyti. Pavalgėm ir pradėjom atsisveikinti.

– Na, tai sudievu, vyručiai! Viso geriausio jums čia, – atsisveikindamas palinkėjau liekantiems.

– Sėkmės... laimės... iki pasimatymo... – atsakė visi.<...>

Baurukui juokais pasakiau:

– Sudievu, galbūt, jau nepasimatysim niekad.

Aš prisimenu tuos savo žodžius ir dabar. Tai, žinoma, nieko ypatingo. Dažnai juokaudami vienas kitam taip pasakom. Tačiau ar ne keistas mūsų likimas? Toks lengvas: pasakei, ir įvyko. Iš viso argi mes gyvename? Viskas vyksta kaip sapne, baisiame sapne...

Išėjome į antrą biržę. Oras šaltokas, bet miške bent nejauti šalto vėjo. Priekyje kažkas važiavo. Tai mūsų šaliai. Rogėse sėdėjo Žaibas, Vanagas /Gel. Vilko Tv./, Žilvitis ir Viesulas. Aš, pagautas kažkokio švelnaus jausmo, paplojau Žaibui per kepurę. Paklausėm, kur geriausia mums pastotę paimti, persimetėm dar keliais sakiniais ir išsisiskyrimėm.<...>

Apie 11 val. dienos {kovo 7 d.} mus prikelia. Praneša, kad yra atvažiavęs Audrūnas. Su Guoba išlipu viršun. Lauke gražu: saulė šviečia, oras tyras ir nešaltas. Nuo šviesos net akys ima ašaroti. Pažvelgiame vienas į kitą ir nustembame: tokie išbalę veidai, kaip lavonų. Nenuostabu – kiekvienas toks būtų, jeigu kelerius metus bunkeryje pasėdėtų.

Štai ir Audrūnas. Ant palto užsivilkęs „guncė“, jis atrodo kaip tikras „buožė“. Pasirodo, Audrūnas atvyko tiesiog iš B. Atgabeno rąšomąją mašinėlę.

Bekalbant Audrūnas pastebi plentų važiuojant sunkvežimius su kariuomene. Žiūrim abu į plentą. Apie 150 metrų nuo mūsų plentų važiuoja nenutrūkstama virtinė sunkvežimių. Pirmutiniuose sėdi mongolai su baltais apsiaustais. Pašaukiu Guobą. Mašinos vos juda per 50 metrų atstumu viena nuo kitos.

– Aštuonios, devynios... dvylika... – skaičiuojam.

Visos pilnos mongolų. „Kurgi jie važiuoja?“ staiga pagalvoju aš. Mūsų dėmesį patraukia dvi šarvuotos mašinos, riedančios kolonos viduryje. Po to vėl sunkvežimiai. Mane apima nerimas. Jeigu šitie sunkvežimiai važiuoja, tai tik ant mūsų galvų! Mums arba šilams! Bet ne, jokių būdu ne šilams. Tai mūsų, Kalesnykų, miškui.<...>

Nuvažiuojam pas ryšininką. Pasirodo, popierius dar nepargabentas. Teks laukti dar vieną dieną. Guoba su Vieversiu išsina parsinešti chalatus. Aš tuo tarpu piliečiams aiškinu sudėtingą tarptautinę padėtį, komentuoju Molotovo atleidimą ir t. t. Dėstau kaip iš knygos. Raminu piliečius, įtikinėju, jog taip būti negali, ir piliečiai man pritardinėja:

– Na, žinoma, šitaip būti ilgai negali.<...>

Grįžta Guoba su Vieversiu.

– Baigta!.. Ties Žemaitėliais žmonės girdėjo sproгимus ir šaudymus. Pasakoja, jog rado mūsų bunkerius, – prašnabžda Guoba.

Ši žinia tarytum perkūnu nutrenkia mane. Pasidaro silpna, ir kurį laiką tyliu. Dieve, Dieve, nejaugi rado mūsų bunkerius? Nejaugi visi žuvo, nejaugi mes netekom viso savo kelerių metų sunkaus darbo vaisių? Aš nepajėgiu galvoti. Susivaldau ir liepiu šeimnininkui ir Nemunui palikti mus vienus. Guoba pasakoja tai, ką girdėjo.

<...>

Aš iš pradžių nieko neįtariu. Tačiau Vieversys tuojau pastebi:

– Ar negalėjo Kapsas ir Vilnis nušauti miegantį Kariūną ir pabėgti į Alytų?

Nenoriu tikėti, tačiau kažkas panašu į tikrovę. Ne, jie negalėjo išduoti ir, be to, taip niekšingai, kaip klastingos gyvatės. Juk jie abu poetai, abu inteligentai, abu sielojosi mūsų tautos likimu. Norėdami sunaikinti apygardos štabą, jie, o ypač Kapsas, juk turėjo geresnių progų. Galėjo išduoti Vanagą ir mane, arba ir dabar, kai nebuvom dar

išvykę. Aš nesu literatūros kritikas, tačiau tai, ką jie turėjo atsivežę, buvo sukurta širdies, bet ne liežuvio... Aš netikiu. Tokios niekšybės, tokio velniško išdavimo dar nebuvo partizanų istorijoje. Judas šiuo atveju būtų toli pralenktas. Juk Kapsas taip nuoširdžiai rašė „Raudoną rojų“. Kam reikėjo rašyti, jeigu tada taip pat galėjo išduoti? Mintys, narpliojimai, svarstymai mane vėl apima. Kuo gi reikėtų pasitikėti, jeigu tokie žmonės išduoda?<...>

Važiuojam budriai: žvalgomės aplink ir laikome rankose paruoštus ginklus. Iki „moterišku“ nieko ypatingo. Ramu, tarytum nieko nebūtų atsitikę.

Pas „moteriškus“ randu laišką iš Vanago, kuriame rašo, kad šio mėnesio antroje pusėje būsiąs pas Tėvuką.

Takniškių vieškelis. Važiuojam greitai ir į kiekvieną artimesnę sodybą įbedame akis. Bet rusų, atrodo, šiandien nėra, ir mes be jokių nuotykių įvažiuojam į Kalesnykų mišką. Dar pora šimtų metrų, ir pasiekiam Žaibo bunkerį.

Širdys ima smarkiai plakti. Mįslė palengva tampa aiški. Pas „moteriškus“ ryšininė mums papasakojo, kad viename bunkeryje žuvę keturi partizanai, kitame – vienas. Aš nieko nepratariau, tik pajutau, kad tu, kuo aš visiškai negalėjau tikėti, dabar reikės tikėti.

Visas miškas išbraidžiotas rusų. Pėdsakai, pėdsakai... <...>

Štai ir toji vieta, kur buvo Žaibo bunkeris. Dabar juoduoja duobė ir aplink suverstos smėlio krūvos. Ieškom kraujo pėdsakų, galbūt, rasim tą vietą, kur, išsiveržę iš bunkerio, kovojo mūsų kariai. Rusai patys pasakoję, jog čia buvę smarkiai gintasi. Tyrinėjam žemę, bet naktį kraujo pėdsakų negalime rasti. Kulku nukapotos pušelės liudija, jog čia virė kautynės, paskutinės garbingos ir mirtį atnešusios mūsų drauguiam Žaibui kautynės...

Bunkerio lentos apdegusios ir išdraskytos. Tikras karžygiškumas: žuvo patys, bet žūdami sunaikino ir viską, kas tik bunkeryje buvo. Ant keliuko, vedančio į bunkerį, guli kažkoks skuduras. Pakeliam. Tai antklodės gabalas, visas permirkęs krauju ir apdegęs.<...>⁵⁷

{Julius Karpis-Vieversys, Vaclovas Petrauskas-Guoba, Petras Savickas-Kregždė, Petras Šerpenskas-Baurukas, Vaclovas Voveris-Žaibas,

⁵⁷ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 42–47.

Viktoras Kazlauskas-Vanagas, Juozas Makarevičius-Žilvitis, Vytautas Kuzmickas-Viesulas, Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Nemunas – ryšininkas, neišaiškintas, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas), Benediktas Labėnas-Kariūnas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Sergijus Staniškis-Tėvukas.}

Represinių struktūrų dokumentai (2)

Varnas

1949 m. kovo 3 d. agentas Varnas išvyko iš Vilniaus. Jis gavo užduotį nuo kovo 2 iki 10 d. nuvykti į Dainavos apygardos štabą ir iki kovo 11d. sugrįžti su pranešimu apie padėtį bunkeryje. Jeigu Vanago dar nėra ir grįš greitai, tuomet reikia veikti ir vykdyti operaciją. Svarbiausia, kad bunkeryje būtų Žaibas. <...>

LYA, f. K-1, arch.7682, t. 7, l. 126.⁵⁸

{Kostas Kubilinskas-Kapsas, Varnas (agentas), Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Vaclovas Voveris-Žaibas.}

Nijolė Gaškaitė

Dainavos štabo išdavystė

„Laisvės kovų archyve“ 6-ajame numeryje paskelbtas Dzūko – Liongino Baliukevičiaus dienoraštis, kuriame aprašyta partizanų, o iš tikrųjų MGB agentų, Kapsa – K. Kubilinsko ir Vilnies – A. Skinkio išdavystė. KGB archyve yra operatyvinė byla „Kanibalai“ (arch. Nr.1682), kurioje tie patys įvykiai aprašyti žvelgiant į juos MGB akimis. Įdomiausia šioje byloje gal tai, kad agentai Varnas (K. Kubilinskas) ir Rytas (A. Skinkys) pulkininko Počkajaus užrašytuose agentūriniuose pranešimuose pateikia ne tik tos kraupios išdavystės įvykdymo detales, bet ir analizuoja motyvus, savo akyse pateisinančius išdavystę. Agentas Varnas savo pranešimuose tartum iš šalies aprašinėja Kosto, t. y. savo paties, savijautą, abejones ir nuotaikas, kurios anaipol nebuvo vienareikšmės. Tačiau menkiausias dvejones MGB stengėsi išsklaidyti, sumaniai

⁵⁸ „Varnas“, in: Bronius Kašielionis, „Dainavos krašto partizanai“, Vilnius: „Diemedis“, 2018 m., p.173, 551.

paakindama aistrą kūrybai ir pragmatizmą savo tikslams tobulai panaudodama žmogiškąsias silpnybes. Iš byloje pateiktų dokumentų matyti, kad Dainavos štabo išdavystė nebuvo spontaniškas žingsnis, įgalinantis pradedančiuosius rašytojus išsivaduoti iš neperspektyvios ir dviprasinės padėties. LTSR MGB 2N valdybos agentai Varnas ir Rytas buvo įdiegti į Dainavos apygardos štabą 1948 m. spalio-gruodžio mėnesiais. Tai buvo kruopščiai suplanuota ilgalaikė MGB akcija, kurioje K. Kubilinskas ir A. Skinkys dalyvavo savo noru, sąmoningai. <...> Tęsiant operaciją, 7–9 kovo Lazdijų, Varėnos ir Prienų apskr., prarastos karinės akcijos, kurių rezultate 15 banditų sunaikinta ir 3 paimti gyvi.⁵⁹

{Iš MGB dokumentų paaiškėja, kad visi partizanų spėjimai apie K. Kubilinską buvo teisingi – jis buvo MGB agentas nuo 1946 m. sausio. Ona Voverienė knygoje „Lietuvos laisvės karžygyvas Vaclovas Voveris-Žaibas“ (Vilnius, 2007, p. 92–93) rašo, kad už tą „darbą“ jis reikalavęs buto Vilniuje, bet jam buvo dar ir materialiai atlyginta pinigais. Jo knygos, skirtos vaikams, spausdintos tūkstantiniais tiražais.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (20)

Ištraukos

Kovo 13 d.

<...>

Einam prie savojo bunkerio, esančio per kilometrą nuo Žaibo bunkerio. Keista – pėdsakų čia daug mažiau. Bunkeris buvo visiškai neapsuptas. Lubos įsmukusios į vidų. Aišku, kad bunkerį išsprogdino patys rusai. Išoku vidun ir kapstausi po lentgalius, tikėdamasis rasti dokumentų skiautelių ar šiaip kokių mūsų įrankių liekanų. Deja, visiškai nieko nerandu. Aiškus išdavimas ir lygiai toks pats, kaip minėjo Vieversys! Bunkerio sienos sukaptos mūsų paliktų minų šratų. Tai padaryta, turbūt, pačių mongolų mus apgauti, kad atrodytų, jog visi trys – Kariūnas, Kapsas, Vilnis – susisprogdinę patys.

⁵⁹ N. Gaškaitė, „Dainavos štabo išdavystė“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Kaunas, 1993, Nr. 9, p. 165, 176.

Dabar aš jau turiu beveik pilną vaizdą, kas čia įvyko. Vilnis ir Kapsas sumanė grįžti atgal, tačiau tai buvo galima padaryti tik išdavus mus. Galimas dalykas, kad Kapsas su tokiu planu ir atvažiavo paskutinį kartą pas mus. Tai įrodo ir ta aplinkybė, jog Kapsas, vykdamas pas mus, pirmiausia užsuko pas Žiogą /Žaibo šeiminką/, kad šis jį nuvestų pirmiau į Žaibo bunkerį. Matyt, jis dar gerai nebuvo įsidėmėjęs tos vietos, kur buvo Žaibo bunkeris, todėl norėjo geriau įsitikinti. Kol buvome bunkeryje aš, Vieversys ir Guoba, Kapsas ir Vilnis neišdrįso pradėti savo išdavikiško darbo. Bet kai jie liko vieni su Kariūnu, radosi puikiausia proga.<...>

<...> Štai kodėl prie mūsų bunkerio nebuvo jokių kautynių, štai kodėl neradom jokių dokumentų likučių, nes rusai ramiausiai bunkerį iškraustė, o paskui naktį mūsų minomis išsprogdino.⁶⁰

{Vaclovas Voveris-Žaibas, Julius Karpis-Vieversys, Algirdas Skinys-Vilnis (agentas), Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Petras Ašmenskas-Žiogas, Vaclovas Petrauskas-Guoba.}

Represinių struktūrų dokumentai (3)

MGB Alytaus apskrities skyriaus darbuotojų aktas apie Dainavos apygardos štabo bunkerio sunaikinimą ir Benedikto Labėno-Kariūno žūtį

AKTAS

Kopija

Lietuvos SSR Alytaus apskrities ir valsčiaus Žemaitėlių k.

1949 m. kovo 7 [d.]

Mes, toliau pasirašę MGB Alytaus a[pskrities] s[kyriaus] tardymo skyriaus viršininko pav[aduotojas] leitenantas AKSIONOVAS, taip pat MGB a[pskrities] s[kyriaus] operatyvinis įgaliotinis vyr. leitenantas LEBEDEVAS, MGB KARIUOMENĖS 34-ojo š[aulių] p[ulko] bataliono vadas kapitonas ZUJEVAS, Alytaus apskrities Kalesninkų miške suradome kruopščiai užmaskuotą Dainavos <...> apygardos

⁶⁰ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 47.

vado bunkerį, kuriame buvo likviduotas <...>, slapyvardžiu Kariūnas, Benediktas Labėnas, sūnus Jono, kilęs iš Lazdijų apskrities.

Bunkeryje rasta:

1. Automatas PPŠ Nr. 636 – 1 vnt.
2. Vokiškas šautuvas Nr.237 – p 1vnt.
3. Rašomoji mašinėlė lietuvišku šriftu Roval sistemos Nr.P88172410.
4. Rašomoji mašinėlė lietuvišku šriftu Uranija sistemos Nr.179078.
5. Rašomoji mašinėlė rusišku šriftu Fortūna sistemos Nr.70239.
6. Filipps sistemos radijo imtuvas (baterinis) 6298 tipo Nr. 2330.
7. Sauso kaitinimo baterijos BNO-MVD-500 – 6 vnt.
8. Anodinės baterijos – 3 vnt.
9. Rotatoriai – 2 vnt.
10. Spaustuvinis dauginimo aparatas – 1 vnt.
11. Spaustuvinis šriftas, maždaug 15 kg.
12. Mediniai antspaudai – 7 vnt.
13. Įvairi štabo <...> dokumentacija, maždaug 20 kg.
14. Švarus popierius, maždaug 30 kg.
15. Įvairi literatūra (knygos ir žurnalai) – 80 vnt.
16. Maskuojamos spalvos <...> mundurai – 3 vnt.
17. Maskuojamos spalvos <...> milinė – 1 vnt.
18. Apatiniai baltiniai, 10 daiktų.
19. Rankšluosčiai – 4 vnt.
20. Maskuojamasis baltas chalatas – 1 vnt.
21. Užsimetamasis apsiaustas – 1 vnt.
22. Apsiaustas – 1 vnt.
23. Apsiaustai-palapinės – 3 vnt.
24. Medvilninės kelnės – 2 vnt.
25. Čiužinys – 1 vnt.
26. Vatinės antklodės – 3 vnt.
27. Odiniai auliniai batai – 2 poros.
28. Dėklas parabeliui – 2 vnt.
29. Šovininės – 2 vnt.
30. Binokliai – 2 vnt.
31. Krepšys su trimis automato PPŠ apkabomis.
32. <...> kepurės – 2 vnt.

Bunkerio aprašymas

Bunkeris išsidėstęs Kalesninkų miške, netoli miško palaukės iš Alytaus apskrities ir valsčiaus Žemaitėlių kaimo pusės. Bunkerio dydis 3x4 metrų. Jo aukštis – 1,5 metro.

Bunkeris turi 2 išėjimus: vieną aukštai per bunkerio stogą, antrą – šlaite, žemyn į miško kelią, 15 metrų nuo pirmojo išėjimo.

Paėmus iš bunkerio anksčiau nurodytus daiktus, bunkeris buvo susprogdintas.<...>

Tikra [be parašo]

LYA, f. K-1, ap. 15, b.113, l. 39–40. Nuorašas. Mašinarštis. Versta iš rusų k.⁶¹

{H. Rimkaus duomenys („Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“) apie Dainavos apygardos štabų sunaikinimą Kalesninkų miške: „Operaciją organizavo LTSR MGB 2 - H sk. virš. pulkininkas I. Počkajus ir 34-ojo šaulių pulko vadas pulkininkas Voroninas“ .}

Laisvės kovų dainos (1)

ČIA AMŽINAI SKAMBĖS JOS VARDAS – LIETUVA

ČIA amžinai skambės jos vardas – Lietuva,
O lygumos, laukai ir upės jį kartos.
Piliakalniuos užkeiktos karalaitės miega
Ir dūli kaulai milžinų tautos...

Žydės pavasariai, laukai ir lygumos,
Ir kiekvienam žiedely Lietuva žydės,
Rankas iškėlę kryžiai klūpos,
Rugpjūčio naktys snigs žvaigždėm.

Žydės rugiai, svyruos artojai dirvoj
Ir kaulus milžinų noragais jie išvers,
Vaivorykštės iš lėto links ant šilo –
Lig dugno ežerus melsvus išgers.

Ir amžinai skambės jos vardas – Lietuva,
O lygumos, laukai ir upės jį kartos...
Čia žydi smėly savanorių kraujas,
Piliakalniuose kaulai milžinų tautos.⁶²

⁶¹ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 387–388.

⁶² „Laisvės kovų dainos“, redaktorius Jonas Aistis, Niujorkas: Lietuvos nepriklausomybės fondas, 1962, p. 191.

{Lietuvos partizaninio karo tyrinėtojo Broniaus Kašelionio nuomone, tikėtina, kad Benediktas Labėnas-Kariūnas yra dainos „Čia amžinai skambės jos vardas – Lietuva“ žodžių autorius. 2000 metais Marijampolėje išleista B. Labėno (Labensko) jaunystės dienų poezijos ir prozos rinktinė „Žygiuojanti tauta“. Humanitarinių mokslų daktarė Rita Tūtlytė žurnale „Colloquia“, Nr. 49 2022 m. publikavo straipsnį „Žemininkų kartos rekonstrukcija: Benediktas Labėnas“, <https://www.ilti.lt/failai/rita%20tutlyte.pdf> [žiūrėta 2025-01-18].}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (21)

Ištraukos

Kovo 13 d.

<...>

<...> Tokios didelės niekšybės, tokios velniškos klastos mes jokiū būdu negalim suprasti. Kokie žmonės pagaliau jiedu turėjo būti? Kur jų sąžinė?

Ir tai padarė tie, kuriais mes pasitikėjom – inteligentai, šiokie tokie rašytojai, lietuviai, ateitininkai... Mes nerandam žodžių, kaip būtų galima visa tai apibūdinti. Ach, jūs niekšai, niekšai!.. Štai kokių žmonių pas mus dar esama!..

...Sužinojom, kad Bauro sūnų P. Vilnis ir Kapsas jau išdavė. Išdavė tą žmogų, kuris jiems tiek gero buvo padaręs, kuris jais rūpinosi ir saugojo daugiau negu pats save...

...Aktyvas pasidarė iškart drąsus. Dabar į Būdos kaimą stribai eina nieko nebijodami. Ko gi jie dabar turi bijoti? Tie, kurių bijojo, jau negyvi...

Kiek Kapsas su Vilnim padarys dar išdavysčių? Daug jie nežino, tačiau Vilnis buvo pas kai kuriuos mūsų ryšininkus. Dabar tų ryšininkų gal ir nesuims, bet anksčiau ar vėliau vis tiek juos sutvarkys... Man net galvą pradeda skaudėti.

<...> Štai toji naujoji inteligentijos „srovė“, kuri turėjo papildyti praretėjusias mūsų gretas! Toji „srovė“ mūsų gretas dar labiau praretino pačiu niekšingiausiu būdu. Ką blogo Kapsui ir Vilniai padarė

Kariūnas ir Žaibas? Gi Vanago tyliu būdu ir lakoniška kalba jiedu žavėjosi. Iš mūsų jie patyrė tik atvirumą ir nuoširdumą. Tokiam Kapsui visada stengdavausi padėti, rūpinausi jo saugumu, išleisdamas į kelionę, o jis, niekšas, mums štai kaip atlygino. O kaip jis atlygino!

Diena palengva praslenka. Temsta. Mums praneša, kad pas gretimus ūkininkus buvo mongolų. Mongolai buvo ir pas „Baurą“ atsilankę. „Bauro“ mergaitės, pasakoja, verkdamos bėgiojusios po kiemą, ieškodamos degtinės, mat, priešingu atveju, mongolai suimti grasiņė.<...>

Tikėjomės sueiti Žiogą /Žaibo šeimininką/, tačiau ten, kur manėm jį rasią, pilna mongolų. Mongolai jau iš ryto į Kalesnykų kaimą mašinomis suvažiavo. Vis dar po mišką slankioja ir ieško kažkokio trečio bunkerio – „ginklų sandėlio“.

Kovo 14 d.

<...> Pas Kregždę bent nuotaika truputį pasitaiso. Vyrai visi malonūs, nuoširdūs ir juokauja. Jų juokai ir kaimo sąmojus išblaško mus. Tikrai malonūs vyriokai! Su tokiais partizanais lengviau kovoti, lengviau ir mirti!

Pro bunkerio oro angas matyti saulė. Angoje laša vanduo. Atolydis.

Į vakarą Kregždė mums išverda kavos. Išgeriam ir kraustomės laukan. Šiandien važiuoti rogėmis visiškai neįmanoma. Viešulas veda mus laukais. Ėjimas sunkus, nes kojos klimpsta giliai į purvyną. Užsuku pas savo dėdę, tačiau iš savų, dargi pažįstamų nieko nerandu. Dėdė jau pernai buvo „nubuožintas“ ir, nesumokėjęs 18000 rublių mokesčių, pabėgo ir tuo būdu išvengė 1948 m. gegužės mėn. 22–24 d. trėmimo.⁶³

{Petras Šerpenskas-Bauras, Kostas Kubilinskas (agentas), Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas), Benediktas Labėnas-Kariūnas, Vaclovas Voveris-Žaibas, Viktoras Kazlauskas-Vanagas Petras Ašmenskas-Žiogas, Petras Savickas-Kregždė, Vytautas Kuzmickas-Viesulas.

{Petrą Šerpenską-Baurą K. Kubilinskas ir A. Skinkys tiesiog įviliojo į represinių struktūrų agentūrinį butą Alytuje ir jis buvo suimtas 1949-03-07 ryte, dar prieš okupantų operaciją Kalesninkų miške}.

Joanos Petraškevičiūtės-Baliukevičienės seserų Elenos ir Anelės anūkų žiniomis, Petraškevičiai buvo kilę iš Dušnionių kaimo, Alovės parapijos, Alovės valsčiaus. Liongino Baliukevičiaus-Dzūko

⁶³ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 48–50.

senelės Anastazijos mergautinė pavardė Kraveckaitė, o po santuokos Petraškevičienė. Ji buvo kilusi iš Alytaus. Ūkis Dušnionyse dar prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo atitekęs vyriausiajam Juozo ir Anastazijos Petraškevičių sūnui Konstantui Petraškevičiui. Netoli buvo įsikūręs ir kitas sūnus Mykolas Petraškevičius. Kurį iš mamos brolių Lionginas Baliukevičius-Dzūkas norėjo aplankyti, dabar nustatyti nebegalima. Beje, giminių tvirtinimu, dažniau girdėdavę pavardės variantą Petruškevičiai, bet jie dokumentų netyrinėję. Vardai kasdieninėje kalboje buvo trumpinami, sakoma Kostas, Mikas ir t. t. Alytaus MGB 1947 m. lapkričio 19 d. dokumente (LYA, f. V-5, ap. 1, b. 16331, TAB, l. 13) vienas iš trijų Joanos Baliukevičienės brolių įvardijamas kaip Alfonsas Petraškevičius, taip pat minimas giminaitis Jozefas Kraveckas (<https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide28> [žiūrėta 2025-02-02]).

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (22)

Kovo mėn. 15 d.

Vykstam pas „moteriškus“ į susitikimą su Tigru-Mislinčiumi.

<...>

Pas „moteriškus“ jau visi miega, nes nematyti jokios šviesos. Kaime pasiutusiai loja šunys. Turbūt, kur netoli mongolai valkiojasi...

...Tigro ir jo vyrų, atrodo, nesulauksim...

...Sėdu prie stalo rašyti Tėvukui ir Tigrui laišku. Pespėju, kad Vanagas grįždamas dabar nesikeltų per Nemuną ir geriau manęs palauktų pas Tėvuką. Ten aptartum naujai susidariusią sunkią padėtį. Paminėjau, kad Vilnis ir Kapsas greičiausia bus pastebėję Vanago laiške atvykimo datą ir pranešę MVD-istams, nes abu Nemuno krantai nusėti MVD-istais...

Grįžtant atgal galvoju, kad gerai padarėm, neišdavę Vilniai ir Kapsui, kur kovo 6 d. aš, Vieversys ir Guoba išvykom. Kapsas mane to primygtinai klausė. MVD-istai nuėjo priešinga kryptimi, link M. kaimo, kur aš anksčiau rengiausi vykti, o Vilnis apie tai buvo girdėjęs. Sako, kad ten dabar pasirodė apie 12 sunkvežimių MVD-istų ir darą kratas. Užsukam pakeliui pas vieną savo ryšininką pavalgy-

ti. Sužinom, kad čia Audrūnas teiravęsis laiškų nuo manęs. Audrūną Kapsas tikriausiai jau bus išdavęs, ir jeigu MVD-istai jo dar nesuims, tai tik dėl to, kad nori pačiupti in flagranti, o, be to, suėmus Audrūną, paaiškėtų, kad Kapsas išdavikas /to, galvoja MVD-istai, mes dar nežinom/. Audrūnui parašau laišką, patardamas stoti į partizanus. Bet kokia viso to kaina! Išveš tėvus, brolių, konfiskuos turtą. Ar jis tam pasiryš? Tačiau kas jam liko daryti? MVD-istai, jeigu paklius į jų rankas, išnarstys kiekvieną kauliuką. Pasiaukoti už tėvus arba pasiaukoti už tėvynę!.. Vienas iš dviejų...

Kovo mėn. 17 d.

Apie pietus šeimnininko sūnus praneša, kad pereitą naktį netoli mūsų pas eilę ūkininkų pasalavę mongolai. Pas vieną ūkininką naktį krėtę, o paskui vėl rytą. Tai irgi Kapso darbas. Tik, turbūt, pamiršo to ūkininko pavardę, kur liepėm popierių palikti, nes krėtė pas kaimyną. O gal kartais mus pajuto? Žmonės pasakoja, jog rusai pas kai kuriuos gyventojus klausinėję kažkokių pabėgusių partizanų. Vadinasi, mūsų ieško.<...>

Traukiam pėsti pas Kudirką... Nepaprastai šviesu. Loja šunys. Nepakenčiu, kai šviesią naktį šunys loja.

Pagaliau mes pas Kudirką. Gyvena kažkokiam iškirstam pušyne. Vietos man čia truputį pažįstamos dar iš 1946 metų rudens, kai čia su Žaibu vaikščiojome.<...>

Čia randam ir pabėgusį Žiogą /Žaibo šeimnininką/. Žiogo žmona su vaiku taip pat netoliese slapstosi. Iš jų namų buvo daugiau suėmę, bet užverbavę paleido. Žiogo vienam švogeriumi MVD-istai liepę susekti patį Žiogą ir „bandą“. Kai suseksias „bandą“, Žiogą paleisia. „Kam mums tavo švogeris reikalingas? Susek bandą, ir mes jį paleisim... Abiem bus viskas dovanota“, – aiškines Žiogo švogeriumi „kilniaširdis“ MVD-istas tardytojas. Ta pačia proga tas pats tardytojas, vartydamas partizanų nuotraukas, paleidęs keiksmų seriją Tigro-Mislinčiaus adresu: „A etot byk, zmeja, lošad mať,... mat!“ – keikdamasis riebiausiais „rinktiniais“ rusiškais keiksmiais, tardytojas vartęs Mislinčiaus fotografiją. Matyt, Mislinčiaus „kapitalistiška“ išvaizda bei storumas erzinęs MVD-istus.<...>

Žiogas taip pat papasakoja, ką girdėjęs jo švogeris iš rusų apie Žaibo bunkerio puolimą. Pasirodo, kad rusai žinoję, kad bunkeris mi-

nuotas, todėl pradėję šaudymu provokuoti mūsiškius. Jiems tai dalinai pasisekė, nes sprogdamos minos nedaug žalos galėjusios padaryti už kelmų pasislėpusiems MVD-istams. Žiogo pasakojimu, iš bunkerio veržęsis tik vienas Žaibas, ir jį, vos tik spėjusį iki pusiaujo išlįsti, nukirtusi kulkosvaizdžio serija. Likusieji viduje viską sudeginę ir patys nusišovę ar susisprogdinę. Lavonus iš Alytaus nuvežę į Vilnių. Niekas negalys atpažinti Šermukšnio ir Labučio. Vilnis ir Kapsas judviejų beveik nepažinę.

Kovo mėn. 19 d.

Iš Kudirkos žygiuojam pas Buroką...

...Pas Buroką pramiegam ištisą parą. Kelis kartus atlanko ir jo linksmoji šeiminkė.

– Jūs tikri svečiai, – pastebi ji mums: – čia susitinkate kelioms dienoms, čia vėl išsiskiriate, ir, kas žino, galbūt amžinai...

Taip, taip. Mes tikri svečiai. Visi partizanai svečiai šitoje žemėje, ilgai nemėgstantieji viešėti ir todėl neįkyrūs. Pasirodė kaip meteoras, žybtelėjo ir sudegė. Taip sudega jų jaunos dienos, troškimai, idėjos ir svajos.<...>⁶⁴

{Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Sergijus Staniškis-Tėvukas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Kostas Kubilinskas (agentas), Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas), Vaclovas Voveris-Žaibas, Petras Ašmenskas-Žiogas, Petras Savickas-Kregždė, Vytautas Kuzmikas-Viesulas, Julius Karpis-Vieversys, Vaclovas Petrauskas-Guoba, Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Jonas Turskas-Kudirka, Jonas Kazlauskas-Šermukšnis, Petras Šilanskas-Labutis, Jonas Radžiūnas-Burokas.

Vaclovo Voverio-Žaibo ryšininkas ir rėmėjas Petras Ašmenskas-Žiogas vėliau tapo Geležinio Vilko tėvūnijos partizanu Jovaru drauge su žmona Elena Ašmenskiene-Vėtra, Raketa. „Lietuvos partizanų Dainavos Apygardos kronikoje 1944–1954 m.“ istorikas H. Rimkus rašo, jog 1952 m. vasario 24 d. Židonių kaime mūšyje žuvo Geležinio Vilko tėvūnijos vadas Julius Makaraitis-Varpas ir Elena Ašmenskienė-Vėtra, Raketa. Petras Ašmenskas-Jovaras sužeistas ir suimtas (tais pačiais metais sušaudytas Vilniuje).}

⁶⁴ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 50–52.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (23)

Ištraukos

Kovo mėn. 22 d.

Gavau laišką iš brolio Kosto – Rainio. Rašo, kad pasitraukė iš Kauno... Taip pasibaigė ir jo ramus gyvenimas. Ką reikės su juo daryti? Nejaugi reikės paimti jį partizanauti? Aš jo nenoriu matyti partizanų eilėse. Man atrodo, jog jis tokiam gyvenimui nėra sutvertas. Jis negalės pakelti tokių sunkumų. Man gaila jo. Kad bent vienas iš mudviejų liktų gyvas mamai ir dėdei padėti. Aš bent savo likimu nesirūpinu, bet jis turi gyventi.<...>

Kitas laiškas skirtas Kariūnui. Rašo Ažuolas. Iš jo laiško sprendžiu, kad jis nepatenkintas pasitarimo su Litu rezultatais. Kad bent rasčiau Vanagą pas Litą, tada būtų galima tinkamai pasitarti.

Tigras-Mislinčius savo laiške šiandien paskyrė susitikimą. Reikia vykti.

Kovo 24 d.

<...> Paimu rašyti dienoraštį. Vėliau pasižymiu klausimus, kuriuos reikės su Vanagu ir Litu aptarti. Baigęs rašyti, sėdžiu prie stalo su savo nesibaigiančiom mintim. Stebiu šeiminkų šeimą. Kaip vis dėlto vargingai gyvena mūsų ūkininkai ir kiek daug dar reikia, kad jie galėtų gyventi taip kaip Vakarų ūkininkai. Štai ir čia: trobelė mažutė, joje tik vienas kambarys, kuris atstoja ir virtuvę, ir valgomąjį, ir miegamąjį, ir seklyčią. Langeliai nedideli. Sienos sukirmijusios, aptriušusios, lubos nuo dūmų pajuodavusios. Grindų nėra. Vietoj jų duobėta ir nešvari asla. Baldų beveik jokių. Stalas ir pasienyje ant kulbių padėtos lentos – tai ir viskas. Yra dvi grubiai sukaltos lovos. Tėvai užsikloja neaiškios spalvos marškom, o vaikai – jų čia penki – įvairiausiai drabužiais. Dieną jais vilki, o naktį jie atstoja užsiklojimą.<...>

Tačiau ne tik ši šeima taip gyvena ir atrodo. Daug kas mato tokį gyvenimą. Galimas dalykas, kad anksčiau buvo žymiai geriau, tačiau aš to nemačiau. Bet dabar visuotinis skurdas! Jokių gražesnio gyvenimo prošvaisčių. Vienintelis pasilinksminimas – samagonas, o po to neretai ir muštynės. Samagonas kaimą tiesiog užvaldęs. Jį varo ir geria visi, net vaikai. Tauta, paskendusiu kraujuose, ašarose, juodoje neviltyje, tik samagone, tarytum, atrado savo paguodą ir laikiną nusi-raminimą.<...> Kai kas sako, jog bolševikinės okupacijos metai ir kovos užgrūdins tautą. Plienas, girdi, liks. Galbūt, liks tokių kaip plienas, kurie lydėsi ir grūdinosi šioje kruvinoje kovoje. Bet tokių bus nedaug. Daug plieno kovoje bus sunaudota. Liks daug daug surūdijusios ir iškraipytos geležies gabalų, o dar daugiau liks molio. Štai įrodymas. Geriausia tautos dalis kovoja ir miršta arba baigia savo dienas ištrėmimė ir kalėjimuose. Kovoja visi idealistai, gražiausias tautos žiedas, nebijąs už savo tėviškę galvą paguldyti. Kovoja ir žūsta, nes nėra kovos be aukų, lygiai kaip nėra laisvės be kovos ir pasišventimo. Lieka bailiai, pataikūnai, girtuokliai, bevaliai bolševikinio aparato klapčiukai, kombinatoriai, veidmainiai... Šie lieka visi. Tik ne visi liks tie, kurie kovojo už tėvynę ir už visų likusiųjų gyvybę...

Užtenka pažvelgti į partizanines kovas. Kiek buvo vyrų kaip ažuolų ir drąsių kaip liūtų pirmomis dienomis! Iš tų šiandien savo tarpe tik vieną kitą tematome. Prieš akis slenka ir slenka žuvusiųjų veidai. Kiek jų daug! Išstis mirusiųjų pasaulis. Kas supras ir aprašys šitą pasaulyje dar negirdėtą karžygiškumą? Ar ateitis mokės įvertinti šių žmonių pasiaukojimą? Dalis tautos supras, bet bus tokių, kurie visa tai su purvais sumaišys. Šliužams arų nesuprasti!

Per daug jie prie purvo ir mėšlo pripratę, kad galėtų ką nors kilnesnio vertinti. Parazitas gali tik imti, bet ne duoti.

Kaimas, mūsų mielas kaimas su savo šv. Jonu Nepomuku, Izidorium Artoju ir Panele Sopulingaja, kurios širdis perverta septyniais kalavijais, – ir tas pradeda keisti savo veidą. Pavargo ir jis nuo tos velniškos klastos ir teroro.

– Blogėja žmonės, – sako Saulius.

Žmonės ne blogėja, tik pavargo nuo to per didelio nervų įtempimo ir ilgo laisvės laukimo. O ten galima pastebėti, kur partizanų mažiau.

Tik saulei nusileidus persikeliam valtimi per Nemuną. Keldamasis galvoju, kokia žiauri mirtis būtų, jeigu rusai staiga pradėtų šaudyti

į mus nuo kranto. O kiek kartų mes taip jau kėlėmės per ežerus ir upes!
Daug kartų ir vis laimingai!

Mislinčiaus nerandam. Nervuojuosi. Nejaugi jis pabūgo rusų, kurie už 1,5 km anapus Nemuno krečia miškus. Juk jis žino, kad aš atvyksiu. Teks visą parą praleisti Buroko ir Žilvičio /Dzūkų Rn. Margio Tv. R./ bunkeryje.<...>

Atsigulu. Burokas, užkūręs krosnelę, verda kruopas. Tie jo „kulinarijos prajovai“ tęsiasi iki pat ryto. Rytą išlendu viršun. Oras tyras ir nepaprastai gražus. Tai jau ir pavasaris. Jį, tarytum, ateinantį matau, o dar labiau jaučiu savo širdyje. Koks mielas tu esi, pavasari, po šitos negailestingos, mums tiek daug aukų atnešusios žiemos!<...>⁶⁵

{Konstantas Baliukevičius-Rainys, Benediktas Labėnas-Kariūnas, Tamulevičius-Ažuolas (agentas), Sergijus Staniškis-Litas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Jonas Baranauskas-Saulius, Konstantinas Kibauskas-Burokas, Jonas Kėdas-Žilvinas, Žilvitis.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (24)

Ištraukos

Kovo mėn. 27 d.

Sekmadienis. Virš Punios šilo pakilusi saulė maloniai kaitina. Savo dienoraštį rašau sėdėdamas ant kelmo, veidu atsigręžęs į saulę. Po ilgo sėdėjimo bunkeryje taip ramu jausti saulės spindulių šilumą ir gryną miško orą.

Su Mislinčiumi susitikau, tačiau pas Tėvuką prasiveržti ne taip lengva. Visur pilna mongolų.

Kovo mėn. 25 d. vėl prasidėjo trėmimas. Trėmimas vyksta „demokratiškiausiomis“ aplinkybėmis. Ar daug gyventojų palietė ši nelaimė, sunku dabar pasakyti, tačiau kulkosvaidžių kalenimas įvairiose miško pusėse rodo, jog bolševikai ir šį kartą plačiai užsimojo.

⁶⁵ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 53–55.

Traukiam Nemuno link. Tikimės rasti besislapstančių žmonių, kurie galėtų plačiau papasakoti apie tai, kas dabar kaimuose vyksta. Miško pakraštyje pamatom žmonių būrelį. Jie nusiminę ir prislėgti.

– Baigta, vyrai... Jeigu dar taip ilgiau tęsis – po mūsų, – sako vienas.

Žmonės pasakoja, kurias šeimas išvežė. Daug žmonių vėl neteko tėviškės, savo turto ir savo artimųjų.

Ateina pavasaris, bet ne į Lietuvą. Vėl prieinu prie žmonių, su kuriais kalbasi Vanagas /margėnų/, Tigras-Mislinčius ir kiti. Klausausi jų kalbų. To, ką žmonės pasakoja, negali ramia širdžia klausyti. Štai vienas matė, kaip dvi merginos, ištrūkusios iš MVD-istų nagų, vos praaušus basos bėgo per gruodą. MVD-istai jas vijosi apšaudydami keletą kilometrų. Merginų kojos buvo kruvinos ir žaizdotos. Mane lyg elektrizuoja kas: juk rytą taip šalta, o, be to, visur dar sniegas ir ledas. Kitas vėl pasakoja matęs, kaip sena moteris bėgusi su kūdikiu ant rankų ir verkusi. Nedidelis berniukas, matyt, taip pat pabėgęs nuo MVD-istų, vilko didelį maišą. Nuo bėgimo vaikas taip pavargęs, kad sukniubo ant maišo ir gailiai pravirko.<...>

Anapus Nemuno sniego jau beveik nematyti. Saulė jį jau sutirpdė. Danguje jokio debesėlio. Laukai kažkokie pilki. Kažin ar bus kam šiais metais juos įdirbti? Tai šen, tai ten nuolat girdim kulkosvaidžių serijas. Matyt, žmonės bėga. Šauda visais šonais ir be pertraukos. „Lietuvoje vystosi ramaus ir kūrybingo gyvenimo statyba, tautinė savo forma, socialistinė savo turiniu... „Tautinė forma – tai istrebiteiliai, žmonių naikinime dalyvauja. Socialistinis turinys – teroras.

– Bolševikai trėmimui parinko tokį laiką, kada žmonėms blogiausia slapstytis, – pastebi vienas žmogelis: – miške daug sniego, pėdsakai aiškūs – nei gyvulį paslėpsi, nei turtą.

Iš tikrųjų, šiuo atžvilgiu MVD turi didelį patyrimą. Ši „garbinga“ įstaiga apgalvojo visas smulkmenas. Bet ir kurgi tie visi pabėgėliai pasislėps? Juk ir šiaip kaimuose pilna besislapstančių. Jaunimas, žinoma, norės stoti į partizanų eiles. Pasaka be galo: vienus tremia, kiti čia žūva.<...>

Atvažiuoja ryšininkas su Buroku /margėnų/, ir mes sėdam į roges ir traukiam toliau pažiūrėti. Randam dvi merginas, ryšininkes, kurios, bijodamos, kad jų neištremtų, atbėgo čia į mišką. Viena iš jų jau nuo seniau slapstosi ir savo pareigų neina. Neseniai ją buvo suėmę. Labai

žiauriai kankino. Dar ir dabar negali atsigauti nuo sumušimų. Plaukai jos reti /MVD-istai/, veidas išblyškęs, visiškai be kraujo. Tačiau mergina nieko neišdavė. Tai pavyzdys ne vienam vyrui!

Aš prisimenu Nemuno Bangos pasakojimus, kaip MVD-istai tardydavo merginas. Išrengdavo jas nuogai ir kokie 3–4 tardytojai išniekindavo iš eilės. Daužydavo per krūtis, lytinius organus... Ir vis tik, kad ir kaip kankino, daugumas merginų-ryšininkių nieko neišdavė! Nemuno Banga dabar vėl kalėjime. Tai didvyrė lietuvaitė. Per ją nenukentėjo nė vienas žmogus. Ji buvo tiesiog pasišventus pagrindžio kovai. Rodos, ir dabar matau, kaip ji mums 1947 metų žiemą per pusnis ir per rusus visa sušalus atvežė rašomąją mašinėlę. Dažnai ji mums atgabendavo matricų, popieriaus. Vilniuje ji suorganizavo spaudos platinimo tinklą, priklausė kažkokiai slaptai organizacijai, norėjo išleisti laikraštėlį. Atrodo, kad ji buvo veikliausia ir drąsiausia tos organizacijos narė. Ji mane ir Žaibą vadindavo „broliais“. Kiek daug ji rūpinosi ištremtųjų ir kalinių reikalais. Puiki tai buvo mergina!

Mūsiškiai kuria laužą. Prisimenu, kaip prieš metus laiko buvome pas Vyta-Merkį. Vyras prie laužo vaidino, deklamavo, dainavo...⁶⁶

{Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Sergijus Staniškis-Tėvukas, Konstantinas Kibauskas-Burokas, Stasys Piličiauskas-Vanagas, Česnulevičiūtė-Nemuno Banga, Vaclovas Voveris-Žaibas, Adolfas Baublys-Vytas Merkys.}

⁶⁶ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 55–56.

Elena Kochanskaitė-Garnevičienė

Gegutė pamelavo...

{Mančiagirės pradžios mokyklos mokytojos Elenos Kochanskaitės-Garnevičienės atsiminimai, parašyti apie 1995–1996 metus. Prisimenami 1946–1947 m. įvykiai Varėnos krašte.}

Mielas skaitytojau, palik šių dienų kasdienybę – skurdžią ar prabangią – ir atsigręžk į penkiasdešimties metų senumo laikus. <...> Visi veikėjai tikri – neišgalvoti, nepramanyti. Nerašau jų pavardžių, tik pravardes, kuriomis tie žmonės anuomet buvo vadinami. Pagal jas jie atpažins vienas kitą. Tiesa, kai kurių pavardes paminėjau – teatleidžia jau jie man už tai. Daugelis šito kaimo žmonių yra mirę, kiti dar gyvi. Kai sukako keturiasdešimt metų nuo mano širdį skaudžiai palietusių įvykių, aš nuėjau šv. Mikalojaus bažnyčią ir pasakiau klebonui, kad noriu užpirkti mišias. Jis paklausė:

– Už gyvą ar mirusį?

– Už daug gyvų ir mirusių, – atsakiau.

Jis atidžiai pažiūrėjęs į mane nieko neatsakė. Tikriausiai pagalvojo: vargšė. Mišias atlaikė.

Prieš penkiasdešimt metų pradėjau savo dienoraštį. Tasai kaimas, kurį aprašau, jau minimas tarp mirštančiųjų. Aš nenoriu, kad jis mirtų. Nūnai pasakojau tai, ką per penkiasdešimt metų išsaugojo mano atmintis.<...>

Tad sugrįžkime į anuos pokario metus.

Aš – mokytoja. Išsipildė mano vaikystės svajonė. Ir nepaprasta mokytoja, o pradinės mokyklos vedėja. Nešu rankoje Varėnos rajono švietimo skyriaus vedėjo įsakymą, kad esu paskirta į Mančiagirės pradinę mokyklą. Atsiverčiu, perskaitau, paeinu kiek ir vėl skaitau. Noriu mojuoti lapeliu ir garsiai šaukti visiems:

– Žiūrėkit, aš – mokytoja!..

Lyg tyčia nieko pažįstamo nesutinku, kam galėčiau išlieti savo džiaugsmą. O jis toks didelis, kad netelpa krūtinėje.

Aš – mokytoja. Bet palauk... Kur tas kaimas, į kurį mane paskyrė? Visus kaimus aplink savo gimtąjį miestelį Merkinę aš žinojau. Bet Mančiagirė? Tokio niekada nesu net girdėjusi. Ne, meluoju – kartą girdėjau. Mat kai į Gudakiemį už Žėko atitekėjo jauna graži moteris, kažkas tada kalbėjo: „Ji iš Mančiagirės“... „Graži šilų merga“, – gėrėjosi kaimo vyrai. <...> Prisiminiu švietimo skyriaus vedėją sakant, kad kaimas yra buvusiam lenkų okupuotame krašte. Reikia važiuoti traukiniu Marcinkonių link, paskui eiti pėsčiomis.<...>

Jeigu reikia važiuoti geležinkeliu, tai eisiu į stotį, gal ten kas paaiškins, kaip patekti į Mančiagirę. <...>

Pasirodo, bergždžiai būgštavau. Stotyje net kelios moterys, vaizdžius dzūkų žodžius palydėdamos gestais, nuoširdžiausiai man visa išporino:

– Tuoj atais Vilniaus–Gardzino traukinys. Bet vidun tu nepapūlsi. Visos vagonų dures bus uždarytos. Niekas jų niekadu čia neadaro. Tai tu, vaikeliai, kabys an laiptelių, o dar geriau – lįsk an buferio tarpu vagonų. Ne, geriau an laiptelių, ba Zarvynose ratai kadu stoja, o priegcylyto per Ūlų visadu sumažina greičį. Tadu raikia šokc. Cik šok, vaikeliai, ne ciesiai, o prieščiun, kur aina traukinys, tai tadu nesusmuši...<...>

Moteris buvo sakiusi, kad nuo geležinkelio teks paėjėti maždaug keturis kilometrus, bet man pasirodė, kad kulniuojau gerokai ilgiau.<...>

Tuoj už kapelių prasideda ir Mančiagirės kaimas. Kadangi jis išsidėstęs žemiau, į Ūlos pusę, tad nuo kalnelio gražiai matyti visa jo panorama.

Aš ilgai žiūrėjau į kaimą, apsuptą miškų. Jis man padarė tokį pat gražų įspūdį kaip ir pakelės ežerėlis. Ūla Mančiagirę dalijo į dvi dalis.<...>

Kas laukia manęs šiame gražiame Dzūkijos kampelyje? Kaip priims mane čia gyvenantys žmonės? Ar rasiu kelią į jų vaikų širdis? Ar pamils jie mane?..

Iš pradžių turėjau susirasti mokyklą ir kaimo seniūną. Pasirodo, juos skyrė tik siaura gatvelė. Pirmoji sutikta moteris, paklausta, kaip surasti mokyklą arba seniūną, pirmiausia mane nuvedė pas seniūną, pravarde Šimelis. Tai buvo vidutinio amžiaus mažakalbis žmogus. Viską sutvarkė labai greitai:

– Mokykla pas Leikauskus. Gyvensi Anošalèn pas Ladisių. O valgysi? Už červoncus nepavalgysi... Gal tavo tėvai pamačis? Kap jie gyvena?

– Ne, iš namų negausiu jokios paramos. Mama viena augina septynis vaikus. Tėtė seniai miręs, – beveik neatsikvėpdama išpyškinau visą savo biografiją.

– Darysim rodų. Sušauksiu tėvų susirinkimų ir nutarsim: arba aisi per pirkias, arba sunešim tau produktus ir paci gamysies. Cik vieno man strošna, kad tu labai jauna, visai dar vaikas... Ar sustvarkysi? Ar klausis tavį vaikai? – žiūrėjo jis į mane ir lingavo galva.

Pasijutau kaip Biliūno Joniukas, piemenauti parduodamas. Visą mūsų pokalbį stebėjo kokių dešimties metų gražiakasė mergaitė. Staiga ji kažkur dingo. Kai baigusi pokalbį su seniūnu išėjau į kiemą, ten prie tvoros jau spietėsi visas būrelis vaikų ir išpūtę akis spoksojo į mane.<...>

Mokykla buvo įrengta mediniame su nedideliais langeliais name. Visas namas padalintas į tris dalis. Didelė virtuvė atstojo mokyklos koridorių – ten stovėjo indas su bakeliu vandeniui, kabojo ilga kabykla vaikų drabužėliams. Klasė – nedidelis kambarys, atitvertas lentine pertvara nuo šeimininkų miegamųjų. Krosnelė buvo kūrenama iš šeimininkų pusės ir į klasę įėjo tik jos dalis. Visas inventorius skurdus ir paprastas: labai seni, matyt, daug metų atitarnavę suolai, stalas ir taburetė; kampe stovėjo skaitliukai ir į tūtelę susuktas vienas žemėlapis; priekinėje sienoje tarp langų kabojo paprastas medinis kryžius su Kristaus kančios atvaizdu. Meistro būta išties nagingo – ilgiau pasižiūrėjus į Kristaus veidą kiekvienąsyk pajusdavau kūne keistą šurpą.

Dabar teliko apsilankyti name, kuriame gyvensiu. Tenėjau jau viso būrio vaikų lydima.<...> Dar smagiau pasidarė, kai ant slenksčio mane pasitiko besišypsanti šeimininkė. Ji iškart pasirodė labai nuoširdi, gera.

– Va, mokytojų, pažiūrėk! Paciks – gyvenk, – ir atidarė į kitą kambarį duris.

Kambarys buvo švarus, šviesus. Nedažytos medinės grindys nušveistos lyg stalias. Kampe gražiai paklota lova su į viršų sudėtom keiliom pagalvėm. <...> Tas sienų ir grindų baltumas, švara ir gėlių spalvos teikė ramaus jaukumo. Ir tai bus mano kambarys! <...> Aš noriu

griebti šeimninę į glėbį ir suktis, suktis... Sutramdžiau save prisiminti vedėjo žodžius: „Visi tavo veiksmai ir poelgiai kaip veidrodyje“.

Bet džiaugsmas neatslūgo. Mano kambarys!.. Viešpatie! Kodėl čia su manimi nėra mano mamos, seserų, brolių, mano geriausių draugų?! <...> Vaikystėje niekada neturėjau net atskiros lovos. Argi pastatysi kaimo pirkioje septynias lovas? Vėliau Vilniuje, vaikų namuose, jau turėjau savo lovą, bet ji buvo svetima ir nejauki.<...>

Namiškiai džiaugėsi kartu su manimi. Ypač mama – dar vienas vaikas gyvens savarankiškai. Jos pamokymai buvo paprasti, be gražių žodžių, sentimentų:

– Atsimink – niekas žmogui nepadaro tiek blogo, kaip jis pats. Nebūk sau priešas. Visada ir visiems būk gera – ir tau bus visi geri. Žinok, kaip šauksi, taip atsilies.<...>

Toks buvo mano moralinis auklėjimas, ir aš juo vadovavausi visą gyvenimą.

Seserys ir draugės nutarė, kad būtinai turiu susitvarkyti plaukus, t. y. pasikirpti ir „susidėti pusmetį“. (Taip tada vadino šukuoseną.) „Su „pusmečiu“ tu atrodysi daug vyresnė, solidesnė, panašesnė į mokytoją“, – sakė jos. Beveik ašarodama leidausi nukirpti ilgus banguotus plaukus ir atkentėjau bjauriausią egzekuciją: ant mano galvos buvo sukrauta ne mažiau kaip dvidešimt įkaitintų suktukų. Kirpėja lakstė ir vis pūtė svylančias vietas, o aš kentėjau sukandusi dantis – vardan grožio.

Prastą turtą atsivežiau į savo naująją darbovietę: kelias seserų išaugtas sukneles (pagal amžių buvau penkta), megztinį, švarkelį. Pats didžiausias turtas – tai dvi knygos: Jurgio Jankaus „Be krantų“ ir Bernardo Brazdžionio „Per pasaulį keliauja žmogus“.<...>

– Mokytojėla, cik nenusgūšk. An Jenčiaus kiemo miškiniai.

Aš atsikau ir priešingoje gatvės pusėje, kur stovėjo Jenčiaus ir Karolio sodybos su bendru kiemu, pamačiau visą būrį ginkluotų vyrų. Jie buvo jauni, aukšti, vieni apsilikę Lietuvos kariūnų uniformomis, kiti civiliškai. Atstumas neleido aiškiai matyti veidų. Per kūną man perėjo lengvas virpulys. Stengiausi atrodyti rami, nepakeičiau savo stovėjimo padėties. Šeimninė taip pat, tik pasilenkusi paklausė:

– Ar kadu matei miškinius?

Aš tik linktelėjau ir nieko neaiškinau. Vyrai, kiek pastovėję, patraukė gatve per tiltą į kaimą. Vienas nuo jų atsiskyrė ir priėjo prie mūsų. Matyt, jau anam kieme sužinojo, kas aš esu, todėl be jokio susipažinimo ir įžangos kreipėsi į mane:

– Tai būsi nauja kaimo mokytoja?

Tai patvirtinau žodžiu ir galvos judesiu.

– Tai aš tau tep pasakysiu: mes čia tankiai atainam, niekas mūs niekadu neišdavė. Jeigu kas aciciks – kalta būsi tu.<...>

Širdy buvo neapsakomai liūdna. Nieko neaiškinau, nieko nesaikiau šeimininkei. Nuėjusi į kambarėlį dar su šviesa atsiguliu. Išvarginta kelionės ir begalės įspūdžių, gana greit užmigau. Pažadino šeimininkės, pasilenkusios prie manęs, išsigandęs balsas:

– Mokytojėla, cik nepasakyk, kad vakar buvo miškiniai. An kiemo ruskiai...

Tai pasakiusi žaibo greitumu išbėgo iš kambario.<...>

Aš užsitraukiu antklodę ant galvos ir stengiuosi negirdėti, kas vyksta lauke. Staiga plačiai atsidaro mano kambario durys ir atkišęs automato vamzdį įžengia žmogus.<...>

– Mokytoja?

– Taip.

– Buvo vakar banditai?

– Aš nieko nemačiau.

– Mes kai įstatysim kitąkart tau akis, tai tu pamatysi!

Taip buvau pasveikinta su rugsėjo pirmąja.<...>

Galvoje viskas susijaukė, nežinojau, kaip pradėsiu savo pirmąją pamoką, bet labai netikėtai man pagelbėjo patys vaikai.

Vos atsistojau prieš klasę ir giliai į krūtinę įkvėpiau oro, ruošdamasi pradėti savo kalbą, kai visi vaikai taip pat sutartinai atsistojo. Mirtinoje tyloje persižegnojo ir pradėjo kalbėti maldele.<...>

Pabendravus pusdienį su vaikais, mano nuotaika pagerėjo. Laukė antroji darbo diena, o svarbiausia, pasiruošimas jai. Dar neturėjau pamokų tvarkaraščio.<...>

Pradėjus sudarinėti tvarkaraštį, atbėgo Šimelio Marytė ir pasakė, kad tėvelis prašo ateiti į mokyklą. Nuėjus jį radau jau laukiantį prie vartelių. Užėjom į tuščią klasę ir susėdom vienas prieš kitą. Kadangi jis buvo stambesnis ir sunkiau tilpo mokykliniame suole, atsisėdo prie stalo, o aš tarsi mokinė prieš jį suole.

To pokalbio, tų pamokymų aš neužmiršiu iki mirties. Jis mane, vaiką, pamokė, kaip turii elgtis. Ir jeigu aš iki šiandien nesėdėjau kablėjime, nebuvau lageriuose, neguliu po žeme, tai tiktai jo dėka. Tik vėliau, jau suaugusi, aš supratau, koks tai buvo protingas ir geras žmogus.

Pradėjo jis savo kalbą ramiai, be jokių emocijų, rankų gestų:

– Su vaikų tėvais pastarėm, kad kokius du mėnasiaus tu valgyc vaikščiosi po namus. Jei šeimoj vienas mokinys, maicis tavi vienu dzeniu, jei du – dzvi dzienas.<...>

Baigęs buitinius reikalus, jis ilgokai patylėjo. Man jau atrodė, kad viskas – galiu eiti. Bet jis vėl prabilo:

– O dabartės gerai paklausyk: kiek galėdama stenkis kuo mažiau išaidzinėc ir išvažuodzinėc iš sodziaus. Darbų turi, kambarį turi – valgyc turėsi. Sėdėc ir cylėk. Niekam nieko neporyk. Matai, koki laikai: iš vakaro vieni iš ryto – kici.

Ir toliau pradėjo dėstyti, atrodė, lyg ir ne man, bet pats sau:

– Dar tep nėra buvį Mančiagirėj: cik, va, iš vakaro buvo šiciej, o jau prieš saulai tekanc, beveik jiem an pencių – ruskiai... Tu vakar niekur nebuvai iš namų išajus?

– Ne, niekur nebuvau, anksti atsiguliau.

– Žinoma, viena nesėdėsi užsidarius, suveik su jaunimu. Bažnyčion ar aini?

– Einu, – atsakiau.

– Tai, va, sekmadzieniais galėsi suvaikščioc in Marcinkonių bažnyčių. Toloka, žinoma, pėsciai... Bet kap visi jauni, – pašnekėdami, pajuokaudami, tai ir kelias nelabai nusbos. Žinoma, algos paimc turėsi nuvažuoc rajonan. Bet nieko neporyk, kas cia dedas, kų matei, girdėjai. Mūs sodziaus jaunimas geras – nei girtavimo, nei palaistuvystės. Glauskis prieg jų, ir jie tavi glaus. O su vaikais, man atrodo, sustvar-kysi. Žūrėjau, kap tu cia su jais žaidei lauki. Atrodo, klausis.

Aš sėdėjau ir žiūrėjau į jį kalbantį, į jo ramų veidą. Pirmą kartą neapsakomai skaudančia širdimi pajutau, kaip man trūksta tėvo. Joks vyras taip ramiai ir pamokomai su manimi nekalbėjo. Mama, pradėjusi ką nors aiškinti, tuoj pat imdavo nervintis, balso tonas vis kildavo, emocijos augdavo... Ir kažkaip norėdavosi, kad ji greičiau baigtų. O dabar aš sėdėjau, klausiausi iš visos širdies ir troškau, kad tas pokalbis tęstųsi ilgai, ilgai...

Tada aš pagalvojau, kokios neteisios yra vienišos motinos, gimdydamos vaikus ir tvirtindamos, kad joms vyro nereikia. Jos atiduos vaikui viską viską, ir vaikas nejuos neturįs tėvo... Jam tėvo meilės nereikės, pakaks motinos... Ne, mielosios, pačios gamtos yra taip sukurta, kad turi būti abu. Vienam galima užpildyti tik vieną tuštumą. Kitos tuštumos niekas neužpildys nei gyvenime, nei širdyje.

Jis ilgai žiūrėjo į kryžių, kabantį ant sienos, ir aš laukiau, ką jis pasakys: nuimti jį ar laikyti? Tačiau Šimelis tylėjo. Aš norėjau paklausti jį, ką man daryti, kaip pasielgti. Bet ši klausimą, matyt, jis leido spręsti man pačiai.<...>

Pasibaigus pokalbiui, dar ilgai sėdėjome tylėdami. Paskui jis atsikėlė, dar kartą pakvietė, kad rytoj ateičiau pas juos valgyti, ir tokiu pat lėtu žingsniu kaip ir jo kalba išėjo.

Namuose bendraujant su šeimininke man kažkaip pabrėžtinai užkliuvo sakiny:

– Gerai, mokytojų, kad tu vakar niekur nebuvai išajus. Aš sakiau – ji niekur nebuvo...<...>

Manimi nepasitikti. Kaip reikės dirbti, jeigu nepasitikės? Kaip įrodysiu, kad aš ne išdavikė?

Gerai žinojau, kad už Merkio, šiluose, šilų kaimuose veikia perlojiškio Adolfo Baublio-Merkio būriai. Negi jie nepakalbės apie mane su Adolfo Ramanausko-Vanago vyrais? Negi jie mano, kad aš visą laiką gyvenau Vilniuje ir nė akyse nemačiau partizanų? Be kam pasakysi?!<...>

Prasidėjus partizaninei veiklai, mes beveik visi {Merkinės} vidurinės mokyklos mokiniai, gyvenantys aplinkiniuose kaimuose, įsitraukėme į ją. Mano geriausios draugės Marytės Klimašauskaitės brolis Stasys, gimęs 1924 m., buvo Vanago rinktinės partizanas. Jis atnešdavo partizanų atsišaukimų, ir mes juos platindavom Merkinėj.<...>

Teko būti ir baisios egzekucijos liudininke. Mačiau, kaip sužvėrėję enkavėdistai partizano Stasio Klimašausko namuose terorizavo visą šeimą: suvarę visus į kampa, keliasdešimt kartų vertė stoti-klauptis, paskui į kojas paleido automato seriją... Sužeidė Marytę, mano draugę, ir jos seną močiutę (ji nuo žaizdų ir mirė).<...> Vėliau visą jų šeimą ištrėmė į Sibirą. Marytė su seseria Aldona liko, nes tuo metu nebuvo namuose. Vėliau slapstėsi. Jų namuose pirmą kartą sutikau partizanų rinktinės vadą Vanagą. 1945 metų rudenį Vanagas su keliais savo rinktinės vyrais nakvojo mūsų kluone.<...>

Štai kokią partizaninės veiklos patirtį turėjau! Bet negi kam pasakosi?<...>

Jau dvi savaitės, kai aš dirbu mokytoja. Nepastebiu, kaip prabėga pamokos. Jaučiu, kad ir mokiniai mane „priėmė“, todėl stengiuosi ir jiems nelikti skolinga. Ruošiuosi pamokoms kone iki vidurnakčio, o rytais tarsi ant sparnų skrendu pas savo vaikus. Taip įsitraukiau į kasdienes darbus, kad, rodos, viską pasauly pamiršau. Tačiau vieną dieną nelauktas įvykis sudrumstė mano kasdienybę.

Rytą matau – šeiminkė kepa bandas ant lapų. Jas dažniausiai visas kaimas kepavo tik sekmadieniais. Kokia čia šventė? Juk šiandien – šiokia diena. Klausiu šeiminkę. Toji atsako:

– Matai, mokytojėla, cia turi ataic tokis žmogus... Raiks jį pavalgdyc. O man raikia aic laukuosna grikių rauc. Tu būk gera, paduok jam valgyc. Aš išaisiu visai dzienai, neraiks man grįzc.

– Gerai, šeiminkėle, susitvarkysiu.

Taip mes susitarėm, ir aš išėjau į mokyklą. Grįžau anksčiau žinodama, kad turiu užduotį. Bet žmogus, kurio laukiau, nesirodė. Staiga pamačiau keliu ateinantį vaikina. Kai jis prisiartino tiek, kad galėjau matyti veidą, aš apstulbau iš nuostabos. Juk tai buvo Vytautas! Vytautas Čepulis, pažįstamas iš Vilniaus!.. Jis mokėsi A. Vienuolio vidurinėje mokykloje. Ne mažiau nustebė ir Vytautas, pravėręs duris ir mane pamatęs.

– Iš kur tu čia atsiradai? – stebėdamasis paklausė.

– Aš dirbu čia mokytoja. Bet tu iš kur atsiradai?

Jis, kiek patylėjęs, lėtai ištarė:

– Aš padedu vargstantiems broliams.

Nieko neklausiau, nors atsakymas buvo ne visai aiškus. Tiktai kai Vytautas, pavalgęs kvepiančių bandų ir pasiėmęs savo lagaminus, patraukė tuo pačiu taku, kuriuo, mačiau, ateidavo miško broliai, man daug kas paaiškėjo...

Norint paaiškinti, iš kur aš Vytautą pažinojau, reikia valandėlei grįžti į praeitį. Namuose pas mano seserį kartą atėjo jos buvusi mokslo draugė, gyvenanti Vilniuje ir dirbanti vaikų namuose pionierių vadove ir kartu sandėlininke. Ji žiūrėjo, kaip mes valgom vakarienę, kaip greitai ištuštėjo puodas su koše, ir būtų staigiai ištuštėjęs ir antras, jei tik būtų buvęs... Tada ji pakvietė mane važiuoti į vaikų namus. Sakė

– pavalgysi lig soties ir gerai aprengsiu. Šis pasiūlymas buvo sutiktas su didžiausiu džiaugsmu. Tą patį vakarą buvau mamos suruošta: nuprausta, pakirpta, švariai aprengta.

Pirmą kartą į Vilnių važiauvau atvirame vagonė prie pat garvežio, kur buvo sukrauta garvežiui kūrenti akmens anglis. Sėdėjau susirietusi kampelyje ir stebėjau, kaip kūrikas dideliu kastuvu ją semia ir neša į krosnį. Kad gaučiau tą vietelę, buvau davusi jam gabalą lašinių. Mano globėja, kadangi jau suaugusi, nebuvo čia priimta ir kabojo kažkur ant laiptelių. Kai pasiekėm Vilnių, aš atrodžiau kaip per dūmtraukį pertraukta. Labiausiai gailėjau baltos kiškio vilnos kepurės: ji dabar buvo juoda.

Taip aš tapau Vilniaus 1-ųjų vaikų namų auklėtine <...>. Tuose vaikų namuose buhalterė ir medicinos sesele dirbo jauna, labai gražios išvaizdos moteris Teodora Gečienė. Kaip vėliau sužinojau, ji turėjo du sūnus: maždaug mano metų Vytautą ir visai mažiuką Rimantą. <...> Kadangi nebuvo kuo važiuoti, visi į mokyklą iš Žvėryno eidavom pėsti. Per tas rytines keliones mes ir susipažinome. Be to, Vytautas labai dažnai ateidavo pas motiną į darbą, į mūsų renginius vaikų namuose. Kadangi motina Gečienė, mes jį vadinom Gečiuku. Kaip vėliau sužinojau, Vytautas – jos pirmo vyro sūnus ir jo pavardė Čepulis.<...>

Bet tai buvo Vilniuje, o čia – Mančiagirėj?! Iš kur jis atsirado? Iš kur šeiminkė jį pažįsta? Kodėl ji jam iš anksto ruošė pietus? Tie ir kitokie klausimai nedavė man ramybės.<...>

Baisių minčių kamuojama, laukiau, kada jis sugrįš. O gal nesugrįš... Gal neužeis? Gal nueis kitu keliu? Bet jis grįžo – įraudęs, linksmas.

– Palydėk mane nors truputėlį, – paprašė.

Ėjom per kaimą, o žmonės tikriausiai galvojo: taip greitai jau susipažino.<...>

– Jeigu kartais nebus traukinio, tai grįšiu, nenakvosiu prie geležinkelio.

Matyt, traukinys atvažiavo, nes Vytautas tąkart negrįžo.

Bėgo įtemptos darbo dienos. Daug kartų mačiau miškinius kaime, bet pas mane niekas neužėjo. Tik vieną popietę, kai jau buvau grįžusi iš mokyklos, išgirdau, kad kažkoks vyras su šeiminkė virtuvėje kal-

basi. Paskui pasibeldė į mano duris. „Kas čia toks mandagus?“ – pagalvojau. Niekas niekada į mano duris nesibelsdavo.

Po žodelio „prašau“ atsivėrė durys, įėjo labai gražios išvaizdos Lietuvos kariūno uniforma apsirengęs jaunuolis ir mandagiai kreipėsi:

– Mokytoja, ar jūs žinote, kur Vilniuje gyvena Vytautas?

– Žinau, – atsakiau trumpai.

– Būkit gera, nuvažiuokit pažiūrėt, kas atsitiko. Jis turėjo atvažiuot, bet nesulaukiam. Turim labai sunkų ligonį – pritrūkom vaistų.

– Gerai, nuvažiuosiu.<...>

Vytautas gyveno prie pat Žvėryno bažnyčios, medinio namo antrame aukšte. Jį radau namuose storu vilnioniu šaliu apsirišusį kaklą.

– Viešpatie, kaip sergu, – pasiskundė. – Kokių tik vaistų mama neleido, niekaip nekrenta temperatūra. Gal jau mirt reikės, – pajaukavo.

– Mane atsiuntė...

– Ai, vargšai vargšai, – sudejavo Vytautas, – aš gi žadėjau greitai atvažiuot. Ta mano liga sutrukdė. O jau viskas seniausiai paruošta, – ir nusivedęs į savo kambarį parodė du nemažus ryšulius.<...>

Laimė lydėjo ir atgal. Vėl įsitaisiau „ant buferio“. Traukinys Zervynose sustojo. Labai jaudinausi, kad „per skrydį“ galiu ką nors sudaužyti.

Vaistų, matyt, tikrai labai reikėjo, nes miškiniai manęs jau laukė vos pajėus kelias dešimtis metrų nuo geležinkelio.

Įpuoliau į klasę truputėlį pavėlavusi.

Įsiminė toks šeimnininkės sakiny: „Kap pamatiau tavi po mokyklos kiemų vaikščiojanc, tai kap akmuo nuog širdzies nuvirto“...

Du kartus dar važiauvau paimti siuntinių.<...> Trečią kartą man davė pagalbininkę. Tai buvo Klonėje gyvenanti mergina – Dzigo Ieva. Iš kur Vytautas paimdavo tas siuntas, nežinau. Bet kad jos buvo įvairios ir jų buvo daug, šitas aišku. Dabar atrodo, kad jis aprūpindavo ne tik Merkio rinktinės vyrus, bet ir Vanago. Sprendžiu iš to, kad vieną kartą pas Vytautą atsitiktinai susitikau su savo drauge Maryte Klimašauskaite – ji tokią pat siuntą vežė Vanago rinktinės vyrams.<...>

Taip man stebint kaimo buitį, papročius, o svarbiausia, dirbant su vaikais, prabėgo rugsėjo mėnuo. Išvažiauvau į Varėną pasiimti savo

pirmojo atlyginimo. Nesitikėjau, kad jį gauti bus didžiausia problema. Pasirodo, rajono švietimo skyrius kiekvienam pradinės mokyklos vedėjui išrašo čekį – be jo iš banko pinigų negausi. Norėdamas gauti čekį, žmogus privalo pateikti pasą. O aš paso tai neturiu. Man gi dar nėra šešiolikos metų – trūksta trijų mėnesių...<...>

Nors IV klasėje mokėsi tik du mokiniai, tačiau reikėjo ir paaiškinti, ir apklausti. Kartais sunkumų sudarydavo ir IV klasės aritmetikos sąlyginiai uždaviniai. Būdavo atvejų, kad neišsprendžiu pagal atsakymą, nors tu gyva žemėn lįsk: ar sąlygose kokia klaida padaryta, ar mano žinios per menkos... <...>

Bėgo dienos, bet Vytautas kaime nesirodė. Toje monotoniškoje dienų tėkmėje taip norėjau su juo susitikti, išgirsti apie visus pažįstamus, likusius Vilniuje, apie kasdienes keliones iš Žvėryno į mokyklą... Miškiniai į mane taip pat nesikreipė, nors kaime tai vienoje, tai kitoje vietoje juos matydavau labai dažnai.

Vieną dieną (datos tiksliai neprisimenu) grįžusi po pamokų savo kambarėlyje ant stalo radau pripilta gražiai prisirpusių ir jau pirmo šaltuko pašaldytų spanguolių.

– Šeimininke, kas čia mane taip skaniai vaišina? – paklausiau.

– Cia, mokytojų, tas vilniškis tau atnešė. Jis jau miškinuosa vaikščioja... Sako, viską išaiškino, kad jis viską vežė miškiniam! Pradėjo jo ieškoti po mokyklą, tai jis nei namo neužsukė, ciesa iš mokyklos su knygom ir pabėgo!

Viešpatie! Širdį užplūdo nauja baimė: „Viską išaiškino“...O jeigu suseks, kad aš vežiau siuntas, kad vežė Ievutė?.. Gal kas iš vaikų namų gyventojų ar darbuotojų matė? Jie gi mane pažįsta. Viešpatie, Viešpatie!.. Kaip bijau patekti į enkavėdistų rankas. Reikia laukti Vytauto. Jis tiksliai papasakos, kaip ten buvo. Laukti ilgai neteko. Jis atėjo tą patį vakarą. Taip ir buvo, kaip šeimininkė pasakojo. Enkavėdistai vaikščiojo po mokyklą, ieškojo jo klasės ir mokinio Vytauto Čepulio. Kažkas jį perspėjo, ir Vytautas pro langą (klasė buvo pirmame aukšte) išsoko ir pabėgo.

– Jokių mano bendrininkų jie neturėtų susekti. Namuose jokių įrodymų nėra – ne toks aš kvailas, kad įrodymus laikyčiau. Jie, neradę manęs, gali tik motiną suimti. Viešpatie! Kad nors jie mamai nieko nedarytų. Kad nors nesuimtų. Jei kas bloga nutiktų, kaip tada namai, kaip Rimantas?.. Kaip baisu, kai nežinai, kas ten darosi.

– Klausyk, Vytautai, aš nuvažiuosiu. Žinau kur, apsidairysiu, apsižiūrėsiu, ar niekas neseka. Ir sužinosiu, kokia padėtis namuose.

– Ne, tu nevažiuosi. Jeigu dar kas nors su tavimi atsitiktų, visai aptemtų horizontas. Aš ką nors sugalvosiu.

Matyt, buvo pasitarta būryje, ir jie išsiuntė mergaitę iš Marcinkonių. Vytauto namuose buvo paruošta pasala. Enkavėdistai laukė, kas ateis. Ta mergaitė pateko į jų rankas. Pasiūstajai negrįžus, Vytautas gyveno nežinioje: jeigu motiną suėmė, tai kur brolis, kas juo pasirūpins?! Staiga tiesiog mano akyse nerūpestingas, amžinai besišypsantis berniukas tapo susirūpinusio veido vyru. Nieko negalėjau padėti – važiuoti ir išsiaiškinti jis man neleido. Vis dėlto po kurio laiko Vytautas viską sužinojo. Motina tikrai suimta, tardoma ir laukia teismo. Rimantą, atrodo, pasiėmė giminės. Taip Vytautas tapo Merkio rinktinės Gražuolio būrio partizanu. Gavo visiškai naują, labai jam tinkančią uniformą.<...>

Sumanus, raštingas, gerai valdantis plunksną, Gražuolio būryje Vytautas buvo labai reikalingas. Kai įgrisdavo dirbti šaltoje ir drėgnoje žeminėje, jis ateidavo pas mane. Vakare užleisdavom langus, atsisėsdavom abu prie stalo ir dirbam kiekvienas savo darbą. Aš ruošdavausi pamokoms, tasiau mokinių sąsiuvinius. Jis ruošė straipsnius į miško brolių leidžiamą laikraštį, taisė kitų parašytus, spausdino atsišaukimus. Ir jeigu ne jo automatas, stovintis kampe, ne jo kariška milinė, atrodytų, kad Lietuva visai nepavergta, kad nėra rusų, kurių reikia bijoti, kad ta jauki kambario šiluma niekada neišblės...<...>

Dažnai pagalvodavau ir apie šeiminkus. Tik dabar aš suprantu, koks galėjo būti jų miegas, kai kampe stovėdavo automatas. O jeigu kas užeitų? O jeigu pamatytų? Tremtis, Sibiras, o dar su mažais vaikais.

Vytautas, bendraudamas su manimi, supažindino ir su kitais Gražuolio būrio vyrais, tačiau labai gilintis į jų biografijas nesistenčiau. Laikiausi Šimelio žodžių: „Toki laikai, mokytoja. Kuo mažiau žinok“.<...>

Kai kartais jie visi sueidavo į mano kambarėlį, tai bent humoro vakaras įvykdavo: taip jie sugebėjo vienas kitą, kaip žmonės sako, traukti per dantį, tokių įdomių istorijų pripasakodavo!..Viešpatie! Šitokie vargo vaikai, šitokie kankiniai, kaip mokėjo pakelti sau nuotaiką,

nekristi į nevirtį. Kartais Vytautas atsinešdavo nedidelį radijo imtuvą, įsukęs jį į didelę vilnonę skarą.<...>

Naujiesiems metams ruošėm su mokiniais vakarą, gaminom kaukes, piešėm dekoracijas, todėl darbo buvo iki kaklo. Mokykloje užtrukdavau iki tamsos, o vakarai vėl būdavo užimti. Vytautas su savo „rakandais“ dažnai ateidavo pas mane padirbėti. Baigęs savo darbą, visada išspresdavo ir man neaiškius uždavinius.<...>

Jeigu ilgesnį laiką Vytautas su būriu užsibūdavo Gudų girioje, jis visada pririnkdavo spanguolių. Draugai iš jo juokdavosi:

– Kiti savo merginoms žiedus perka, o tu iš po sniego spanguoles rankioji...

Bet koks malonumas buvo jas valgyti, kai vakarais užsikurdavome krosnelę! Malkos sausos, šeimininko smulkiai sukaptos, taip gerai kūrenasi, skleidžia tokią malonią šilumą... Nuo liepsnos tiesiasi ilgas šviesos ruožas per visą kambarį. Jame pasistatę suolą, sėdim su Vytautu ir valgom spanguoles. Tiksliau, valgiau tik aš: Vytautas nedaug ragavo, aiškino, kad jam nuo rūgšties skauda skrandį. Gal tai tiesa, o gal tik noras, kad tų uogų daugiau man liktų. Laimė, tuo metu kaime buvo ramu. Enkavėdistai lankėsi retai. Dažniau matydavau miškinius. <...>

Apie partizanus arba jų pačių kuriamos dainos dažnai būdavo kovingos, kategoriškos, pavyzdžiui:

Mūs broliai – partizanai,

Mūs broliai – kankiniai,

Strebiteliai – pijokai,

Vagiai ir kraugeriai.<...>

Partizanus Mančiagirėje vadino miškiniais. Dainos apie juos čia buvo dažniausiai liūdnos, pilnos skausmo, sielvarto. Jos labai greitai plito, nors tekstų niekas neužrašinėjo. Tekstus kūrė daug kas, kitaip sakant, „poetų“ buvo daug. Sunkiau buvo su „kompozitoriais“ – dažniausiai taikė senų liaudies dainų melodijas.<...>

Pas mane pagyventi atėjo geriausia mano vaikystės draugė Marytė iš Kurmiškės kaimo. Ta pati Marytė, su kuria susitikau Vilniuje Vytauto namuose, kai ji buvo atvykusi siuntos Vanago rinktinės partizanams. Vytautą ji pažinojo, todėl be jokio varžymosi pritapo prie mūsų draugijos. Marytė jautėsi čia saugiai (<...> jos tėvai buvo išvežti, tad vargšei teko slapstyti).<...>

Vytautas ilgai nesirodė. Mačiau kaime miškinius, bet negi klausyti, kas atsitiko. Buvo tokia nerašyta taisyklė: nieko neklausinėti apie jų gyvenimą. Neateina – vadinasi negali. Visas jų gyvenimas ir veikla buvo paslaptis. Jie užėmė tarpinę padėtį tarp gyvųjų ir mirusiųjų: jeigu apie gyvuosius galėjai viską kalbėti, apie mirusiuosius – tik gerai, tai apie juos nebuvo nieko kalbama. Žmonės tiesiog juos mylėjo, maitino, glaudė, dainavo apie juos dainas; kūrendavo šiokiomis dienomis jiems pirtį, gydė savais naminių vaistais: karštu pienu su medumi, aviečių uogiene, liepžiedžiais, kitomis žolelėmis; budėdavo aplink kaimą, kai jie ilsėjosi; skalbė jų drabužius. Partizanai buvo visa valdžia kaime. Aš matydavau, kaip dažnai seniūnas Šimelis tardavosi su jais, kaip jie kartu kažką sprendavo. Bet visa tai kaimo žmonės darė tylėdami. Šitaip buvo – ir viskas. Kiekviena senyva moteris, išleisdama miško vyrus iš namų, su kryžiaus ženklu išlydėdavo ir sakydavo: „Sūneliai, saugokitės!“

Pagaliau Vytautas atėjo. Aš apstulbau jį pamačiusi. Lūpos apšausios, ištinusios, sukepusios. Virš riešo – didžiausia pūluojanti žaizda.

– Viešpatie! Kaip tu atrodai! Kas atsitiko?

– Antra savaitė karščiuoju, niekaip nenumušu temperatūros, be to, labai pradėjo skaudėti koją. Tą pačią, atsimeni, man Vilniuje skaudėjo.

Tikrai, aš prisiminiau, kad jis vieną kartą eidamas į mokyklą šlubavo.

– O rankai ką pasidarei? Pažiūrėk, į ką ji panaši, dar sugangrenuos.

– Ranka – menkniekis. Apdeginau virdamas valgyti ir supūliavo.

– Tai ir valgyt sirgdamas vireisi?

– Kad visi buvo išėję, turėjo svarbią užduotį, – pirmą kartą pasakė apie kitus.

– Reikėjo ateiti į kaimą, būtume pamaitinę.

– Kad taip silpna buvo, kojų nepavilkau.

Kartu su šeimininke kaip mokėdamos puolėme gydyti. Ramunėlių nuovirom išplovę žaizdą, aptepę kiškio taukais, aprišom plonos švartios drobės skudurėliu: kiškio taukai gerai nuo apdegimo, o drobinis skudurėlis trauks karštį. Prišutinom karšto pieno, medaus, žolelių.<...>

– Gulk į mano lovą – užmaskuosiu tave taip, kad joks ruskis neįtars! Gražiai paklosiu, sudėsiu pagalves ant viršaus, o tau paliksiu

tik plyšelj kvėpuoti. Aš su šeiminių Maryte pernakovsiau. Per naktį sausame kambaryje, šiltoje lovoje atsigausi!

– Ne, negaliu, – vis kartojo, – praeis... Jau dabar man geriau. Bet nieko jam nebuvo geriau. Vis dėlto išėjo.<...>

Gražus jaukus jo mamos butas. Atskiras jo kambarys. Darbšti mama, uždirbanti maistui. Gera Vilniaus mokykla. Geri draugai. Jokių rūpesčių. Ir visa tai paliko, išėjo. Kur išėjo? Į vargą, kasdieninę baimę, į šaltą, drėgną bunkerį.<...>

Pirmas pavasario pranašas buvo skerdžius. Jis savo skardžiu ragu užtrimituodavo, ir visiems likdavo aišku, kad sniego jau nebus.<...>

Rusai kaime lankėsi retai ir kartais atrodė, kad jų iš viso nėra Lietuvoje.

Bet kai per daug apimsti, visada kas nors atsitinka...

Vieną rytą partizanai labai anksti atėjo į kaimą. Šį kartą buvo daug. Man atrodo, ne tik Gražuolio būrys, bet ir naujų, nematytų. Jie apsistojo trijose pirkiose: Karaliaus, Jenčiaus ir mano šeiminių. Pajuokavo su manim, ir aš išėjau į mokyklą. Perėjau visą kaimą, jau buvau arti mokyklos, kai pamačiau, kad nuo geležinkelio ir kapinių pusės kaip amaras pasipylė rusai su ilguoju stribu Kreiva Malka. Nusigandau – kaip pranešti partizanams? Matau – Jonukas, mano mokinukas, prie manęs ateina.

– Jonukai, Anošalėj, pas Ladisių... – spėjau tik pasakyti, ir vaikas kaip strėlė pasileido susilenkęs per daržus.<...>

Ta baisi nervų įtampa mane taip paveikė, kad niekaip negalėjau pradėti dirbti. Mintys susijaukė, kreida rankose pasidarė tarsi nevaldoma. Atsisėdau prie stalo, įrėmiau žvilgsnį į vaikus ir taip, atrodo, būčiau sėdėjusi visą amžinybę... Taip ir sėdėjom: aš į juos, jie į mane žiūrėdami.

– Vaikai, man kažko labai negera, gal padainuokim? – pagaliau prabilau.<...>

Ir vėl nusistebėjau vaikų nuovokumu. Besisukinėjant arti rusams, jie neuždainavo partizaniškos dainos. <..>

Prisimenu, buvo graži saulėta pavasario diena. Vaikai kaip paprastai per pertrauką šoko savo „daržalius“. Aš stovėjau atsirėmusi mokyklos priangyje ir žiūrėjau į šokančius vaikus. Pamačiau nuo

kalnelio, nuo kapinaičių pusės, besiartinantį aukštą liekną vyriškį. Jis buvo apsirengęs Nepriklausomos Lietuvos karininko uniforma. Laisvai mojavo rankomis, nesinešė jokio ginklo. Ėjo jis tiesiai į mus. Pagalvojau, kad kas nors ateina pas seniūną Šimelį, kadangi ir mokyklos pastatas, ir Šimelio sodyba baigiasi vienu bendru kiemu, tačiau nepažįstamasis ėjo tiesiai į mane. Vaikai, prie tokių uniformuotų vyriškių pripratę, nekreipė jokio dėmesio – kaip šoko, taip ir šoko toliau. Aiškiai supratau, kad tai partizanas. Gražuolio būrio vyrus visus pažinojau. O čia visai nematytas. Gal kas persirengęs? Kodėl be jokio ginklo?

Priėjęs prie manęs pasisveikino. Paklausė, ar aš mokytoja. Gavęs teigiamą atsakymą, netikėtai paprašė:

– Aš labai prašau, priimkite ir mano sūnų į tą gražų vaikų būrį, – ranka parodė į šokančius vaikus. – Matot, mūsų šeimą išdraskė. Žmoną su jaunesniu sūnumi išvežė, o vyresnis, kadangi tuo metu nebuvo namuose, liko. Jis antrokas. Baublys Jonas, Adolfo.

Kai pasakė vaiko pavardę, vardą, tėvo vardą, man iš karto tapo aišku, kas jis toks...

– Gerai, kada berniukas ateis? – paklausiau.

– Rytoj. Vaikas labai jautrus, o dabar, kai liko be mamytės, į viską labai skaudžiai reaguoja. Labai prašau jūsų – prižiūrėkit. Jis neturi knygų.

– Knygas mes jam rasime, – atsakiau. – Viską rasime, ko tik reikės. Būkit ramus – kiek galėsiu, prižiūrėsiu.

– Man atrodo, jūs Jonuko neįrašykite į mokinių sąrašus, kad neišaiškėtų, kieno jis sūnus. Matote, Mančiagirėje Baublių pavardžių nėra. Kad kam nors nekiltų mintis pasiaiškinti, iš kur vaikas atsirado.

– Nieko, kaip nors susitvarkysim, – atsakiau.

– Tada labai jums ačiū, – ir paėmęs atsisveikinti mano ranką, pakėlęs ją prie lūpų, pabučiavo.

„Viešpatie!“ – nuraudau kaip karštu vandeniu perpilta. Nenuostabu – pirmas vyriškis, pabučiavęs man ranką, buvo partizanų rinktinės vadas Merkys!<...>

Pražydo paūliuose ievos. Koks grožis! Jos baltos tarsi nuotakos. Pavakary atėjo Vytautas. Atsisėdom už namo ant suoliuko ir negalim atsigrožėt žydinčiomis ievomis.

– Dieve, kiek turiu darbo, o sėdžiu, – atsiduso Vytautas.

– Pasėdėk, pažiūrėk – taip gražu.

Šeiminių namas <...> stovi ant gana aukšto Ūlos kranto. Iš kiemo matosi visa upės atkarpa nuo kaimo pradžios iki pabaigos. Ūla čia daro didelį vingį. Kokie neapsakomai gražūs jos krantai, pasipuošę baltų žiedų vainikais!

Pradėjo kukuoti gegutė, ir mes ėmėm skaičiuoti, kiek metų liko gyventi. Aš suskaičiavau aštuonerius, o Vytautui atrodė, kad gegutė išskukavo septynerius metus.

– Tikrai septynerius, – tvirtino jis.

– Ne, aštuonerius, – nenusileidau aš.

– Matyt, tu gyvensi aštuonerius metus, o aš septynerius, – nutraukė ginčą Vytautas. – Kaip gerai, tu prižiūrėsi mano kapą, pasodinsi gėlių. Matei, kokios Mančiagirės kapinės? Pilnos gėlių!

Gegutė vėl ėmė kukuoti, bet aš skaičiuoti jau nenorėjau. Pradėjo suokti lakštingalos.

Dieve, jeigu Tu viską sutvėrei, jeigu tai Tavo darbo vaisiai, – koks Tu esi neapsakomai didis. Ačiū Tau už viską: už tą neapsakomą gamtos grožį, už suoliuką prie namo, už Vytautą, padėjusį žiūrėti į tą nenusakomą gražumą... Vakaro žara auksu nudažė ievų viršūnes – baltas nuotakos nuometas pasipuošė auksiniu vainiku. Tasai vainikas pynėsi su vakaro migla ir lėtai lėtai virto nakties tamsa... Gal ir per naktį būtume taip sėdėję ant suoliuko, bet laukė darbas.

Vytautas perrašinėjo kažkokius lapus. Aš ruošiausi pamokoms. Jis buvo atsinešęs mažą nematyto formato radijukę. Bandėm abu klausytis, bet taip tarškėjo, taip trukdė, kad vos vos girdėjom pavienius žodžius.

Staiga kaime nepaprastai garsiai pradėjo loti šunys. Beveik visuose kiemuose. Vytautas, paėmęs ginklą, išėjo. Išleidžiant jį į tamsą man visada būdavo labai nejauku.<...>

Artėjo mano nerimo dienos – ketvirtokų egzaminai. Varėnos švietimo skyriuje buvo nutarta, kad trijų kaimų – Žiūrų, Zervynų ir Mančiagirės – ketvirtokai laiko egzaminus Žiūruose.<...>

Žiūruose dirbo mergina, viskuo, kaip man tada atrodė, pranašesnė už mane: ir labiau išsilavinusi, ir vyresnė, ir aukštesnė, o ir gražesnė. Zervynose buvo dvikomplektė mokykla, todėl ten dirbo du mokytojai. Į egzaminus vaikus atvedė mokytojas Algirdas*.<...>

Vytautas, žinodamas, kaip nerimavau dėl egzaminų, dabar taip pat džiaugdamasis kartoją:

– Matai? Ar aš nesakiau? Aš žinojau, kad viskas bus gerai. Mačiau, kai padėdavau tau taisyti jų savarankiškus darbus...<...>

Prasidėjo vasaros atostogos, ir aš, viską palikusi, išėjau pėsčia į savo tėviškę. Ten darbų visada iki kaklo, nelieka nė laiko galvoti apie kokias nors pramogas, bet, žiūrėk, imi ir sulauki švenčių. Birželyje – švento Jono atlaidai Liškiavoje.<...>

Bažnyčia tikrai graži, žmonių sausakimša. Mišios praėjo kaip paprastai visose bažnyčiose.<...>Vis dėlto išgyvenau tada didelį sukrėtimą – niekuomet tie įspūdžiai man neišblės. Mišioms baigiantis, visi žmonės puolė ant kelių ir pradėjo giedoti giesmę:

O Dieve geriausias, Karaliau ramybės,
Pažvelk maloningai, pažvelk iš aukštybės,
Padėki į šalį mus plakančią rykštę,
Gražink šiam pasauliui ramybę pirmykštę.<...>

Ta klūpančios minios giesmė nebuvo paprasta giesmė. Tai buvo rauda. Juk dauguma čia susirinkusių žmonių atsinešė ir savo dienažakną geliantį sopulį.<...>

Kasdieninių darbų rate atostogos lėkė šimtamyliais žingsniais. Buvo rugpjūčio vidurys – švento Roko atlaidai Merkinėje. Čia tiek priplaukia žmonių! Susirenka giminės, draugai, pažįstami, visi metus nesimatę. Po mišių šventoriuje pamačiau Tamaškelių Adolfą.

– Aš tau dovanų atnešiau, – pradėjo jis be jokių įžangų.

Žiūriu į jo tuščias rankas, neišsipūtusias kišenes ir svarstau, kur gali būti ta dovana. Jis nusiima nuo galvos beretę ir paduoda man laišką. Iš rašysenos supratau, kad laiškas nuo Vytauto. <...> „Ateik, tik ateik! Man taip reikia su tavimi pakalbėti. Tik ateik“, – rašė Vytautas. Negalėjau likti kurčia tokiam šauksmui. Pasakiau mamai, kad būtinai turiu nueiti į Mančiagirę, ir su Adolfu leidomės į kelią.

Pakeliui užsukom į Puvočių kaimą. <...> Jo teta skaniais valgiais nudengė mums stalą.<...> Vienas pusbrolis, turintis iškalbos ir gražų humoro jausmą, sužinojęs, kad einu į pasimatymą (nors tiksliai nežinojo su kuo), pradėjo, kaip žmonės sako, traukti mane per dantį.

– Adolfas tavi myli, an rankų galėt nunešć Mančiagirėn, o tu aini in pasimatymų su kitu...

Jo žodžiai mane labai paveikė. Viešpatie! Jis juokiasi ar tiesą sako? Mančiagirę pasiekėme jau visai į vakarą.

– Oi Dzievuliau! Jis, mokytojų, tavį jau nuog pusiaudienio laukia, – pasakė šeimininkė. – Pažūrėk, cia kur paūlin nuvejo.

Išėjau ant Ūlos skardžio ir pamačiau jį. Kaip Vytautas buvo pasikeitęs per tuos mano atostogų du mėnesius... Tai nebuvo <...> Vilniaus A. Vienuolio vidurinės mokyklos mokinys – tai buvo aukštas, lieknas, gražia Lietuvos kariūno uniforma apsivilkęs jaunuolis. Toks jis išliko mano akyse iki šių dienų. Atsisėdom ant „savo“ suoliuko ir prakalbėjom visą naktį ir žvarbų rytą. Tarsi testamentas liko jo žodžiai:

– Jeigu tu liksi gyva, surask mano motiną, papasakok jai viską. Paprašyk, kad ji atleistų man už suteiktas kančias, vargą. Aš negalėjau kitaip. Ar tu mane supranti? Aš negalėjau kitaip!

Pasėdi, patyli ir vėl tą patį:

– Aš negalėjau kitaip. Jeigu pradėčiau gyvenimą iš naujo, aš jį nugyvenčiau taip pat... Aš išeinu iš šitų vietų.

– Kodėl? – primygtinai jo klausiau. – Kodėl? Čia taip saugu. Tu tiek daug dirbi, taip daug rašai, negi tu čia nereikalingas?

– Taip reikia. Aš ir kitur labai reikalingas. Aš kitaip negaliu... – vis kartojo tą patį. – Atsimeni, Vilniuj aš padarydavau kartoninių laivelių, o paskui kartu mėtydavom nuo Žvėryno tilto į Nerį? Atsimeni, tavo laivelis visada nukrisdavo tiesiai ir greit nuplaukdavo. Mano visada nukritęs pasvirtdavo į šoną, patekdavo į verpetą ir sukdavosi ratu...

Viską mes tąkart prisiminėm.

– Taip, tada mes buvome vaikai.

– Dabar mes suaugę – šešiolikmečiai. Kokia mūsų ateitis? Kas mūsų laukia?

Šitaip abu išsiskyrėm: jis nuėjo į miško gilumą tuo pačiu taku, kuriuo visada ateidavo, aš paūliais parėjau namo...

Kitais mokslo metais apsigyvenau pas kitus šeimininkus, nors nepaprastai gailėjau Ladisių šeimos. Prie jų buvau pripratusi. Be to, šeimininkės pamokymai man, gyvenimo patirties neturinčiai mergaitei, buvo labai naudingi.<...>

Naujų mano šeimininkų sodyba buvo Klonėj, labai žemoj vietoj. Jau nesimatė to vaizdo, kuris žavėjo nuo Ūlos skardžio. <...> Mano šeimininkus vadino Dzigais. Kodėl taip vadino, negaliu pasakyti. Tai

buvo Ievutės tėvai. Ievutė mane ir pasikalbino gyventi. Mus siejo bendra pažintis su Vytautu, bendri rūpesčiai vežant iš Vilniaus siuntas. Be to, ji buvo labai gero būdo, rami, draugiška ir ypač gražiai kalbėjo dzūkiškai: vis „aukseli“, „turteli“ kreipdavosi į kitus. Patys Dzigai buvo jau senyvi žmonės. Išaugino jie penkis vaikus.<...> Vladas, jų sūnus, buvo Gražuolio būrio partizanas.<...>

Vėl pradėjo bėgti dienos, pilnos darbo ir kasdieninių rūpesčių. Užtat naktys buvo baisios. Tik plonų lentelių siena skyrė mano lovą nuo šeimininkų. Pro tą ploną lentinę sieną aš juste jutau partizano motinos sopulį. Savo skausmo ir nemigo naktimis ji dažnai kalbėdavo poterius. Malda dažniausiai virsdavo rauda:

– Viešpatie! Marija, Panela švenciausia! Saugok mano vaikų, neduok jam, jaunam, žūcie...

Antraisiais darbo metais atlyginimą gaudavau jau ne Varėnoje, o mūsų valsčiuje – Perlojoje. Kartą pasiėmusi atlyginimą ėjau pėsčiomis namo ir nutariau prie Lavysio ežero pailsėti. Atsisėdau ant akmens pakrantėje ir grožiuosi žaidžiančiom bangelėm. Tik staiga išgirdau žingsnius. Atsisuku ir matau: prie manęs eina mano mokinio Jonuko Baublio tėvas. (Kaip jau pasakojau anksčiau, pats partizanų rinktinės vadas Merkys.) Pradėjau kalbą apie sūnų, bet paskui ji nukrypo kitur. Pašnekesys man buvo ne tik įdomus, bet ir naudingas. Ko tik nesužinojau per tas pora valandų, praleistų paežerėje. Aš – naivi šešiolikmetė – dalyvavau kuo rimčiausioje pamokoje. Retas tada žinojo apie Molotovo–Ribentropo paktą.<...>

Abi su Ievute jau buvome užmiršusios apie važinėjimus į Vilnių ir siuntų gabenimą, bet vieną kartą parėjusi iš laukų <...> ji man pasakė:

– Padėsi man rytoj nuvažuoc in Vylnių – Merkys prašė. Perdavė tau linkėjimų. Liepė nuog savy pabuciuoc Jonukų...

Kaip paprastai, užsikabinusios ant vagono laiptelių, nuvažiavom į Vilnių.<...>

Pas mano šeimininkus Dzigus tikra šventė. Ievutė ruošiasi vestuvėms. Visas kaimas žino – Dzigų Ievutė išteka.<...>

Ta pirmoji vestuvių diena vyko kaip sapne. Atrodo, nubusiu – ir viskas išnyks. Ievutė su baltais nuotakos drabužiais atrodė nepaprastai graži. Ji tik labai jaudinosi: jaučiau, kaip visa virpa. Motina raudo-

jo... Aš visa širdimi Dzigienę užjaučiau – jos sūnus, jaunosios brolis, pats artimiausias žmogus, negali dalyvauti sesers vestuvėse.<...>

Rytą su nuotaka ir visu jos kraičiu susiruošėm važiuoti į jaunojo tėviškę.<...> Su dainom, su žvanguliais ir muzika pasiekėm Kurmiškių kaimą.<...> Visą naktį linksminomės nenujausdami, kad ta graži mūsų šventė pavirs laidotuvėmis... Baigiantis vestuvėms, banditai nušovė piršlį – jaunojo dėdę, gerą, dievobaimingą žmogų. Už ką?!<...> Ir štai per vieną akimirką jo nėra... Banditai! Nekaltų žmonių žudikai! Tokie, kurie ir dabar kaimuose žudo beginklius žmones. Už ką?! Už tą patį kaip ir tada. Gobšumas, pyktis, pavydas ir visos kitos ydos, tūnančios žmonėse, paverčia juos žvėrimis. Tuometinė valdžia visus ginkluotus vyrus, besislapstančius miškuose, vadino banditais. Partizanus irgi vadino tuo pačiu vardu. Bet tai buvo didžiausia neteisybė. Prieš mano akis mintyse stoja visas Gražuolio būrys: Vytautas, Ėglis, Ūla, Linas, varėniškis (slapyvardžio neprisimenu), pavarde Valickas, kiti vyrai...<...>

Netrukus mane tiesiog pritrenkė kita baisi žinia. Buvau tą vakarą jaunimo vakaronėje pas Jenčių. Prisimenu, sėdėjau tada pirkios kampe už stalo po šventųjų paveikslais. Merginos kaip paprastai pradėjo dainuoti. Ir staiga išgirdau naują dainą. Jos melodija man jau nuo pirmų žodžių pasirodė labai liūdna, graudi:

Skęsta sielvarte Barčių arimai,
Šaukias keršto draugai už tave.
Per anksti suklupai, mielas Tigre,
Dzūkų žemei paaukėjai save...<...>

Man širdis apmirė. Viešpatie! Juk Vytauto slapyvardis – Tigras! Iš dainos žodžių supratau, kad jis žuvo. Nejaugi? O Dieve!<...> Sėdėjau apmirusi. Akis degino ašaros. Gerklę užspaudė sunkus kamuolys: „Nėra Vytauto!..”

Nežinau, kaip nuo Jenčiaus kiemo atėjau prie Ladisiaus, buvusio savo šeimininko, namo. Atsisėdau ant „mūsų“ suoliuko ir daviau valią ašaroms. Šeimininkų šuo, mane pažinęs, nelojo, tik atsitūpė greta ir blizgančiomis tamsoje savo akimis žiūrėjo į mano skausmą...

Netekau geriausio savo vaikystės draugo. Tarsi filmo kadrai prieš mano akis prabėgo mūsų pažinties laikas: Vilnius <...>, Žvėryno tiltas, nuo kurio mėtėm laivelius, sušalusios spanguolės iš Gudų girios, ievų

puokštės iš paūlių... Gegutė, pranašavusi mums metus... O nė septynių mėnesių neteko pagyventi... Ir tas paskutinis mūsų susitikimas ant šito suoloelio... Vytautas tada buvo toks rimtas, kalbėjo kaip suaugęs, kėlė tokias problemas, lyg visa širdimi jausdamas, kad matosi su manimi paskutinį kartą. Šiame svetimame krašte aš jam buvau ryšys tarp jo ir namų, motinos, visos jo praeities. Ir tą praeitį jis siejo su neaiškia miglota ateitimi. „Kaip aš nenoriu mirti. Bet jeigu gyvenimą pradėčiau iš naujo, gyvenčiau taip pat. Nesigailiu savo poelgių“ ... – prisiminiau.

O aš, pailsėjusi per atostogas, energijos pilna, tada elgiausi taip lengvabūdiškai! Juokavau, nesigilinau į jo rimtus žodžius. Praėjo penkiasdešimt metų, bet šito sau niekaip negaliu dovanoti. Kaltinsiu save turbūt iki pat mirties. Vis mąstau, kodėl tada jam daug ko nepasakiau, nepatariau, neužjaučiau. Taigi kad tada būčiau turėjusi šiandieninį protą...

Taip pasibaigė mūsų graži vaikiška draugystė, neapsikabinus, nepasibučiavus... Išsiskiriant jis paklausė:

– Galima tave pabučiuot?

O aš nusijuokiau:

– Ne.

Šiuolaikinis jaunimas gal nepatikės.<...>

Ilgai klausinėju, kas atnešė šią dainą į kaimą. Atnešė ne tik žodžius, bet ir melodiją. Tačiau taip ir nesužinojau...<...> Vis nenorėdama patikėti ta baisia žinia, kartą sutikusi Gražuolį paklausiau jo, ar Vytautas tikrai žuvęs. Gražuolis atsakė:

– Taip, žuvo.

Nežinojau, ko daugiau klausti. Negi tada, tais baisiais laikais, galėjau vaikščioti po Barčių arimus ir klausinėti žmonių ar ieškoti palaičių? Sėdėjau kaip pelė po šluota ir tylėjau.

Nėra Vytauto... Liko tik daina... Bet aš netikiu, kad liko tik ta liūdna daina. Turėtų gi ateiti laikas, kai bus surasti jo palaikai. Ir ne tik surasti, bet ir reikiamai iškilmingai palaidoti. Su bažnyčia. Juk taip norėjo jo motina. Galvojau tada – negi viskas taip ir bus? <...>

Žmonės kalbėjo, kad pradėjo retėti Gražuolio būrio gretos, o su kiekviena žūtimi naktimis už lentinės sienos vis graudžiau skambėjo Dzigienės rauda-malda. Motinos maldos dar saugojo Vladą. Ateidavo jis pilnas optimizmo: jokie skundo, jokie vargo ženklai. Matyt,

pasiklausydavo raminančių žinių iš užsienio. Jam atėjus, išlįsdavo iš savo slėptuvės ir pas juos slėpėsis giminaitis. Prasadėdavo diskusijos. Jose dalyvavo Vladas, Dzigas ir giminaitis Leikūnas. Įvykdavo tikra konferencija ar spaudos apžvalga. Aš buvau tik klausytoja. Motina į tas „politikas“ nesikišo. Mačiau, kaip ją visa tai erzina. Ji norėtų su sūnumi pakalbėti, apkabinti, priglauti. Jai reikėjo vaiko su jo vargais, džiaugsmiais ir rūpesčiais, o ne diskusijų, politikos...Tėvas atvirksčiai, vis traukė ir traukė iš Vlado naujas žinias. Dzigui ir Leikūnui, neturintiems radijo ir negaunantiems laikraščių, Vladas buvo tikras informacijos šaltinis.<...>

Vladui išėjus, Dzigas priskelia plonų balanų ir abu su Leikūnu, susėdę palei krosnį prie atviro dūmtraukio, kad truputėlį ištrauktų balanų skleidžiamus dūmus, varo toliau savo nesibaigiančią „politiką“. Kartais savo kalbose jie „nušaudavo“ visus: ir Staliną, ir Čerčilį, ir visus didesnių valstybių vadovus – kam jie leidžia pasaulyje viešpatauti neteisybei?

Aš sėdėdavau prie žibalinės lempos ir dirbau savo darbus. Kartais jų kalbos trukdydavo, bet smalsu būdavo ir paklausti.

Vlodo apsilankymų laukdavau – jis visada iš savo planšetės ištraukdavo partizanų spaudos. Kol mamos pavalgydintas ir apglostytas išsišnekėdavo su tėvu ir giminaičiu, aš ją visą perskaitydavau. Lai kraščiuose išspausdintus eilėraščius išmokdavau atmintinai. Paskui, Vladui išėjus, dar viską turėdavau atpasakoti namų „politikams“, mat Dzigas labai silpnai matė, o Leikūnas neturėjo akinių, taigi atneštos spaudos jie negalėjo perskaityti.<...>

Pirmaisiais darbo metais pavargau rašydama kasdienius smulkius kiekvienos pamokos konspektus, užtat antraisiais, programoms ir vadovėliams nepasikeitus, rūpesčių buvo perpus mažiau. Tik ta <...> senovės Rusijos istorija! Atrodo, taip buvau iškalusi praėjusiais metais, o šiomet – nė šnipšt. Viską pamiršau.

Man rodos, šioje srityje jau trečiokas Jonas Leikauskas mane pralenkė... Jis vieną kartą padarė gėdą prieš visą klasę. Įsitarščiavusi pasakojau ir nė nepajutau, kaip suklydau. O jis be jokio rankos pakėlimo, be leidimo ėmė šaukti:

– Ne, ne! Mokytoja! Tikrai ne taip buvo!

Sunku jaunam pripažinti savo klaidą, o ypač mokytojui. Bet puikiai žinojau, kad reikia kritiškai save vertinti, kitaip – prasta iš manęs mokytoja.

– Ačiū, Jonuk, kad pataisei mane. Džiaugiuosi, kad tu taip gerai atsimeni, kas buvo kalbėta pernai, – pasakiau visa išraudusi.

Vėliau, kai susitikdavau jau suaugusį Joną, smagiai pasijuokdavau iš to įvykio:

– Na, ir mokytoją tu, Jonuk, turėjai! Su septynmečiu išsilavinimu...

Bet jis nutraukdavo mane, vardindamas visas gerąsias mano, kaip mokytojos, savybes, kurių, atrodo, aš tada nė neturėjau.

Kiekvieną dieną vis stiprėjo mano apsisprendimas: dirbu Mančigirėje paskutinius metus. Kokia iš manęs mokytoja? Stosiu į Trakų mokytojų seminariją.<...>

Prasidėjo žiemos atostogos. Važiavau į tėviškę.<...> Iki šiolei nežinau, kodėl visada, kai iš kur nors parvažiudavau namo, į kelio pabaigą mane apimdavo baimė. Gal namų jau nėra? Gal jie sudegė? Gal kokia kita nelaimė įvyko? <...> Ir ta baimė taip greitai augdavo, kad aš neatgaudama kvapo, bėgdavau tol, kol pagaliau išvysdavau mūsų pirkią. Tada sustodavau, atsikvėpdavau, o visą kūną užliedavo maloni šiluma.<...>

– Sustok! Kam kalbi apie dabartį? Juk rašai penkiasdešimties metų senumo dienoraštį, – protestuoja mano vidinis balsas. – Grįžk į Mančigirę, į Dzigu pirkią, į mokyklą...

Grįžau tada į savo klasę, pas savo vaikus. Čia man geriausia. Kai jie visi sužiūra į mane, aš, rodos, paskėstu mėlynoje jų akių jūroje, – ir nėra man didesnės palaimos...

Smagu būdavo ne tik pamokose. Mėgau saulėtais popiečiais su mokinukais pažaišti kieme ar pasivaikščioti paupiu. Patikdavo ir šaltos dienos, darganotos, kai vaikai per pertraukas neišeidavo į lauką. Pasakodavo tada jie man savo namų naujienas, glaustydavosi prie manęs. Mergaitės dažniausiai dainuodavo. Kartą paprašiau jų, kad padainuotų apie žuvusį partizaną Tigrą. Petrelio Genė trumpai pareiškė:

– Mama liepė mokykloj šitos nedainuoc. Neraikia graudzyt mokytojos.<...>

Prisimenu, mane kažkas vėliau paklausė:

- Tu tikrai slėpei partizanų vado Merkio sūnų?
- Taip, aš slėpiau jį. O mus abu slėpė visas kaimas <...>.

Praėjo penkiasdešimt metų. Žodį ištesėjau – nuolatos širdimi grįžtu į savo jaunystės kaimą – Mančiagirę. Nesvarbu, kad jis jau priskirtas prie išmiršančiųjų. Jis man visada bus gyvas. Gyvi atminty liks visi jo žmonės. Ir tie, kurie jau ilsisi po pušelėmis ramybės kalnelyje, ir tie, kuriuos likimas nuvedė toli nuo gimtųjų namų. Jie tikriausiai taip pat vis sugrįžta mintimis prie skaidriosios Ūlos, pasikalba su žaliomis pakrančių pušelėmis, kurios tik vienos iš čia išeiti negali.

Rymo ten likusios pušys, o jų šakose kas pavasarį, kaip ir anuo-
met, kukuoja gegutės. Kaži – gal jos dabar nemeluoja? Gal tik mums su Vytautu vieną kartą pamelavo...⁶⁷

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Stasys Klimašauskas-Genys, Vytautas Čepulis-Pūkas, Tigras, Stasys Jovaišis-Gražuolis, Adolfas Baublys-Vytas Merkys, Antanas Česnulevičius-Ėglis, Juozas Lukšys-Ūla, Pranas Svirskas-Linas, Stasys Valickas-Trenksmas, mokytojas Algirdas – tai Algirdas Skinkys (agentas Vilnis, Rytas).

Prisiminimuose minėtos dainos yra ir rinkinyje „Sušaudytos dainos“.

⁶⁷ Elena Kochanskaitė-Garnevičienė, „Gegutė pamelavo...“, in: Dainavos apygardos partizanų takais“, sudarytojai V. Nenartonis, J. Petraška, K. Savičius, Elena Kochanskaitė-Garnevičienė, Vilnius: LGGRTC, 1997, p. 155–247.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (25)

Kovo mėn. 27 d.

<...>Vakare trise traukiam į Mislinčiaus bunkerį. Kiti lieka prie laužo. Jie čia ir miegos. Truputį šaltoka, bet ant eglių šakų jiems bus nebloga.

Mislinčiaus bunkeris neblogai įtaisytas. Vaikščioti galima stacioniam. Yra maža krosnelė. Be to, turi primusą. Maisto pakankamai. Atseit, visi patogumai. Gyvena dviese – Mislinčius ir Vanagas /margėnų/. Man patinka, kad jie turi medaus. Taip mes kasdien 2–3 kartus verdam „kavą“. „Kavą“ atstoja padegintos duonos plutos.

Po „kavos“ dažniausiai prasideda įvairiausi pašnekesiai. Jiedu įrodinėja, kad mūsų tauta nėra vieninga, kad partizaninė kova būtų sėkmingesnė, jeigu inteligentija nebijotų pasiaukoti. Puola „buožes“, kad šie prie turto per daug prisirišę, kad varguoliai nuoširdžiau partizanams padeda.

Margio grupės vadas Tigras-Mislinčius – senas partizanas. Jau nedaug tokių liko. Paskutinėmis dienomis jo grupėje žuvo du partizanai – Gintaras ir Svajūnas. Kažkas susekė bunkerį. Rusai bandė juos gyvus paimti, todėl pro angą išovė raketą, tikėdamiesi, kad partizanai nuo dūmų ir liepsnos užtrokš. Tačiau abu spėjo nusišauti. Pasakojama, kad Gintaras, bijodamas, kad draugas gyvas nepasiduotų, pirma jį nušovęs, o paskui pats nusišovęs. Mislinčius labai gailisi Gintaro. Gintaras buvęs drašiasusias vyras grupėje. Neseniai jis su keiliais savo draugais puolė rusų sunkvežimį. Nukovė 5 kareivius. Paėmė 2 automatinius ir vieną paprastą šautuvus ir 2 automatus.⁶⁸

{Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Stasys Piličiauskas-Vanagas, Juozas Beinaravičius-Gintaras, Vladas Vancevičius-Svajūnas.}

⁶⁸ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 56-57.

Vytautas Juodsnukis

Suvalkijos partizanų takais

Šūviai Verknės šlaite

1948 metų pavasarinio polaidžio metu Verknės šlaite nuvirto masyvi eglė. Šlaite po išvartos šaknų kerplėša buvo atsivėrusi gana gili kiaurymė – ola. Partizanai Juozas Beinaravičius-Gintaras ir Vladas Vansevičius-Svajūnas oloje įsirengė patikimai užmaskuotą slėptuvę. Į Verknės šlaitus mažai kas užklysdavo. Visą vasarą ir žiemos pradžioje partizanai bunkeryje gyveno gana saugiai. Nuo 1948 metų pavasario čia dažnai slėpdavosi tremties „Vesna“ išvengusios Jono Valatkos-Kardo motina ir žmona Bronė.

1948 metų gruodžio 29 dieną Jiezno MGB čekistai užverbavo agentą Partos. Rinkdamas čekistams žinias agentas kartais užeidavo pas tolimą savo giminaitį, Kisieliškių kaimo gyventoją Vytautą Legeiką. Antrą kartą užėjęs pas giminaitį agentas pastatė ant stalo puslitrį degtinės... Baigus „dažyti“ „samagoną“ Legeika prasitarė agentui žinąs apie Verknės partizanų bunkerio vietą.

1949 metų kovo 8 dieną apie 9 valandą ryto 298 šaulių pulko 1-ojo bataliono <...> karinis dalinys atvyko į agento Partos nurodytą vietovę. 11 valandą čekistai, atsivarę Legeiką su kastuvu, įsakė kasti vertikalę landą į bunkerį. Suradę bunkerio vėdinimo angą kareiviai įmetė į požemį dujinę raketą. Nuodijami dūmais partizanai pradėjo dusti. Išstūmę iš bunkerio į šlaitą Kardo motiną Domicelę Valatkienę ir žmoną Bronę Valatkienę-Grigonytę, Juozas Beinaravičius-Gintaras, gimęs 1928 metais, ir Vladas Vansevičius-Svajūnas, gimęs 1931 metais, nusišovė.⁶⁹

{Agentas Partos pranešė Jiezno saugumiečiams ne tik apie Juozo Beinaravičiaus-Gintaro slapstymosi vietą, bet ir 1951-01-16 apie jo pusbrolio Adomo Bartaševičiaus-Narsuolio, kuris žuvo drauge su Vytautu Gervicku-Drugeliu Vėžionių kaime.}

⁶⁹ Vytautas Juodsnukis, „Suvalkijos partizanų takais“, d. II, Kaunas, 2011, p. 288.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (26)

Ištraukos

Kovo 27 d.

<...> Tik dabar sužinau, kad žuvo Aras, Dzūkų rinktinės DLK Kęstučio grupės vadas. Tai paskutinis Adomo štabo vyras. Dabar jau nebeliko nei vieno. Adomas su Ramuniu prigėrė ežere. Negras taip pat žuvo, o dabar atėjo eilė ir Arui. Arą išdavė Radastas. Velniai griebtų tuos naujokus! Paskutiniu laiku vis daugiau ir daugiau atsiranda tokių, kurie pasiduoda gyvi ir paskui išduoda savo draugus. Rodos, paimtum tokį bailį ir sudraskytum į gabalus! Niekaip negali atsisakyti nuo gyvybės. Matyt, kombinavo kaip nors „išlikti“, o nė karto, turbūt, nepagalvojo, kad reikia save kasdien pratinti prie minties, jog vieną dieną reikės skirtis su šiuo pasauliu, o tada nebus kada svarstyti, kaip pasielti, bet veikti trumpai. Sunku tokiam žmogui, kuris savo gyvybę per daug vertina.

Kovo mėn. 28 d.

Šile pabūnu dar vieną dieną, o vakare vykstu vėl į susitikimą. Saulė jau nusileidus, bet dar šviesu. Sustojam laukti sutemos. Tyliai plaukia Nemunas, blizgąs, pilkas, lyg plieninis. Ant abiejų krantų dar tebestovi ledo luitai. Dangus šviesiai mėlynas, tik tame krašte, kur nusileido saulė, raudonojoja. Sužimba viena kita žvaigždė. Kitas Nemuno krantas jau skendi tamsoje. Aukščiau stūkso miškas. Jo tamsūs kontūrai ryškėja dangaus fone. Koks gražus reginys!

– Einam! – taria Tigras, pridurdamas: – Čia, šitoje pusėje, rusai pasalavo.<...>

Tigras pasakoja, kaip pirmomis partizanavimo dienomis jis priklausęs partizanų raitelių būriui. Dabar visa tai skamba kažkaip neįtikėtina. O tada jie jodinėję ir dienomis, ir naktimis. Pačiame šile nuolat

buvę apie 150 partizanų. Žmonės, juos matydami, skleisdavę fantastiškus gandus. „Apie šilą būriuojasi keli tūkstančiai partizanų... Žada Alytų pulti... O kaip jie ginkluoti! Kulkosvaidžiais, minosvaidžiais...“ – kalbėdavę žmonės. Partizanai visur judėdavo dideliais būriais. Rytais susirinkdavę visi šile. Liepsnodavę milžiniški laužai. Aidėdavusios partizanų dainos. „Argi rusai gali padaryti ką partizanams? Lai pabando – sužinos, su kuo reikalą turi! Juk ir taip rusai pamiškių vengia ir arčiau kaip per kelis kilometrus nediršta prie miško priartėti... „Miškas – tai geriausi ir saugiausi namai“.<...>

Vakaras šaltas. Per dieną saulės sušildyta žemė apsitraukia kieta pluta. Girdėti, kaip kažkas varsto duris. Anapus Nemuno amsi šuo. Kažkas atkaukši panemune. Keli vyrai, garsiai kalbėdamiesi, nustumia valtį. Toks tylus vakaras, jog girdime subtiliausius garsus.

Traukiame vienas paskui kitą panemune tolyn. Mus pajutusios, surinka pempės. Jos nepaprastai jautrios. Partizanai iš pempių rėkimo kaip ir iš šunų lojimo sprendžia apie rusų buvimą.

Pagaliau pasiekiam ūkininką, kur lauksim Tėvuko partizanų. Šeiminkė pasakoja apie trėmimą. Žmonės lakstę, pasak jos, iš vienos Nemuno pusės į kitą. Ir taip visą dieną plaukioję tai į vieną, tai į kitą pusę, nes abipus buvę stribų ir rusų. Suimtuosius vežę į Alytų, kur garsiakalbiais buvę transliuojami ausį rėžią maršai. Muzika ir ašaros. Tremia, bet su muzika palydi. Tokia jau visos tautos dalia: Komunistų partijos propagandos muzikai palydint, tremia ir šaudo žmones.

Pagaliau atvyksta Ramunis ir mus išsiveda. Su Ramuniu eidami, tuojau pajuntam Tėvuko „rėžimą“: Ramunis per laukus eina tiesiog ant galų pirštų, kad tik šunys nesulotų. Ir mes visi einame atsargiai ir stengiamės nepalikti jokių pėdsakų. Ramunis net keliuku vengia eiti, nes šalnos sutrauktas sniegas labai girgžda po kojomis.

Štai ir bunkeris. Įsmunku į vidų. Pasisveikinu. Tėvukas nepasikeitęs. Toks pat pabalęs veidas ir nosies galas papurtęs ir pamėlynavęs. Jis tik šiandien į tą bunkerį atsikraustė. Su juo bunkeryje dar yra Balandis, jo adjutantas, ir Gailius. Dalis vyrų išeina, ir bunkeryje liekam trise – Tėvukas, Balandis ir aš.

Papasakoju apie mūsiškę tragediją. Tėvukas mano, kad Kapsas ir Vilnis jau buvo užverbuoti, kai pradėjo su mumis dirbti... Apie tai aš jau anksčiau dažnai pagalvodavau. Juk žmonės kalbėjo, kad Kap-

so išdavimu, jam dar Linažeryje gyvenant, buvo nukauti 5 partizanai, Gražuolio vyrai. Žinoma, mes tada netikėjom. Po to, kai Gražuolio vyrai buvo išblaškyti, buvo dingęs ir Kapsas. Atsirado jis daug vėliau ir staiga pas Vyta-Merkį. MVD-istai, pastebėję, kad mes neįtariam, pavedė Kapsui kitą, svarbesnį, uždavinį. Savo niekšystės Kapsas nesisukubino vykdyti, delsė, nes Vanagas buvo išvykęs, Rimvydas – taip pat. Laukė geresnės progos. Kad įsigytų geresnį pasitikėjimą, įkišo į mūsų eiles Vilnį, atgabeno rotatorių, matricų ir kt. Kapsas sakėsi, kad jis buvęs „su triukšmu“ pašalintas iš Jaunųjų Rašytojų Sąjungos ir dėl to, kad vokiečių okupacijos metu rašęs antitarybinius eilėraščius, satyras ir pan. Jau tada jį galėjo užverbuoti ir duoti specialų uždavinį, kad atitaisytų savo praeities „klaidas“. Man taip pat neiški Kapsas ankstyvesnė draugystė su Cvirka. Be to, dabar prisimenu, kaip Kapsas kartą man pasakojo, jog jį vertę parašyti į „Tiesą“ viešą „išpažintį“. Jis tada su tam tikru pasididžiavimu pabrėžė, jog išpažinties nerašęs, bet nulindęs, anot jo, į užkampį mokytojauti. O gal kaip tik jį pasiuntė į tą užkampį su uždaviniu sekti partizanus, suartėti su jais ir pan.?

Man vis dar pasiliko neišku, kodėl Kapsas ir Vilnis nušovė tik Kariūną, o mūsų visų iš karto „nesutvarkė“, nors turėjo geriausių progų. Matyt, juos privertė kokios nors aplinkybės. Na, žinoma, tik ne žmoniškumas. Kelias dienas prieš išdavimą aš Kapsui buvau į akis pasakęs, kad girdėjau gandus, esą, Kapsas išdavęs Vyta-Merkį ir bunkerį pas G. Ar tai jam negalėjo sukelti įtarimo, kad mes kažką jaučiam. Be to, Kapsas paskutinį kartą parsivežė su savimi visus laiškus, kuriuos per jį siunčiau į Kauną. Kai paklausiau, ar jis galėsiąs tuos pačius laiškus antrą kartą nuvežti į Kauną, Kapsas paprašė duoti jam kelis adresus, girdi, tam tikslui, kad jeigu nerastų vieno asmens, kuriam reikia laišką įteikti, galėtų įteikti kitam. Čia galėjo būti ir savotiškas manevras, norint susekti platesnį mūsų ryšininkų tinklą. Pagalvojęs tada Kapsui atsakiau neduosiąs laiškų vežti. „Kodėl? Jau nebijok. Gali manimi pasitikėti. Jeigu vieną žinau, tai tas pats galas, jeigu ir du žinosiu“, – spyrėsi Kapsas. Aš nieko neatsakiau. Sekančią dieną vykdamas pasiėmiau su savimi tuos laiškus. Kai Kapsas paklausė, kur aš vykstu ir ar ilgam, atsakiau, jog jam tai nesvarbu, o aš vis tiek grįšiu. Po to atsiveikinom. Ar negalėjo toks mano elgimasis pasirodyti jam įtartinas? Gal jis manė, jog mes išeinam rinkti apie jį žinių? Galėjo juk kokios nors, jo manymu, aplinkybės susidaryti, kad staiga paaiškėtų

kuri nors niekšystė? O jeigu jis visa tai pajuto, tai pasiryžo veikti staiga. Kapsio ir Vilnies aš nelaikau drąsuoliais, todėl jų planams geriausiai atitiko ta proga, kai jie su Kariūnu pasiliko vieni. Taip miegantį Kariūną ir nušovė.<...>

Balandžio mėn. 7 d.

Pas Tėvuką bunkeryje tikrai sunku. Angą jie atidaro tik apie 6 val. vakaro. Dažnai trūksta oro. Blogiausia tai, kad kelionėje neteko pirtyje išsiperti. Čia pagyvenęs, „užsiveisiau“ utėlių kolchozą, kuris man nei dieną nei naktį neduoda ramybės.

Kiekvieną dieną laukiam sugrįžtant Vanago. Su Tėvuku aptarėm, kaip bent laikinai atitaisyti pašlijusią padėtį apygardoj. Kazimieraičio rinktinei teks man vadovauti. Būčiau taip ir iškeliavęs atgal, bet visa laimė gavom iš Tauro Ap. Geležinio Vilko rinktinės vado Tigro laišką apie Vanago atvykimą. Nutariu dar palaukti. Per tą laiką išleidžiam Dzūkų rinktinės laikraščelio „Už Tėvų Žemę“ 62 nr.

Pagaliau atvyksta ir Vanagas. Po ilgos kelionės išsiilgom vienas kito, kad pasibučiuojam. Gerai, kad...

Aš jo tikrai labai laukiau.

Praeina pirmosios jaudinančio susitikimo minutės. Truputį tylim. Pagaliau Vanagas pradeda kalbėti. Rodo parsineštus įvairiausių „fetišus“. Įvairiausių raštų ir kitų apygardų laikraščių prisikrovęs pilną kuprinę. Keletą valandų kalbamės apie mus ištikusią nelaimę, apie jo kelionę ir kelionėje pasiektus rezultatus.

Netrukus Vanagas eina gulti. Aš greitomis perverčiu Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio statutą, LLKS Tarybos deklaraciją, atsišaukimus į gyventojus ir partizanus ir kt. Nuo šio laiko mes nebesivadinsim partizanais, bet – laisvės kovotojais partizanais.

Vanago kelionė nenuėjo veltui. Po ilgų kovos metų, sudėjus daugybę aukų, pagaliau pasiektas visų kovojančių dalinių susivienijimas. Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdis visoje Lietuvoje! Bet kokia kaina!.. Man lyg baugu pasidaro, prisiminus tą ilgą ilgą žuvusiųjų eilę...

...Vanagas daug pasakojo apie žemaičius partizanus.<...> Labai smarkiai žemaičių partizanai nukentėjo nuo Erelio. Sunku ir atpasakoti visas tas klastingiausias provokacijas, avantiūras, kurių ėmėsi MGB per Erelį, kad likviduotų partizaninį judėjimą. Daug kas netikėjo, kad Erelis – provokatorius; tik, gavę ant savo kailio patirti, įsitikino.<...>

Prisidengęs patrioto vardu, Erelis sutelkė nemaža inteligentijos. Vėliau suėjo į sąlytį su partizanais. Ir taip, dirbdamas pagal MGB iš anksto paruoštą planą, Erelis iššifravo daugybę mūsų pagrindinių veikėjų. Jis net ryšį su užsieniu palaikydavo. Siųsdavo savo specialius biuletenius, žinias, turėdamas tikslą užsienio lietuvius dezorientuoti, sukelti pesimistines nuotaikas partizanų atžvilgiu, sudaryti išpūdį, jog Lietuvoje nesą jokie bolševikinio teroro ir pan. Eilinių partizanų Erelis dažnai nekliudydavo, kad ir žinodavo jų slėptuves. Priešingai, didesnam pasitikėjimui įgyti net gydydavo sužeistus partizanus Kaune, Vilniuje, o išgydžius vėl paleisdavo. Kiek tokiu būdu veikdamas Erelis pakenkė mūsų organizacijos centralizavimo reikalui, kiek išdavė, suėmė, nukankino veikėjų, ryšininkų, žmonių, kiek išprovokavus žuvo partizanų vadų, – sunku tai nusakyti. Erelio veiklos pasekmes jaučiame dar ir šiandien, dargi labai smarkiai.

Dainavos apygarda, palyginti, nuo Erelio nedaug nukentėjo. Čia tenka dėkoti Ažuolio įžvalgumui ar galbūt jo nusistatymui nepasitikėti bet kuriomis kuriamomis aukštesnėmis institucijomis.

Vanagas, nuvykęs į Žemaitiją, iš karto irgi buvo palaikytas provokatoriumi. Tenyščiai partizanų štabai beveik nieko nežinojo apie Dainavos apygardą. Sužinoję apie Vanago atvykimą, daugelis nenorėjo vykti į susitikimą. Pagaliau pats Žaltys /Vytautas/ ryžosi vykti. Susitikęs su Vanagu, Žaltys netikėjo ir patarė Vanagui geriau grįžti atgal. Taip tardė tris dienas, kol pagaliau patikėjo. Būdinga to „tardymo“ viena smulkmena. Vienas partizanas, pamatęs, kad Vanagas turi naują desantinį automatą, patikrino apkabose esančius šovinius. Radus 1947 metų gamybos šovinių, kilo įtarimas, iš kur partizanas gali gauti tokių metų šovinių. Nežinau, kaip Vanagas pasiteisino, ir kaip juo patikėjo. Tą desantinį automatą Vanagas mainais buvo gavęs iš Šermukšnio, kuris jį kaip trofėjų paėmė iš sunkvežimio, Žaibo susprogdinto prie Onušio 1948 metų rudenį.⁷⁰

{Pranas Baranauskas-Aras, Vladas Baciūška-Adomas, Romas Sadauskas-Ramunis, Jonas Grincevičius-Negras, Juozas Bujanauskas-Radastas, Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Sergijus Staniškis-Tėvukas, Vincas Ambrazevičius-Balandis, Pranas Malinauskas-Gailius, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Algir-

⁷⁰ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 57–60.

das Skinkys-Vilnis (agentas), Stasys Jovaišis-Gražuolis, Adolfas Baublys-Vytas Merkys, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Benediktas Labėnas-Kariūnas, Juozas Baltrušaitis-Tigras, Juozas Markulis-Erelis (agentas), Domininkas Jėčys-Ažuolis, Jonas Žemaitis-Žaltys, Vytautas, Jonas Kazlauskas-Šermukšnis, Vaclovas Voveris-Žaibas.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (27)

Ištraukos

Balandžio mėn. 14 d.

Su Vanagu buvom nuvykę į Balbieršgirę. Čia susitikau su Kostu. Jau kelios savaitės, kai Kostas bandė su manimi susitikti. Jis nutarė stoti į partizanus. Jokių iliuzijų jis neturi. Anot jo, įstojai partizanauti, tai „išlikti“ ir negalvok! Aš ir nebandau jam prieštarauti.

Tegul velniai griebia tą Balbieršgirę! Dar nemačiau tokio bjauraus miško. Jame tiek daug raistų ir drėgmės, kad ir su geriausiais batais sušlapsi kojas. Iš pradžių dar saugojausi, taikiau eiti sausesnėmis vietomis, bet mano batai tiek skylėti, puspadžiai atsilupę, kad nėra prasmės aplenkti raistus. Todėl drožiu tiesiog per balas ir su širdgėla galvoju apie smėlėtuosius šilus ir garbinu juos.

Dar einant per Balbieršgirę, pradėjo snigti. Snigo beveik visą naktį, ir mes nerimavom, kad mongolai neatsektų mūsų pėdsakais, nes ten, kur tik pereidavom, likdavo juodžiausi takai...

Pas Kirvį Balbieršgirėje praleidžiam kelias dienas. Miegam visą laiką lauke prie laužo. Virš galvų ištiestas brezentas. Tarpais lyja lietus. Visiems truputį šalta, o ypač man su permirkusiais batais. Bet mes su Vanagu juokaujame, tarytum didžiuojamės ir kartu džiaugiamės galį gyventi tokį pavojingą ir įvairų gyvenimą. Tai bent gyvenimas!

Motiną mums atstoja Uošvė. Ji partizanams padeda jau penktus metus. Anksčiau ji gyveno pamiškėje su vyru ir vaikais ūkyje. Radas tas ją išdavė, ir taip pasibaigė legalus jos gyvenimas. Vyrių ir dukterį ištrėmė. Ji liko tik su vaikais. Pradėjo slapstyti. Ir dabar visą laiką praleidžia miške su Kirvio vyrais.<...>

...Kosto dabar pasiimti negaliu. Sutariu su juo data, kada jis turės pas mus atvažiuoti. Dabar dar Kostas vyks į Kauną, nupirks mums radijo aparatą ir kai kurių reikmenų...⁷¹

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Konstantas Baliukevičius-Rainys, Stasys Vasiliauskas-Kirvis, Valerija Valukonienė-Uošvė, Juozas Butanauskas-Radastas.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (28)

Ištraukos

Balandžio mėn. 17 d.

Vėl pas Tėvuką. Sutariam, kad Vanagas ir aš vyksim savo laikinosios bazės link, o Tėvukas čia likęs išleis LLKS Tarybos deklaraciją, nutarimus, o taip pat „Laisvės Varpą“. MVD-istai bent pajus, kad mes dar nesumušti.

Atvykęs radau laišką iš Vieversio. „Šarūnas, – rašo jis, – nežuvęs, tačiau žuvo visi geidukoniškiai, jų tarpe ir Klonė.“ Ačiū Dievui, kad bent Šarūnas liko. Kiek nedaug iš Tavęs, Dieve, reikalaujame!..

Beje, Vieversys rašo, kad priėmęs į partizanus kažkokį Klevą, girininką, kuris pas juos atbėgęs su visa girininkijos kasa. Mudu su Vanagu pradėdam įtarinėti, ar kartais Klevas nebus koks prisidengęs provokatorius kaip Kapsas ir Vilnis. Vanagas pasakoja, kad jam kelionės metu teko girdėti, jog bolševikai partizanams likviduoti paskyrę milžiniškas pinigų sumas. Galbūt, bolševikai dabar stengsis mus palaužti ne mongolų masėmis, bet siunčiamais šnipais, provokatoriais. Jie bandys į partizanų eiles įstumti išdavikų, kad galėtų mūsų organizaciją išsprogdinti iš vidaus.<...>⁷²

{Sergijus Staniškis-Tėvukas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Julius Karpis-Vieversys, Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Adolfas Gecevičius-Klonė, Vytautas Vitunskas-Klevas, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas).}

⁷¹ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 60–61.

⁷² Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 61.

LGGRTC duomenys (2)

1949 <...>. Kovo 16 d. Alytaus aps. Daugų vls. Alytaus vls. (dabar – Varėnos r. sav.) Gudžių k., Broniaus Krišilevičiaus sodyboje, MGB Alytaus aps. skyriaus operatyvinė grupė vykdė karinę-čekistinę operaciją. Jos metu čekistų aptiktame bunkeryje žuvo 6 Kazimieraičio rinktinės Vanago tėvūnijos partizanai: Adomas Daugirdas-Gailius, Jonas Daugirdas-Kovas, Adolfas Gecevičius-Klonis (būrio vadas), Placidas Jarusevičius-Dainius, Leonas Jasiulionis-Karžygys ir Petras Leikauskas-Kalavijas.

LYA, f. K-1, ap.3, b. 324, l. 186; b. 829, l. 88; b. 1844, l. 71–72; ap. 58, b. P–18333, l. 76–77.⁷³

Rūta Trimonienė

LGGRTC duomenys (3)

Ištrauka

1949 m. birželio 7 d. Alytaus aps. Alytaus vls. Margaravos k. apylinkėse ant Nemuno kranto Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos partizanai susidūrė su MGB Alytaus vls. poskyrio ir MGB vidaus kariuomenės 34-ojo šaulių pulko karine čekistų grupe, kuri Punios šile buvo surengusi pasalą. Kilus susišaudymui partizanai šoko į Nemuną, norėdami jį perplaukti, tačiau buvo nušauti. Žuvo trys partizanai, tai: Raklevičius Stasys-Tigras, Mįslinčius (tėvūnijos vadas), Kibauskas Kostas-Kudirka, Burokas (būrio vadas), Vitunskas Vytautas-Klevas (eilinis).⁷⁴

⁷³ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, ats. redaktorė Dalia Kuodytė, Vilnius: LGGRTC, 2008, p. 62.

⁷⁴ Rūta Trimonienė, „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.

Sušaudytos dainos (4)

DAINA

Pro Punios šilą saulė tekėjo,
Ant Nemuno krito migla.
Tenai žygiavo narsūs vyrai,
Palikę žmonas ir vaikus.

Žmonelė verkė apkabinus
Ir du vaikeliai jo maži:
Kam spaudi ginklą prie krūtinės,
Mielas tėveli, kur skubi?

Už Punios šilo saulė leidos,
Ant Nemuno krito migla,
Plaukė Burokas Nemunėliu,
Širdelė buvo sužeista.⁷⁵

⁷⁵ „Sušaudytos dainos“, sudarė ir parengė Vytautas Ledas ir Henrikas Rimkus, Vilnius, 1990, p. 271.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (29)

Balandžio mėn. 17 d.

<...>

Tiesa, žuvo Bevardis, paskutinis iš „Peliksukų“. Taip krito keturi broliai... Ką jaučia šiuo metu jų motina? Jai liko vienas sūnus, bet ir tas Uraluose. Šturmas žuvo su Jūrininku ir Linu bunkeryje, Gegutis paguldė galvą kautynėse su MVD-istais. Rugys, trečiasis Bevardžio brolis, MVD-istų buvo užkluptas kaime. Bandė bėgti, bet, būdamas nesveikų plaučių, greitai užduso. Matydamas, jog nėra vilties išsigelbėti, nusišovė. Ir štai dabar atėjo eilė Bevardžiui...⁷⁶

Henrikas Rimkus

Dainavos apygardos partizanų sąrašas (2)

Ištrauka

Kazimieraičio rinktinės partizano Vanago grupė (tėvūnija)

Ivanauskas Antanas, Felikso, Šturmas, pareigos neparašytos, gimė Masališkių k., gimimo data neparašyta, partizanas nuo 1944 m., žuvo 1947.XI.8 Mantvilų k. Išniekintas Merkinėje.

Ivanauskas Jonas, Felikso, Rugys, skyriaus vadas, gimė Masališkių k., 1915 m., partizanas nuo 1944–1945 m., žuvo 1948.VI.8 Norulių k. Išniekintas Merkinėje.

Ivanauskas Pranas, Felikso, Bevardis, būrio vadas, gimė Masališkių k., 1921 m., partizanas nuo 1944 m., žuvo 1949.III.12 Varėnos r. Išniekintas Merkinėje.

⁷⁶ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 61.

Ivanauskas Vincas, Felikso, Gegutis, būrio vadas, gimė Masališkių k., 1917 m., partizanas nuo 1944 m., žuvo 1947.IX.16 Milioniškių kaime. Išniekintas Merkinėje.

Kazimieraičio rinktinės Gardino grupė (tėvūnija)

Svirskas Pranas, Klimo, Linas, skyriaus vadas, gimė Šklėrių kaime, gimimo data neparašyta, partizanas nuo 1944 m., žuvo 1947.XI.8 Mantvilų k., išniekintas Merkinėje.

Dainavos apygardos vadovybė

Perminas Albertas-Jūrininkas

Gimė 1923 m. Alytuje, baigė mokytojų seminariją.

Veikė nuo 1945.IV.25.

Nuo 1945.VIII. – Dzūkų grupės {vadas Juozas Vitkus-Kazimieraitis} štabo narys.

Nuo 1945.X. – Dzūkų grupės adjutantas.

Nuo 1946.IV.30 – Merkio rinktinės štabo narys, nuo 1946.VII.20 – jos vado {Adolfo Ramanausko-Vanago} pavaduotojas.

Žuvo 1947.XI.8 Mantvilų k. Varėnos r., išniekintas Merkinėje (Vanago Gr. erdvėje).⁷⁷

{A. Ramanauskas-Vanagas prisiminimuose užfiksavo, jog Pranas Svirskas-Linas buvo studijavęs mediciną ir gydė ne tik partizanus, bet mielai padėdavo ir kaimo žmonėms. Adolfas Ramanauskas-Vanagas, „Partizanų gretose“, Kaunas: „Obuolys“, 2018, p. 486.}

⁷⁷ Henrikas Rimkus, „Dainavos apygardos partizanų sąrašas“, 1999, rankraštis.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (30)

Balandžio 17 d.

<...>

Šiandien bandėm išvykti, tačiau mongolai sutrukdė, ir turėjom grįžti atgal. Kaip velniškai trukdosi laikas!

Grįžę randam bunkeryje merginą. Ji atnešė velykinių lauktuvių. Tėvukas ant primuso verda kiaušinius.

Tai, vadinasi, rytoj Velykos. Och, jūs Velykos, šviesios ir džiaugsmingos Velykos, kur dingot jūs!

Na, bet ar tai pirmos tokios Velykos? Jau daug tokių Velykų praleidau.

Taip, tai ne tos Velykos, kokių taip laukdavau, namie būdamas. Kažkur labai toli liko tos džiaugsmingosios Velykos namuose, kad viskas atrodo kaip sapnas, kaip vien gražus vaizduotės padarinys...

Nėra nei tėvo, nei mamos, nei dėdės. Tėvą žemė pas save paėmė. Gal mes netrukus pasimatysim, galbūt, mes ten laimingesni būsime?

Kokios tavo, mamyte, Velykos nesvetinguose Uraluose? Tu verki, gailiai verki, mus prisimini... Kokia sunki tavo, motin, dalia, koks negailestingas sūnus aš turėjau būti, kad tave į tokį vargą įstūmiau! Mama, tu mano mama, bet ką gi aš turėjau padaryti? Vienas Dievas težino, ar aš teisingai pasielgiau, tačiau dėl tavo likimo aš nuolat jaučiu sąžinės graužimą...

Dėdė vis tiek neišlaikys, nesulauks jis laisvės. Per daug jau jis senas ir per daug ligotas, kad Uraluose vargą galėtų vargti...<...>

Balandžio mėn. 21 d.

Iš Tėvuko iškeliaujam balandžio 19 d. ir sekančią naktį pasiekiam savo „bazę“. Iš šeimininko sužinom, kad bunkeryje yra šeši partizanai. Yra atvykęs Kregždė su Šamu.

Balandžio mėn. 25 d.

Ties bunkerio anga auga ieva ilgomis nukarusiomis šakomis. Sprogsta lapai. Vasarą sužaliavusios šakos bunkerį visiškai uždengia. Keletą metrų žemiau vingiuoja mažutis upelis. Jo abu krantai apaugę tankiais krūmais. Žydi žibutės ir purienos. Šitas bunkeris – tikra vasarvietė.

Visa gamta ir oras kvėpia pavasariu. Deja, mes juo negalime pasidžiaugti. Turime tenkintis tuo, kad pro mažą angos plyšelį matome ievos šakelę, keletą prasiveržusių saulės spindulių ir girdime čiulbant lazdynų krūmuose paukščius ir čiurlenant upelį.

Kokios puikios dabar naktys! Taip maloniai šiltos, mažučio vėjelio gaivinamos. Eini per laukus ir stengiesi kvėpuoti pilna krūtine.

Koks puikus galėtų būti žmogaus gyvenimas, jeigu ne šitas velniškas terorą! Širdį protarpiais sugelia kažkoks nerimas. Ir visada jis mane, o gal ir visus aplanko tada, kai mūsų gyvenime pasirodo truputį laimės ir sėkmės. Tada, tarytum, kas viduje šnibžda, jog mums negali sektis, jog turi kas įvykti, kas mūsų planus apverstų aukštyn kojom. Ir lauki kažko... Bet ko? Tik nelaimės, tik nepasisekimo...

Vanagas, Viešulas ir Guoba išvyko naujo bunkerio kasti. Aš su Vieversiu likau sutvarkyti paketų persiuntimo. Taip pat reikia parūpinti Rainiui pistoletą ir pakeisti savo batus, nes dabartiniai vos ant kojų laikosi...

<...>...Mūsų apylinkėje priviso gana daug šnipų. Po Žaibo ir kitų žuvimo visokie gaivalai vėl pakėlė galvas. „Aktyvas“ vėl gieda seną giesmelę, esą, partizanų jau nelikę ir todėl nesą ko bijotis. Kolchozinės propagandos būgnas dunda vis garsiau ir garsiau. Kur tik mažiau partizanų, tas būgnas tiesiog apkurtino žmones, ir šie, nerasdami išėities, stoja į kolchozus. Neseniai man pasakojo, kad kai kur sribai palikę žmonėms tik gyvenamuosius trobesius, o žemę atėmę, ir pradėję arti badą nešančiais savo traktoriais. Kolchozai – viena iš opiausių partizanų pasikalbėjimų temų. Visi svarsto, kas būtų, jeigu tokia būklė tęstųsi ilgiau. Iš tikrųjų, šiai kolchozinei baidyklei, remiamai ginkluotų MVD-istų ir sribų gaujų, ilgainiui negalėsime priešintis. Galėsime ūkių sukolektyvinimą tik užvilkinsi.<...>

O žmonės neduoda ramybės. Kaip sunku žmogui atsakyti į klausimus: „Kas bus, vyrai, kai mus visus į kolchozus suvarys? Sakykit, ką jūs manot, ar gali šiais metais karas būti, ar ne? Sako, kad Amerikoje labai komunistus persekioja... Vienas iš Kauno šnekėjo, o jam pasako-

jo vienas tarnautojas...“ Ir taip kasdien, ir taip be galo. Ramini žmogų kartais kaip įmanydamas, pasakoji, ką tik geresnio sugalvoji, o kartais nieko nepasakai. „Nieko, gaspadoriau, taip ilgai negali būti“, bendra fraze atsakai. „Aš ir taip manau, bet pakol kas bus, tai mus čia visus išdusys. Anava, prie Šiaulių, Jonišio, sako, jau visur kolchozai.“ Pasakai žmogui, kad tai laikinas dalykas, bet širdy esi abejingas viskam.

Žmonės žiūri į Vakarus, ieško mažiausios prošvaistėlės, džiaugiasi mažiausiom smulkmenom, iškraipo ir keletą šimtų kartų padidina visokius faktelius...<...>⁷⁸

{Sergijus Staniškis-Litas, Petras Savickas-Kregždė, Juozas Baranauskas-Šamas, Vytautas Kuzmickas-Viesulas, Vaclovas Petrauskas-Guoba, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Julius Karpis-Vieveris, Vaclovas Voveris-Žaibas, Konstantas Baliukevičius-Rainys.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (31)

Balandžio mėn. 26 d.

PARTIZANO MOTINAI

Dažnai kartoja mano lūpos
Tą brangų žodį „mama tu“.
Bet tyli lyg negirdėtum
Už durų amžiams užvertų.

Mamyt, ar dar nepailsėjai
Nuo taip sunkių, nuožmių kančių?
Krūtinė ar dar nesudrėko
Nuo mano ašarų karčių?

Nuo tavo ašarų, našlaiti,
Kiečiausios uolos sudrebės,
Tik neprikels mamos iš kapo —
Ir nepaguos, neprakalbės...

⁷⁸ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 62–64.

Mamyte, kodėl tavo lūpas
Papuošė laimės šypsena?
Ar tau saldi kančia nuo priešo,
Vardas „bandito motina“?

Ir juo toliau, brangi mamyte,
Tavęs labiau pasigiesiu.
Pievas, miškus jau išklajojau,
Sakyk, kada ir kur rasiu?..⁷⁹

{Vieninteliame Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio įrašė (1949 m. balandžio 26 d.), cituojami ištiesai kitų sukurti tekstai. Juozo Makarevičiaus-Žilvičio „Motinėlei“ taip pat yra rinkiniuose „Sušaudytos dainos“ bei „Laisvės kovų dainos“ .}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (32)

Ištraukos

Balandžio mėn. 29 d.

4 val. ryto. Saulė dar nepatekėjus. Rytuose dangus šviesiai rausvas. Dar pusvalandis – išlįs ir saulė. Kol jos nėra – šalta.

Aštuoniese dienavojom savo senajame K. miške. Jau antra diena kaip kasame bunkerį ir dar nebaigėme. Naktį kasti yra nepaprastai kvaila. Badau kastuvu žemę ir vis į tą pačią vietą pataikai. Bet ir taip sunku kasti. Šlapias molis iščiulpia visas mūsų jėgas. Molis limpa prie kastuvų, kurie kaskart vis sunkesni darosi ir vis labiau lenkia prie žemės. Su pavydu prisimenam šilų partizanus, kuriems bunkerį iškasti vieni juokai, nes visur smėlis kaip vanduo.

Pagaliau pro eglių liemenis pasirodo ir didelis ugninis saulės skritulys. Graži ta saulė. O aš anksčiau niekad nepastebėdavau jos grožio.

Paukščiai visais balsais jau traukia sutartinę. Ir gegutė kažkur toli kukuoja. Pirmą kartą šį pavasarį aš ją užgirstu. Sakoma, kas turi pinių, gegutei užkukavus, tam visus metus jų nestigs. O aš dabar jų turiu.

⁷⁹ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 64.

Girdėti, kaip kaime be pertraukos gieda gaidžiai. Kaimas jau ke-
liasi. Gi mums dabar prasideda „naktis“. Per visą naktį pakasėjus, no-
risi prigulti. Mano draugai jau miega.

Šalia manęs kūrenasi nedidelis laužas. Jo liepsna veikia migdan-
čiai, kad aš vos išlaikau plunksnakotį. Bet miegoti dar per šalta. Be
to, neturiu kuo užsikloti. Geriausiai čia iš mūsų jaučiasi Viesulas. Tai
tikras Vingių Jonukas: krito žemėn – ir jau miega. Šamas, kai tik pra-
deda blėsti ugnis, užsikelia, prirenka glėbį šakų ir užmeta ant laužo.
Jam, matyt, taip pat šalta. Prisimenu, kai mudu su Šamu dar 1946 m.
rudenį miegojom Varčios miške. Visas mūsų užsiklojimas buvo trum-
putė milinė. Naktis buvo šalta, kad kėlėmės kokius penkis kartus laužo
kurti. Truputį apšilę, vėl guldavom, iki plaukai ant galvos nuo šalčio
pasistodavo ir dantis ant danties nesueidavo.

K. kaime pradėjo šunys smarkiai ambryti. Gal jau „aktyvas“ su
savo obligacijomis pasirodė? <...>

Jau trečia diena kaip mano brolis Rainys /jį dar Tabaku vadina/ par-
tizanas. Antra diena kaip jis padeda kasti bunkerį. Sunkios, oi sunkios
bus jam pirmos partizanavimo dienos. Iš pradžių, tiesa, linksma ir įdo-
mu būna. Viskas nauja, neįprasta, viskas stebina. Bet praeina viena kita
savaitė, ir kiekvienas naujokas pradeda galvoti. Aš irgi kadais galvo-
davau apie savo tolimesnį likimą, apie galimą mirtį. Bet paskui įsilieji į
naują gyvenimą ir galvoji mažiau. Kas bus – tas bus. Prasideda tarytum
azartinis lošimas, į kurį palengva įsitrauki ir su kūnu, ir su siela.

Balandžio mėn. 30 d.

Bunkerį šiaip taip užbaigėm kasti. Labai sunkus buvo darbas.
Naktis trumpa ir tamsi, reikia skubėti, nes nepabaigto ir neužmas-
kuoto bunkerio diena juk nepaliksi. Pastebės kas, tai jau ir negyvenk
tame bunkeryje. Dirbom lyg kokie pasakų plėšikai prie lobio: be garso,
vogčia, dairydami, įsiklausydami į šunų lojimą... Bunkerį iškasėme
neaukštą: kaip tik susirietęs gali vaikščioti. Būtume gilesnį kasę, bet
pasiekėme vandenį.

Galutinai įrengti bunkerį lieka Vanagas, Guoba ir Rainys. Aš,
Vieversys ir Viesulas išvykstam daiktų parsigabenti. Pakeliui aplan-
kom savo seną pažįstamą. Skundžiasi moteriškė dabartiniu gyvenimu.

– Jau geriau ir ta gegutė nekukuotų ir ta saulė mums nešviestų, –
apatiškai kalba ji.

Ir tikrai, tas žavingas pasaulis, pasipuošęs žaliomis pievomis, atnešęs nerimastingą gegutės kukavimą ir melancholiškas bernų ir merginų partizanines dainas, lyg dar labiau išryškina mūsų krašto tragediją. Koks milžiniškas kontrastas tarp pavasario gamtos ir žmonių gyvenimo! Gamta atgyja, visur bunda gyvybė, tik žmonių gyvenime nieko gražaus, nieko gero nerasi, tik pelėšiai, merdėjimas, kankinantis kažko laukimas... Kaipgi žmonėms nesikankinti, žinant, kad šis gražus pavasaris ne jiems skirtas, ne pas juos atėjo...

...Ryt taip vadinama darbo žmonių kovinių jėgų peržvalgos diena – gegužės pirmoji. Komunistiniams gaivalams tai džiaugsmo diena. Gers iki pasiutimo ir garbins savo „tėvą“. Žmonės varys į mitingus, lieps dalyvauti eisenose, šaukti visa gerkle „ura“, nešti transparentus su VKP /b/ CK nustatytais lozungais... Ir žmonės darys viską, ką jiems įsakys: rėks „ura“, eis koja kojon pro tribūnas ir t. t. Tegul tik pamėgina kas pasipriešinti partijai!

Gegužės mėn. 3 d.

Per šias kelias dienas teko sutvarkyti visą eilę reikalų.

Turėjau susitikti su Audrūnu, bet nepavyko. Pasirodo, Audrūnas buvo atvykęs penktadienį. Matyt, mano laiško, kuriame susitikimas buvo skirtas pirmadienį, jis negavo. Išėiti partizanauti, atrodo, jis dar nesirengia. Aš pilnai suprantu jį: jam gaila savo tėvų. O gal ir savęs, bet vargiai.

Dabartinis Audrūno gyvenimas lygus gyvenimui ant parako statinės, kurios knatas jau paruoštas uždegti. Kapsas, aišku, išdavė jį. Be to, MVD-istai pas mus bunkeryje rado jo pranešimą. O pagal rašyseną jie lengvai atšifruos ir tapatybę. Audrūnas, žinoma, naiviai galvoja, pasikliaudamas vien tuo, kad MVD šiuo momentu jo nekliudo. Aš garantuoju 100%, kad MVD žino, jog aš su Audrūnu palaikau ryšius. Jeigu jo dabar nesuims, tai tik dėl to, kad laukia puikesnės progos, kada galės jį tiesiog už rankos nutverti arba – greičiausiai taip ir bus – jį nuolat seka ir tikisi užėti ant mano pėdsakų.<...>

Visur ir visais laikais buvo kalbama apie pasiaukojimą, tačiau darbas įrodyti pasiaukojimą yra didelis dalykas. „Tepajaučia kiekvienas pasiaukojimo didingumą...“ sakoma mūsų LLKS Tarybos kreipimesi į kovotojus. Kas moka pilnai ir šventai pasiaukoti, tas, aš laikau, yra laimingas žmogus, nes jis nugalėjo save, t. y. didžiausią kliūtį pasau-

lyje; todėl jis jaučia tikrą laimę, tikrą pasiaukojimo, kančios saldumą, didingumą, ir visa tai iškelia jį aukščiau kitų.

Šioje kovoje aš matau tik vieną vienintelį tikslą – laisvę arba mirtį. Bet mirtis nėra visada pilnas pasiaukojimas. Aš noriu ir stengiuosi eiti pilno pasiaukojimo keliu, bet, deja, tebesu tik pusiaukelėje. Jau daug ir daug ko išsižadėjau, tačiau dar toli gražu ne visko. Aš vis dar tebesu prisirišęs prie savo asmeninių patogumų, prie savęs... Na, aš nemoku to rašalu išreikšti...

Audrūnai aš jau nurašiau daug laiškų, kuriuose kviečiau pereiti pas mus, bet, deja, jis man aiškaus atsakymo nedavė. Jis turi tvirtą kozirį rankose – tai jo tėvai, ir aš čia nieko negaliu atsakyti. Aišku, gaila senų tėvų. Jeigu jis išeis, tėvus ištrems, ir jie kažin ar galės pakelti tuos vargus Uraluose. Kitaip sakant, pasidarai tas, kuris tėvų mirtį priartina. Aš toks jau tapau, ir dėl to man sunku, pasiutusiai sunku kartais būna. Iš kitos pusės, aš jaučiu, kad mano meilė brangiai, nuvargintai, smūtkelių Lietuvai diena iš dienos taip didėja, jog aš, galbūt, net per daug mažai apie tėvus pagalvoju. Gal aš sunkiai nusidedu, bet Dievas, kuris vienas mato mano vidų, gal nesmerks manęs, nes tai, ko aš siekiu ir nuoširdžiai siekiu, apima ne vien tik mano šeimą, bet ir daug lietuviškų šeimų, motinų, tėvų, brolių...

Būtų gerai, kad Audrūnas stotų į mūsų eiles, nes inteligentas mums atstoja dešimtį partizanų, jei jis į bendrą darbą įdeda dalį savo sielos. O Audrūnas galėtų toks būti...<...>

Gegužės mėn. 7 d.

<...> Šitame bunkeryje bent oro netrūks. Vanagas parnešė iš Žemaitijos naują angų orui kasimo metodą. Tuo metodu pasinaudojome ir dabar. Puikus dalykas. Iš kastuvo padaromas grąžtas, kuris užmaunamas ant ilgo koto su rankena. Tokiu grąžtu angas orui galima gręžti 5–6 metrus, ir jos yra tokios didelės, kad šuo gali lengvai pro jas pralįsti.

Rainys dirba kartu, tik fizinis darbas jam per sunkus, bet jis darbą pajvairina visokiom frazėm, moksliskais išsireiškimais, kurių per ketletą savo studijavimo metų nemažai prisirinko. Tiesa, Rainys pasirinko sau dar sakytinį slaptavardį – Tylius.<...>

Šiandien jau klausėmės radijo. Berlyno blokada nutraukiama. Anglai su amerikonais lyg ir bando triumfuoti, bet, jų nelaimei, Toli-

mųjų Rytų padangė smarkiai niaukiasi. Beje, rusai anglams ir amerikiečiams paskelbė „eterio“ karą. Visų BBC ir „Amerikos Balso“ radijo stočių transliacijos rusų kalba smarkiai trukdomos. Kokia čia „uždan-ga“ buvo iki šiol, jei dar žmogus, ausį prikišęs prie aparato, galėjo klausytis eteriu siunčiamų kapitalistinių šmeižtų... „Draugai“ moka tvarkytis. Jie taip padarys, kad žmogus ne tik užmirš, ką girdėjęs, bet ir girdėti nenorės. Tai bent demokratija! Niekas nieko neklauso, niekas nieko kitam nepasakoja, visi bijo, dreba, dargi visi bijoti bijo. Taip ir gyvena šia diena. Pavalgei, pasigėrei, nesuimtas likai – ir tvarkoj.<...>⁸⁰

{Vytautas Kuzmickas-Viesulas, Juozas Baranauskas-Šamas, Konstantas Baliukevičius-Rainys, Tabakas, Tylis, Vaclovas Petrauskas-Guoba, Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas.

Kvietimą stoti į Dainavos apygardos partizanų gretas M. Babrauskui-Audrūnui bei jo broliui Augustui Babrauskui parašė ir Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Informacija apie tai: Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945-1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 238.

Berlyne 1945-05-08 buvo pasirašytas besąlyginis Vokietijos kapituliacijos aktas, miestas suskirstytas į Didžiosios Britanijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Prancūzijos ir Sovietų Sąjungos okupacines zonas. Kai 1948 m. Vakarų valstybės susivienijo į bendrą ekonominę zoną, SSRS pradėjo ekonominę Berlyno blokadą, miestas buvo padalintas į Vakarų Berlyną ir Rytų Berlyną. Informacija pateikta: <https://www.vle.lt/straipsnis/berlyno-istorija/> [žiūrėta 2024-02-12].

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas minėdamas, kad „Tolimųjų Rytų padangė smarkiai niaukiasi“, tikriausiai turėjo omenyje artėjantį Korėjos karą, kuris buvo sudėtinė Šaltojo karo dalis. Plačiau apie tai: <https://www.vle.lt/straipsnis/korejos-karas/> [žiūrėta 2025-02-02].}

⁸⁰ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 64–69.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (33)

Gegužės mėn. 8 d.

Lygiai prieš ketverius metus, tą patį mėnesį ir dieną, Čekoslovakijoje patekau rusams į nelaisvę. Atmintina diena, ir aš jos, kol gyvas būsiu, neužmiršiu...

...Saulė, rodos, dar buvo nepatekėjusi, kai mes iš vieno nedidelio Čekoslovakijos miestuko pradėjome trauktis Prahos link pasiduoti amerikiečiams.

Aušo puikus rytas. Dangus, žydras kaip rugiagėlė, žadėjo puikią dieną. Buvo gana šalta, ir mes vilkėjome milinėmis. Truputį virpėjome nuo šalčio ir paskubomis rijome cigarečių dūmus.

– Los! Abmarch!– skambėjo kietai ir griežtai feldfebelių komandos.

Mes, daugumas lietuvių, važiovome gurguolėmis kartu su vengrais. Susidarė ilgiausia kolona, bet į priekį judėjome tvarkingai, be jokio grūdimosi. Privažiuojome puikų asfaltuotą kelią. Tai autostrada, jungianti Prahą ir Brno.

Arkliams vienas malonumas traukti sunkias gurguoles tokiu keliu. Mes dairėmės į šalis. Čekoslovakija – kultūringas ir civilizuotas kraštas. Tai matai iš pirmo žvilgsnio.

Koks bus toliau mano ir mūsų visų likimas? kažkas turėjo įvykti neįprasto. Pro šalį nuolat zujo lengvos mašinos, ropojo šarvuočiai, tankai, tarškė motociklai, sunkvežimiai...

Na, dabar gaus ruskiai per nosį, nes vokiečiai jau sugniuždyti. Taip tada daugumas galvojo. Anglai ir amerikiečiai, padedami likusios vokiečių kariuomenės dalies, pradės naują karą. Ir tai turėjo būti, kaip mes galvojome, neilgas karas... Skaičiuojome mėnesius ir sakėme, jog greit pateksime į savo išsiilgtą tėvynę. Vyruose įsižiebė atsiminimai, visi pradėjo gyventi tėviškės vaizdais, išgyventais pergyveni-

mais, kūrė ateities planus... Aš galvoju apie paliktus namus, namiškus. Kažin ar jie gyvi?..

Po gero pusvalandžio visos tos viltys sudužo...<...>

– Rusai! – riktelėjo kažkur lietuviškai, ir aš staiga iš pilkų kalinių milinių ir bintuotų kojų atpažinau dar Lietuvoje taip dažnai matytus raudonarmiečius.

Keli mūsų puskarininkiai nusikeikė ir sugriežė dantimis. Visi buvo balti kaip drobė. Turbūt ir aš toks buvau. Visi viena akimirka pamatė, kas mūsų netolimoje ateityje laukia.

– Mums galas, vyrai, – tyliai ištarė Petras P.

O pro mus jau riedėjo dideli grubiai nukalti tankai, iš kurių kyšojo mongoliški, nešvarūs, pikti veidai.

– Voina kaput! – nuolat šaukė mums rusai.

Vengrai, iškėlę rankas, sveikino mongolus. Mes paskubomis sumėtėme į balą pistoletus. Dienoraštį suplėšiau ir pabėriau ant kelio. Žiūronus sviedžiau į akmenį. Vokiečiai plėšė antpečius, pasižymėjimo ženklus ir t. t.

Apie pasipriešinimą negalvojome, nes nebuvo prasmės. Visur buvo pilna „nenugalimosios“. <...>

Tuo metu atsitiko tikra tragikomedija. Ore zvimbė keliasdešimt tarybinių bombonešių. Mongolai pradėjo šaudyti į viršų žaliomis ir raudonomis raketomis, bet tarybiniai lakūnai, tarytum, nepastebėjo saviškių signalų. Pasigirdo ausį rėžiantis švilpimas.

– Bombarduoja!

Vos spėjome užbėgti už kažkokio namo kampo ir sugriūti vienas ant kito, kai pasigirdo pirmųjų bombų sproginiai. Viena bomba sprogo per keletą metrų nuo mūsų. Pradėjo byrėti stiklai. Girdėti ir sužeistųjų dejavimas. Rusai dar bandė duoti ženklus raketomis, tačiau iš lėktuvų sprogstamųjų ir padegamųjų bombų serijos byra be paliovos. Keiksmi su vaitojimais maišėsi išvien.

– Kas per velniava!?! – galvojam mes. – Kodėl rusai saviškius bombarduoja?..

Ant plento liepsnojo uždegti sunkvežimiai su amunicija. Sprogimai kurtino ausis. Arkliai su gurguolėmis kaip pašėlę lakstė po laukus. Daug jų krito.

Pagaliau lėktuvus nuskrido. Tik dabar pastebėjome pakelėje gulinčius užmuštuosius. Daugiausia tai tie patys rusai. Vienam ruseliui

skeveldra sužeidė galvą. Jis plovė ją baloje ir, skuduru apsirišęs, numojo į viską ranka. Kažkoks ukrainietis aiškino, jog jiems dažnai tenka nuo saviškių, kai priešakiniai fronto daliniai greitai prasistumia pirmyn.

Šito netikėto bombardavimo įspūdį pakeitė kiti įspūdžiai. Rusai su keiksmiais, grūmodami kumščiais, grąžino mus ant kelio.

– Ury u tebia jest?

– Davai časy! <...>

– Kitas jau paėmė, – pasakiau.

– Vrioš!.. mat... mat! – ir tuojau apkrėtė.

Vienas, taip bekrėsdamas, laikrodžio kišenėlėje rado vieną 8 mm šovinį.

– Gde revolver, pistolet?.. mat... mat! – šoko ant manęs su kumščiais rusai.

Pradėjau aiškintis, teisintis, kad pistoletą atidaviau, tik šitas šovinėlis kažkaip netyčia užsiliko.

– Ty vlasovec?

– Ne, lietuvis.

Rodžiau rusui savo studijų knygelę ir lietuvišką pasą ir pastebėjau, kad šis visiškai analfabetas. Gerai pataikiau! Ruskis susiglūmijo, pamatęs geltonais viršeliais studijų knygelę, ir, kažką sumurmėjęs, nuėjo.

Pažiūrėjus išilgai plento, vaizdas kaip didžiausiam turguj.

– Snimai sapagi... davai časy... – aidėjo visuose kampuose.<...>

Taip visus apkrėtę, rusai liepė mums grįžti autostrada atgal. Paaiškino, kad kažkur pakeliui būsiąs lageris.

Mūsų adresu, be abejo, grūmojimų ir keiksmų netrūko. Mes, lietuviai, susitarėm rusiškai neatsakinėti. O rusiškai prakalbėti pavojinga, nes tuojau „vlasovcu“ palaikys. „Vlasovcu“ likimą iškalbingai rodė pakelėse gulį lavonai. Taip į kiekvieno ruso paklausimą atsakydavome:

– Verstehe nicht.

– Ech ty, prakliatyj niemiec!– nusikeikdavo vis mongolai, išgirdę vokišką atsakymą.<...>

Kažkokiam miestelyje prie bažnyčios šventoriaus, ant žalios vejos, sugulėm pailsėti. Girtas rusas raitas ko neužjojo ant mūsų. Sprukom į šalį. Mūsų laimei, atsirado kitas rusas, kuris įtūžusį girtą jojiką nuvijo šalin.

Į bažnyčią ėjo kunigas. Išgirdęs kalbant svetima kalba, sustojo ir pradėjo mus klausinėti. Sužinojęs, kad mes lietuviai, nustebo, kodėl

mes prieš komunistus kovojome. Pasitikėdami mes kunigui papasakojome, kas įvyko Lietuvoje 1941 metais. Kunigas jokių būdu nenorėjo tikėti. Juk Tarybų Rusija – tai demokratinė šalis. Toks atsakymas mus lyg verdančiu vandeniu apipylė. Štai tau ir kunigas: komunizme demokratiją įžiūrėjo! Tuos kunigo žodžius aš dar ir dabar puikiai atsimenu. Atsimenu jo susižavėjamą raudonąją armiją. Manau, jog dabar tas kunigas jau visiškai kitokios nuomonės. Taip, čekai dabar pamatys, kas yra komunizmas. Jie tikėjo pasaka, o dabar išgyvens juodą tikrovę, be jokių spalvų, be pagražinimų.

Tai buvo įspūdinga kelionė į Brno miestą. Brno mieste čekai mus apmėtė akmenimis ir lazdomis, nes mes buvome traktuojami taip kaip vokiečiai. Mums, lietuviams, sunku buvo iškęsti tokią panieką už tai, kad kovojome su didžiausiais savo tėvynės naikintojais – bolševikais. Fašistai padarė daug nuostolių, bet jokių būdu ne tiek, kiek tie, kurie šiandien demokratijos vardu taiką „gina“ ir yra SNO nariais.<...>⁸¹

{„Dienoraštį suplešiau ir pabėriau ant kelio“, – šis L. Baliukevičiaus-Dzūko sakinytis rodo, kad rašymas jam buvo svarbus dar iki tampant Lietuvos partizanų, tai buvo tiesiog jo tapatybės dalis.

SNO, dabar JTO, Sovietų Sąjunga tapo jos nare 1945 metais, nuo pat šios organizacijos įkūrimo pradžios. Apie JTO įkūrimą plačiau buvo rašoma 121 puslapyje.}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (34)

Ištraukos

Gegužio mėn. 10 d.

Iš savo naujai įrengto bunkerio turėjome išsinešdinti, nes mūsų šeimininką suėmė rusai. Suėmė jį ne už politiką, tačiau, gerai jo nepažindami, negalime rizikuoti pasilikti. Pasitikėti gali tik tu, kuris yra išbandytas. Neseniai patirtos pamokos parodė, kad pilnai pasitikėti gali nedaug kuo.

Dabar vėl miegame miške prie laužo...

⁸¹ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 69–72.

Gegužio mėn. 12 d.

Šiandien vos ne vos pabaigėme kasti antrą bunkerį. Visa laimė, kad galėjome dirbti dienos metu. Vidaus dar „neišbudavojom“, nes negavome lentų.<...>

Bunkeris didelis. Mes jį vadiname „sale“. Na, ir ką gi, mūsų sąlygomis tai tikra salė – 3,5 m ilgio, 2,5 m pločio ir apie 1,8 m aukščio. Kai aš prisimenu, kokius bunkerius anksčiau partizanai kasdavo, tai dabar padaryta didžiulė pažanga. Ištisa evoliucija.

Dar 1946 metais dažniausiai buvo kasami „kiauliniai“ bunkeriai, kuriuose galima tik sėdėti, o pro angą reikia tiesiog šliaužte šliaužti. Tada apie jokių patogumų nebuvo galvojama ir buvo tenkinamasi tik landynėmis – slėptuvėmis, kuriose buvo tik miegama.<...>

Dabar partizanai daugiausiai kasa didelius /žinant mūsų partizanavimo sąlygas, tikrai didelius/ bunkerius. Juose jau nereikia ropomis šliaužioti, ir stačiam vieną kitą žingsnį galima žengti. Atsirado staliukai, suoliukai, šiukšlių dėžės ir kt. Kregždė ir Bevardis bunkerių įrengime pralenkė visus.

Bet ne visur partizanai gali išsikasti gilius bunkerius. Apie Simną ir daugelyje Tauro apygardos vietų greitai pasiekiamas vanduo. Tokioj Balbieršgirėj, atrodo, neįmanoma padoresnį bunkerį įsirengti...

Būtų įdomus dalykas, jeigu kada nors išleistų knygą vien apie tai, kaip partizanai kasdavo bunkerius. Kiek panaudota įvairiausių gudrybių, kiek parodyta savotiško išradingumo!.. XX amžiuje žmogus gyvena žemėn įsiknisęs! Kombinuočiausios angos, įvairiausi maskavimo būdai. Ir kur tik partizanai neturėjo įsirengę bunkerių! Turbūt, nėra jau tokių vietų.<...>

Įdomi bunkerių istorija. Kas ją žino, tas žino, kaip sunku buvo kovoti. Ir vis dėlto kovojo!

Šiandien jau mažai liko tokių bunkerių įrengimo būdų, kurių nežinotų MVD. Tai vis išdavikų ir provokatorių darbai. Tačiau kad ir kiek žino MVD bunkerių rengimo būdų, vis tik labai retais atsitikimais kratų metu bunkerius randa, jei išdavikas ar provokatorius bei šnipas neišduoda ir neatveda rusų prie pat angos.<...>

Gegužio mėn. 16 d.

<...> Aš labai džiaugiuosi, kad Audrūnas ateis pas mus kaip naujas ginklo brolis. Su juo bus žymiai lengviau, o sunkios valandos nebus tokios sunkios.

Jau dvi dienos, kaip laukiam atvykstant Lito ir jo artimiausių bendradarbių. Mat, netrukus turės įvykti apygardos vadų sąskrydis. Sužinojom, kad Diemedis, Sakalas ir Šarūnas jau atvyko.

Šis mūsų sąskrydis, palyginus su 1947 metais įvykusių sąskrydžiu, bus labai negausus. Tada posėdžiavo virš 30 dalinių vadų, gi dabar – žymiai mažiau. Dzūkų rinktinę atstovaus Litas, Tigras ir Balandis, Kazimieraičio rinktinę – Šarūnas, Kregždė ir, jei atvyks, Girinis, Šarūno rinktinę – Diemedis ir Sakalas. Iš mūsų tarpo bus Vanagas, Vieversys, Rainys ir aš. Taigi, viso vos 12 žmonių. Rimvydas neatvyko...<...>.⁸²

{Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Sergijus Staniškis-Litas, Juozas Gegužis-Diemedis, Jurgis Jurelionis-Sakalas, Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Vincas Ambrazevičius-Balandis, Petras Savickas-Kregždė, Bernardas Navickas-Girinis, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Julius Karpis-Vieversys, Konstantas Baliukevičius-Rainys, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas.}

Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas

Laiškai iš Lenkijos į Vakarus artimiesiems 1949 m.

{Jurgio Krikščiūno-Rimvydo laiškai, rašyti iš Lenkijos į Vakarus artimiesiems po to, kai trečią kartą (pirmieji du prasiveržimai 1947 m., trečiasis – 1949 m. balandžio mėnesį) Lietuvos partizanams pavyko prasiveržti pro SSRS sieną, vadinamą „geležine uždanga“. Trečiasis kartas buvo paskutinis, kada Lietuvos laisvės kovotojams (Rimvydai ir Klajūnui) pavyko į užsienį išgabenti partizanų dokumentus, atskleidžiančius tikrąją padėtį okupuotoje Lietuvoje. Apie 1949 m. vasario mėnesį susikūrusį Lietuvos laisvės kovos sąjūdį, jo vadovų pasirašytus dokumentus iš Jurgio Krikščiūno išsiųstos medžiagos jau birželio mėn. buvo žinoma Vakaruose.}

1949 V 29

Laimute, rašau tau antrą laišką per tą patį asmenį. Pas mus viskas einasi po senovei. Kaip kiti sako: „Pagal planą ir grafiką“. Daugiau

⁸² Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 72–75.

apie viską parašysiu, kai gausiu iš tavęs atsakymą į pirmąjį laišką. Matai, aš vis tik finansiškai stoviu silpnokai ir be reikalo mėtyti kapitalų negaliu.

Nuotaika nebloga, jei gerai užkrimstumei, tai galėtumei skaityti, lyginant su senesniuoju gyvenimu, kurortais. Na, žinoma, ir čia karštomis bulvėmis nesimėto. Sveikata irgi pakenčiama. Labai norėčiau nuvykti pas Aldoną, nors ir kelionė ilgoka, bet norėčiau. Žinoma, reikia finansiškai tvirčiau stovėti, nes drabužiai dėl nepalankių oro sąlygų vienu momentu suplyšo. Galutinai apsispręsiu birželio mėnesyje.

Sveikinki mamą, Stasį, Rimvydėlį, gimines ir kitus pažįstamus.
Skubiausiai rašyki.

Jurgis

1949 V 29

{1949 m. gegužės 29 d. laiške Jurgis mini, kad, atvykęs į Lenkiją, dar anksčiau buvo parašęs seseriai (jos pirmasis vardas Elvyra, antrasis – Laima). Ji ir sesuo Aldona buvo keleriais metais jaunesnės už brolių Jurgį. Nors Jurgio Krikščiūno-Rimvydo padėtis Lenkijoje buvo gana sunki, bet šis laiškas dar pakankamai viltingas. Vis dėlto užsimenama ir apie patirtas buvusias kautynes: „drabužiai dėl nepalankių oro sąlygų vienu metu suplyšo“ .}

1949 VII 27

Brangieji,

gavau iš Jūsų per p. M. laišką ir nuotraukas, už ką esu nepaprastai p. M. dėkingas. Dabar kas rytas atsikėlęs jas peržiūriu ir pasidžiaugiu. Rimvydėlis tikras puikus vyras. Už šitą nuotrauką jo seneliai atiduotų ir dūšią. Žiūrėk, Stasy, kad jis užaugtų tikru lietuviu. Dabar dėl antro piliečio. Argi jis jau amerikonas, ar neturi žmoniško vardo? Koks ten Gogo? Esu dėkingas ir už trečią nuotrauką. Jau penki metai kaip nebuvau matęs tėvelio kapo. Kiek iš laiško supratau, kad Jūs mano padėtį žinote. Numanote, kad mane nepaprastai laukia Varšuvoje, laukia <...>. Turbūt gavote iš p. Lukšos laišką. Jei turite jo adresą, tai parašykite jam, tegu praneša Jums, bet ne man tiesioginiai žmogaus, kurį mes vadindavome „Iciku“, tris pirmąsias raides (pavardės). Man bus kontrolė. Dėl gautų adresų Lenkijoje, turiu pasakyti, kad vargu pasinaudosiu. Bijau pakenkti. Iš laiško supratau, kad Jūs vis šiaip taip pragyvenate. Tuo tarpu aš gyvenu tokiose sąlygose, kad Jūs įsivaiz-

duoti negalite, ir tai turiu džiaugtis. Tad tiesiai sakau Jums. Palaukite kelias dienas, bet atsiųskite, nes aš badauju visą laiką. Vaikštau basas ir svetimais drabužiais. Mano drabužius per paskutiniąsias kautynes tiek sušaudė, kad teko išmesti. Jei norėsite ką atsiųsti iš pinigų, įdėkite po puspadžiais senesnių batų. Mes viską sunaudosim, nes rūpinuosi ne savimi. Jums stengsiuos rašyti, kai galėsiu. Dabar kabu tik ant siūliuko. Gali tekt ir ant gatvės atsigulti. Jūs rašykite apgalvodami kiekvieną žodį. Atsiųskite, kaip Jūs žadėjote, tų pažįstamų adresų. Visi parašykite retkarčiais laiškus. Tegu ir tas neaiškus asmuo Gogo pasireiškia. Lai parašo ir naujasis švogėris. Noriu suuost, kas per žmogus. Kad smertininkas, bet vis dar žingeidus.

Viso gero ir daug laimės.

1949 VII 27⁸³

{1949 m. liepos 27 d. laiške Jurgis artimiesiems jau atvirai parašė apie buvusias kautynes, kad badauja, neturi savų batų, prašo pagalbos, bet tuoj priduria: „Mes viską sunaudosim, nes rūpinuosi ne savimi“. Rimvydas supranta, kaip smarkiai rizikuoja jam padedantys Lenkijos gyventojai, todėl ir teigia, jog vargu, ar bandys pasinaudoti atsiųstais adresais. Jurgis neslepia nuo artimųjų, kad jam labai sunku, bet nerašo vien tik egoistiškai apie save, domisi šeimos narių gyvenimu. Ypatingą dėmesį Jurgis skiria vaikams, net ir tam mažajam Gogo, kuris gimė jau Vakaruose ir kurio, Jurgis jaučia, tikriausiai nebepamatys. Rimvydo nuojauta nebuvo be pagrindo. Laiškas rašytas nepavykus nuvykti traukiniu į Varšuvą. Šio laiško pabaigoje nepasirašyta kaip įprastai „Jurgis“, yra tik lakoniškas atsisveikinimas: „Viso gero ir daug laimės“.

1949 m. vasarą J. Lukšos rūpesčiu atsiųsta R. Beinarytė, slapyv. Roza Rainer, kuri Jurgiui Krikščiūnui perdavė J. Lukšos laišką dėl išvykimo į Vakarus. Rimvydo ir ryšininkės trumpas susitikimas Senųjų Graužų kaime pas Jurgį Jurkiūną, deja, baigėsi tuo, kad Rimvydas, pagalvojęs, jog tai gali būti provokacija, vykti su ryšininke atsisakė.}

⁸³ Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas „Laiškai“, in: Vytautas Krikščiūnas, „Jurgis Krikščiūnas- Rimvydas“, „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 17, Kaunas, 1996, p. 241–244.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (35)

Ištraukos

Gegužio mėn. 16 d.

<...>

...Šiandien mes dienavojome pas vieną labai vargingą ūkininkę. Vargas čia įleidęs visas savo šaknis. Šeimininkės vyras miręs. Ji likusi viena su šešiais vaikais, kurių vyriausias vos 12 metų. Šioje gausioje šeimoje tas 12 metų berniukas pagrindinis darbininkas: jis aria, akėja, šeria gyvulius. Kitas berniukas pas svetimus gano. Už visą vasaros sezoną gaus puspenkto pūdo rugių. Kiti vaikai dar maži. Jauniausia mergaitė turi trejus metus. Visa šeima vilki skudurais. Sunkus vaizdas!

Šeimininkė pasakoja mums apie savo gyvenimą. Ji nesiskundžia, bet jos balso gaidoje girdėti didelis skausmas, nusivylimas gyvenimu, o tai mano širdį lyg replėmis gniaužia. Ji laiko ant rankų mergaitę ir kalbasi su mumis tokiu abejingu, tokiu pavargusiu balsu... Dieve tu mano, kokia ji suvargus!

Pusę jos žemės sudaro raistai. Gyvulių beveik jokių nėra. Karvutę turėjo vieną, bet ir ta neseniai padvėsė. Arklys toks menkas ir apšepęs kaip šeimininkė. Pagrindinis jų maistas dabar – kiaušiniai, kuriuos dar deda kelios vištos.

Prie Smetonos, pasakoja šeimininkė, buvę geriau. Turėjusi dvi melžiamas karves, kiaulių... Vėliau prasidėjęs tikras vargas. Vyras pradėjęs sunkiai sirgti. Nieko dirbti negalėjęs. Ji visus ūkio darbus pati dirbusi!

Tas pasakojimas mus giliai sukrečia. Štai koks esti žmogaus gyvenimas!

Šeimininkė dar bando atsiprašyti, kad negalėsianti mūsų pavalgydinti, bet mes ją suraminam, kad tuo nesirūpintų.

Pereitais metais ši šeima gyveno kluone, nes pirkutė sugriuvo. Kluonas buvo vienintelis padorus trobesys, jei taip galima jį pavadinti. Kluonas atstojo gyvenamąjį namą ir tvartą, ir svirną. Šiaip taip pavyko pasistatyti naują pirkutę.

Vienintelė visos sodybos puošmena – tai didelė šalia trobos kriaušė, dabar baltais žiedais pasipuošusi. Trobelė tarytum skęsta jos šakose.

Namų apyvokos daiktų, išskyrus keletą puodų, nėra. Norėjome pasiskolinti kibiro, bet, deja, jo čia neturėjo. Rankšluosčio neprašėme – nenorėjom šeimininkei širdies užgauti, nes tikėjom, kad rankšluosčio neturi...

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, tokios šeimos turėtų būti šelpiamos, globojamos; priešingu atveju – tai dirva nepasitenkinimui, burnojimas prieš valdžią, nusikaltimams ir pan. Argi šitokiam skurde užaugęs lietuvis gali būti geras patriotas? Vargiai.<...>

Žmonės vėl pradeda kalbėti apie naują trėmimą. Daugumas nemiega namuose, bet eina pas svetimus. Spėja, kad trėmimas prasidėsias 15-tą ar 20-tą. Šiandien Alytuje buvo sumobilizuotas beveik visas „aktyvas“. Mašinų judėjimas plentais taip pat labai didelis. Kaune ir Vilniuje, esą, privažiavo daugybė sunkvežimių...

Visi ryškiausi simptomai bolševikų ruošiamo antplūdžio.<...>⁸⁴

⁸⁴ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 75–76.

Partizanų dokumentai (6)

Dainavos apygardos vadų posėdžio protokolas Nr. 3
1949 m. gegužės 19-20 d.

Dainavos Apygardos laisvės kovotojų partizanų vadų posėdžio, įvykusio 1949 m. gegužės 19 ir 20 d. d., kuriame dalyvavo PL Sr[rities] V[adas] Vanagas, Dzūkų R[i]n[ktinės] V[adas] Litas, Dzūkų R[i]n[ktinės] Adj[utantas] Balandis, Dzūkų R[i]n[ktinės] Margio T[ė]v[ūnijos] V[adas] Tigras, Part[izano] Kazimieraičio Rinkt[inės] Vanago T[ė]v[ūnijos] V[adas] Šarūnas, L[aikiniai] e[inantis] Šarūno Rinktinės Vado p[areigas] Diemedis, Šarūno Rinktinės Kar[ininko] Juozapavičiaus T[ė]v[ūnijos] B[ū]r[io] V[adas] Sakalas, Dainavos Apygardos Štabo Spaudos ir informacijos skyriaus viršininkas Dzūkas, D[ainavos] P[artizanų] A[pygardos] Štabo pareigūnas Vievys, Part[izano] Kazimieraičio Rinktinės Geležinio Vilko T[ė]v[ūnijos] B[ū]r[io] V[adas] Kregždė ir Sr[ities] V[ado] Adj[utantas] Tylius-Rainys.

Protokolas Nr. 3

Pirmininkaujant L[aikiniai] e[inančiam] p[areigas] Dainavos Apygardos Vadui Vanagui, atidarytas posėdis ir pagerbta žuvusieji.

<...>

S V A R S T Y T A

1. PL Sr[ities] V[adas] Vanagas posėdžio dalyvius supažindino su LLKS Tarybos padarytais nutarimais: LLKS Statutu I-II skyriais ir kitų skyrių pagrindinėmis mintimis, Laisvės kovotojo partizano ir slapuko Tėvynei pareigų ėjimo lapais ir taisyklėmis, kai kuriomis BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos 1949 m. vasario mėn. 10 d. jungtinio posėdžio protokole ir LLKS Tarybos vasario mėn. 11 – 17 d. d. posėdžio protokole užfiksuotomis mintimis, LLKS Tarybos Deklaracija, LLKS Tarybos Deklaracija, LLKS Tarybos kreipimusi į visus laisvės

kovotojus, LLKS Tarybos 1949 m. vasario mėn. 16 d. nutarimu, LLKS Tarybos kreipimusi į sąjūdžio dalyvius ir visus krašto gyventojus, LLKS Tarybos 1949 m. vasario mėn. 12 d. nutarimais dėl laisvės kovotojų ir gyventojų santykiavimo tvarkos, LLKS Tarybos atsišaukimu į kovos Brolius ir Seses.<...>

N U T A R T A

1. Atstovu į Vyr[iausiają] Vadovybę, visiems posėdžio dalyviams vieningai pritariant, išrinkti Dzūkų R[i]n[ktinės] V[ada] Litą.

Dainavos Apygardos Vadu išrinkti Dzūką, Šarūno Rinktinės vadu – Diemedį, Dzūkų Rinktinės Vadu – Balandį ir l[aikiniai e[iti] Part[izano] Kazimieraičio Rinktinės Vado pareigas pavesti eiti Dzūkui.<...>

S V A R S T Y T A

1. Žuvusiojo Dainavos Apygardos Part[izano] Kazimieraičio Rinktinės Vado Žaibo Pristatymas LLKS Prezidiumo Pirmininkui dėl Karžygio vardo suteikimo.

2. Kova su alkoholiu.
3. Baigiamoji posėdžio dalis.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 44618/3, t. 16, l. 156–157. Originalas. Mašinraštis.⁸⁵

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Sergijus Staniškis-Litas, Vincas Ambrazevičius-Balandis, Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Feliksas Daugirdas-Šarūnas, Juozas Gegužis-Diemedis, Juozas Jurelionis-Sakalas, Lioginas Baliukevičius-Dzūkas, Julius Karpis-Vieversys, Petras Savickas-Kregždė, Konstantas Baliukevičius-Tylius, Rainys, Vaclovas Voveris-Žaibas.}

⁸⁵ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945-1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 234–237.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (36)

Ištraukos

Gegužio mėn. 22 d.

Lito, Balandžio ir Tigro vis tik pavyko sulaukti. Šiaip taip nušlubavome į sąskrydžio vietą. Ir štai šiandien jau po sąskrydžio. Visi atvykusieji išsiskirstė, nuaidėjo atsiveikinimai, linkėjimai.

– Viso geriausio! Sudievu!

– Laimingai! Saugok galvelę, nes jau nedaug mūsų liko.

– Sėkmės ir laimės!..

Kažin ar po kokių metų liks bent pusė šiame sąskrydyje dalyvavusiųjų? Iš 1947 metų apygardos sąskrydžio telikom Vanagas, Lakštingala ir aš, – visi kiti žemėn nuėjo.

Posėdis – šaltu oficialumu dvelkiantis žodis. Jį ištarus, prisimeni nejučiom senus archyvus, nuobodžiais raštais ir bylom apkrautus status, prisimeni dulkėtas sales ir įvairiausio plauko plunksnagraužius su nublizgintomis alkūnėmis...<...>

<...> Mūsų posėdis vyko visiškai kitomis sąlygomis... Dulkėtos salės nebuvo, ir ją atstojo miškas, kuriame buvo pilna įkyrių uodų, nuo kurių puolimo visi gynėsi medžio šakutėmis. Nebuvo čia per daug ir popieriaus, bylų, raštų... Tik tiek, kiek planšetėje kas atsinešė. O kiek jų ten galėjo būti, lengva įsivaizduoti, jeigu kiekvienoje planšetėje buvo pilna šovinių, apkabų, granatų, vaistų, kai kurių asmeninių dalykelių, nuotraukų... Raštams ir byloms vietos nebuvo. Visa tai tilpo galvoje. Tik Vanagas atsinešė kuprinę, prigrūstą popierių.

Posėdį atidarė ir jam pirmininkavo Vanagas. Aš ir Diemedis sekretoriavome. Posėdis truko dvi dienas. Pirmąją dieną buvo aiškinami LLKS Tarybos nutarimai bei naujieji organizaciniai potvarkiai. Naktį visi miegoti lauke nepasiliekam, nes netoli mongolai, atvažiavę su 30 sunkvežimių, krėtė aplinkinius kaimus ir krūmynus. Apie kratas

sužinojome tik per pietus. Posėdžiaudami stengiamės kalbėti ir laikytis kiek galima tyliau. Kelis kartus pirmąją dieną buvo paskelbtas lyg ir aliarmo stovis. Subraškęjus šakoms, visi griebdavomės už ginklų. Laimė, kad mongolams neatėjo į galvą krėsti šito miško. Priešingu atveju, būtum sunkiai išvengę ugnies.

Sekančią dieną buvo ramu. Prasidėjo apygardos vado rinkimai. Tiesa, iš pradžių buvo renkamas Sr. atstovas į Vyr. Vadovybę. Kandidatai į Ap V postą buvo trise: Rimvydas, Diemedis ir aš. Diemedžio kandidatūra savaime atkrito, nes be jo nebuvo kito asmens, kuris galėtų vadovauti Šarūno rinkinei. Slaptu balsavimu ApV buvau išrinktas aš. Taip pat man buvo pavesta laikinai eiti ir Kazimieraičio RnV pareigas. Šarūno RnV liko Diemedis, Dzūkų RnV – Balandis.

Palietę visą eilę klausimų, susstatėm protokolą, pasakėm baigia-mąsias kalbas ir išsiskirstėm.

Taigi, dabar aš pustrečio šimto gyvų ir apie tūkstančio žuvusių partizanų vadas, gyvųjų ir žuvusiųjų „valdovas“... Nuo manęs pareis visas apygardos veikimas, ant manęs guls visa atsakomybė, ir jeigu atsiras kaltinimai, tai man, galbūt, jų bus šimtai.

Po visų tų ceremonijų aš pasijutau be galo pavargęs ir toks vie-nišas kaip niekada. Taip, rodosi, norėtusi atsidurti kokioj nors ramioj ramioj vietoj, kur visiškai nėra žmonių, o tik žydintieji sodai su dūz-giančiom bitėm, vijokliuose paskendę namai, pilni gražių raminančių knygų... Ach, jūs auksinės pasakos, kodėl tik jumyse gyvas toks gy-venimas, bet ne žemėje?.. Koks velniškai bjaurus tas žmogus! Kam jis turi būti, skandinti, žudyti kitus vien vargą kenčiančius žmones? Kam jis pasėjo neapykantą ir klastą, veidmainingumą?.. Vergilijau, Vergili-jau, kada grįš tavo apdainuotas auksinis amžius?..

Kvailas aš svajotojas. Nėra pasaulyje žydinčių sodų su dūzgian-čiom bitėm, jei tų sodų tyro grožio ir raminančio bičių dūzgimo pir-miausia nejauti savo sieloje. Kas žmogaus viduje glūdi, tas ir išorinia-me pasaulyje atsispindi.⁸⁶

{Sergijus Staniškis-Litas, Vincas Ambrazevičius-Balandis, Stasys Raklevičius-Tigras Mislinčius, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Juozas Gegužis-Diemedis, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas Rimvydas, Motiejus Jaroševičius-Lakštingala.}

⁸⁶ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 76–77.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (37)

Gegužio mėn. 24 d.

Aš vėl su devyniais vyrais kasu sau vadovietę. Iš laukų į mišką lengvas ryto vėjas atneša šventų giesmių garsus.

– Žmonės į kryžius eina, – pastebi Šamas.

– Žmonės į kryžius eina, o mes žemėn knisamės, – juokdamasis kalba Biliūnas.

Tikrai, pas mus visada viskas vyksta priešinga linkme...

Jau vakar suruošėme bunkeriu medžiagą: supjovėm lentas, šulius, balkius, nusipirkom toliaus, vinių, sienoms apmušti popieriaus ir kt. Atseit, statybinė „medžiaga“ paruošta – beliko tik iškasti.<...>

„Šilų“ partizanai greit iškasa bunkerius. Žemės ten lengvos, smėlynai, ir kasant nuolat griūva sienos. „Grumstų“ partizanai visada pavydi šiliečiams lengvos, „geros“ žemės. Tačiau ir šiliečiai nemažiau pavydi „grumciniam“: mat, šie gyvena turtingesniuose kraštuose, na, ir dėl to dažniau mėsos, pieno ir sviesto gali pavalgyti. Iš kitos pusės, šiliečiai dažnai su tam tikru pasibaisėjimu pagalvoja apie „grumcinių“ lygumas. Miškas šiliečiams – ir tėvas, ir motina. Jis juos saugo, slepia ir kitokių patogumų teikia. Todėl šiliečiai savo šilų nemainytų net į turtingąją Suvalkiją. Geriau mažiau valgyti, kad tik savuose miškuose likti galėtum, – toks jų obalsis.

Aš save laikau daugiau „grumciniu“, tačiau, kasdamas bunkerius, nuolat prisimenu šilų lengvą, purų smėlį ir galvoju, kodėl čia, grumtuose“, tokia sunki žemė, kad kastuvą taip sunku įsmeigti. Vis dėlto, man taip atrodo, kalneliais, miškeliais, krūmais nusėta Dzūkija partizanavimui sudaro geresnes partizanavimo sąlygas negu plikos Suvalkijos lygumos.

Didelio miško nemėgstu. Visados jame jaučiuosi kaip maiše. Dideliame miške sunku pajusti, kada gresia pavojus, ir kada jis ateina, tai

ateina netikėtai, padarydamas daug žalos. Svarbiausia tai, kad dideli miškai mažina budrumą, gi nemiškingos vietovės pripratina prie pavojų, su jais susigyveni ir įvairiomis nelaimėmis esi pasiruošęs. Gal kaip tik tai ir veikia žmogaus būdą, nes aš pastebėjau, kad „grumciniai“ visados yra narsesni nei „šiliniai“. Pirmieji nevengia gausių susidūrimų, pasalų rengimo, užpuldinėjimų, o pastarieji daugiau „snaudžia“ savo miškuose. Čia, žinoma, yra ir išimčių, pavyzdžiui, perlojiškiai, kurie šiluose trunkosi. Matyt, jau toks savotiškas perlojiškių charakteris: kovoti su visom valdžiom. Pagaliau ir „šilinių“ negalima kaltinti bailumu, priešingai; jie narsūs, tik jų vadai per daug „užsitupėję“. Narsus vadas savo spinduliuojančia drąsa visus išjudina.

Šilų nepatogumas yra tas, kad gyventojai gyvena kaimuose, o ne viensėdžiuose. Daug yra vietų, kur kaimai po vieną ar du yra įsiterpę į miškų masyvą. Tokiu būdu rusams labai patogu pasalauti. Pakanka vienos grupelės rusų, ir į kaimą neprasmuksi. Gi „grumcynuose“, eidamas visokiomis ežiomis, per javus, papieviais, pakrūmiais, aplenkdamas sodybas, nesunkiai išvengsi ir rusų.<...>

Šiandien puiki diena, ir ji primena vasarą. Kaip greitai bėga laikas! Dar, rodos, neseniai gyvenom žieminiuose bunkeriuose, gi vakar, eidamas laukais, pastebėjau, kokie jau dideli javai, ir net nenoromis krūptelėjau: prabėgs mėnesis kitas – ir vėl ruduo... Šiais metais turi būti puikus ruduo, nes kur tik eini, žydi sodai – seniai jie taip žydėjo, – o iš gausaus vaismedžių žydėjimo žmonės sprendžia, jog viskas turi „ant gero“ pasibaigti.

Gegužio mėn. 26 d.

Bunkerį iškasėme ir užmaskavome. Žemes pavyko išsklaidyti gerai, ir nematyti jokio pakilimo. Bunkerį maskavome sausais pernykščiais lapais ir eglių spygliais. Vakarijo, ir mes, naudodamiesi lietum, pasodinom miško gėlių ir žalumynų. Ant paties bunkerio kelis senus kelmus ir lazdynų krūmus. Įrengėme ir vidų. Vidaus įrengimas nesiskiria nuo kitų mūsų bunkerių, tik narus sukaldėme trejus.⁸⁷

{Juožas Baranauskas-Šamas, Gabrielius Turskas-Biliūnas.}

⁸⁷ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 78–79.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (38)

Ištrauka

Gegužio mėn. 27 d.

Šiandien nakvojome sename Kregždės bunkeryje. Vakar čia atėjome pasiimti kai kurių daiktų. Galvojom, kad daiktus patys pajėgsim nusinešti, tačiau, pasirodo, reiks imti pastotę.

Iki sutemos dar dvi valandos laiko. Susipakavę daiktus, laukiam pastotės. Vieversys kaip tikras vieversys niūniuoja dainą. Jis turi neblogą balsą, ir jo dainos mane kažkaip liūdnai nuteikia ir sukelia vis naujus prisiminimus.

– Greit pušų tankmėj tu dingai kaip sapne...

Tai Lordo mėgiamoji daina. Su Lordu kaip tik vaikščiojau savo pirmomis partizanavimo dienomis šiose vietose. Tada čia buvo stebuklingai ramu, o dabar kiekvieną naktį pasalauja rusai. Atrodo, jog priviso šnipų.

Šiandien pagaliau jau visiškai susitvarkyta. Bunkerio vidus, atnešus vakar čiužinius, pagalves ir antklodes, pasidarė gana jaukus.

Šiame bunkeryje gyvensim septyniese: aš, Kregždė, Vieversys, Šamas, Audrūnas /jeigu atvyks/ ir Kregždės žmona. Pastaroji pas mus šeimininkaus. Šiuo atžvilgiu mums bus gal ir geriau, nes maistą nešti reikia gana toli ir per ilgą laiką gali išsišifruoti. Bloga, kad negalėsime išsivirti sriubos, bet ką padarysi – ją atstos kava...

Vakar gavau iš Radvilos, Audrūno brolio, laišką, kuris mane gana nemaloniai paveikė. Radvila rašo, jog jis ir Audrūnas „nutarę laikytis tol, kol galima“. Taip pat priduria, esą mes visiškai nereaguoją į jų tėvus. Štai ir vėl gaunasi keblumas: ar kartais Radvila neprivers Audrūno apsigalvoti? O gal Audrūnas pasirinko vilkinimo taktiką, tai yra savo įstojimą į mūsų eiles uždelsti ko tolimesniam laikui?

Keistai atrodo ši padėtis. Mūsų sąjūdis gali laikytis tol, kol jame yra pakankamai inteligentinės pajėgos; jai išsekus, sąjūdis žlugs. Tuo tarpu mūsų inteligentai tik tada ryžtasi įstoti į partizanų eiles, kada tiltai ir lieptai į legalų gyvenimą jau visiškai sudeginti. Bet visa nelaimė, kad jie tiksliai negali atspėti, iki kol būtent galima laikytis. MVD-istai nepraneša, kada suims, o savo aukai galą paruošia tada, kada ji mažiausiai to tikisi. Pagaliau visi laikosi „kol galima“, t. y. iki suėmimo, gi suėmus „laikytis“, aišku, negalima ir ką nors gero sąjūdžiui padaryti nebeįmanoma.

Ir čia nuolat ir nuolat susiduria dvi didelės pasiaukojimo rūšys: arba, įstodamas į mūsų eiles, paaukoti savo tėvus ir įsijungi į kovą, lengvini ją, padedi visai tautai, žadini ją; arba savo tėvų labai lieki iki tol gyventi, kol tave suima ir išveža, galimas daiktas, kartu su tėvais. Antruoju atveju sąjūdis nieko gero iš to negauna. Priešingai, Tarybų Rusija tavo jėgomis stiprina savo galią. Tėvų netekti ar juos įstumti į vargą – didelis dalykas, nusikaltimas, bet dar didesnis nusikaltimas, jeigu tautai nieko neduodi, jeigu tėvynę apleidi tada, kada ji labiausiai tavęs reikalinga. Tėvynės gerovei jokia auka nėra per didelė. Kiekviena auka yra teisinga ir reikalinga, jeigu ji prisideda prie tėvynės kančių palengvinimo.

Gegužio mėn. 28 d.

Su Viesulu vėl dienavojame „vasarvietėje“. Per kelias dienas mūsų nebuvimo savaites ji užžėlę žolėmis. Ievos krūmas taip sužaliavo ir tarytum gyva siena uždengia įėjimą į bunkerį.

Atvykau čia pasiimti Vyr. Vadovybės siuntos. Vakar tą siuntą aš apžiūrėjau. Daugiausia tai VD nurodymai, instrukcijos ir pan. Pasirodė ir pirmas „Prie Rymančio Rūpintojėlio“ numeris. Truputį silpnokas. Vedamasis per daug filosofinis, sunkaus stiliaus ir reikia gerai įsiskaityti, kad suprastum, ką Merainis nori pasakyti. Žemesniesiems vadams bus sunku susigaudyti. O vis tik kažkaip labai malonu, kad dabar darbas vyksta planingai, organizuotai. Pavartęs tuos kuklius raštus, aš pajutau, kaip jie man įpylė naujos jėgos dirbti ir dar kartą dirbti! Galbūt, mane paveikė autorių straipsniuose atsispindįs karštas ir tyras užsidegimas, meilė savam kraštui, savam sąjūdžiui. Duok, Dieve, kad likimas būtų jiems visiems palankus.

Na, apie Kapsą ir Vilnį žino jau visa Lietuva. Mano rašytas šių provokatorių „charakteristikas“ Vyr. Vadovybė padaugino ir paskleidė po visą sąjūdį. Tie šunpalaikiai jau niekur negalės kenkti.

Ypatingai mane sudomino Žadgailos informacija apie tai, kad bolševikai paskutiniu metu Lietuvoje paskleidė apie 500 provokatorių, kurių tikslas, sueinant į sąlytį su gyventojais, susekti vietas, kuriose laikosi partizanai. Taip pat pranešama, kad po tokios provokatorių „atakos“ apie birželio 10 d. galįs prasidėti masinis MVD-istų siautėjimas. Nieko sau bolševikai dirba!

Kolchozinimo akcija pasiekė savo viršūnę. Gyventojai dėl jos visiškai nenakvoja namuose, bet laukuose. Mitingai kaime vyksta ištisas paras. <...>

Vakar sužinojome, kad kažkur Butrimonių valsčiuje partizanai sušaudė keletą per daug uolių kolchozų propaguotojų. Tai neišvengiamas dalykas. Reikia būtinai ginkluotų veiksmų ir bausmių, nes kitaip gyventojai neturi kuo pasiteisinti „aktyvistams“ savo nestojimą į kolchozus. Ir kur tie partizanai „valdžiai“ nekenkia: ir kolchozų neleidžia „tverti“, ir rinkimų boikotą organizuoja, gyventojus kursto pyliavos nepilti, miško prievolės neatlikti...

Na, jei tik pavyks laimingai su Buroku susitikti ir sutvarkyti Geležinio Vilko tėvūniją, mes dar bolševikui parodysim, kaip kolchozus steigti reikia!⁸⁸

{Petras Savickas-Kregždė, Bronislava Diksaitė (Savickienė)-Gražina, Julius Karpis-Vieversys, Ričardas Golšteinas-Lordas, Juozas Baranauskas-Šamas, Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Augustas Babrauskas-Radvila, Juozas Šibaila-Merainis, Kostas Kubilinskas-Kapsas (agentas), Algirdas Skinkys-Vilnis (agentas), Petras Bartkus-Žadgaila, Jonas Radžiūnas-Burokas, Vytautas Kuzmickas-Viešulas.}

⁸⁸ Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 79–80.

Parengė Juozas Šibaila-Merainis

Rūpintojėlis

LLKS PARTIZANO maldos ir apmąstymai

ŠEIMOS NETEKUSIŲ

Kodėl, Viešpatie, leidi taip sunkiai bepakeliamų bandymų dienas? Kodėl tai, kas brangiausia šioje žemėje mano buityje, tu atimi? Atimi ko pats norėjai, ką pats man globai buvai pavedęs, su kuo mane buvai neatskiriamai surišęs.

Dieve, ar bandai mane, kaip Abraomą? Ar baudi už tai, kad per daug mylėdamas saviškius, dažnai nutoldavau nuo tavo meilės?

Jei nori, kad tavo valiai tobulai atsiduočiau, duok man šviesos šitai gerai suprasti ir jėgų pakelti. Bet, jei mane baudi, duok bent išminties ir valios įvykdyti tai, tau norimu būdu.

Jei baudi mane ar bandai, Viešpatie, būk maloningas bent maniešiams. Lydėk juos savo malone ir globa, saugok nuo pikto, nuo piktos žmonių valios. Stiprink juos viltimi, kada nors pasimatyti ir gyventi drauge, tobuliau nei iki šiol. Amen.⁸⁹

{Juozas Šibaila-Merainis gimė 1905-03-18 Vadenų k. Nedzingės vls., žuvo 1953-02-11 Dovydų miške Ramygalos r. Partizanų pulkininkas (1950), pulkininkas leitenantas (1998 po mirties). Kaip Lietuvos Šiaurės rytų srities atstovas dalyvavo visos Lietuvos partizanų apygardų vadų suvažiavime ir 1949-02-16 pasirašė drauge su kitais LLKS Tarybos Deklaraciją. Buvo LLKS vyriausios vadovybės leidinio „Prie rymančio Rūpintojėlio“ redaktorius, autorius ir leidejas, spaudai parengė partizanų maldyną „Rūpintojėlis“. Jo šeima (žmona Ona, sūnūs: Vytautas, Rimvydas ir Kęstutis) išvežta į Altajaus kraštą 1941-06-14. Sūnus Rimvydas žuvo tremtyje, Vytautas Šibaila negrižo į tėvynę, Ona Šibailienė ir Kęstutis Šibaila grį-

⁸⁹ „Rūpintojėlis“, papildytas P R R („Prie rymančio Rūpintojėlio“) leidinys, išleido Žemaičių apygarda: Būstinė, 1953, p. 50–51; perleido „Partizanas“, 2021.

žo į Lietuvą. Informacija iš Rūtos Trimonienės parengto straipsnio „Juozapas (Juozas) Šibaila-Diedukas, Merainis 1905 03 18–1953 02 11“, in: https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2013/201302_sibaila_biog.pdf [žiūrėta 2025-01-22].}

Partizanų dokumentai (7)

Laikiniai einančio pareigas Lietuvos Žaliosios rinktinės vado įsakymu organizuoto pasitarimo protokolas, kuriame užfiksuotas Prisiėlimo apygardos (turėjusios slapyvardį G[ražina]) vado Petro Bartkaus-Mažrimo, Žadgailos pasisakymas, 1948-04-22

Protokolas Nr. 1

1948 metų balandžio mėnesio 22 d.

<...>

3. II-ro skyriaus klausimais kalbėjo GV Mažrimas.

Žvalgyba ir kontržvalgyba mūsų laisvės kovos sąjūdyje vaidina labai svarbų vaidmenį. Mes privalome taip susitvarkyti, kad prieš žingsniai, jo užmačiai, jo taktiniai bei strateginiai planai mums būtų žinomi. Tai nėra lengva įvykdyti. Tai reikalauja milžiniško atsargumo. Gali pasitaikyti, kad, kai kuriais atsitikimais, pareikalautų aukų ar tai didesnės sumos lėšų atitinkamą uždavinį vykdant. Tuo atveju atitinkami pareigūnai privalo būti budrūs ir gerai apgalvoti, prieš vykdant uždavinį. Privalome surinkti okupantų visus žiaurumus, visas jo piktybes daromas mūsų tautai, atsargiai, bet garantuotai. Plėskime žvalgybą ir kontržvalgybą, nes to reikalauja mūsų tautos laisvės kovų sąjūdis, baigė Mažrimas.⁹⁰

⁹⁰ „Dokumentų rinkinys“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 8, Kaunas, 1993, p. 19–20.

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Dienoraštis (39)

Ištraukos

Birželio mėn. 1 d.

Pagaliau su Vanagu buvom nuvykę ir pas Buroką. Vyrai sakėsi vadovybės laukę kaip nežinia ko – taip jiems buvo įgriususi laikina netvarka, Žaibui žuvus.

...Sudarėm laikiną Geležinio Vilko tėvūnijos vadovybę. Buroką paskyrėm tėvūnijos vadu, Kregždę – jo pavaduotoju, Kerštą – SV, Žalgirį – Keršto pavaduotoju. Vieno būrio vadas bus Siaubas, kito – Kregždė.

Burokas – puikus karys, tačiau, mano manymu, organizaciniams dalykams tvarkyti jis netinkamas. Vyrai jį gerbia kaip seną ir drąsų kovotoją. Buroko konkurentas – Kregždė. Kad Kregždė būtų vadas, vyrai nelabai nori; mat, jaunas dar. Vis tik, Kregždė, kaip man atrodo, sugebėtų tvarkyti tėvūnijos reikalus daug geriau negu Burokas. Tačiau reikia skaitytis ir su vyrų nuomone, nes kas iš tokio vado, jeigu jis autoriteto neturės.

Kerštas – jaunas vyrukas, baigęs keturias gimnazijos klases. Drąsus, sumanus, pasižymėjęs kautynėse, geros orientacijos. Galbūt, iš jo bus kada geras vadas. Dabar tegu po truputį pratinasi. Keršto ir išvaizda sakyte sako, jog šis vyras tinka kitiems įsakinėti. Tiesa, jame dar daug žalios jaunystės bruožų, tačiau partizaninis gyvenimas žmogų greit subrandina.

Siaubas – taip pat puikus vyras. Drąsus, malonus, atviros širdies. Stambus, tikras kalvis. Pasirodo, anksčiau jis kalviavo. Siaubas nuoširdžiai papasakojo mums, kaip jis iki šiol tvarkėsi, kaip buvo antrą kartą sužeistas.

– Dėl vyrų aš nieko negaliu pasakyti – klauso... Kur pasakysi, ten nueina, – kalbėjo Siaubas.

O kas link kautynių, tai, anot jo, vyrai kautynių net labai pageidauja.

Bravo vyrai! Juose gyva Žaibo kovingumo dvasia. Jokios panikos, ir ginklas visados atsuktas į priešą mirčiai.

Žemaitis irgi bandė reikšti savo pretenzijas. Girdi, senas partizanas, nukentėjęs nuo priešo, brolio ir visų senųjų draugų netekęs, pasižymėjęs didele drąsa, ir liko neišskirtas iš kitų tarpo. Tuo jis norėjo prikišti, kodėl ne jis, o Siaubas, jaunas partizanas, paskirtas būrio vadu. Ką gi atsakysi į tokį klausimą? Žemaitis drąsus kaip velnias, bet nesveikas, nepaprastai nervuotas, serga nuomariu. Suraminom ir jį, pasakydami, kad jo nepamiršom, atžymėsim ir pan.

Kas gali pasakyti, kad partizanams tvarkyti nereikia diplomatijos Oi, reikia ir dar kiek reikia! Čia laisvai susirinkę vyrai, ne taip kaip kariuomenėje. Priežiūros nėra, o jų charakteriai labai spalvingi, kieti. Visi ne kartą žiūrėjo mirčiai į akis. Mirti jie nebijo, tai ko jie bijos daugiau? Todėl reikia mokėti prie jų priėti ir juos valdyti.

Birželio mėn. 2 d.

Pavakarys. Tvanku. Ties anga zirzia begalė uodų.

Šiandien išvykstu parsigabenti Audrūno. Kažin ar jis atvyks?..

Leidžiamės per laukus. Dabar trumpos ir šviesios naktys. Mėnulis jau gana didelis. Šilta. Mus pila devintas prakaitas, net baltiniai šlapi. Kregždė ir Vieversys nespėja ir stabdo vis skubiai žygiuojantį Viesulą. Gi Viesulas – tikras tankas. Jis visada eina „tiesiog“, neaplenkdamas balų, pievų ar krūmų – mauna stačiai ir per juos. Užpakalyje vis girdisi keiksmų serijos jo adresu.

Viesulas – įdomus partizanas. Jis negali ramiai sėdėti, bet turi nuolat judėti. Mėgsta daug vaikščioti, todėl tūnojimas bunkeryje – jam tikra kančia. Nepatinka jam darbai, kurie reikalauja bent kiek kruopštumo ar atidumo. Sunkiai dirbti – kitas reikalas. Gerokai išsiblaškęs, užuomarša, pramuštgalvis, bet iš esmės – vyras geras.

Birželio mėn. 6 d.

Šaltas, truputį ūkanotas rytas. Tokia pati ir mano nuotaika. Jau trečia diena kaip bastausi su Kregžde, Viesulu ir Vieversiu po X. apylinkes, nesulaukdamas Audrūno. Minėjo, kad 3, 4 ar 5 d. d. atvyks būtinai, tačiau neatvyko. Darbas nepaprastai trukdosi, neina taip, kaip nori, o laikas bėga, ir gana. Svarbiausia, neturiu tinkamo padėjėjo,

o taip pat jokių priemonių: nei rašomosios mašinelės, nei popieriaus, nei padoraus radijo aparato – vienu žodžiu, nieko. Galvojau įsibrauti į miestą ir nutverti iš N. mokyklos raš. mašinėlę, bet pasirodė, kad ten jos nėra. Mašinėlių yra miesto centre, bet dabar, vasaros metu, kada tokios trumpos naktys, paimti jas sunku, o be to, Nemunas kliudo...

Šiomis dienomis užsakiau popieriaus, kalkės ir kitokių dalykų nupirkti. Galgi nupirks. Raš. mašinėlė kainuoja virš 8000 rb. Didelis pinigas, ir jo mes neturim. Apgalvojau visokius būdus, ir nieko gero sugalvoti negalėjau. Neturiu žmogaus mieste, kuris šiuo reikalu galėtų padėti.

Kodėl gi Audrūnas neatvažiuoja? Toks betikslis bastymasis man iki gyvo kaulo įkyrėjo. Lauki ir, svarbiausia, nežinai, ar sulauksi. O gal jis apsigalvojo nevažiuoti?..

Panosėje bastosi šnipai, provokatoriai, sribai, ir pikta darosi, kad dėl begalės reikalų negali tų niekšų sutvarkyti. Mūsų „vasarvietės“ šeimininkas pasakojo, kad, mums tik išvykus, pas jį buvo užėjęs vienas provokatorius. Vaizdavo iš kažkur pabėgusį ir besislapstantį žmogų ir prašė pinigų. Negavęs, ko norėjo, pradėjo grasinti kolchozais. Šeimininkas nubėgo mums pranešti, tačiau mūsų jau nebuvo. Gaila! Būtum parodę jam kolchozus!

Mano draugai, užsikloję galvas marškomis, knarkia. Vieversys net žemę drebina. Miega jis visada kietai ir kokioj padėty atsigula, tokioj ir atbunda. Atsigulė su kepure, ir ši dabar taip juokingai karo ant ausies. Nesusilaikau nenusijuokęs.

Viesulas neknarkia, bet miega giliai, retkarčiais taip smarkiai pasijudindamas, kad net mane į šalį nubloškia. Kregždės iš po antklodės kyšo tik plaukai ir batų galai.

Šįryt mes stovyklą įsitaisėme stačiai skardžiuje, nedidelėje 2x2 m aikštelėje. Čia mes vos sutelpam, bet geresnės vietovės šiame skardžiuje nerasi. Jei ne ši aikštelė, tektų už medžio prisirišus miegoti – kitaip nuriedėtum į upelį.

Šalta... Reikia užsirūkyti, nes miegas marina. Pasirodo pirmieji saulės spinduliai. Diena gal bus giedra ir šilta.

Papiroso dūmai mane truputį prablaivo. Pasižiūriu žemyn. Už upelio pro medžių šakas matyti pieva. Nejučiom prisimenu savo pasikalbėjimą su „Dziedomoku“. „Dziedomokas“ – tai senas, apie šešias-

dešimt metų amžiaus žmogus, pas kurį pernai Žaibas iškasė bunkerį. Pas jį mes gyvenome paskutiniąsias šios žiemos savaites, kada mūsų „namus“ išsprogdino MVD-istai. Jei ne šis bunkeris, būtum turėję eiti pas ūkininkus dienavoti.

Šitas „Dziedomokas“ – taip jį praminė Guoba – savotiškas „politikierius“. Kada pas jį neužeini, jis vis pradeda kalbėti apie „česą“, keikti valdžią, amerikonus ir anglus, girti Hitlerį ir t. t. Ir jo kalboms, išvedžiojimams, samprotavimams ir dejavimams nebūna galo.

– Nu, jūs sakykit man, vyrai, ar nieko nenujauciat? Kap čia dar su česu, ar jau tep ir pasiliks?.. – taip maždaug visada pradeda „Dziedomokas“.

Na, ir aš pradedu savo politinės padėties „įvertinimą“. Senis klausosi, pakši pypkę ir dejuoja.

– O Jėzus, o Jėzus, tokis rašcinis gyvenimas... Kad jieį svietelio nežinotų, ciej anglai ir ciej amerikoniai... Jei tep Hitleris, tai jau seniai karų būt jiem paskelbis! – niršdamas kalba senis.

Aš jam aiškinu, kad, girdi, negalima karo taip greitai pradėti. Pirmia reikia gerai pasiruošti. Ir visas pasaulis taip daro, visi ginkluojasi ir laukia progos. Hitleris greit pradėjo, greit laimėjimų sulaukė, bet iki galo neištvėrė ir prakišo.

Po ilgų mano išvedžiojimų senis, rodos, lieka įtikintas, tačiau tuojau vėl klausia:

– Kap jūs manot, ar šiais metais bus kas?

Į šį klausimą vengiu tiesiog atsakyti. Pasakęs, kad karas bus, senio nesuraminsiu. Reikia įrodyti. Ir vėl aiškinu, kad karas nežinia kada prasidės, tačiau jis bus netrukus, o dėl to, kad... ir t. t., ir t. t.

Ir „Dziedomokas“ vėl pradeda skųstis gyvenimu:

– Tai gyvenimas, tai gyvenimas... Ir kas jų išmislijo, tų prakeiktų valdžių. Nieko žmogui nepačina, bet skūrų paskucinį numauna. Kad ir, va, šicie kolkozai... Dziedovas žino, jei tep dar trauksis ir šiemet karo nebus, visus žmonis į kolkozus su-varis. Ir tos duoklės! Kad jieį svietelio nežnot! Nežnai žmogus, nei kū daryc, nei kur aic, nei rankas pakeli, nei kojas panėši, galva užia nuo klapatų... Kol miegi žmogus – dar nieko, ale kai cik užsikeli ir vėl pradedzi mislyc, galvoc, ir nežinai, kas pradėc... Kad nor tos žemės ciek nebūt, tai dar, dar... Bet dar visus raistus, revus supylė, suteškino, supyškinu...

Čia senis, matyt, norėjo pasakyti, kad visus jo raistus ir griovius įskaitė į dirbamos žemės plotą. Kalbėdamas senis taip susijaudina, kad jo balsas tampa plonas, kartais pereidamas net į spieгимą.

Senio būdą žino ir visi kaimynai. Štai jis aria, staiga užsigalvoja, atsisėda ant žemės ir mąsto. Pamatęs pirmą pasitaikiusį kaimyną, meta arklius ir bėga pas jį. Iš pradžių kalba apie orą, javus, gyvulius, apie įvairius gandus, na, ir pagaliau:

– Kap tu manai, ar čia kas išeis ant gero, ar ne? Velniai čia žino, žmonės visap kalba...

Saulė jau leidžiasi ir pasiekė medžių viršūnes. Šalta vėsuma dvelkia nuo Nemuno. Medžių viršūnėmis tarpais pralekia lengvas vėjas. Miškelis tai šlama, tai vėl nutyla, kad girdėti tik paukščių čiulbėjimas.

Jau nuo pat ryto mongolai anapus drebina orą, šaudydami iš savo tankų. Patrankų gaudimas aidi Nemuno slėniais. Komunistai nesnaudžia. Kaip būtų malonu girdėti tą gaudimą iš Vakarų ateinant...

Į mano vidų įsismelkė lengvas nerimas. Iš kur jis – nežinau. Juk jokio pavojaus nėra. Priešingai – čia taip ramu. O tas nerimas mane visada apima, kai būna ramu, kai neturi darbo. Kaip koks neprašytas, įkyrus svečias jis visada trukdo mano ramybę. Nuotaika tada kažkokia suniukusi. Sėdžiu, rodos, galvoju, bet mintys nieko nesiekia. Beprasmiškai stebiu vėjo judinamas šakas, girdžiu, kaip kažkur ūkininkai šnekasi... Toks jau gyvenimas. Ant sielos užgulė kažkokia sunki našta, tarytum su krauju suaugo melancholija. Sunki atodūsiu nori visu tuo atsikratyti, bet neįmanoma. Per šešerius metus suaugo toji melancholija su visomis mano širdies skaidulomis...

Šiandien baigiau skaityti Tolstojaus „Prisikėlimą“ ir apysaką „Kaukaze“. Koks puikus rašytojas ir kokios geros, malonios jo knygos! Autoriaus jau seniai nėra gyvo, o jo knygos liks gyvos amžinai.⁹¹

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jonas Radžiūnas-Burokas, Vaclovas Voveris-Žaibas, Petras Savickas-Kregždė, Vladas Šarkus-Kerštas, Juozas Šarkus-Žalgiris, Vladas Dabrovolskas-Siaubas, Jonas Žideckas-Žemaitis, Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Julius Karpis-Vieversys, Vytautas Kuzmickas-Viesulas, Vaclovas Petrauskas-Guoba.

⁹¹ Lioginas Baliukevičius-Dzūkas, „Partizano Dzūko dienoraštis“, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS, p. 80–83.

1949 vasarą partizanu tapo Mykolas Babrauskas-Audrūnas, Vaišvilkas, o rudenį ir Augustas Babrauskas-Radvila, Šviedrys.

Melancholija – sunki, prislėgta nuotaika, liūdesys, nusiminimas („Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“, vyr. redaktorius Stasys Kejnys, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 391). Žinant, kiek daug netekčių teko patirti Lionginui Baliukevičiui-Dzūkui, visai natūralu, kad jis tai skaudžiai išgyveno. Švedų mokslininkė Karin Johannisson, mokslų daktarė, daugiausiai tyrinėjusi medicinos istoriją, knygoje „Melancholijos erdvės“ teigia, jog melancholija – nebūtinai bevaisė kančia esant nuolat pažeidžiamam, o kaip tik kūrybiškai asmenybei ji gali padėti atsiverti (Vilnius: „Baltos lankos“, 2011, p. 12).}

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas

Tėvynei pareigų ėjimo lapas

Dainavos apygardos vado Liongino Baliukevičiaus-Dzūko Laisvės kovotojo partizano Tėvynei pareigų ėjimo lapas, užpildytas 1949-06-17

Gauta [19]49. XII. 27. Reg[istracijos] Nr. 85/1a

Forma P 11

Slaptai

Laisvės kovotojo partizano

T Ė V Y N E I P A R E I G Ū Ė J I M O L A P A S

I.

II. B e n d r o s ž i n i o s

1. Organizacinio vieneto slapyvardis: _____
2. Naudoti ir naudojami slapyvardžiai:
 - a) sakytiniai: Dzūkas.
 - b) rašytiniai: Arūnas-Dainaviškis.
3. Gimimo metai: 1925 m. sausio mėn. 1 d.
4. Bendras išsimokslinimas: [Kauno universiteto] Medicinos fakulteto, medicinos skyr[iaus] I kursas.

III. K a r i n i s p a r e n g i m a s

1. Kiek laiko ėjo karinį parengimą: _____ _____
2. Kokių teisių pareigas vykdė paskutiniu laiku: _____ _____

- a) kariuomenėje _____....._____
- b) Šaulių sąjungoje _____
- c) kitokiose karinio pobūdžio formacijose: nuo 1944. VII. iki 1945. V. 10 d. vokiečių kariuomenėje (Luftvafėje- eiliniu). Vietinėje Rinktinėje nuo 1944. II. iki 1944. V.

IV. Atžymėjimai

(Padėkos įsakymuose, pakėlimai į aukštesnius laipsnius, apdovanojimai – (gauti nepriklausomybės laikais) iki 1940 m. birželio 15 d.).

Eil. Nr.	Data	Kas	Atžymėjimo pobūdis (rūšis)	Už ką atžymėtas	Pastabos
1	2	3	4	5	6

V. Veikla sąjūdyje pirmosios bolševikinės ir vokiečių okupacijos metu

1. Kada ir į kokį org[anizacinį] vienetą įstodamas prisiekė, prisakdinusio asmens tuometinis slapyvardis ir pareigos sąjūdyje: ____.
2. Kada ir kokio org. vieneto sudėtyje pradėjo partizanauti: __.
3. Nuo kada iki kada buvo išsiskyęs iš org[anizacinio] vieneto sudėties ar išskirtas, nurodyti priežastis: _____.
4. Kokiu laipsniu P[artizanas] moraliai bei materialiai okupantų paliestas ir ar tai turi ryšį su jo veikla sąjūdyje: 1941 m. nacionalizuota baldų d[irbtu]vė.

VI. Tėvynei pareigų ėjimo lapas Veikla sąjūdyje antrosios bolševikinės okupacijos metu

1. Kada ir į kokį org[anizacinį] vienetą įstodamas prisiekė, prisakdinusio asmens tuometinis slapyvardis ir pareigos sąjūdyje: _____.
2. Kada ir kokio org[anizacinio] vieneto sudėtyje pradėjo partizanauti: 1946. IX. 1. Dzūkų Rinktinėje Geležinio Vilko grupėje.
3. Nuo kada iki kada buvo išsiskyęs iš org[anizacinio] vieneto sudėties ar išskirtas, nurodyti priežastis: _____.
4. Kokiu laipsniu P[artizanas] moraliai bei materialiai okupantų paliestas ir ar tai turi ryšį su jo veikla sąjūdyje: 1947 m.

ištremta motina ir dėdė, kuris ji ir brolių išlaikė. Konfiskuotas kiln[ojamas] ir nekiln[ojamas] turtas. Visa tai – sąryšyje su mano veikla sąjūdyje.

5. Paskyrimai į organizacinių vienetų sudėtis ir pareigas:

Eil. Nr.	Data	Kieno įsakymu	Organizacinis vienetas	Pareigos	Pastabos
1	2	3	4	5	6

- 1946.X.1. Grupės vado Geležinio Vilko grupėje eiliniu.
- 1947.II.1. Grupės vado Gel[ežinio] Vilko Gr[upės] Štabe Štabo V[iršinin]ku ir Sp[audos] ir In[fomacijos] Sk[yriaus] V[iršinin]ku
- 1947.IX.15. Apygardos vado Apygardos štabe Apygardos štabo adjutantas
- 1948.VIII.1. Apygardos vado Apygardos štabe šalia Ap[pygardos] Š[tabo] Adj[utanto] pareigų eiti Sp[audos] ir In[fomacijos] V[iršinin]ko pareigas
- 1949.V.19. P[ietų] L[ietuvos] Sr[ities] Vado Dainavos Apygardos Vadu
- 1949.V.19. Dainavos Apygardos P[artizanų] vadų posėdyje pavedama L[aikinai] e[inant] P[artizano] Kazimieraičio R[inkti]n[ės] V[ado] pareigas šalia tiesioginių D[ainavos] Ap[pygardos] V[ado] pareigų
- Dalyvavimas kautynėse bei susirėmimuose:

Eil. Nr.	Data	Vieta	Kautynių pobūdis	Kuo pasižymėjo	Pastabos
1	2	3	4	5	6

- 1946.IX.4. Daugų vls. Rimėnų k. Suroštose pasalose nukautas 1 istreb[itelis], 1 sužeistas. Žuvo 1 P[artizanas] ir 1 sužeistas.
- 1946.XI.14. Rakatanskų k. Suroštose pasalose nušauta 13 MGB-istų ir sužeisti 5 istreb[iteliai]. Žuvo 1 P[artizanas] ir 3 P[artizanai] lengvai sužeista.
- 1947.I.3. Alytus–Daugai Gedimino miške, plento ruože nupjauta 2,5 km stulp[ų]. Sunaikinti 2 sunkvežimiai, 1 leng[voji] maš[ina] ir nukautas prieš karininkas.

4. 1947.VI. Čižiūnų k., Daugų vls. Susidūrimas su priešū, jam supant gyv[enamąjį] namą. Nei P[artizanai], nei priešas nuostolių neturėjo.
5. 1947.VI. Pivašiūnų bažnytk[ai]m[is] Butrimonių vls. Nuginkluota 4 raudonarmiečiai ir 1 leitenantas.
6. 1947.IX.2. Šiuksčiokalnio k. Daugų vls. Surošose pasalose nukauti 6 sribai.
7. Sužeidimai, kontūzijimai, sunkūs susirgimai:

Eil. Nr.	Data	Aplinkybės	Apibūdinimas ir rūšys (lengvas, vidutinis, sunkus)	Pasekmė	Kokį ryšį turi su L[aisvės] K[ovoto]jo pareigų atlikimu	Pastabos
1	2	3	4	5	6	7

8. Atžymėjimai, padėkos įsakymuose, pakėlimai į aukštesnius laipsnius, leidimai nešioti sužeidimo ženklus, apdovanojimai ir garbės vardo suteikimas):

Eil. Nr.	Data	Kas atžymėjo	Atžymėjimo pobūdis (rūšis)	Už ką atžymėtas	Pastabos
1	2	3	4	5	6

1. 1948. Apygardos vadas. Pakeltas į puskarininkio laipsnį
2. 1949.II.16. LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkas. Pakeltas į P[artizanų] leitenanto laipsnį
9. Teismo bausmės ir didžiosios drausmės pabaudos (pažeminimas vietoje, laipsnio bei pažymėjimo ženklų atėmimas ir pašalinimas iš sąjūdžio):

Eil. Nr.	Data	Kas baudė	Rūšis ir dydis	Už ką nubaustas	Pastabos
1	2	3	4	5	6

Dzūkas [parašas]
 Dainavos Apygardos Vadas
 (Pradinius lapo duomenis surašiusiojo
 slaptavardinis parašas ir pareigos)
 1949.VI.17
 (data) <...>

[Dokumento viršuje kairiajame kampe ranka parašyta: „Gauta [19]49. XII. 27. Reg[istracijos] Nr. 85/1a“.]

LYA, f.3377, ap. 55, b. 268, l. 89-91. Originalas. Mašinraštis.⁹²

{Yra 2 šio dokumento variantai, datuoti ta pačia data. Spėtina, kad antrasis variantas buvo išsiųstas į Pietų Lietuvos (Nemuno) srities štabą ir gautas 1949-12-27 (apie tai įrašas ranka dokumento viršuje, kairiajame kampe). Abu variantai užpildyti Liongino Baliukevičiaus-Dzūko ranka. Kada antrasis buvo išsiųstas, nėra pažymėta. Išsiųstasis variantas šiek tiek papildytas, pvz., įrašyta apie dalyvavimą Vietinėje rinktinėje, paminėta daugiau susidūrimų su priešais. Pirmasis ir antrasis dokumento variantai yra saugomi Lietuvos ypatingajame archyve. Šioje knygoje publikuojamas antrasis variantas, pirmasis variantas publikuotas virtualioje parodoje <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugales-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugales-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide51> [žiūrėta 2025-01-25]; LYA, f. K-30, ap. 1, b. 146, l. 122-123.}

Partizanų dokumentai (8)

Laikiniai einančio Pietų Lietuvos partizanų srities štabo Visuomeninės dalies viršininko pareigas Konstanto Baliukevičiaus-Rainio raštas Dainavos ir Tauro apygardų štabų Visuomeninių dalių viršininkams dėl apygardų istorijų parengimo ir atsiuntimo į srities štabą, 1949 m. rugsėjo 6 d.

LLKS

PL Sr[ities]

V[isuomeninė] D[alis]

1949. IX. 6. D[ainavos] A[pygardos] V[isuomeninės] D[alies]

Nr. 20/2a, 3a V[iršininkui] ir T[auro] A[pygardos]

V[isuomeninės] D[alies] V[iršininkui]

Parengti ir prisiųsti Ap[pygardos]istoriją, trumpai nušviečiant pirmųjų P[artizanų] bei P[artizanų] dalinių atsiradimą Ap[pygardos] ribo-

⁹² Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945-1952 m.)“, Vilnius, 2003, p. 252–256. Pirmą šio dokumento publikaciją: „Partizano Dzūko dienoraštis“, parengė Algis Kašėta, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, Kaunas: LPKTS, 1993, p. 7–9.

se, žymesnių org[anizacinių] vienetų raidą, centralizacijos pastangas, įžymesnius įvykius bei kautynes Ap[ygardoje], santykius su ereliniais BDPS ir to pasekmes, santykius su kitų Ap[ygardų] org[anizaciniais] vienetais, labiau pasižymėjusių L{aisvės} K[ovoto]jų bei vadų darbais ir pan. dalykus. Kreipti dėmesį į aprašomų faktų tikslumą, kur reikia jas paremiant juos atitinkamais dokumentais bei jų nuorašais.

Pastaba. Priešui nežinomi faktai užšifruotini.

Rainys [parašas] <...>

LYA, f. K-1, ap.58, b. 44618/3, t. 17, l. 123. Originalas. Mašinėraštis.⁹³

{MGB agentas Juozas Markulis-Erelis, įgijęs Tauro apygardos vadų pasitikėjimą, 1946 m. birželio mėn. 6 d. drauge su jais įkūrė BDPS, visiškai kontroliavo šios organizacijos veiklą iki 1946 m. pabaigos ir sunaikino daugybę partizanų. Tai išsiaiškinę Tauro apygardos partizanai, 1947 m. sausio 15 d. Tauro bei Dainavos apygardų vadų pastangomis įkūrė BDPS Prezidiumą, bet Erelis kitose Lietuvos vietose dar tęsė savo veiklą, kol ir kitų apygardų vadai įsitikino, kam dirba Erelis. MGB 1948 metais bandė atkurti BDPS, bet partizanai jau nepasitikėjo BDPS atstovu Juozu Vizbar atstovu J. Vizbara-Arūnu, Gintautu. Plačiau apie tai: Juozas Daumantas, „Partizanai“, Kaunas: LPKTS, LGGRTC, 2005; Arvydas Anušauskas, Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė, „Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis“, in: <https://www.vle.lt/straipsnis/bendras-demokratinis-pasipriešinimo-sajudis/> [žiūrėta 2025-02-01].}

Rita Pauliukaitienė

Kazimiero Pyplio-Mažyčio gyvenimo epizodai

Įvykiai Dainavos apygardos vadavietėje 1949 m. rugsėjį

1949 m. sugrįžęs iš Vakarų Mažytis susitiko su LLKS Vyriausiuoju ginkluotųjų pajėgų vadu Adolfu Ramanausku-Vanagu. Bendrauta tikriausiai buvo nuo rugsėjo 19 ir ne ilgiau kaip iki 22 dienos. Bunkeris Kalesninkų miške netoli Alytaus, į kurį atvyko K. Pyplys-Mažytis bei Dainavos apygardos Ryšių skyriaus karininkas J. Makarevičius-Žil-

⁹³ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 249.

vitis, buvo kasamas gegužės 24 dieną. Jį iškasė Dainavos apygardos vadas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas su bendražygiais (tai liudija įrašas dienoraštyje), nes vadaviečių slėptuvės galėjo būti žinomos tik nedaugeliui. Tikėtina, kad tada susitiko A. Ramanauskas-Vanagas, K. Baliukevičius-Tylius, U. Dailidė-Tauras, J. Karpis-Vieversys, V. Petrauskas-Guoba, K. Pyplys-Mažytis ir J. Makarevičius-Žilvitis. Rugsėjo 23-iają šiame vadavietės bunkeryje tebuvo Mažytis ir Žilvitis.

1949 m. rugsėjo 19 d. Kazimieras Pyplys-Mažytis užpildė dokumentą – „Tėvynei pareigų ėjimo lapą“. Jis saugomas Lietuvos ypatingajame archyve. 1949 m. rugsėjo 23 d. Kazimieras Pyplys-Mažytis, Audronis po atkaklių kautynių su MGB kariuomenės 4-osios šaulių divizijos 34-ojo šaulių pulko pajėgomis žuvo drauge su Juozu Makarevičiumi-Žilvičiu Alovės valsčiuje, prie Žarnaučiznos kaimo, Kalesninkų miške buvusiam Dainavos apygardos vadavietės bunkeryje. Apie tai, kokius daiktus represinių struktūrų atstovai paėmė iš vadavietės, informacijos tyrinėtuose šaltiniuose rasti nepavyko.

1949 m. gruodžio mėn. sovietinių represinių struktūrų pareigūnai tik po kelių mėnesių nustatė abiejų žuvusiųjų Kalesninkų miške rugsėjo 23 d. Lietuvos laisvės kovotojų tapatybes (K. Pyplio ir J. Makarevičiaus), nes iš pradžių jie manė, kad bunkeryje tada žuvo Dainavos apygardos vadas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas ir štabo narys Julius Karpis-Vieversys. Plačiau apie tai: Eugenijus Grunskis, „Lietuvos SSR MGB pastangos nustatyti nukauto partizano K. Pyplio asmenybę“, in: <https://www.istorija.lt/data/public/uploads/2021/03/lim-1998-16-pub.-e.-grunskis.-lietuvos-ssr-mgb-pastangos-nustatyti-p.-250-264.pdf> [žiūrėta 2024-02-11].⁹⁴

⁹⁴ Rita Pauliukaitienė, „Kazimiero Pyplio-Mažyčio gyvenimo epizodai“, in: „Aštuoni Lietuvos laisvės kovos karžygiai“, sudarytoja Rita Pauliukaitienė, Punksas: „Aušra“, 2024, p. 409–410.

Laisvės kovų dainos (2)

ŠLAMĖKITE, UOSIAI ŽALIUKAI

ŠLAMĖKITE, uosiai žaliukai,
Sustoję sode iš šalių...
Nuo sielvarto lūpos sutrūko
Ir žodžio ištart negaliu.

Šunelis prieš mėnesį nykų
Užkaukia graudyn vis graudyn,
Bet niekas negirdi: sunyko
Bekraujė žmonijos širdis.

Sutarškia laukuos automatai,
Šaltai prasišiepia mirtis,
Tik aklas pasaulis nemato
Ir niekad galbūt nematys...

O taip jau kas naktį – naktųžę
Žmoneliai retyn vis retyn...
Sudunda kažkas ir nuūžia...
Vagonų langai užkalti...

Šlamėkite, uosiai žaliukai,
Sustoję sode iš šalių.
Nuo sielvarto lūpos sutrūko
Ir žodžio ištart negaliu.⁹⁵

{Tikėtina, kad autorius Juozas Makarevičius-Žilvitis.}

⁹⁵ „Laisvės kovų dainos“, redaktorius Jonas Aistis, Niujorkas: *Lietuvos nepriklausomybės fondas*, 1962, p. 283.

LGGRTC duomenys (4)

1949 m. lapkričio 26 d. Alytaus aps. Alovės vls. (dabar – Alytaus r. sav.) Varčios miške, netoli Bogušiškių k. gyventojų Pivašiūno sodybos, MGB Alytaus aps. skyriaus operatyvinė karinė grupė vykdė karinę čekistų operaciją. Jos metu buvo aptiktas bunkeris. Per kautynes žuvo Dainavos apygardos štabo vado pavaduotojas ir apygardos Žvalgybos skyriaus vadas Julius Karpis-Vieversys, Kazimieraičio rinktinės vadas Bernardas Navickas-Girinis, rinktinės štabo viršininkas Bronius Kukauskas-Kalvaitis, Geležinio Vilko tėvūnijos vado pavaduotojas ir būrio vadas Petras Savickas-Kregždė, <...> skyriaus vadas Juozapas Baranauskas-Šamas, Geležinio Vilko tėvūnijos partizanai: Bronislava Diksaitė-Gražina (Petro Savicko-Kregždės žmona), Viktoras Kavaliauskas-Klajūnas, Antanas Stankevičius-Vakaras.

Žuvusiųjų palaikai niekinti MGB Alytaus aps. skyriaus kieme. Užkasimo vieta neišaiškinta.⁹⁶

{Kazimieraičio rinktinės vado pareigas vėl ėmė eiti Dainavos apygardos vadas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas ir ėjo jas iki žūties. Informacija apie tai: „Lietuvos naikinimas ir tautos kova 1940–1998“, sudarytojas Izidorius Ignatavičius, Vilnius: „Vaga“, 1999, p. 297.}

⁹⁶ „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“, ats. redaktorė Dalia Kuodytė, Vilnius: LGGRTC, 2008, p. 69–70; https://www.partizanai.org/failai/pdf/Rutos/19491126_DA_partizan_u_zutis.pdf [žiūrėta 2025-01-24].

Paulius Birgelis, Sigitas Birgelis

Jurgio Krikščiūno-Rimvydo ir Vytauto Prabulio-Žaibo atminimo įamžinimas Lenkijoje

1949-12-15 Šlynakiemio k. Punsko vls. Lenkijoje žuvo LLKS įgaliotinis į Vakarus Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas ir jo adjutantas Vytautas Prabulis-Žaibas

Suvalkų Trikampyje, ypač Punsko krašte, daugėja ženklų, primenančių mums apie tragišką partizanų Rimvydo ir Žaibo žūtį. Jų išties yra nemažai: kopyltstulpis prie Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčios, emisarams skirti simboliniai kapai Suvalkų ir Punsko kapinėse, paminklas Seinų kapinėse, Juozo Jakimavičiaus pastatytas kryžius su atminimo lenta Šlynakiemyje (žūties vietoje), vienos iš Punsko gatvių pavadinimas – *ulica Partyzantów Litewskich* (Lietuvos partizanų gatvė). Už šiuos partizanus kasmet atnašaujamos iškilmingos šv. Mišios.

2014 m. gruodžio 14 d., minint Jurgio Krikščiūno-Rimvydo ir Vytauto Prabulio-Žaibo 65-ąsias žuvimo metines, buvo pašventinta urna su žeme iš tos vietos, kur abu laisvės kovotojai praleido paskutines gyvenimo akimirkas. Išvakarėse vyko žymeklio, kurį pastatė Kauno Technologijos universiteto klubo „Ažuolas“ nariai, atidengimo ir pašventinimo iškilmės.

Gana daug informacijos apie pogrindžio dalyvius galime rasti periodiniuose leidiniuose „Aušra“, „Šaltinis“, Lenkijos lietuvių portale *punkskas.pl* bei istorijos paveldo metraštyje „Terra Jatwezenorum“.

2016 m. balandžio 10 d. Punsko lietuvių kultūros namuose įvyko filmo dokumentinio filmo „Baladė apie Rimvydą ir Žaibą“ premjera. Filmo scenarijaus autorius Sigitas Birgelis. Režisieriai Sigitas Birgelis ir Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė.

2019 m. Punsko „Aušros“ leidykloje išleista knyga „Jurgis Krikščiuonas-Rimvydas ir jo artimieji“. Knygos sudarytoja Rita Pauliukaitienė, dailininkė Živilė Kraužlytė. 2020 m. išleista antroji šios knygos laida.

2019 m. pagal knygą „Jurgis Krikščiuonas-Rimvydas ir jo artimieji“ (sudarytoja Rita Pauliukaitienė) Punsko kultūros namų jaunimo teatre „Kregždė“ buvo pastatytas spektaklis. Inscenizacijos autorė ir režisierė Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė.

Kasmetinės tradicinės Punsko „Aušros“ leidyklos organizuojamos mokslinės konferencijos, kuri vyksta gruodžio mėnesio viduryje, sudėtinė dalis yra J. Krikščiuono-Rimvydo ir V. Prabulio-Žaibo žūties metinių paminėjimas Šlynakiemyje.⁹⁷

Partizanų dokumentai (9)

Pietų Lietuvos srities vado Adolfo Ramanausko-Vanago įsakymas Nr. 11 dėl partizanų apdovanojimo

Pietų Lietuvos Sričiai

Į s a k y m a s Nr. 11

1949 m. gruodžio 24 d.

Rikiuotės sritis

1.

Dainavos apygardos vadas D z ū k a s, gimęs 1925 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1946 m. rugsėjo mėn. ėjo įvairias pareigas sąjūdyje. Dirbdamas apygardos štabe, tiek dabar jam vadovaudamas, <...> taip pat 1949 m. kovo mėn. 7 d. ir pakartotinai 1949 m. rugsėjo mėn. 23 d. priešui sunaikinus apygardos ir P[a]rt[izano] Kazimieraičio rinktinės štabus, parodė ypatingą pasišventimą LLKS labui ir nepaprastą uolumą tuos štabus atkuriant ir tęsiant jų darbą. Jo pastangomis nenutrūkstama grandine leidžiamas laikraštėlis „Laisvės Varpas“.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną D z ū k ą atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio <...>.

⁹⁷Paulius Birgelis, Sigitas Birgelis, „Jurgio Krikščiuono-Rimvydo ir Vytauto Prabulio-Žaibo atminimo įamžinimas Lenkijoje“, in: „Aštuoni Lietuvos laisvės kovos karžygiai“, sudarytoja Rita Pauliukaitienė, Punksas: „Aušra“, 2024, p. 481–482.

2.

Srities atstovas į Vyr[iausiają] Vadovybę V i l t i s <...> kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1946 m. pradžios ėjo įvairias pareigas sąjūdyje. 1947 m. gruodžio mėn. 1 d. perėmė Dzūkų rinktinės vadovavimą, atstatė organizacinę padėtį, kuri žuvus rinktinės vadui ir kitiems pareigūnams, buvo pašlijusi. Be to, tęsė laikraštėlio „Už Tėvų Žemę“ leidimą. Nežiūrint vyresniojo amžiaus, nuo 1949 m. birželio mėn. 6 d. iki 1949 m. spalio mėn. 20 d. atliko ilgą ir sunkią kelionę į Vakarų Lietuvos Sritį. Viltis yra pasišventęs LLKS labai ir pavestas pareigas eina labai uoliai.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną V i l t į atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio.

<...>

4.

Srities štabo Ūkio skyriaus v[iršinin]kas partizanas T a u r a s, gimęs 1921 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1947 m. pradžios ėjo įvairias pareigas sąjūdyje. Pavestas pareigas ėjo uoliai. Nuo 1948 m. gruodžio mėn. 19 d. iki 1949 m. kovo mėn. 15 d. atliko ilgą ir sunkią kelionę, lydėdamas srities ir Tauro apygardos vadus į Vakarų Lietuvos sritį. Dirbdamas srities štabe, labai uoliai atlieka visus jam pavedamus uždavinius.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną T a u r ą atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio.

5.

Srities štabo Žvalgybos skyriaus v[iršinin]kas partizanas R a i n y s, gimęs 1926 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1948 m. vasaros, būdamas dar tik sąjūdžio dalyvis uoliai atlikdavo jam pavedamus uždavinius. Nuo 1949 m. gegužės mėn. 19 d., dirbdamas srities štabe ir laikinai eidamas srities Visuomeninės dalies v[iršinin]-ko pareigas, rodo uolumą ir pasišventimą leidžiant srities organą „Partizaną“ ir atlikdamas kitus jam pavedamus uždavinius.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną R a i n į atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

6.

Dainavos apygardos Visuomeninės dalies v[iršinin]kas Partizanas V a i š v i l k a s, gimęs 1924 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1948 m. vasaros labai uoliai atlikdavo jam pavedamus

uždavinius. Pakviestas į partizanų eiles 1949 m. liepos mėn., metęs į šalį tarybinio tarnautojo pareigas, uoliai su pasišventimu atlieka jam pavedamus uždavinius.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną V a i š v i l k ą atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio.

7.

Srities vadovybės pagalbininkas tėvūnijos vado teisėmis partizanas L a k š t i n g a l a, gimęs 1921 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo visą laiką ir ypač nuo 1946 m. spalio mėn., eidamas Dzūkų rinktinės štabe Ūkio skyriaus v[iršinin]ko, nuo 1947 m. gegužės mėn., būrio vado nuo 1949 m. liepos mėn. 15 d., tėvūnijos vado ir nuo 1949 m. spalio mėn. 1 d. srities vadovybės pagalbininko pareigas., pasižymėjo uolumu, drausmingumu, sąžiningumu.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną L a k š t i n g a l ą atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio.

8.

Srities vadovybės pagalbininkas tėvūnijos vado teisėmis partizanas L a k š t i n g a l a, gimęs 1921 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos 1946 m. liepos mėn. 2 d., Alytaus aps. Butrimonių vls. Greikonių k. dienos metu, 20-čiai MVD-istų apsupus postovyje esančius septynis partizanus, drąsiai ir sumaniai vadovaudamas išvedė vyrus iš apsupimo. 1948 m. gegužės mėn. 8 d. Alytaus vls Staniuliškių k., o taip pat visoje eilėje turėtų kautynių su priešu metu pasižymėjo kaip drąsus, sumanus kovotojas.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną L a k š t i n g a l ą atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio (su kardais).

9.

Srities vadovybės pagalbininkas būrio vado teisėmis partizanas G u o b a, gimęs 1924 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo iki 1948 m. gruodžio mėn. ilgą laiką dirbo vadovybės pagalbininku Geležinio Vilko tėvūnijos, nuo 1948 m. gruodžio mėn. Dainavos apygardos ir nuo 1949 m. balandžio mėn. 21 d. srities štabuose, parodydamas labai didelį pasišventimą ir uolumą atliekant įvairius pavedamus uždavinius. Dėl savo uolumo ir drausmingumo yra tapęs pavyzdžiu kitiems kovotojams.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną G u o b ą atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio.

<...>

11.

Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės P[unios] K[unigaikščio] Margio tėvūnijos Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio dalyvė Genovaitė, gimusi 1917 m., kovoje dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1946 m. vasario mėn. 1 d. uoliai atlikdavo jai pavedamus uždavinius – rinkdavo ir perduodavo partizanams aukas, pristatinėdavo vaistus ir kt. Nuo 1949 m. spalio mėn. 6 d. savo žinioje surengtoje slėptuvėje nepaprastai uoliai globoja aukštesnįjį partizanų štabą gamindama jam maistą ir teikdama visokeriopą įmanomą paramą.

Už nurodytus žygius ir nuopelnus partizaną Genovaitę atžymiu Laisvės Kovos Kryžiumi II laipsnio.

<...>

Vanagas [parašas]

Sr[ities] V[adas]

Tauras [parašas]

Sr[ities] V[ado] Adj[utantas]

LYA, f. 3377, ap. 55, b. 267, l. 18–22. Fotokopija. Mašinraštis.⁹⁸

Algis Rupainis

Partizanų karo kronika (1)

Ištraukos

1950-01-19

Kadangi A. Ramanauskas-Vanagas buvo nuo 1950-01-25 paskirtas LLKS Gynybos pajėgų vadu, Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadų posėdyje kandidatų į srities vadus išrinktas kapitonas Sergijus Staniškis-Viltis;

vasario 2 d. A. Ramanauskas patvirtino pradėjęs eiti naujas pareigas.

⁹⁸ Lietuvos archyvų departamentas, Lietuvos ypatingasis archyvas, „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“, redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis, Vilnius, 2003, p. 256–261.

1950-05-02

LLKS Gynybos pajėgų vado A. Ramanausko-Vanago duomenimis, Dainavos apygardoje veikė 174 kovotojai ir vadai: 63 – Kazimieraičio rinktinėje, 64 – Šarūno, 47 – Dzūkų;

Tauro apygardoje veikė 70 kovotojų ir vadų: 45 Žalgirio, 15 – Vytauto ir 10 – Geležinio Vilko rinktinėje.

1950-05-30

LLKS Prezidiumo pirmininko nutarimu išformuoti Gynybos pajėgų ir Visuomeninės dalies padaliniai, įsteigti karinės, visuomeninės ir organizacinės veiklos padėjėjų postai.

1950-06 pradžia

Laikiniai einąs Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vado pareigas S. Staniškis-Viltis sušaukė srities vadų pasitarimą, aptarė organizacinius reikalus; slaptu balsavimu S. Staniškis buvo išrinktas srities vadu ir nuo šiol pagal LLKS Statutą skyrė ir tvirtino naujus apygardos vadus.⁹⁹

Henrikas Rimkus

Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.

Kazimieraičio rinktinė Geležinio Vilko grupė (tėvūnija)

1950 balandis

9 d. Čižiūnų k. Rūgštelio sodyboje žuvo tėvūnijos vadas J. Radvžiūnas-Burokas.<...>

16 d. Kaniūkų kaime baudėjų rasta Dainavos A-dos vado L. Baliukevičiaus-Dzūko slėptuvė. Suimti: slėptuvės globėjas Juozas Zoruba (1898), jo duktė Česlava Zorubaitė (1927), ryšininkai Jonas Gudelevičius-Kaimietis (1910), Domantonių k. mokyklos mokytojas Vytautas Jegelevičius (1925), Alfonsas Katalynas-Beržas (1924), Ignotas Sabonis (1889 Kaniūkų k.), Antanas Sušinskas (1907 Alytuje), Petras Šaraskas-Nemunas (1922 Kaniūkų k.), Pranas Videika-Šaulys (1911).

? d. Tėvūnijos vadu paskirtas Gabrielius Turskas-Biliūnas.

⁹⁹ Algis Rupainis, „Partizanų karo kronika“, in: „Lietuvos naikinimas ir tautos kova (1940–1998)“, sudarė Izidorius Ignatavičius, Vilnius: „Vaga“, 1999, p. 298–299.

1950 birželis

20 d. Būdos k. Alytaus MGB grupė <...> nukovė Dainavos A-dos štabo narius V. Kuzmicką-Viesulą ir V. Petrauską-Guobą.

Kazimieraičio rinktinė DLK Vytauto grupė (tėvūnija)

1950 gegužė

17 d. Perlojos apyl. žuvo Dainavos A-dos štabo narys M. Babrauskas-Audrūnas, Vaišvilkas.¹⁰⁰

{Žurnalo „Karys“ redaktorius Dalius Žygelis straipsnyje „Laisvės kovotojas Mykolas Babrauskas“ (2013, Nr. 4) rašo, kad M. Babrauskas-Audrūnas, Vaišvilkas žuvo agentams Gyliui ir Vincui pranešus. Su juo buvusiam Kazimieraičio rinktinės Vanago tėvūnijos partizanui Balandžiui sužeistam pavyko pasislėpti. Paanalizavus H. Rimkaus rankraštį „Dainavos apygardos partizanų sąrašas“, galbūt galima daryti prielaidą, kad Balandis – tai Baranauskas Jonas, gim. 1929 m. Montvilų k., žuvęs 1951 m. sausio 8 d. Vartavalkio kaime.}

Dalius Žygelis

Laisvės kovotojas Mykolas Babrauskas

Apdovanojimas

Dar M. Babrauskui esant gyvam, Pietų Lietuvos srities vadas A. Ramanauskas-Vanagas 1949 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 11 pažymėjo jo nuopelnus ir pasišventimą laisvės kovai aukštu partizaniniu apdovanojimu – Laisvės Kovos Kryžiumi III laipsnio. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir vadovaujantis Karinių laipsnių bei apdovanojimų prilyginimo įstatymu, M. Babrauskui buvo suteiktas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (po mirties). 2013 m. Vasario 16-ąją šį apdovanojimą iš LR Prezidentės rankų priėmė M. Babrausko brolio Stepono sūnus Kęstutis Babrauskas. 2013 m. Mykolui Babrauskui Pasių priešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija prie LGGRT centro suteikė teisinį Kario savanorio statusą (po mirties).¹⁰¹

¹⁰⁰ Henrikas Rimkus, „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“, 1998, rankraštis.

¹⁰¹ Dalius Žygelis, „Laisvės kovotojas Mykolas Babrauskas“, in: „Karys“, 2013, Nr. 4, p. 54; <https://www.kariuomene.lt/data/public/uploads/2021/04/2013-nr.4.pdf> [žiūrėta 2025-01-21].

Partizanų dokumentai (10)

LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko J. Žemaičio-Vytauto 1950 m. gegužės 30 d. aktas dėl partizanų karinių laipsnių pakėlimo

Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio
Tarybos prezidiumo pirmininko
1950 m. gegužės mėn. 30 d.

AKTAS Nr. 22

Remdamasis LLKS statuto 44 straipsniu, žemiau išvardintus laisvės kovotojus partizanus pakeliu:

į laisvės kovotojo partizano pulkininko laipsnį –

1. Vanagą,
2. Merainį;

į laisvės kovotojo partizano pulkininko leitenanto laipsnį –

1. Užpalį,
2. Žygūną;

į laisvės kovotojo partizano majoro laipsnį –
Viltį;

į laisvės kovotojo partizano kapitono laipsnį –

1. Dzūką,
2. Saidoką,
3. Diemedį.

Okupuotoji Lietuva.

LLKS Tarybos prezidiumo pirmininkas

LYA, f. K-1, b. b. 33960/3, t. 11,1. 66. Originalas. Mašinarštis lietuvių k.¹⁰²

{Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Juozas Šibaila-Merainis, Leonardas Vilhelmas Grigonis-Užpalis, Jonas Kimštas-Žygūnas, Žalgiris,

¹⁰² Nijolė Gaškaitė, „Žuvusiųjų prezidentas“, Vilnius: LGGRTC, 1998 p. 413; <https://www.partizanai.org/failai/pdf/zuvusiųju-prezidentas.pdf> [žiūrėta 2025-01-21].

agentas Jurginas, Sergijus Staniškis-Litas, Viltis, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Viktoras Vitkauskas-Karijotas, Saidokas, Juozas Gegužis-Diemedis.}

Represinių struktūrų dokumentai (4)

Visiškai slaptai

Vidaus agento Vasario charakteristika

<...>

Vykdydamas mūsų užduotį pagal parengtą legendą agentas po ilgo ir kruopštaus <...> patikrinimo buvo priimtas į gaują.

Per trijų mėnesių buvimo gaujoje laiką Vasaris įgijo banditų ir Šarūno rinktinės vado pasitikėjimą, tad šis jį patvirtino rinktinės štabo agitacijos ir propagandos skyriaus viršininko pareigoms.

Vasariui esant gaujoje įvyko keturi susitikimai per jo rekomenduotą seserį, užverbuotą ryšininkę Kvietką.<...>

Per darbo su mumis laiką Vasaris nurodė vietas 12 bunkerių, kuriuose slepiasi iki 15 rinktinės štabo dalyvių ir jo apsaugos būrio <...>. Išvardijo apie 10 aktyvių banditų ryšininkų ir papasakojo apie priešišką jų veiklą.

Agento Vasario duomenis patvirtina agentų Danko ir Žvaigždės pateikta medžiaga.

Palaiko nuolatinį ryšį su apskrities MGB skyriaus viršininku.

1950 m. balandžio

LSSR Varėnos apskr. MGB skyriaus viršininkas <...>

LYA, f. K-1, ap. 45, b. 278, t. 2, l. 19.

{Bronius Kašėlionis knygoje „Dainavos krašto partizanai“ rašo, kad agentas Vasaris buvo gavęs instrukcijas, kaip apnuodijus specialiais preparatais suimti gyvus Lionginą Baliukevičių-Dzūką ir lydinčius partizanus, bet šis planas nepavyko. 1950 m. birželio 13 d. Vasariui vėl nepavyko pasitarnauti okupantams persekiojant Dainavos apygardos vadą Dzūką. 1950 m. birželio mėn. 24 d. partizanams tapo lemtinga... Plačiau apie tai: Bronius Kašėlionis, „Dainavos krašto partizanai“, Vilnius: „Diemedis“, 2018, p. 404–415.}

Pagal agento Vasario gautą medžiagą vykdytos MGB karinės operacijos aprašymas

Aktas

1950 m. birželio 24 d.

Mes, žemiau pasirašę, Varėnos apskr. MGB skyriaus viršininkas <...>, Lazdijų MGB skyriaus Leipalingio vls. MGB skyriaus operatyvinis įgaliotinis, 4 šaulių kuopos vadas <...>, surašėme šį aktą dėl to, kad 2.30 val. 16 žmonių grupės jėgomis, <...> kvadrate (0395) buvo surastas bunkeris, esantis pamiškėje piečiau Leipalingio vls., Karalinos kaimo gyventojų vienišio, kuriame nukauti trys banditai šiomis aplinkybėmis:

1950 m. birželio 22 ir 23 d. 4 šaukių kuopos 16 žmonių grupė <...> buvo pasaloje už 300 m. nuo vienišio ir už 150 m nuo plento Merkinė–Leipalingis. 1950 m. birželio 24 d. 2 val. 15 min. į ryšio punktą atėjo vedlys ir pranešė, kad į Narsuolio banditų grupės teritoriją atvykęs Dainavos apygardos <...> vadas Dzūkas, jo adjutantas Švedrys ir Juozapavičiaus tėvūnijos vadas Špokas, kad išvardinti <...> yra bunkeryje. Aukščiau nurodytoje vietoje įėjimą į bunkerį saugo Narsuolio grupės <...> Švedrys. Kur šiuo metu yra <...> Narsuolis ir Bajoras, nežinia.

Remiantis tiksliais duomenimis buvo nuspręsta, pasinaudojus vedliu, 4 žmonių šturmo grupei eiti tiesiai prie bunkerio, nušauti sargybinių ir likviduoti bunkeryje esančius <...>.

2 val. 30 min. priartėjus prie bunkerio sargybinis <...> Švedrys serija iš automato buvo nukautas, o šturmo grupė, susidedanti iš vyr. leitenanto, jaun. seržanto, eilinio ir vedlio, puolė bunkerį ir visų ginklų ugnimi sutrukdė banditams išeiti iš bunkerio.

Nukauti <...>:

1. Dainavos apygardos vadas Baliukevičius, g. 1926 m., slapyvardžiu Dzūkas.
2. Dainavos apygardos vado adjutantas, slapyvardžiu Švedrys.
3. Juozapavičiaus <...> tėvūnijos vadas Vailionis Antanas, Antano s., slapyvardžiu Špokas, g. Leipalingio vls., Jovaišių k., gaujoje – nuo 1944 m.
4. <...> Narsuolio grupės Kaknevičius Nastazas, Petro s., slapyvardžiu Švedrys, gaujoje – nuo 1944 m.

Likviduojant paimti trofėjai:

1. PPŠ automatas Nr. 3498
2. PPŠ automatas Nr. 507
3. PPD automatas Nr. 55
4. PPD automatas Nr. 55
5. Vokiškas šautuvas 6130
6. Vokiškas šautuvas 8884
7. Vokiškas pistoletas 109
8. Revolveris „Nagan“ 686
9. Revolveris „Nagan“ 52642
10. Revolveris „Nagan“ 970
11. TT pistoletas 607
12. 55 vnt. įvairių šovinių
13. Įvairi <...> susirašinėjimo medžiaga
14. Laikrodis
15. 450 rub.

Aukščiau nurodytas turtas atiduotas į Lazdijų apskr. MGB sandėlį.<...>

LYA, f. K-1, ap. 45, b. 1125, l. 244.¹⁰³

{Lionginas Baliukevičius gimė 1925 m., jo dienoraštyje Augusto Babrausko slapyvardis rašomas Šviedrys (Sviedrys). Istorikė Rūta Trimonienė mini variantą Švidrys.

Šiame dokumente minimas vedlys – agentas smogikas Vasaris, į Šarūno rinktinę infiltruotas turėjo Aido slapyvardį. Šarūno rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos nariai: Anastazas Kaknevičius-Šviedrys, Vladas Sapiega-Bajoras, Boleslovas Vailionis-Narsuolis, Antanas Vailionis-Špokas.}

¹⁰³ Bronius Kašelionis, „Dainavos krašto partizanai“, Vilnius: „Diemedis“, 2018, p. 411–413; 554.

Bronius Kašėlionis

Dainavos krašto partizanai

Po Dzūko žūties papulkininkis Vukolovas norėjo tęsti čekistų operacijas panaudojus agentą Vasarį ir net Sokolovo smogikus.

Birželio 24 d. 21 val. į Alytų atvyko smogikų vadas Sokolovas, susipažino su agentu Vasariu ir ėmė planuoti smogikų veiksmus. Vis dar manyta, kad Vasario išdavystės žmonės nežino. „Tačiau Diemedis iš karto atkrito, nes likviduojant Dzūką pabėgę <...> Bajoras ir Narsuolis perspėjo Diemedžio ryšininkus. Jie buvo gerai informuoti apie Aido vaidmenį,– rašo MGB. Bet trijų Gardino grupės ryšininkų Aidas nežinojo... Liko variantas – užmegzti ryšį su Mažojo Dzūko grupe (2 žmonės). Agentas su šia grupe susisiekdavo per ryšininkus, bet suabejota, ar jie nežino apie Dzūko žūtį. Agentas siūlė legendą, jog jis pabėgęs iš operacijos. Matiušenkai toks variantas nepatiko, kadangi galėjo būti iššifruotos operacijos detalės: kas žuvo, kodėl taip atsitiko, kaip agentui pavyko išsigelbėti...

Sokolovas su smogikais grįžo į Vilnių.¹⁰⁴

{Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Juozas Gegužis-Diemedis, Kazys Kalanta-Aidas, Vasaris, Kovas (agentas), Vladas Sapiega-Bajoras, Boleslovas Vailionis-Narsuolis.}

¹⁰⁴ Bronius Kašėlionis, „Dainavos krašto partizanai“, Vilnius: „Diemedis“, 2018, p. 413.

Partizanų dokumentai (11)

Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vado Sergijaus Staniškio-Vilties įsakymas, 1950 m. liepos mėn. 12 d.

LLKS Pietų Lietuvos sritis

ĮSAKYMAS NR.18

1950 m. liepos 12 d.

Rikiuotės dalis

1

Š. m. birželio 23 d. priešui užpuolus slėptuvę, mūšyje didvyriškai žuvo Dainavos apygardos vadas leitenantas Dzūkas.

Pagrindas: Dainavos apygardos įsakymas Nr. 1, 1950.06.27 ir Šarūno rinktinės vado pranešimas 1950.06.28.

2

Šarūno rinktinės vadą leitenantą Diemedį iš rinktinės vado pareigų atleidžiu ir nuo š. m. liepos 27 d. skiriu eiti Dainavos apygardos vado pareigas.

<...>

Einantis srities vado pareigas Viltis¹⁰⁵

{Kaip jau minėta anksčiau, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas žuvo 1950-07-24, ir jam, ir Juozui Gegužiui-Diemedžiui 1950-05-30 LLKS Prezidiumo tarybos pirmininko Jono Žemaičio-Vytauto įsakymu buvo suteiktas kapitono laipsnis.}

¹⁰⁵ Bronius Kašelionis, „Dainavos krašto partizanai“, Vilnius: „Diemedis“, 2018, p. 413.

Partizanų dokumentai (12)

Dainavos apygardos Šarūno rinktinės vado Juozo Gegužio-Die-medžio įsakymo Nr. 32, pasirašyto 1950-01-10, ištrauka

Didingo Nemuno krašto sūnau partizane, Tu, jausdamas savy sruvenantį protėvių kraują, jausdamas begalinę meilę, atsižadėjai savo asmeniškumų ir paėmei ginklą į rankas. Ėmei jį tvirtai pasiryžęs: ar mirti su juo, ar tėviškei laisvę sugrąžinti. Motina tau tapo Tėvynė, o pilkieji tėviškės dirvonai, žalieji gimtinės miškai – namais. Žalios pušys bei eglių šakos motiniškai Tau klojo guolį, ramino, migdė ir saugojo nuo priešų akių. Tave lydintis ginklas tapo tavo broliu. <...> Ir giliais vidurnakčiais, kai mėnuo klysta dangumi, tik tu vienam teži-nomais keliais, apeidamas tave tykojančias priešų užtvaras, o kartais ir palydimas siaubingų priešų šūvių ar žaizduojančių raketų, Tu neši vergovės skraiste apgautiems savo broliams taip priešų slopinamą laisvės mintį.¹⁰⁶

Arvydas Anušauskas

Užmirštas desantas (2)

Dzūkijos partizanų išdavikas Londone

Buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas, tapęs MGB agentu Gintautu pasižymėjo kaip Dzūkijos partizanų išdavikas. Pogrindyje buvo pristatomas kaip Arūnas, į Vakarus pateko MGB perimtu ryšių kanalu, kuris kirto Lenkiją – nuo {Punsko}, Suvalkų iki Gdansko. Šiuo keliu 1946–1948 m. per Lenkiją į Švediją keliavo ir J. Deksnys, ir J. Lukša {ir J. Krikščiūnas, ir K. Pyplys}, ir V. Staneika-Stanevičius... Dėl

¹⁰⁶ Povilas Gaidelis, „100 širdžių ant tėvynės laisvės kovų aukuro“, Vilnius: „Briedis“, 2019, p. 116.

J. Markulio sėkmingo darbo apdorojant J. Deksnį ir orientuojant į „jėgų saugojimo“ politiką, buvo surastas pagrindinio ryšių punkto šeimininkas, buvęs Štuthofo koncentracijos stovyklos kalinys Michailas Pečeliūnas, gyvenęs Pucke prie Gdansko.<...> 1949 m. birželio mėn. buvo suimtas, lenkų saugumo verbuojamas ir perduodamas sovietiniam MGB kaip agentas Jurgutis. Jį ir dar vienuolika žmonių, kurie dalyvavo permetant nelegalus į Švediją, lenkų komunistiniam saugumui uždrausta suimti. Būtent šį ryšių kanalą sumanyta panaudoti, pakišant britų žvalgybai nacionalinio pogrindžio atstovais apsimetančius sovietinio saugumo agentus.

Taip 1950 m. liepos mėnesį Gintautas buvo permestas į Lenkiją, kur fiktyvaus „BDPS prezidiumo“ vardu susisiekė su vieno ryšių punkto laikytoju Leonardu Kukulskiu, o per jį su M. Pečeliūnu.<...> Per pastarąjį pavyko pasiekti ir prof. S. Žakevičių-Butautą. Tų pačių metų spalio mėnesį Gintautas permestas į amerikiečių sektorių Vakarų Berlyne, o paskui į Londoną.<...> Vėliau pavyko susitikti su Lietuvos ambasadoriais Romoje ir Londone bei kitais lietuviškų organizacijų atstovais. Lapkričio 19 d. įvyko {agento J. Vizbaros-Gintauto, Arūno} pasitarimas su S. Žakevičiumi, ambasadoriumi S. Lozoraičiu, iš Stokholmo atvykusiu Žilinsku-Šarūnu, B. K. Balučiu, plk. T. Vidugiriu, kpt. F. Neveravičiumi ir kt.

MGB pasiekė savo – įteigė pasitarimo dalyviams, kad geriausia yra „pasyvaus pasipriešinimo“ linija, nors tuo metu Lietuvoje dar tebeveikė aktyvus ginkluotas pasipriešinimas. Surašyti dokumentai, kuriuose pasiūlyta pasyvaus pasipriešinimo taktika. Taip užtikrinta, kad nebus teikiama materialinė parama ginkluotam pasipriešinimui. Tai buvo J. Lukšos demaskuoto MGB agento J. Markulio-Erelio dar nuo 1946 m. propaguota taktika. Buvo nutarta reformuoti Informacinį centrą į Lietuvių rezistencijos užsienio tarnybą, pasmerkta VLIK'o taktika, nes ji rėmė ginkluotą pasipriešinimą.<...> Ir svarbiausia, 1950 m. lapkričio 20 d. iš viešbučio „Royal“ {Londone} Arūnas buvo palydėtas į SIS {britų Slaptosios žvalgybos tarnybos (Secret Intelligence Service – SIS arba MI6, taip vadinama nuo 1945 m.); paaiškinimas iš knygos „Užmirštas desantas“, p. 10} žvalgybos mokyklą ir supažindintas su lietuviais, paruoštais permesti į Sovietų Sąjungą. Arūnas (Gintautas) ne tik supažindintas su SIS agentų permetimo planais, bet ir užsitikrino, jog parengti agentai Rasa (A. Leichmanas) ir

Juras (P. Janickas) bus „BDPS prezidiumo“ žinioje. Ir pats slaptasis MGB agentas {Gintautas, Arūnas} įtrauktas būsimą {Vakarų} agentų desantavimo operaciją.<...>

Pagal SSRS MGB ministro Viktoro Abakumovo patvirtintą planą, į Vakarus buvo išsiųstas MGB agentas, kuris turėjo prisistatyti kaip „BDPS prezidiumo“ įgaliotinis ir įvykdyti keturias užduotis. Pirmiausia – pasmerkti LLKS aktyvaus pasipriešinimo taktiką ir skatinti „BDPS prezidiumo“ pasyvaus pasipriešinimo taktiką. Antrasis uždavinys – užmegzti LRS [1950 m. Vakaruose įsteigta organizacija – Lietuvių rezistencinė santarvė („Užmirštas desantas“, p. 17)] ir „BDPS prezidiumo“ nuolatinį ryšį. Trečiasis – susitarti dėl asmenų, kuriems gresia pavojus, persiuntimo į užsienį {iš tikrųjų sovietinių agentų, apsimetusių persekiojamais rezistentais, siuntimo į Vakarus}. Paskutinė užduotis – sutarti dėl materialinės pagalbos „BDPS prezidiumui“.

<...>

Iš viso 1949–1955 metais Didžiosios Britanijos slaptoji žvalgybos tarnyba į okupuotas Baltijos valstybes nusiuntė 13 latvių, 10 estų, 9 lietuvius. <...> Nė vienas lietuvis iš užduočių Sovietų Sąjungoje negrįžo <...>. Per sužlugdytą britų operaciją KGB užgrobė daugybę modernių ryšio ir operatyvinių techninių priemonių, ginklų, šimtus tūkstančius rublių. Latvijoje MGB pasisekė gauti kelis kartus daugiau materialinių priemonių negu Lietuvoje (Latvijoje iš 13 MI6 agentų konfiskavo 22 portatyvinius radijo siųstuvus, 17 radijo švyturių, 165 šifravimo blonknotus, 106 pistoletus, 30 tūkst. šovinių, 66 laikrodžius, 3 235 920 (tris milijonus du šimtus trisdešimt penkis tūkstančius dešimt šimtus dvidešimt) rublių ir kt.). Apskritai D. Britanijos, JAV, ir Švedijos žvalgybos į okupuotas Baltijos šalis siuntė ne mažiau kaip keturiasdešimt du estus, latvius ir lietuvius. Sovietinis saugumas Latvijoje į operaciją įtraukė 65–70, Lietuvoje apie 40–50 bendradarbių.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Arvydas Anušauskas, „Užmirštas desantas“, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2019, p. 40, 43, 234.

Algis Rupainis

Partizanų karo kronika (2)

Ištraukos

1950-09-05/06

Adolfo Ramanausko-Vanago nurodymu sušauktas Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadų susirinkimas {jame dalyvavo ir Konstantas Baliukevičius-Rainys, Tylius}; parengti pasiūlymai Vyriausiajai vadovybei dėl kai kurių LLKS Statuto straipsnių pakeitimo, aptarti organizaciniai reikalai. {Vadų susirinkimas vyko Balbieriškio miške, partizanų, kuriems nuo 1949 m. vadovavo Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys, teritorijoje.}

1950-10-03

Juozas Lukša-Skrajūnas, Benediktas Trumpys-Rytis ir Klemen-sas Širvys-Sakalas nusileido parašutais Tauragės aps., Žygaičių miškuose, ir spalio 17 d. susitiko su Tauro apygardos vadu V. Vitkausku-Karijotu.

1950-10-26

Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės vadu paskirtas Juozas Drazdauskas-Putinas.

1950-11-14

Kazlų Rūdos miškuose, Tauro apygardos štabo bunkeryje, susitiko J. Lukša-Skirmantas, LLKS Gynybos pajėgų vadas A. Ramanauskas-Vanagas, Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadas S. Staniškis-Viltis, Tauro apygardos vadas V. Vitkauskas-Karijotas, Žalgirio rinktinės vadas J. Jankauskas-Demonas ir apygardos štabo ūkio skyriaus viršininkas Pranas Bastys-Dūmas; aptartos veiklos kryptys. {Po pasitarimo J. Lukša-Skirmantas, LLKS Gynybos pajėgų vadas A. Ra-

manuskas-Vanagas išvyko drauge į LLKS Gynybos pajėgų vadavietę Stakliškių vls. Jaunionių k.}

1950-11-19

MGB agentas Liepsna {buvęs partizanas Juozas Vizbara-Arūnas}, atstovaujantis 1948 m. sovietinės represinės struktūros MGB sukurtam Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžiui {BDPS}, Londone susitiko su LRS {Lietuvių rezistencinės santarvės} atstovais Stasiu Žakevičiumi, Vladu Žilinsku ir kitais; dalyvavo ir Stasys Lorzaitis; dalyviai pasmerkė VLIK kaip kurstantį terorizmą Lietuvoje, pritarė čekistinės BDPS pasyvios kovos taktikai; LRS atsiribojo nuo J. Lukšos; taip MGB pavyko sutrukdyti vieningo centro kūrimą Vakaruose.¹⁰⁸

{1950-12-10/11 MGB agentas Liepsna MI6 jūriniu desantu grįžęs iš Vakarų parvežė įrodymus, kad Juozas Lukša-Skrajųnas yra oro desantu grįžęs į Lietuvą. Vos tik gavusios apie tai duomenų, represinės struktūros skubiai ėmėsi intensyvių desantininkų paieškų. Plačiau apie tai knygoje: Juozas Daumantas, „Partizanai“, Kaunas: LPKTS, LGGRTC, 2005.}

¹⁰⁸ Algis Rupainis, „Partizanų karo kronika“, in: „Lietuvos naikinimas ir tautos kova (1940–1998)“, sudarė Izidorius Ignatavičius, Vilnius: „Vaga“, 1999, p. 301.

Partizanų dokumentai (13)

LLKS Tarybos Prezidiumo X Sekcijos nutarimas Nr. 4, 1950-12-04

LLKS Tarybos Prezidiumo X Sekcijos
1950 m. gruodžio mėn. 4 d.
nutarimas Nr. 4.

Remiantis LLKS Įstatų 15 str. ir LLKS statuto 44 str. žemiau išvardinti laisvės kovotojai atžymimi:

Laisvės Kovos Kryžiumi I laipsnio /su kardais/suteikiant drauge Laisvės Kovotojo Karžygio garbės vardą –

1. Part. slapukas G a r i b a l d i s /N vdv-bės narys/;

Laisvės Kovos Kryžiumi I laipsnio su kardais –

1. Part. M y k o l a s J o n a s /N – T ApV – NVPav./;

2. Part. Ž v e j y s /N – T ApV/;

Laisvės Kovos Kryžiumi I laipsnio –

1. Part. D z ū k a s

/N – DApV/.

/pas./ A. Vanagas

LXV

/pas./ S. Mykolaitis

L X Narys

Nuorašas tikras:

{Vanago parašas}

52.01.02.

LXV

LYA, f. K-1, ap.58, b. 44618/3. t.16. l. 2.¹⁰⁹

{Konstantinas Bajerčius-Garibaldis, Zigmas Drunga-Mykolas Jonas, Antanas Baltūsis-Žvejys, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas.

¹⁰⁹ <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p930/doc3066> [žiūrėta 2024-03-01].

LLKS Tarybos Prezidiumo X Sekcijai vadovavo Adolfas Ramanauskas-Vanagas, sekcijos narys buvo Juozas Lukša-S. Mykolaitis.

LLKS Tarybos X sekcijos 1950 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 5 Laisvės kovos karžygio vardai suteikti partizanų kapitono karnius laipsnius turintiems Mykolaičiui ir Rimvydui bei partizanų leitenanto laipsnį turinčiam Audroniui, Mažyčiui. Juozui Lukšai, Jurgiui Krikščiūnui, Kazimierui Pypliui. Plačiau apie tai: „Laisvės kovos karžygys“, in: <https://www.vle.lt/straipsnis/laisves-kovos-karzygys/> [žiūrėta 2025-01-22].}

Algis Rupainis

Partizanų karo kronika (3)

Ištraukos

1951-02-15

MGB duomenimis, likviduotas LLKS Gynybos pajėgų štabas; A. Ramanauskas-Vanagas perėjo į Geležinio Vilko tėvūniją, kuri veikė Alytaus rajone. {1951 m. vasario 15 d. Jiezno r. Jaunionių k. žuvo Dzūkų rinktinės Margio tėvūnijos vadas Motiejus Jaroševičius-Lakštingala, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Gynybos pajėgų štabo narys Urbonas Dailidė-Tauras, Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities štabo Visuomeninės dalies viršininkas, LLKS Gynybos pajėgų štabo pareigūnas Konstantas Baliukevičius-Rainys, Tylis ir sodybos šeimininkų dukra, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio dalyvė Marijona Taločkaitė-Genovaitė.}

1951-07/08

{„MGB staiga sužino: Živulciškės, Bestraigiškės ir Trako miškuose pasirodė naujų „banditų“, tarp kurių, pagal agentų Vasario ir Kvietko pranešimus, yra Amerikos žvalgas Skirmantas (pagal fotografiją atpažintas agentės Kvietko)“. Apie Dainavos apygardoje drauge su Juozu Gegužiu-Diemedžiu tuo metu veikusį Juozą Lukšą-Skirmantą, Skrajūną liudija gausūs ir kitų agentų pranešimai. MGB įsako dar labiau sustiprinti Sovietų Sąjungos ir Lenkijos sienos apsaugą. Plačiau apie tai: Bronius Kašelionis, „Dainavos krašto partizanai“, Vilnius: „Diemedis“, 2018, p. 440–443.}

1951-09-04

Žuvo LLKS atstovas užsieniui Juozas Lukša-Vytis, Skirmantas, Kazimieras, Arminas, Kęstutis, Skrajūnas, Daumantas, S. Mykolaitis, patekęs į čekistų pasalą netoli Pažerų, Pabartupio kaime.

1951-09-27

Alytaus aps., Seirijų vls., Bestraigiškės miške, prie Demeniškių k., žuvo Dainavos apygardos vadas Juozas Gegužis-Diemedis, išduotas bendražygio nuo 1945 m. Broniaus Saveikio-Klajūno; kartu žuvo Šarūno rinktinės vadas Br. Šalaševičius-Žilvitis ir dar 4 vadai {šios rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos būrio vadas Bolesius Vailionis-Narsuolis, Mindaugo ir Juozapavičiaus tėvūnių būrių vadai Stasys Krukonis-Žvaigždikis ir Algirdas Salinis-Skirmantas, partizanas Gediminas Urmanavičius-Pavasaris}; Dzūkų rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos štabo viršininkas Juozas Karpavičius-Medelis paimtas į nelaisvę ir MGB užverbuotas.

1951-10 {ar 1951-11}

Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadas S. Staniškis-Viltis paskyrė Dzūkų rinktinės vadą V. Daunorą-Ungurį laikinai eiti Dainavos apygardos vado pareigas.

1951-12-26

Dainavos apygardos Šarūno rinktinė nustojo veikti kaip organizacinis vienetas; buvo sunaikinta vadavietė, žuvo paskutinis rinktinės vadas Alfonsas Petruškevičius-Rimvydas, kurį išdavė J. Karpavičius-Medelis {drauge su Alfonsu Petruškevičiumi-Rimvydu žuvo Šarūno rinktinės Mindaugo tėvūnijos vadas Jonas Uzdila-Vieversys, Mindaugo tėvūnijos 1-ojo būrio vadas Algirdas Marcinkevičius-Laimė, Jurgis Adomavičius-Artojas ir Vladas Jarmala-Ažuolas};

MGB nurodymu J. Karpavičius pasiskelbė Šarūno rinktinės vadu; prasidėjo nuoseklus paskutiniųjų partizanų būrių naikinimas.

1952-01-30

Dėl ligos J. Žemaitis-Vytautas atsisakė LLKS Prezidiumo pirmininko pareigų ir įgaliojo A. Bakšį-Germantą tartis su partizanų vadais dėl naujos pirmininko kandidatūros, siūlė skirti pirmininku A. Ramauską-Vanagą.

1952-02-03

Dainavos apyg. Kazimieraičio rinktinė nustojo veikti kaip organizacinis vienetas;

MGB agentas parodė rinktinės štabo slėptuvę (Druskininkų r. prie Randamonių k.); ją naikinant, žuvo vado pavaduotojas Bronius Damulevičius-Kelmas ir būrio vadas Jonas Sinkevičius-Jotvingis; rinktinės vadas J. Drazdauskas-Putinas buvo suimtas ir užverbuotas {agentas Vladas}.

1952-04-27

{MGB suorganizavo Juozo Karpavičiaus-Medelio, tapusio agentu Juozu, apsimetusio Šarūno rinktinės vadu, ir slaptai suimto bei užverbuoto Kazimieraičio rinktinės vado Juozo Drazdausko-Putino, agento Vlado, susitikimą. Jame dalyvavo agentą Juozą lydėję partizanai ir Vladą lydėję keturi agentai smogikai.

Agentai Juozas ir Vacys nežinojo, kad jie abu yra užverbuoti. MGB norėjo patikrinti jų patikimumą. Viskas vyko kaip numatyta, todėl pagal saugumiečių scenarijų abi grupės susitarė gegužės pradžioje sušaukti Dainavos apygardos vadų suvažiavimą ir išrinkti naują apygardos vadą. Plačiau apie tai: Mindaugas Pocius, „MVD-MGB specialiosios grupės Lietuvoje (1945–1959)“, in: https://www.genocid.lt/Leidyba/1/mindaugas_pocius_mvd.htm [žiūrėta 2025-01-22].}

1952-05-09

{Veisiejų rajono Cijūniškių miške įvyko specialiosios grupės (septyni agentai) ir Bajoro bei Varpo partizanų būrių susitikimas. Partizanai, paveikti smogikų, pritarė agentų suformuotai naujai Dainavos apygardos štabo sudėčiai. Štabą sudarė trys užverbuoti partizanai – Putinas (agentas Vladas), Vitas Treigys-Karvelis (agentūrinis slapyvardis Georginas) ir Medelis (agentas Juozas). Pastarasis buvo „išrinktas“ Dainavos apygardos vadu.

Kaip rašo istorikas Mindaugas Pocius, MGB vadovai, pasinaudami Medeliu ir Putinu, planavo suimti Pietų Lietuvos srities štabo narius ir suformuoti legendinį srities štabą. Su agentu Juozu pagalba ir jam pačiam dalyvaujant iki 1953 m. gegužės vidurio buvo nužudyta ir paimta į nelaisvę 28 Dainavos apygardos partizanai. Vis dėlto legendinis Dainavos apygardos štabas nesugebėjo galutinai įgyvendinti MGB tikslų. Vykstant į susitikimą su Pietų Lietuvos srities vadu S. Staniškiu-Litu, Putinas (agentūrinis slapyvardis Vladas) nušovė agentą smogiką Žaliūgą, sužeidė specialųjį agentą Georginą ir pabėgo iš agentūrinės-kovinės grupės (AKG). Putino išdavystė,

kaip rašoma saugumo dokumentuose, sugriovė sumanytą likviduoti S. Staniškį-Litą ir LLKS gynybos pajėgų vadą A. Ramanauską-Vanagą. Plačiau apie tai: Mindaugas Pocius, „MVD-MGB specialiosios grupės Lietuvoje (1945–1959)“, in: https://www.genocid.lt/Leidyba/1/mindaugas_pocius_mvd.htm [žiūrėta 2025-01-22].}

1952-05-17

Kazimieraičio rinktinės būrio vadas P. Vaitkus-Genys buvo sužeistas, suimtas ir užverbuotas, pasipriešinęs žuvo Petras Pugačiauskas-Jurginas;

Pasinaudodama J. Drazdausku, V. Treigiu ir gegužę suimtu Petru Vaitkumi-Geniu, MGB iki liepos sunaikino (organizuotai veikusius) paskutiniuosius Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės partizanus. Plačiau apie tai: Dalius Žygelis, „Genio būrio partizanų bunkeris“, in: <https://www.genocid.lt/centras/lt/2545/a/> [žiūrėta 2025-01-22].

1952-05-20

J. Žemaičio-Vytauto nurodymu Antanas Bakšys-Germantas įgailiojo A. Ramanauską-Vanagą laikinai eiti LLKS Prezidiumo pirmininko pareigas.

1952-06-15

MGB duomenimis, Lietuvoje MGB organuose dirbo 27711 žmonių agentūra.

1952-08-30

Nežinodamas tikrosios padėties, Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadas S. Staniškis-Viltis Dainavos apygardos vadu patvirtino J. Karpavičių-Medelį – MGB agentą Juozą, tariamai išrinktą Kazimieraičio ir Šarūno rinktinių vadų sąskrydyje gegužės mėnesį, ir atleido laikinai pareigasėjusį V. Daunorą-Ungurį;

Dainavos apygarda [kaip vieningas organizacinis vienetas] nustojo veikti; {Dainavos apygardos Dzūkų rinktinė, kuriai vadovavo V. Daunoras-Ungurys, veikė iki 1954 m. vasaros pabaigos.}

1952 pabaiga

Pietų Lietuvos (Nemuno) sritis kaip organizacinis vienetas dar veikė Prienų ir Alytaus rajonuose – Dainavos apygardos Dzūkų ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinių kontroliuojamose teritorijose. Kitose buvusiose Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vietose veikė tik pavieniai partizanai, neturėję ryšio su srities vadovybe.

1953-02-03

Žuvo Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadas, LLKS Prezidiumo pirmininko antrasis pavaduotojas kapitonas Sergijus Staniškis-Antanaitis, Litas, Viltis; slėptuvę Prienų miške parodė suimtas štabo pareigūnas.

Priešų apsuptas, S. Staniškis pasiduoti atsisakė, sunaikino dokumentus, ryšių aparatūrą ir nusišovė. {Ištikimiausi jo bendražygiai Lietuvos partizaninio karo pabaigoje – ryšininkė Kastulė Grigonytė (vėliau Gylienė) ir Dzūkų rinktinės vadas Vincas Daunoras-Ungurys.}

1953-05

Pasveikęs J. Žemaitis-Vytautas vėl pradėjo eiti LLKS Prezidiumo pirmininko pareigas, bet ryšio su Rytų Lietuvos (Kalnų) ir Pietų Lietuvos (Nemuno) sritimi nebeturėjo.

1953-05-30

Panaudojus migdomąsias dujas, Jurbarko r., Šimkaičių miške, suimtas LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas, partizanų generolas J. Žemaitis-Vytautas (1954-11-26 sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime); kartu suimtos Marytė Žiliūtė-Eglutė ir Elena Palubeckaitė-Liudas.

1954-08-18

Prienų r., Naudžiūnų k., per kautynes žuvo du paskutiniai Dainavos apygardos partizanai: Dzūkų rinktinės vadas, ejęs ir Dainavos apygardos vado pareigas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys ir Dzūkų rinktinės štabo ūkio dalies viršininkas Jurgis Palionis-Dobilas.

1956-10-12

Pagal čekisto N. Dušanskio planą Kaune suimtas LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko pirmasis pavaduotojas, LLKS Gynybos pajėgų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, išduotas MGB agento Žinomo {A. Ramanauskas-Vanagas 1957-11-29 sušaudytas Vilniuje}.¹¹⁰

¹¹⁰ Algis Rupainis, „Partizanų karo kronika“, in: „Lietuvos naikinimas ir tautos kova (1940–1998)“, sudarė Izidorius Ignatavičius, Vilnius: „Vaga“, 1999, p. 302–308.

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos duomenys

Ištraukos

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (LPKTS)

1993 m. pirmoji Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio publikacija: „Partizano Dzūko dienoraštis“, parengė Algis Kašėta, in: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, Kaunas: LPKTS, 1993.

1994 m. antroji Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio publikacija – Justinas Lelešius-Grafas, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, „Dienoraščiai“, vyr. redaktorė Dalia Kuodytė, Kaunas: LPKTS, 1994.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (LGGRTC)

LGGRTC Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį, parengtą Algio Kašėtos, atskira knyga išleido šešis kartus – 2002, 2006, 2008, 2011, 2018, 2019, o 2023 audioknyga.

Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio leidimai užsienio kalbomis (anglų, lenkų, čekų, rusų, ukrainiečių)

Lionginas Baliukevičius, „The Diary of the Partizan“, vertė Irena Blekys ir Lijana Holmes, Vilnius: „Pasauliui apie mus“, 2008.

Lionginas Baliukevičius, „Dziennik partizanta Dzukasa“, red. Piotr Niwinski, vertė O. Vaičiulytė-Romančuk, Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, 2012.

Lionginas Baliukevičius, „Deník partyzána dzūkase“, Praha: NAŠE VOJSKO, 2013.

„Дневник партизана Лёнгинаса Балюкявичюса-Дзукаса“, { redaktoriai Nikolajus Sokolovas, Liudmila Sokolova, vertė UAB „Ma-

gistrai“}, Вильнюс : Центр исследования геноцида и резистенции жителей Литвы, 2016.

„Щоденник партизана Льонгінаса Балюкявічюса-Дзукаса“, {vertè Vasil Karpan}, Львов : Кальварія, 2016.¹¹¹

¹¹¹ <https://ibiblioteka.lt/metis/publication?q=xec42joms> [ŽIÜRĖTA2025-01-21].

Tadas Drobnyš

Apie Joaną Baliukevičienę (1893–1972)

Kiek prisimenu save nuo vaikystės, penkerių ar šešerių metų, Joana Baliukevičienė gyveno mūsų namuose Vilniuje. Kažkiek laiko grįžusi iš tremties J. Baliukevičienė yra gyvenusi ir Pūčkorių kaime prie Naujosios Vilnios, bet aš apie tai tikslių žinių neturiu. Namuose, kuriuos pasistatė mano tėtis Vilniuje apie 1958 metus, drauge su mūsų šeima gyveno ir močiutė – mano tėvo mama Elena Drobniėnė, taip pat ir jos sesuo Joana Baliukevičienė. Tėtis Baliukevičienę vadino teta, niekada nevadindavo vardu. Aš vadindavau cioce, baba, bobute. Kartais močiutė Elena išvažiuodavo pagyventi pas kurį kitą savo vaiką, bet ciocelė visą laiką gyveno su mumis maždaug dešimt metų. Aplankydavo ji ir kitus gimines, bet jos namai buvo čia.

Mano mama Joaną Baliukevičienę suprato ir atjautė, nes mamos visa šeima buvo išvežta į tremtį, o jai teko kurį laiką slapstyti Lietuvoje. Tremtyje mirė mamos tėtis, visi kiti šeimos nariai sugrįžo. Kai buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė, mamos tėvo palaikai buvo pargabenti į tėvynę ir joje palaidoti.

Visą savo vaikystę daugiausiai praleidau su Joana Baliukevičienė, nes vaikų darželio nelankiau, o mama ir tėtis išeidavo į darbą. Kurį laiką namuose buvo tarsi dvi senelės – tikroji močiutė ir ciocelė. Močiutė Elena numirė pirmesnė. Kai man buvo vienuolika metų, iš mūsų namų išlydėjome ir jos seserį Joaną.

Joaną Baliukevičienę prisimenu kaip orią ir išlaikiusią prieškarį Lietuvos miestietės laikyseną. Buvo apsišvietusi moteris, mėgo skaityti. Bet jai taip pat patiko namų ruošos darbai, buvo ir nuolatinė mano globėja. Ji mane ir triratuku važiuoti išmokino. Anksčiau kiek paūgėję vaikai būdavo išleidžiami į kiemus, į gatves žaisti – niekas iš suaugusiųjų šalia jų nestovėdavo. Vis dėlto ciocelė turbūt dažniausiai iš kitų suaugusiųjų mūsų gyvenam rajone ateidavo pasižiūrėti, ką vaikai lauke veikia. Saugojo mus.¹¹²

¹¹² Tadas Drobnyš, „Apie Joaną Baliukevičienę (1893–1972)“, rankraštis, 2025-01-25.

Ramunė Taliėnė

Močiutė Elena ir jos sesuo Joana

Mano mama, Elenos Drobniėnės dukra Anastazija, pavadinta tokiu pat vardu kaip ir promočiutė Anastazija Petraškeviėienė. Mama nuo vaikystės nemažai yra bendravusi su Baliukeviėių šeima, nes močiutė Elena ir jos sesuo Joana buvo gana artimos visą gyvenimą. Joana su vyru ir sūnumis atvažiudavusi prieš karą iš Alytaus pas seserį Eleną pasisveėiuoti į Veismūnus. Mieste augantys Lionginas bei Konstantas buvo žymiai drąsesni už kaime augančius savo pusbrolius bei pusseseres, tai vis stebėdavosi, kodėl giminaičiai tokie baikštūs, ir vis juos drąsindavo.

Mama Anastazija ištekėjo būdama gana jauna ir jau buvo susilaukusi vaikelio, kai tėčiui 1944 metais iškilo grėsmė būti paimtam į sovietinę kariuomenę. Dėdė Alfonsas Petraškevičius (močiutės Elenos brolis) pasikvietė tėvelį dirbti tada į Alytaus vykdomojo komiteto Žemės ūkio skyrių, nes to skyriaus darbuotojų į kariuomenę sovietai neimdavo. Jauniausias močiutės Elenos sūnus Jonas savo pusbrolių Lionginą Baliukeviėių prisiminė visą gyvenimą ir kaip Lietuvos partizaną, pokariu apsilankiusį Veismūnuose. Našlaujanti Elena Drobniėnė, neišgalėdama sovietams sumokėti reikalaujamų duoklių, buvo priversta palikti savo ūkį ir ieškotis vietos svetur. Kai 1947 metų pabaigoje į tremtį išvežė močiutės brolių agronomą Alfonsą Petraškeviėių (jis mirė Sibire 1955 m.) ir seserį Joaną Baliukeviėienę, neilgai trukus iš tarnybos Žemės ūkio skyriuje atleido ir mano tėvelį. Nujausdami, kad geriau nesipainioti piktiems žmonėms po akių, mano tėvai pasiėmė mus, mažus vaikelius, išvyko gyventi į Prienus.

Prisimenu, kad mamos teta Joana buvo atvykusi pas mus pasisveėiuoti į Prienus 1957 metais. Man tada buvo vienuolika metų, gyvenome labai ankštai, kadangi miestas dar nebuvo atsigavęs po

didelio gaisro. Turbūt todėl aš nugirdau, kaip Joana Baliukevičienė apgailestavo savo sūnų. Paprastai tokios kalbos būdavo nuo vaikų slepiamos. Dabar knygoje cituojamą sakinį: „Mano likimo motinos, tik jos supras, kokis širdies mano skausmas...“ ne kartą girdėjau ir iš savo mamos, ir močiutės. Joanos Baliukevičienės laiškas, atsiųstas iš Sibiro, kuriame buvo tas graudus sakinytis, tiesiog nepamirštamasis. Ir vėliau bendraujant su Joana vis dar pasigirdavo jos atodūsiai. Atsimenu, kad sakė, o gal kuris iš vaikų gyvas...

Turiu išsaugojusi nuotrauką, kurioje mano močiutė Elena ir jos sesuo Joana nufotografuotos Sibire. Po Stalino mirties močiutė su kažkokia moterimi, gal tolimesne giminaite, nuvyko aplankyti sesers Joanos į Sibiro šiaurę, Tiūmenės kraštą. Jos buvo labai artimos...

Kiek daugiau su Joana Baliukevičiene teko pabendrauti, kai studijavau Vilniuje 1964–1969 metais. Atsimenu ją kaip gana kukliai, bet elegantiškai besirengiančią moterį, tiesios laikysenos. Liūdesys dėl žuvusių vaikų jos nepaliko visą gyvenimą, bet ji nebuvo užsidariusi savo sielvarte – bendravo ir su vyresniais, ir jaunesniais giminaičiais. Buvo atvykusi ir į mano vestuves 1971 metais.

Lionino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis man tarsi giminės tragedijos atspindys. Pirmiausia per šią prizmę viską ten matau skaitydama.¹¹³

{Tado Drobnio ir Ramunės Taliinės prisiminimus užrašė knygos sudarytoja Rita Pauliukaitienė. Apie tai, kaip Naujosios Vilnios kapinėse įamžintas Joanos Baliukevičienės atminimas, rašoma plačiau: Irena Tumavičiūtė, <https://aidas.lt/lt/visuomene/article/15740-12-31-ir-tu-likai-vienu-viena-o-motina-sopulingoji> [2025-02-02].}

¹¹³ Ramunė Taliinė, „Močiutė Elena ir jos sesuo Joana“, rankraštis, 2025-01-25.

Literatūra ir šaltiniai

1. Anušauskas Arvydas. 2019. „Užmirštas desantas“. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
2. Anušauskas Arvydas. Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė. In: <https://www.vle.lt/straipsnis/bendras-demokratinis-pasipriesinimo-sajudis/> [žiūrėta 2025-02-02].
3. Bagušauskas Juozas. 1992. „Lietuvos jaunimas laisvės kovose“. Vilnius.
4. Baliukevičius Lionginas-Dzūkas. 1949. „Dienoraštis“, lapo Nr. 342-31, in: <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p20/doc3925?sqid=f14d0f718e3a3581e0660342a34db93400371c8d> [žiūrėta 2024-12-12].
5. Baliukevičius Lionginas-Dzūkas. 1993. „Partizano Dzūko dienoraštis“. In: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6, 1993, Kaunas: LPKTS.
6. Birgelis Paulius. Birgelis Sigitas. 2024. „Jurgio Krikščiūno-Rimvydo ir Vytauto Prabulio-Žaibo atminimo įamžinimas Lenkijoje“. In: „Aštuoni Lietuvos laisvės kovos karžygiai“, sudarytoja Rita Pauliukaitienė, Punksas: „Aušra“, 2024.
7. Černiauskas Norbertas. 2018. Okupacijų ir genocido aukų muziejaus sukurtame dokumentiniame video „Partizanų keliais II – Liongino Baliukevičiaus-Dzūko partizano dienoraštis (1 dalis)“. In: <https://www.youtube.com/watch?v=rwAZfYdprwE> [žiūrėta [2024-12-29]].
8. „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012.
9. Daumantas Juozas. 1990. „Partizanai“. Vilnius.
10. Daumantas Juozas. 2005. „Partizanai“. Kaunas: LPKTS, LGGRTC.
11. „Dokumentų rinkinys“. In: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 8, Kaunas: LPKTS, 1993.
12. Donas Džonas. In: <https://skaitomeknygas.wordpress.com/2018/02/27/ernestas-hemingvejus-kam-skambina-varpai/> [žiūrėta 2024-11-05].
13. Drobnys Tadas. 2025. „Apie Joaną Baliukevičienę (1893–1972)“. Rankraštis, 2025-01-25.
14. Gaidelis Povilas. 2019. „100 širdžių ant tėvynės laisvės kovų aukuro“. Vilnius: „Briedis“.
15. Gaškaitė Nijolė. 1993. „Dainavos štabo išdavystė“. In: „Lietuvos laisvės kovų archyvas“, Nr. 9, Kaunas: LPKTS, 1993.
16. Gaškaitė Nijolė. 1998. „Žuvusiųjų prezidentas“. Vilnius: LGGRTC.
17. Gaškaitė Nijolė. 1998. In: <https://www.partizanai.org/failai/pdf/zuvusiuju-prezidentas.pdf> [žiūrėta 2025-01-21].
18. Gečiauskas Geistautas. Petravičiūtė Inga. „Geležinio Vilko grupė“. In: <https://www.vle.lt/straipsnis/gelezinio-vilko-grupe/> [žiūrėta 2025-01-16].

19. Grunskis Eugenijus. 1998. „Lietuvos SSR MGB pastangos nustatyti nukautu partizano K. Pyplio asmenybę“. In: <https://www.istorija.lt/data/public/uploads/2021/03/lim-1998-16-pub.-e.-grunskis.-lietuvos-ssr-mgb-pastangos-nustatyti-p.-250-264.pdf> [žiūrėta 2024-02-11].
20. [HTTPS://IBIBLIOTEKA.LT/METIS/PUBLICATION?Q=XEC42JOMS](https://biblioteka.lt/metis/publication?Q=XEC42JOMS) [ŽIŪRĖTA 2025-01-21].
21. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/istorija/lya-pristato-virtualia-paroda-j-dovydaicio-pastangos-sugrazinti-seima-is-tremties-582-1159236> [žiūrėta 2024-12-14].
22. https://www.atmintiesknygos.lt/wp-content/uploads/2021/07/2008_lionginas_baliukevicius.pdf [2024-12-30].
23. <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/doc3742> [žiūrėta 2024-12-19].
24. <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p930/doc3066> [žiūrėta 2024-03-01].
25. <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p20/doc3925?sqid=f14d0f718e3a3581e0660342a34db93400371c8d> [žiūrėta 2024-12-12].
26. <https://ksiegarniaipn.pl/ksiazka/dziennik-partyzanta-dzukasa-lionginas-baliukevicius,246352> [2025-02-01].
27. <https://lithuanianculture.lt/parenti-vertimai/2016/01/01/liongino-baliukeviciaus-partizano-dzuko-dienorastis/> [2025-02-01].
28. <https://lya.archyvai.lrv.lt/lt/educacija-parodos-ekskursijos/virtualios-parodos/> [žiūrėta 2025-01-11].
29. <https://www.partizanai.org/failai/pdf/susaudytos-dainos.pdf> [žiūrėta 2025-01-08].
30. https://www.partizanai.org/failai/pdf/Rutos/19491126_DA_partizanu_zutis.pdf [žiūrėta 2025-01-24].
31. <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide1> [žiūrėta 2025-01-11].
32. <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide19> [žiūrėta 2025-01-12].
33. <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide28> [žiūrėta 2025-02-02].
34. <https://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/exh-414/nugalejes-mirti.-liongino-baliukeviciaus-dzuko-100-osioms-gimimo-metinems-lya/case-2328#slide51> [žiūrėta 2025-01-25].
35. <https://www.vle.lt/straipsnis/atlanto-chartija/> [žiūrėta 2025-01-29].
36. <https://www.vle.lt/straipsnis/berlyno-istorija/> [žiūrėta 2024-02-12].
37. <https://www.vle.lt/straipsnis/korejos-karas/> [žiūrėta 2025-02-02].
38. Johannisson Karin. 2011. „Melancholijos erdvės“. Vilnius: „Baltos lankos“.
39. Juodsnukis Vytautas. 2011. „Suvalkijos partizanų takais“, d. II. Kaunas.

40. Kęstutis Kasparas. 1996. „Į tėvynę – iš dangaus“. In: <https://partizanai.org/index.php/laisves-kovu-archyvas-18-t-1996-m/3598-i-tevyne-is-dangaus> [žiūrėta 2025-01-31].
41. Kašelionis Bronius. 1999. „Dainavos partizanai: Šarūno rinktinė“. Vilnius.
42. Kašelionis Bronius. 2018. „Dainavos krašto partizanai“. Vilnius: „Diemedis“.
43. Kašėta Algis. 1994. „Dainavos apygardos partizanų periodinė spauda 1944–1953 m.“. In: Laisvės kovų archyvas, Nr. 12. Kaunas: LPKTS.
44. Kašėta Algis. 1994. „Tauro apygardos partizanų periodinė spauda 1944–1953 m.“. In: Laisvės kovų archyvas, Nr. 12. Kaunas: LPKTS.
45. Kochanskaitė-Garnevičienė Elena. 1997. „Gegutė pamelavo...“. In: „Dainavos apygardos partizanų takais“. Sudarytojai V. Nenartonis, J. Petraška, K. Savičius, Elena Kochanskaitė-Garnevičienė. Vilnius: LGGRTC.
46. Krikščiūnas Jurgis-Rimvydas. 1996. „Laiškai“. In: Vytautas Krikščiūnas, „Jurgis Krikščiūnas- Rimvydas“. „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 17. Kaunas: LPKTS.
47. Labėnas Benediktas. 2000. „Žygiuojanti tauta“. Parengė Juozas Kuckailis. Marijampolė.
48. „Laisvės kovos 1944 – 1953 m.“. Sudarytojai Dalia Kuodytė, Algis Kašėta. Kaunas, 1996.
49. „Laisvės kovos karžygyš“. In: <https://www.vle.lt/straipsnis/laisves-kovos-karzygys/> [žiūrėta 2025-01-22].
50. „Laisvės kovų dainos“. Redaktorius Jonas Aistis. Niujorkas: Lietuvos nepriklausomybės fondas, 1962.
51. „Lietuvių enciklopedija“, t. 12. Boston, 1957.
52. „Lietuvių enciklopedija“, t. 14. Boston, 1958.
53. Lietuvos archyvų departamentas. Lietuvos ypatingasis archyvas. „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda 1945-1952“. Redaktorių kolegija: dr. Juozapas Romualdas Bagušauskas (vyr. redaktorius), Nijolė Maslauskienė, Vidas Grigoraitis, prof. dr. Rimas Remeikis. Vilnius, 2003.
54. „Lietuvos naikinimas ir tautos kova 1940–1998“. Sudarytojas Izidorius Ignatavičius. Vilnius: „Vaga“, 1999.
55. „Lietuvos partizanai 1944–1953 m.“. Autorių kolektyvas: Nijolė Gaškaitė, Dalia Kuodytė, Algis Kašėta, Bonifacas Ulevičius. Kaunas: LPKTS, PLB, 1996.
56. „Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD–MGB dokumentuose 1944– 1953 metais“. Sudarė Nijolė Gaškaitė, Algis Kašėta, Juozas Starauskas. Kaunas: LPKTS, 1996.
57. Lučinskas Gintaras. 2019. „Pietų Lietuvos partizanų pagrindiniai periodiniai leidiniai 1944–1953 m.“. In: „Terra Jatwezenorum. Istorijos paveldo metraštis 2019 (11, 2 dalis)“. Punkskas: „Aušra“, 2019.
58. Lučinskas Gintaras. 2025. „Pietų Lietuvos partizanų pagrindiniai periodiniai leidiniai 1944–1953 m.“, antroji redakcija. Rankraštis.
59. Lukša Juozas-S. Mykolaitis. 2005. „Memorandumas apie bolševikų provokacinę veiklą užsienyje“. In: Juozas Daumantas. „Partizanai“. Kaunas: LPKTS, LGGRTC, 2005.
60. Mačianskaitė Loretta. 2003. „Antanas Škėma. Gimęs du kartus“. In: <http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Lore->

- ta Ma%C4%8Dianskait%C4%97. Antanas_%C5%A0k%C4%97ma. LHP200B.pdf [žiūrėta 2025-01-01].
61. Mačianskaitė Loreta. 2003. „Antanas Škėma“. Vilnius: „Baltos lankos“.
 62. Miškinis Antanas. 1989. „Sulaužyti kryžiai“. Vilnius: „Vaga“.
 63. Mockūnas Liūtas. 1997. „Pavargęs herojus“. Vilnius: „Baltos lankos“.
 64. Ozolas Romualdas. 2009. „Laisvė iki mirties: tautos gyvybės pavidalai“. In: https://www.kulturosbarai.lt/uploads/news/id31/KB_2009_7-8_pdf.pdf [žiūrėta 2024-12-30].
 65. „Partizano Dzūko dienoraštis“. Parengė Algis Kašėta. In: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 6. Kaunas: LPKTS, 1993.
 66. „Partizano Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis“. Parengė Algis Kašėta. Vilnius: LGGRTC, 2019.
 67. Pauliukaitienė Rita. 2023. „Kazimiero Pyplio-Mažyčio gyvenimo epizodai“. In: „Aštuoni Lietuvos laisvės kovos karžygiai“. Sudarytoja Rita Pauliukaitienė. Punkskas: „Aušra“, 2023.
 68. Pauliukaitienė Rita. 2025. „Tyrinėjant Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį“. Rankraštis.
 69. Petrauskienė Aistė. Vaitkevičius Vyktintas. „Partizanų Lietuva: keliai į 1949 m. Lietuvos partizanų vadų susitikimą“, II dalis. In: <https://www.lzinios.lt> [žiūrėta 2018-12-15].
 70. „Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas“. Ats. redaktorė Dalia Kuodytė. Vilnius: LGGRTC, 2008.
 71. Pocius Mindaugas. „MVD-MGB specialiosios grupės Lietuvoje (1945–1959)“. In: https://www.genocid.lt/Leidyba/1/mindaugas_pocius_mvd.htm [žiūrėta 2025-01-22].
 72. Radzevičius Algirdas-Lapas. 2003. „Mano jaunystės metai“. In: „Laisvės kovų archyvas“, Nr.33. Kaunas: LPKTS, 2003.
 73. Ramanauskas Adolfas-Vanagas. 1992. „Daugel krito sūnų...“. Vilnius.
 74. Ramanauskas Adolfas -Vanagas. 2018. „Partizanų gretose“. Kaunas: „Obuolys“.
 75. Raškevičiūtė Jurgita Žana. 2016. „Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis – partizano sąmonės formavimosi dokumentas. In: „Prace Baltystyczne“, Nr. 6. Pod redakcją Marty Grzybowskiej, Moniki Michaliszyn, Joanny Tabor. ISSN 2081-6839.
 76. Rimkus Henrikas.1998. „Lietuvos partizanų Dainavos apygardos kronika 1944–1954 m.“. Rankraštis.
 77. Rimkus Henrikas. 1999. „Dainavos apygardos partizanų sąrašas“. Rankraštis.
 78. Rimša Edmundas. „Lietuvos valstybės himnas“. In: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-valstybes-himnas/> [žiūrėta 2025-01-13].
 79. Rupainis Algis. 1999. „Partizanų karo kronika“. In: „Lietuvos naikinimas ir tautos kova (1940–1998)“. Sudarė Izidorius Ignatavičius. Vilnius: „Vaga“,1999.
 80. Ruzgas Albertas. 2010. „Rezistentų pagrindiniai periodiniai leidiniai: okupacijų metai, 1940– 1989“. Vilnius.
 81. „Rūpintojėlis“, papildytas P R R („Prie rymančio Rūpintojėlio“) leidinys. Išleido Žemaičių apygarda: Būstinė, 1953; perleido „Partizanas“, 2021.
 82. Sheshi Antanas. 2018. „Į mano vidų įsismelkė lengvas nerimas“. In: <https://literaturairmenas.lt/literatura/antanas-sheshi-i-mano-vidu-isismelke-lengvas-nerimas> [žiūrėta 2025-01-07].

83. „Sušaudytos dainos“. Sudarė ir parengė Vytautas Ledas, Henrikas Rimkus. Vilnius: „Vaga“, 1990.
84. Šalavėjienė Alina. 2012. „Dipukai. Išėję sugrįžti“. In: <https://www.bernardinai.lt/2012-05-31-alina-salavejiene-dipukai-iseje-sugrizti/> [žiūrėta 2025-01-29].
85. „Šaltinių publikacija“. Parengė Vyktintas Vaitkevičius. In: „Antisovietinė rezistencija Lietuvoje: partizaninio karo tyrimų naujos priegigos“. Sudarytojas Vyktintas Vaitkevičius. Klaipėda: Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, 2020.
86. Talienė Ramunė. 2025. „Močiutė Elena ir jos sesuo Joana“. Rankraštis, 2025-01-25.
87. Terleckas Antanas. 2020. In: Ėmužis Marius, Terleckas Antanas. „Ko tyli istorikai?“
88. „Partizano L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis“, VU Naujosios istorijos fakulteto tinklalaidė, <https://www.youtube.com/watch?v=6E38DBVOGK8> [žiūrėta 2025-01-01].
89. Tumavičiūtė Irena. In: <https://aidas.lt/lt/visuomene/article/15740-12-31-ir-tu-likai-vienu-viena-o-motina-sopulingoji> [2025-02-02].
90. Trimonienė Rūta. 2013. „Juozapas (Juozas) Šibaila-Diedukas, Merainis 1905 03 18–1953 02 11“. In: https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2013/201302_sibaila_biog.pdf [žiūrėta 2025-01-22].
91. Rūta Trimonienė. 2016. In: https://www.genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2016/201602_baliukevicius_biog.pdf [žiūrėta 2025-01-11].
92. Trimonienė Rūta. 2022. „LGGRTC duomenys, dokumento Nr. 55R-193“, 2022-03-21.
93. Trimonienė Rūta. 2025. „LGGRTC dokumentas, Nr. 55R-53“, 2025-01-17.
94. Tūtlytė Rita. „Antanas Miškinis“. In: <https://www.vle.lt/straipsnis/antanas-miskinis/> [žiūrėta 2025-12-08].
95. Tūtlytė Rita. 2022. „Žemininkų kartos rekonstrukcija: Benediktas Labėnas“. In: „Colloquia“, Nr. 49, 2022 m., <https://www.liti.lt/failai/rita%20tutlyte.pdf> [žiūrėta 2025-01-18].
96. Tūtlytė Rita. 2024. In: „Rita Tūtlytė: „Kūrinyje ieškau metafizinių dalykų“. Parengė Gediminas Mikelaitis ir Marius Šidlauskas. „Šiaurės Atėnai“, 2024-12-20, Nr. 24 (1448).
97. Ulevičius Bonifacas. 1994. „Tauro apygardos partizanų spauda“. In: „Laisvės kovų archyvas“, Nr. 11. Kaunas: LPKTS.
98. „Varnas“. In: Bronius Kašėlionis. „Dainavos krašto partizanai“. Vilnius: „Diemedis“, 2018.
99. Voverienė Ona. 2007. „Lietuvos laisvės kovos karžygybės Vaclovas Voveris-Žaibas“. Vilnius.
100. Žygelis Dalius. 2013. „Laisvės kovotojas Mykolas Babrauskas“. In: „Karys“, 2013, Nr. 4.
101. Žygelis Dalius. 2013. In: <https://www.kariuomene.lt/data/public/uploads/2021/04/2013-nr.4.pdf> [žiūrėta 2024-12-18].
102. Žygelis Dalius. „Genio būrio partizanų bunkeris“. In: <https://www.genocid.lt/centras/lt/2545/a/> [žiūrėta 2025-01-22].
103. Gailius Bernardas. 2006. „Partizanai tada ir šiandien“, Vilnius: „Versus aureus“.
104. Jakelaitis Vytautas. 1990. „Tai kas tu toks, Antanai Miškini?“. In: „Pergalė“, 1990, nr. 4.

105. https://www.uvb.lt/senasis/miskinis/apie_miskini/tai_kas_tu_toks.htm [žiūrėta 2024-12-15].
106. Juodis Darius. 2010. „Partizaninė kova Stakliškių apylinkėse 1944–1953 metais“. In: https://ilt.lt/pdf/jieznas_stakliskes/jieznas_partizanai.pdf [2025-01-09].
107. Juodis Darius. 2021. „Prasiveržti pro geležinę uždangą“. Vilnius: LG-GRTC.
108. Juodis Darius. 2021. „Moterys partizanės“. In: https://www.genocid.lt/UserFiles/File/GRTD/20211119_pranesimas.pdf [žiūrėta 2025-02-01].
109. Kašėta Algis. Žygelis Dalius. 2015. „Lionginas Baliukevičius-Dzūkas 1925–1950 m.“. In: „Karys“, 2015, Nr. 6, https://www.kariuomene.lt/data/public/uploads/2021/04/karys_nr.6_2015.pdf [2024-12-02].
110. Kubilius Vytautas. „Dienoraštis“. In: <https://www.vle.lt/straipsnis/dienorastis/> [žiūrėta 2024-12-07].
111. Pacevičius Arvydas. „Egodokumentai“. In: <https://www.vle.lt/straipsnis/egodokumentai/> [žiūrėta 2025-01-31].
112. Sajauskas Stasys. 2003. „Lietuvos partizanų žymenys 1945 – 1954 m.“. In: „Atmintinė sau ir ne sau: Tauro muziejui – 10“. Marijampolė.
113. Savukynas Virginijus. Savickienė Aurelija. Valaitis Rimas. Sabolius Juozas. 2018. „Istorijos detektyvai“. In: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013691679/istorijos-detektyvai-partizanu-krauju-aplieta-poezija-vaikams-kosto-kubilinsko-isdavikiskas-kelias-iki-literaturos-aukstumu> [žiūrėta 2025-02-03].
114. „Tarp minties ir politinio veiksmo: Algirdo Juliaus Greimo laišakai (1946 – 1954)“. Sudarytojai Egidijus Aleksandravičius ir Daiva Dapkutė. Kaunas: VDU, 2019.

Nuotraukų aprašai

I viršelis

Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. 1948 m. Nuotraukos fragmentas. Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių.

I viršelio atlankas

1. Joana Baliukevičienė su sūnumis Lionginu ir Konstantu. 1928 m., Alytus. Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių.
2. Lionginas su tėvais Joana ir Konstantu Baliukevičiais savo namų kieme Alytuje 1943 m. Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių.
3. Alytaus gimnazijos krepšinio komandos nariai. Stovi (iš kairės): Antanas Kudzys, Lionginas Baliukevičius, kiti neatpažinti. 1941 m. rugsėjo mėn. 8 d., Tautos šventė. Iš Antano Kudzio šeimos archyvo.

II viršelis

1. Dainavos apygardos vadovybė su Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės partizanais 1948 m. Pirmoje eilėje sėdi (iš kairės): Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, Dainavos apygardos vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Viktoras Kazlauskas-Vanagas ir Pranas Ivanauskas-Bevardis. Antroje eilėje priklaupę (iš kairės): Vincas Makaravičius-Liūtas, Julius Karpis-Vieversys, Juozas Kopka-Naras, Bernardas Navickas-Girinis ir Petras Savickas-Kregždė. Trečioje eilėje stovi pirmas iš kairės Krikščiūnas-Rimvydas. Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių.

2. Stovi (iš kairės): Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Konstantas Baliukevičius-Rainys, Tylis. Sėdi (iš kairės): Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys, Urbonas Dailidė-Tauras, Sergijus Staniškis-Litas, Viltis, Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Apie 1950 m. Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių.

II viršelio atlankas

1. Konstantas Baliukevičius. Nuotraukos fragmentas. Kitoje pusėje yra du užrašai. Neišaiškinto asmens : „Žuvo 1951 m.“. Konstanto Baliukevičiaus:
Brangiai Motinai tremtyje
prisiminimui
Jūsų be galo pasiilgęs
sūnus Kostas
Lietuva – Kaunas, 1948.XI.6.
Iš Joanos Baliukevičienės sesers Elenos Drobniienės šeimos archyvo.
2. Konstantas Baliukevičius Kaune, karo muziejaus sodelyje su draugais. Ne vėliau kaip 1948 m. Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių.
3. Seserys Elena Petraškevičiūtė-Drobniienė ir Joana Petraškevičiūtė-Baliukevičienė. Nufotografuotos Sibire apie 1954–1955 metus, kai Elena atvyko aplankyti ištremtos sesers Joanos. Iš Joanos Baliukevičienės sesers Elenos Drobniienės šeimos archyvo.

Asmenvardžiai

A

Abakumovas Viktoras 240
Abraomas 209
Adomavičius Jurgis-Artojas 245
Adžgauskas Feliksas 93
Aistis Jonas 133, 223, 256
Aksionovas 131
Aleksandravičius Egidijus 259
Aleksėvičius Juozas-Ėglis 51
Ambrazevičius Vincas-Balandis 90, 172, 175, 195, 200–203
Andriulionis Petras 53
Anonimas 10
Anušauskas Arvydas 5, 8, 78, 79, 221, 238, 240, 254
Ašmenskas Petras-Žiogas, Jovaras 131, 135, 137, 138
Ašmenskienė (Vandzenskaitė) Viktorija-Raketa, Vėtra 138

B

Babrauskas Augustas (tėvas) 14
Babrauskas Augustas Andrius-Radvila, Švidrys, Švidrys 14, 31, 33, 44, 45, 189, 206, 208, 216, 234, 235
Babrauskas Kęstutis 231
Babrauskas Mykolas Pranciškus-Mikas, Audrūnas, Vaišvilkas 6, 8, 14, 40, 41, 44, 45, 72, 91–94, 102, 112, 119, 120, 126, 127, 129, 137, 138, 187–189, 194, 195, 206, 208, 212, 213, 215, 216, 227, 228, 231, 258
Babrauskas Steponas 231
Babrauskienė Jadvyga (Borevičiūtė) 14
Baciuška Vladas-Adomas, Žmogus, Keleivis 171, 175
Bagdonas Adomas-Giedrius 117, 118
Bagdžius Motiejus 93
Bagdžius Petras 93
Bagušauskas Juozapas Romualdas 49, 76, 83, 87, 96, 98, 133, 221, 229, 254, 256
Bajerčius Konstantinas-Garibaldis 47, 243
Bajerčiūtė Auksė 4
Bakšys Antanas-Germantas 245, 247
Balčius Jonas-Ryklys 54, 58
Baliukevičienė (Petraškevičiūtė) Joana

11, 18, 90, 135, 136, 251–253, 255, 258, 260, 261
Baliukevičius Konstantas, Kostas (tėvas) 11, 12, 18, 33, 260
Baliukevičius Konstantas-Rainys, Tylius 16, 18–20, 23, 31, 32, 35, 39, 50, 51, 55, 71, 80, 81, 88, 90, 139, 141, 176, 177, 183, 184, 186, 188, 189, 195, 200, 201, 220–222, 227, 241, 244, 252, 260, 261
Baliukevičius Lioginas-Dzūkas 1–3, 4–18, 20, 23, 26–40, 42, 44, 45, 49, 51, 55, 60, 66, 67, 69, 71–73, 76–81, 84–86, 88, 90–92, 94, 95, 98–101, 112, 114, 116, 118–120, 122–124, 126, 128–131, 134–136, 138, 139, 141, 143, 169, 171, 175–177, 180, 182, 184, 185, 189, 190, 193, 195, 198–206, 208, 211, 215, 216, 219, 220, 222, 224, 226, 230, 232, 233, 234–237, 243, 249, 250, 252, 253, 254, 257, 258, 259, 260, 261
Baltrušaitis Juozas-Tigras 174, 176
Baltūsis Antanas-Žvejys 74, 78, 243
Balutis Bronius Kazys 239
Baranauskas Jonas-Balandis 231
Baranauskas Jonas-Saulius 140, 141
Baranauskas Juozas-Šamas 183, 184, 186, 189, 204–206, 208, 224
Baranauskas Pranas-Aras 171, 175
Barbatavičius Jurgis-Naikintuvas 54, 58
Barysas Antanas-Narcizas 58
Barysas Jonas-Sausis 67
Bartašiūnas 96
Bartaševičius Adomas-Narsuolis 170
Bartkus Petras-Žadgaila, Sąžinė, Dargis, Žiemkintis, Alkupėnas 208, 210
Bastys Pranas-Dūmas 241
Baublys Adolfas-Merkys, Vytautas 40, 41, 57, 58, 60–66, 117, 118, 143, 150, 153, 154, 159, 163, 168, 173, 176
Baublys Jonas 159, 163
Bazilevičius Vincas-Jurgis Taučius 74
Beinaravičius Juozas-Gintaras 169, 170
Beinartė Rozalija-Roza Rainer 197
Berželionis Pranas-Šturmas 58, 61
Biliūnas Jonas 146
Birgelis Paulius 7, 225, 226, 254
Birgelis Sigitas 4, 7, 225, 226, 254
Blekys Irena 249
Borevičiūtė Jadvyga (žr. Babrauskienė)

Brazdžionis Bernardas 9, 147,
Budėnaitė Marytė-Malonė, Birutė 44, 45,
117, 118
Budėnas Jonas-Klebonas 58, 60–63, 66
Bujanauškas Juozas-Radastas 171,
175–177
Burneika Bronius-Ūsas 26–28
Burneika Juozas-Tėvelis 26–28
Butkevičius Liudvikas-Luobas 73
Būtėnas J.102–104, 109, 110

C

Chitroumnik-Gudragalvis (agentas) 90
Cibulskas Jonas-Ąžuolaitis 41
Cickevičius Andrius 93
Cvirka Petras 173

Č

Čepulis Vytautas-Pūkas, Tigras 54–59,
151–157, 159–165, 167, 168
Čerčilis (Churchill W. L.S.) 121, 166
Čerkezas 95, 96
Černiauskas Norbertas 9, 254
Česnulevičius Antanas-Ėglis 164, 168
Česnulevičius Ipolitas-Gardinas 54, 57, 58
Česnulevičiūtė-Nemuno Banga 143
Česnulis Antanas-Lokys 56, 57, 58
Čibirka Vladas-Vikis 73
Čibirka Jeronimas 73
Čibirkaitė Aldona 73

D

Dabrovolskas Vladas-Siaubas 211, 215
Dailidaitės Agota, Anelė ir Marija 21
Dailidė Jonas-Lapas 21
Dailidė Urbonas (tėvas) 19
Dailidė Urbonas-Taurus 19–21, 31, 32,
222, 227, 229, 244, 261
Dailidės Juozas, Jurgis ir Klemensas 21
Dailidienė Marija 19, 21,
Damulevičius Alfonsas-Sakalas 71
Damulevičius Bronius-Kelmas 246
Danko (agentas) 233
Dapkutė Daiva 259
Daugirdas Adomas-Gailius 178
Daugirdas Feliksas-Šarūnas 27, 28, 80–82,
98, 117, 118, 177, 195, 200, 201
Daugirdas Jonas-Kovas 178
Daumantas Juozas (žr. Lukša Juozas)
Daunoras Vincas-Kelmas, Unguryrs 241,
245, 247, 248, 261
Deksnyis Juozas-Hektoras, Prapuolenis,
vėliau Petrauskas (agentas) 50, 238, 239
Didika B.-Alksnis 58, 59
Diksaitė (Savickienė) Bronislava-Gražina
(žr. Savickienė)
Donas Džonas 6, 101, 254

Dovydaitis Jonas 122, 123
Dovydaitis Pranas 123
Drazdauskas Juozas-Putinas, vėliau agen-
tas Vladas 69, 70, 76, 241, 246, 247
Drobnienė (Petraškevičiūtė) Elena 135,
251–253, 258, 261
Drobnys Jonas 252
Drobnys Tadas 8, 251–254
Drobnytė Anastazija 252
Drunga Zigmas-Mykolas Jonas 47, 243
Dusevičius Juozas 93
Dušanskis Nachmanas 248
Dzidolikas Petras-Bijūnas, Klajūnas 95, 96
Dzidzevičius Motiejus-Tarzanas 117, 118
Dziedomokas 213, 214
Dzigai 162, 163, 167
Dzigas 166
Dzigiienė 164, 165
Dzigo Ieva 153, 154, 163
Dzigo Vladas 163, 165, 166
Dzūkas 55–58

E

Eimanavičius Juozas-Lakūnas 67

Ė

Ėmužis Marius 10, 258

F

Frank Ana 10
Frankas Franciskas 100
Franklis Viktoras 10
Fransas Anatolis 120

G

Gaidelis Povilas 238, 254
Gailius Bernardas 259
Gaižauskas J.102, 103, 104, 106
Gajauskas Balys 30, 31
Gaškaitė-Žemaitienė Nijolė 6, 17, 23, 78,
129, 130, 221, 232, 254, 256
Gavelis Vladas-Banadas 77, 86, 112, 114
Gecevičius Adolfas-Klonė, Klonis 177,
178
Gečas Rimantas 152, 154
Gečiauskas Geistautas 5, 25, 254
Gečienė Teodora 152
Gegužė 26–28
Gegužis Juozas-Laisvūnas, Diemedis 69,
80, 81, 195, 200–203, 232, 233, 236–238,
244, 245
Gervickas Vytautas-Drugelis 170
Girdenis Povilas 33
Gylis (agentas) 231
Gylis Jurgis-Kalnius 88, 90
Gylis Valentinas 30

Gogo 196, 197
Golšteinienė Monika 93, 94
Golšteinas Ričardas-Lordas 81, 82, 91–94,
206, 208
Grablikas 53
Gražulienė Marija 30
Greimas Algirdas Julius 259
Grigaliūnas Rimvydas 196
Grigaliūnas Stasys 196
Grigaliūnienė-Krikščiūnaitė Aldona (žr.
Krikščiūnaitė)
Grigonai Artūras, Rytis, Šarūnas 4
Grigonis Leonardas Vilhelmas-Užpalis,
Krivis 232
Grigonytė (Gylienė)-Kastulė 248
Grigoraitis Vidas 31, 49, 83, 87, 96, 98,
133, 221, 229, 256
Grincevičius Jonas-Negras 103, 104, 171,
175
Grinkevičiūtė Dalia 9
Grybinas Aleksandras Antanas-Faustas 20
Grunskis Eugenijus 222, 255
Grušauskas Antanas-Siaubas 53, 58,
Grzybowska Marta 9, 257
Gudaitytė Rima 31
Gudelevičius Jonas-Kaimietis 230
Guemy Christian 16
Gutauskas Albinas 4

H

Hemingvėjus Ernestas 101
Hitleris 214
Holmes Lijana 249

I

Icikas 196
Ignas 81
Ignatavičius Izidorius 17, 224, 256
Iljičius (Leninas Vladimiras Iljičius) 122
Ivanauskas Antanas-Šturmas 180
Ivanauskas Feliksas (tėvas) 180
Ivanauskas Jonas-Rugys 180
Ivanauskas Pranas-Bevardis 67, 180, 194,
260
Ivanauskas Vincas-Gegutis 27, 28, 180,
181
Izidorius Artojas 140

Y

Ylius Antanas-Vilkas 73

J

Jagėla Jonas 16, 23
Jakelaitis Vytautas 259
Jakimavičius Eugenijus 17
Jakimavičius Juozas 225
Jakubavičius Jonas-Rugys 27, 28, 40, 41,

50, 51, 80–82, 98
Jakutis Jonas 4
Janavičienė Irena 30
Jančė Jonas-Kovas 118
Janickas Povilas-Juras 240
Jankauskas Juozas-Demonas 241
Jankauskas Petras-Pavasaris, Beržas 82,
83
Jankus Jurgis 147
Janulevičius Jonas-Lašas 118
Jarmala Vladas-Ažuolas 245
Jaroševičienė (Žydkaitė) Kotrina 21
Jaroševičius Jokūbas 21
Jaroševičius Motiejus-Lakštingala 21, 22,
32, 202, 203, 228, 244
Jarusevičius Placidus-Dainius 178
Jaruševičius Jonas-Nemunas 83
Jasiulionis Leonas-Karžygytis 178
Jefimovas Borisas 75, 76
Jegelevičius Vytautas 230
Jenčius 147, 158, 164
Jezukevičius Petras-Profesorius 118
Jėčys Domininkas-Ažuolis 26, 28, 41, 45,
47, 49, 68, 79, 175, 176
Jėzus 214
Johannisson Karin 216, 256
Jonas Nepomukas 140
Jovaišis Stasys-Gražuolis 54, 56, 57, 58,
155, 158, 159, 163, 164, 165, 168, 173, 176
Judas 33, 128
Juodis Algirdas-Vermachtas, Merkys 74
Juodis Darius 259
Juodytė Bronė 93
Juodsnukis Vytautas 7, 170, 256
Jurelionis Juozas-Sakalas 195, 200, 201
Jurkiūnas Jurgis 197
Jusas Jonas-Pakštas 41

K

Kairevičienė Adelė 118
Kairevičius Jonas-Liepa 118
Kaknevičienė Elena 15
Kaknevičienė (Pliuškytė) Ona 15
Kaknevičius Anastazas-Švedrys 15, 32,
33, 234, 235
Kaknevičius Petras 15
Kalanta Kazys-Aidas, Vasaris (agentas)
76, 233–236
Kalanta Vincas-Nemunas 40, 41, 51, 58,
60, 62, 66, 71, 117–120
Kalantaitė Julija-Kvietkas (agentė) 233,
244
Kamandulis Adomas-Nykštaitis 91–93
Kamandulis Karolis 93
Kapkan Vasil 250
Karnauskas Juozas-Nemunėlis 53, 54, 58
Karalius 158
Karolis 147

Karpavičius Juozas-Medelis, vėliau agentas Juozas 245–247
Karpis Julius-Aleksas, Vieversys 39, 51, 58, 62, 63, 71, 84–86, 100, 112, 114, 116, 118, 126–128, 130, 131, 136, 138, 177, 183, 184, 186, 195, 200, 201, 206, 208, 212, 213, 215, 222, 224, 260
Kasparas Kęstutis 41, 256
Kašėlionis Bronius 4, 8, 30, 76, 129, 133, 233, 235–237, 244, 256
Kašėta Algis 17, 30, 31, 33, 37, 42, 46, 47, 76, 220, 249, 256, 257, 259
Katalynas Alfonsas-Beržas 230
Kauneckas Vytautas 75
Kaupelis Romualdas 75
Kavaliauskas Viktoras-Klajūnas 224
Kazakevičius Vitas 93
Kaziulionis Vytautas 17
Kazlauskas Jonas-Šermukšnis 124, 138, 175, 176
Kazlauskas Pranas-Pypkė 75, 76
Kazlauskas Viktoras-Vanagas 27, 28, 125, 126, 129, 134, 135, 260
Kedas Jonas-Žilvinas, Žilvitis 141, 143
Keinys Stasys 216, 254
Kęstutis (agentas) 95–98
Kibauskas Kostas-Kudirka, Burokas 142, 143, 178, 179
Kibirktis Pranas-Lizdeika 118
Kimštas Jonas-Žygūnas, Žalgiris, vėliau agentas Jurginas 232
Kīrvīs (ryšininkas, vėliau agentas) 61, 65, 118
Kišonas Česlovas 30, 31
Klimašauskaitė Aldona 150
Klimašauskaitė Marytė 150, 153, 156
Klimašauskas Stasys-Genys 44, 45, 51, 84, 85, 150, 168
Kliunka Antanas 31
Kliučnikas Pranas 118
Knatas 97, 98
Kochanskaitė-Garnevičienė Elena 6, 144, 168, 256
Kopka Juozas-Naras 260
Krauzlytė Živilė 226
Kraveckaitė Anastazija (žr. Petraškevičienė)
Kraveckas Jozefas 90, 136
Kreiva Malka 158
Kriauciūnas Juozas-Cezaris, Butautas 49
Krikščiūnaitė Elvyra 195, 196
Krikščiūnaitė-Grigaliūnienė Aldona 196
Krikščiūnas Jurgis-Rimvydas 7, 27, 28, 49, 50, 51, 67, 73, 84, 85, 90–92, 117, 118, 173, 176, 195, 196, 197, 203, 225, 226, 238, 244, 254, 256, 260
Krikščiūnas Vytautas-Mikas 197, 256
Krisiulevičius Bronius 178
Krisiulevičius Petras-Tigras 84, 85

Kriščiūnas 53
Kryšas Kazys-Lokys 96, 97, 115, 116
Krukonis Stasys-Žvaigždikis 245
Kubilinskas Kostas-Kapsas, Varnas (agentas) 55, 76, 86, 88, 90–92, 98–100, 112, 113, 116–120, 122, 123, 127–131, 134–138, 172–174, 176, 177, 187, 208, 258
Kubilius Vytautas 259
Kučingis Algimantas 75
Kučingis Antanas-Vincas Kalvaitis 75
Kudirka Vincas 113, 114
Kudzys Antanas 260
Kukauskas Bronius-Kiškis, Kalvaitis 71, 224
Kukulskis Leonardas 239
Kulikauskas Antanas-Daktaras 47, 69, 76
Kuodytė Dalia 17, 31, 46, 47, 178, 224, 249, 256, 257
Kuprevičius Vidmantas 4
Kurmis 82
Kutkaitis Feliksas-Žalgiris, vėliau agentas 75, 76
Kuzmickas Vytautas, Vitalijus-Viesulas 26, 28, 39, 126, 129, 135, 138, 183, 184, 186, 189, 207, 208, 212, 213, 215, 231
Kvietkauskas Juozas-Genys 71

L

Labėnas (Labenskas) Benediktas-Kariūnas 35, 87, 88, 90, 112, 114, 116–118, 120, 125, 127, 129–131, 133–135, 139, 141, 173, 174, 176, 256, 258
Ladiga Arvydas 31
Ladisiaus Marytė 158
Ladisius 146, 158, 162, 164
Laurinavičius Jonas 74
Lebedevas 131
Ledas Vytautas 43, 59, 93, 179, 258
Legeika Vytautas 170
Legetavičius Antanas 93
Leichmanas Algirdas-Rasa 239
Leikauskai 146
Leikauskas Jonas 158, 166, 167
Leikauskas Petras-Kalavijas 178
Leikūnas 166
Lelešius Justinas-Grafas 9, 16, 33, 249
Leonovas 243
Leontjevas 95
Levi Primo 10
Liekis Algimantas 70
Lisaukas Zigmas-Griaustinis, Kancleris 118
Lozoraitis Stasys 50, 239, 242
Lučinskas Gintaras 4, 5, 68, 76, 256
Lukša Antanas 30, 31
Lukša Juozas-Vytis, Juodis, Kęstutis, Skirmantas, Skrajūnas, Daumantas, S. Mykolaitis 49, 50, 70, 73, 74, 76, 78, 79,

196, 197, 221, 238, 241–245, 254, 256
Lukšys Juozas-Ūla 51, 164, 168
Lukšytė (Garšvienė) Antanina-Milda 60,
66, 117, 118

M

Mackevičius 61
Mačianskaitė Loreta 10, 257
Mačionis Zigmās-Sukilėlis 118
Mačionytė (Mačiūnytė) Marija-Žibutė
93, 94
Mačiukevičius Valdemaras 31
Makaravičius (Makaraitis) Julius-Varpas
25, 138, 246
Makaravičius Vincas-Liūtas 260
Makarevičius Juozas-Žilvitis 49, 126, 129,
185, 221–223
Maksimavičius Antanas-Mauras 118
Malinauskaitė Ramunė 4
Malinauskaitė-Vektorienė Jolanta 225,
226
Malinauskas Pranas-Gailius 172, 175
Marcinkevičius Algirdas-Laimė 245
Margelevičiai Aivaras, Linas, Povilas 4
Markulis Juozas-Erelis, Ažuolas, Noreika
(agentas) 174–176, 221, 239
Maslauskienė Nijolė 49, 83, 87, 96, 98,
133, 221, 229, 256
Maščinskas Jonas-Klumpė 96
Matiušenka 236
Matulevičius Kazimieras-Radvila 74, 196
Matvejevas 244
Mažasis Džukas 236
Megret Bruno 31
Mgebrišvili-Jurgis 104–111
Michaliszyn Monika 9, 257
Mikailionis Alfonsas-Raktas 91–93
Mikailionis Jonas 93
Mikalojus 144
Mikėlaitis Gediminas 29, 258
Miškinis Antanas-Jonas Kaukas 6, 74,
113–116, 257, 258, 259
Mitrofanovas 96
Mockūnas Liūtas 76, 257
Molotovas Viačeslavas 127, 163
Morkeliūnas Antanas-Labutis, Lietuvaitis
47, 72

N

Naginionis Kazys-Taurus 74
Naujalis Mykolas (Navaitis)-Beržas 118
Naujokaitis 53
Navickas Jonas-Šernas 118
Navickas Petras-Girinis 80, 81, 117, 118,
195, 224, 260
Navickas Romas 16, 23
Nekrošytė Rita 32

Nenartonis Vytautas 168, 256
Nemunas 127, 129
Neveravičius Fabijonas 239
Niwinski Piotr 249
Novikevičius Vladas-Audra 117, 118

O

Oksaitė Birutė 31
Ozolas Romualdas 9, 257
Ožalinskas Robertas 4, 16

P

Pacevičius Arvydas 259
Palionis Jurgis-Dobilas 248
Palubeckaitė Elena-Liudas 248
Panelė Sopulingoji (Marija) 140, 163, 225
Partos (agentas) 170
Paulauskas Alfonsas-Suvalkietis 82
Pauliukaitienė Rita 4, 7, 10, 30, 37, 221,
222, 226, 254, 257
Pauliukaitytė-Ūzė Rimantė 4
Pečeliūnas Michailas (Jurgutis) 239
Perminas Albertas-Jūrininkas 27, 28, 41,
69, 70, 180, 181
Petras P. 191
Petraška Juozas-Patimpas 168, 256
Petraškevičienė (Kraveckaitė) Anastazija
136, 252
Petraškevičius Alfonsas 90, 136, 252
Petraškevičius Juozas (tėvas) 136
Petraškevičius Konstantas 136
Petraškevičius Mykolas 136
Petraškevičiūtė Anelė 135
Petraškevičiūtė-Drobnienė Elena (žr.
Drobnienė)
Petraškevičiūtė-Baliukevičienė Joana (žr.
Baliukevičienė)
Petrauskas Mykolas-Aras 41
Petrauskas Vaclovas-Guoba 26, 28, 39,
99, 100, 116, 118–120, 126–128, 131, 136,
138, 183, 184, 186, 189, 214, 215, 222,
228, 231
Petrauskienė Aistė 90, 257
Petravičiūtė Inga 5, 25, 254
Petrelis Genė 167
Petruškevičius Alfonsas-Rimvydas 245
Pileckis Jonas-Brokas 70
Piličiauskas Stasys-Vanagas 142, 143, 169
Pivašiūnas 224
Pyplys Kazimieras-Mažytis, Audronis 7,
50, 78, 221, 222, 238, 244, 257
Plechavičius Povilas 11,
Pliuškytė Ona (žr. Kaknevičienė)
Plytnikas Petras-Vytenis 91–93
Plutulevičius Julius 271
Pocius Mindaugas 246, 247, 257
Počkaj Ilja 129, 133

Prabulis Vytautas-Žaibas 7, 225, 226, 254
Pratusevičius Jonas-Granitas 71
Pugačiauskas Petras-Jurginas 247
Puškorius Juozas-Girinis 68

R

Radzevičius Algirdas-Lapas 5, 51, 52, 54, 58, 60, 66, 257
Radzevičius Antanas-Klevas 52
Radzevičius Vincas-Vaidila 74
Radžiūnas Jonas-Burokas 25, 138, 208, 211, 215, 230
Radžius Antanas-Šturmas 82
Raklevičius Stasys-Mislinčius, Tigras 84, 85, 136–139, 141–143, 169, 171, 175, 178, 195, 200–203
Ramanauskaitė-Skokauskienė Auksutė 4
Ramanauskas Adolfas-Vanagas 5, 12–14, 17, 18–20, 22, 24, 26, 28, 31, 32, 34, 35, 39–41, 45, 47, 51, 60, 66, 67, 69–73, 76, 79–82, 84, 85, 87, 88, 90, 91, 97, 112, 114, 117, 118, 120, 127–129, 136, 138, 139, 141, 150, 153, 156, 168, 173–177, 181, 183, 184, 186, 188, 189, 195, 200–203, 211, 215, 221, 222, 226, 229–232, 241–245, 247, 248, 257, 260, 261
Raškevičiūtė Jurgita Žana 9, 257
Reklaitis Vladas-Ramunis 171
Remeikis Rimas 49, 83, 87, 96, 98, 133, 221, 229, 256
Ribentropas 163
Ribikauskienė Vega 4
Rimkus Henrikas 5, 6, 7, 8, 17, 24, 25, 41, 42, 43, 59, 92–94, 124, 125, 133, 138, 179, 180, 181, 230, 231, 257, 258
Rimša Edmundas 114, 257
Riškevičius Juozas-Varnėnas 118
Rupainis Algis 7, 8, 229, 230, 241, 242, 244, 248, 257
Ruzgas Albertas 76, 257
Ruzveltas (Roosevelt F. D.) 121
Ružėnas Alfonsas-Vilkas 41
Rūgštelis 230

S

Sabaitis Bronius 93
Sabaitytė Anelė 93
Sabolius Juozas 259
Sabonis Ignotas 230
Sadauskas Romas-Ramunis 172, 175
Sajauskas Justinas 23
Sajauskas Stasys 259
Sakalas 82
Salinis Algirdas-Skirmantas 245
Sapiega Vladas-Bajoras 234–236, 246
Saveikis Bronius-Klajūnas, vėliau agentas 195, 245

Savickas Petras-Kregždė 126, 128, 135, 138, 182, 184, 194, 195, 200, 201, 206, 208, 211–213, 215, 224, 260
Savickienė Aurelija 259
Savickienė (Diksaitė) Bronislava-Gražina 206, 208, 224
Savičius Kazimieras 168, 256
Savukynas Virginijus 259
Sheshi Antanas 29, 258
Siaurukaitė Ona žr. Taločkienė
Sinkevičius Jonas-Jotvingis 246
Skinkys Algirdas-Vilnis, Rytas (agentas) 76, 87, 100, 113, 114, 116, 118, 120, 122, 123, 127, 129–131, 134, 135, 136, 138, 160, 168, 172–174, 176, 177, 208
Smalinskas Vladas-Ulonas 118
Smetona Antanas 198
Smolenskienė Jadvyga 93
Smolskus V.-Ažuolas 71
Sokolova Liudmila 249
Sokolovas A. 95, 236
Sokolovas Nikolajus 249
Sruoga Balys 9, 10
Stalinas 66, 99, 103, 113, 114, 118, 122, 166, 253
Stanevičius (Staneika) Vytautas-Andrius, Meškis 238
Staniškis Sergijus-Antanaitis, Litas, Viltis 19, 20, 27, 28, 47, 69–73, 85, 90, 128, 129, 136, 138, 139, 141–143, 172, 174, 175, 177, 182, 184, 195, 200–203, 227, 229, 230, 232, 233, 237, 241, 245–248, 261
Stankevičius Antanas-Vakaras 224
Starkauskas Juozas 256
Stravinskas Juozas-Žiedas, Kardas 73
Strimas (Štrimas) Vincas-Šturmas 19, 49
Stumbras Feliksas 93
Subačius Vytautas-Klevas 41, 47
Sušinskas Antanas 230
Svirskas Pranas-Linas 71, 164, 168, 180, 181

Š

Šalaševičius Bronius-Žilvitis 245
Šalavėjienė Alina 123, 258
Šarakauskas Petras-Nemunas 230
Šarkus Juozas-Vaitkus 41
Šarkus Juozas-Žalginis 211, 215
Šarkus Vladas-Kerštas 211, 215
Šerpenskas Petras-Bauras 99, 100, 126, 128, 134, 135
Šibaila Juozas-Merainis 7, 207–210, 232, 258
Šibaila Kęstutis 209
Šibaila Rimvydas 209
Šibaila Vytautas 209
Šibailienė Ona 209
Šidlauskas Gintaras 31

Šidlauskas Marius 29, 258
Šilanskas Juozas-Šilutis 58, 117, 118
Šilanskas Petras-Labutis 25, 124, 138
Šimelevičius Kostas-Gandras 27, 28, 41
Šimelio Marytė 148
Šimelis 145, 150, 155, 157, 159
Širvys Klemensas-Sakalas 241
Škėma Antanas 10, 257
Šlekoniėnė Loreta 4
Šteinas Jokymas 93

T

Tabor Joanna 9, 257
Talienė Ramunė 8, 252, 253, 258
Taločka Juozapas 19, 22
Taločkaitė Marijona-Genovaitė 22, 23, 32, 229, 244
Taločkienė (Siaurukaitė) Ona 22
Taločkos Albina, Albinas, Kostas ir Petras 23
Tamaškėlio Adolfas 161
Tamulevičius-Ažuolas (agentas) 139, 141
Tamulevičius Jonas 16
Terleckas Antanas 10, 258
Tolstojus Levas 215
Triegys Vitas-Karvelis, vėliau agentas Georginas 246, 247
Trimonienė Rūta 4, 5, 7, 17, 24, 32, 42, 178, 210, 235, 258
Trumpys Benediktas-Rytis 241
Tumas Šarūnas 93
Tumavičiūtė Irena 253, 258
Turskas Gabrielius-Biliūnas 25, 112, 137, 138, 204, 205, 230
Turskas Jonas-Kudirka 137, 138
Tūtlytė Rita 6, 29, 116, 134, 258

U

Ulevičius Bonifacas 17, 76, 256, 258
Urmanavičius Gediminas-Pavasaris 245
Uzdila Jonas-Vieversys 245

V

Vabalas Alfonsas-Gediminas 74, 78
Vaičiulytė-Romančuk Ona 249
Vaičiūnas Gintaras 31
Vailionis Antanas-Papartis, Žilvitis, Špokas 14, 15, 32, 234, 235
Vailionis Boleslovas-Narsuolis 234–236, 245
Vaisietaitė Marija 118
Vaitkevičius Vykintas 47, 90, 257, 258
Vaitkus Petras-Genys, vėliau agentas 40, 41, 69, 71, 76, 247, 258

Valaitis Rimas 259
Valatka Jonas-Kardas 170
Valatkienė Domicelė 170
Valatkienė-Grigonytė Bronė 170
Valickas Teofilis-Balys 117, 118
Valickas Stasys-Trenksmas 164, 168
Valukoniėnė Valerija-Uošvė 176, 177
Vancevičius Vladas-Svajūnas 169, 170
Varkala Algirdas-Žaliukas, Daumantas 74
Vasiliauskas Stasys-Kirvis 176, 177
Vergilijus 202
Videika Pranas-Šaulys 230
Vidugiris Tadas 239
Vienuolis Antanas 122, 151, 162
Vilutienė Aldona 23
Vincas (agentas) 231
Vinskienė Bronislava 24
Vitkauskas Viktoras-Saidokas, Karijotas 75, 232, 233, 241
Vitkus Juozas-Kazimieraitis 45, 47, 69, 70, 181
Vituskas Vytautas-Klevas 177, 178
Vizbara Juozas-Arūnas, Gintautas, Liepsna, Akmur (agentas) 78, 79, 86, 221, 238–240, 242
Vizgirda Leonardas-Keleivis 49
Voroninas 133
Voverienė Ona 130, 258
Voveris Vaclovas-Žaibas 12, 25, 26–28, 40, 41, 51, 81, 84–87, 91, 92, 94–100, 116–118, 125, 126, 128–131, 134, 135, 137, 138, 143, 175, 176, 183, 184, 201, 211, 212, 214, 215
Voveris Vladas 93
Vukulovas 236

Z

Zoruba Juozas 230
Zorubaitė Česlava 230
Zujevas 131
Ž
Žakevičius Stasys-Butautas 239, 242
Žaliūga (agentas) 247
Žemaitis Jonas-Matas, Tylius, Žaltys, Vytautas 13, 78, 90, 175, 176, 232, 237, 245, 247, 248
Žėkas 145
Žideckas Jonas-Žemaitis 212, 215
Žilinskas Vladas-Šarūnas 239, 242
Žiliūtė Marytė-Eglutė 248
Žilys Regimantas 30, 31
Žinomas (agentas) 248
Žydkaitė Kotrina (žr. Jaroševičienė)
Žygelis Dalius 8, 94 231, 247, 258, 259
Žvaigždė (agentas) 233

Anotacija

Knyga „Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio pėdsakais“ (sudarytoja Rita Pauliukaitienė) yra skirta partizano Liongino Baliukevičiaus-Dzūko ir jo bendražygių atminimui.

Anksčiau išleistos šios sudarytojos knygos apie Lietuvos laisvės kovotojus: „Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas ir jo artimieji“ (2019), „Dainavos apygardos vadas Vincas Daunoras-Kelmas, Ungurys“ (2021), „Bajorai Bartoševičiai – Lietuvos laisvės gynėjai, Birštono krašto kūrėjai“ (2022), „Kazimieras Pyplys-Mažytis. Lietuvos partizanų pasiuntinys į Vakarus“ (2023), „Aštuoni Lietuvos laisvės kovos karžygiai“ (2024).

